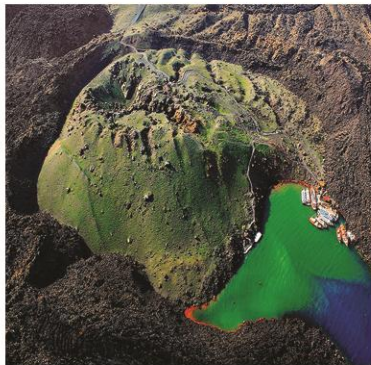

MASTER PLAN ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ ΣΑΝΤΟΡΙΝΗΣ

Αποτύπωση και ανάλυση υφιστάμενης κατάστασης

Αθήνα, Μάρτιος 2018

Νίκος Σμιτ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1.	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
2.	ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΣΑΝΤΟΡΙΝΗΣ.....	5
3.	ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΤΗΣ ΘΗΡΑΣ.....	9
3.1	Τουριστικές επιχειρήσεις και συναφείς επαγγελματικές δραστηριότητες	9
3.1.1	Καταλύματα.....	9
3.1.2	Επιχειρήσεις εστίασης & αναψυχής.....	15
3.1.3	Τουριστικά γραφεία και πρακτορεία	19
3.1.4	Εταιρίες κρουαζιέρας	25
3.1.5	Αεροπορικές εταιρίες	30
3.1.6	Επιχειρήσεις ενοικίασης ΙΧ – δικύκλων.....	34
3.1.7	Μεταφορικές επιχειρήσεις (ΚΤΕΛ, ταξί, πλωτές μεταφορές)	34
3.2	Επιχειρήσεις και παραγωγοί τοπικών προϊόντων του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα	37
3.2.1	Παραγωγοί τοπικών προϊόντων του πρωτογενούς τομέα	37
3.2.2	Οινοποιεία	40
3.2.3	Συνεταιρισμοί αγροτικών – παραδοσιακών προϊόντων	43
3.2.4	Μεταποιητικές και βιοτεχνικές επιχειρήσεις.....	45
3.2.5	Καλλιτέχνες, δημιουργοί και κατασκευαστές ειδών λαϊκής τέχνης.....	46
3.3	Πολιτιστικοί χώροι, επιχειρήσεις και φορείς.....	48
3.4	Επαγγελματικές ενώσεις και λοιποί φορείς	56
3.5	Δημόσιες και δημοτικές επιχειρήσεις και οργανισμοί	58
3.6	Ψηφιακά και έντυπα μέσα προβολής, πληροφόρησης & ενημέρωσης.....	60
4.	ΠΟΡΟΙ & ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ.....	65
4.1	Πόροι & υποδομές αρχαιολογικού τουρισμού.....	65
4.2	Πόροι & υποδομές αρχιτεκτονικού τουρισμού	70
4.3	Πόροι & υποδομές γαστρονομικού τουρισμού	78
4.4	Πόροι & υποδομές γεωλογικού τουρισμού.....	82
4.5	Πόροι & υποδομές θαλάσσιου τουρισμού	88
4.6	Πόροι & υποδομές οινοτουρισμού.....	93
4.7	Πόροι & υποδομές πεζοπορικού τουρισμού	99
4.8	Πόροι & υποδομές πολιτιστικού τουρισμού (παραδοσιακά μουσεία – εκθέσεις – φεστιβάλ κλπ.).....	105
4.9	Πόροι & υποδομές μορφωτικού τουρισμού.....	113
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	119

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το παρόν τεύχος αποτελεί το πρώτο παραδοτέο του έργου **«Εκπόνηση MasterPlan της Πολιτιστικής Διαδρομής Σαντορίνης»** και αφορά στην **«Αποτύπωση και Ανάλυση της Υφιστάμενης Κατάστασης»** (Παραδοτέο Α.1).

Η ανάθεση του έργου από το **μη κερδοσκοπικό σωματείο «ΔΙΑΖΩΜΑ»** εντάσσεται στο πρόγραμμα **«Πολιτιστική Διαδρομή στη Θήρα»** που εκπονεί το σωματείο σε συνεργασία με το Δήμο Θήρας, και αποσκοπεί στη διαμόρφωση και ανάδειξη ενός **επώνυμου και εμπλουτισμένου με στοιχεία ποιότητας και αυθεντικότητας τουριστικού προϊόντος**, ικανού να διαφοροποιήσει το μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης του νησιού μέσα από την προσέλκυση επισκεπτών ειδικών ενδιαφερόντων, την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου (**«τουρισμός 365 ημέρες τον χρόνο»**), αλλά και τη θεματική και χωρική διεύρυνση του φάσματος και των σημείων τουριστικού ενδιαφέροντος του προορισμού. Ως βασική παράμετρος αυτής της επιδίωξης αναδεικνύεται η **αξιοποίηση της πλούσιας περιβαλλοντικής και πολιτιστικής κληρονομιάς** του νησιού, συνεκτικά με την **τοπική παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών**, με **σεβασμό και ανάδειξη της ποικιλόμορφης ιδιαιτερότητας του τόπου** και με στόχο τη **βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη** της Σαντορίνης.

Το παραδοτέο έχει δομηθεί σε δύο βασικά μέρη: α) την **αποτύπωση του επιχειρηματικού δυναμικού** που συνδέεται άμεσα ή έμμεσα με την τουριστική προσφορά της Σαντορίνης, καθώς και β) την **καταγραφή και αξιολόγηση των πόρων που συνδέτουν το ευρύτερο τουριστικό προϊόν** (κατά θεματικές μορφές τουρισμού), με έμφαση στους πόρους εκείνους που δύναται να αξιοποιηθούν για τη διαμόρφωση μιας βιωματικής διαδρομής του πολιτιστικού τουρισμού στη Σαντορίνη. Ως «διαδρομή» δεν νοείται μια συγκεκριμένη και αυστηρή πορεία που θα κληθεί να ακολουθήσει ο επισκέπτης, αλλά ένα ευρύτερο χωρικό πεδίο, όπου μπορεί να περιπλανηθεί μέσα ή και γύρω από τους βασικούς οικισμούς, και να βιώσει αυθεντικές εμπειρίες από το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον του τόπου.

Ο Σύμβουλος, Ανάπτυξης Νίκος Σμιτ, συνεργάστηκε στο πλαίσιο του παρόντος έργου με τον Αρχιτέκτονα-Πολεοδόμο, Τόμας Γκρέβε, που αποτέλεσαν την **«ομάδα μελέτης»**. Για την εκπόνηση του παραδοτέου πραγματοποιήθηκαν επιτόπου επισκέψεις πεδίου καθώς και σειρά συνεντεύξεων με παράγοντες και προσωπικότητες με ενεργή παρουσία στη τουριστική και πολιτιστική ζωή του νησιού. Για τη συνεργασία και τις πολύτιμες πληροφορίες που παρείχαν, η ομάδα μελέτης επιθυμεί να ευχαριστήσει ιδιαίτερα τους: **Νίκο Ζώρζο**, Δήμαρχο Θήρας, **Ιωάννα Βαμβακούρη**, Οινολόγο, **Βούλα Διδώνη**, Αρχιτέκτονα, **Λευτέρη Ζώρζο**, Αρχαιολόγο και ιδιοκτήτη του Voreina Gallery Suites, **Τζένη Κυρίτση**, Αρχιτέκτονα και συνεργάτη του Λαογραφικού Μουσείου Ε.Α. Λιγνού, **Κώστα Κωνσταντινίδη**, Πρόεδρο και Διευθύνων Σύμβουλο της εταιρίας Ηλιότοπος ΑΕ, **Γιάννη Μπίτη**, Αρχιτέκτονα, **Γιάννη Σπιλάνη**, Αναπληρωτή Καθηγητή του Πανεπιστημίου Αιγαίου και Επιστημονικού Υπεύθυνου για τη μελέτη «Τουριστικό Παρατηρητήριο Σαντορίνης», **Γιώργο Χατζηγιαννάκη**, ιδιοκτήτη του εστιατορίου «Σελήνη» στον Πύργο, και **Γιάννη Ζηρίνη**, συνεργάτη του «Διάζωμα».

Επιπλέον, η ομάδα μελέτης συνεργάστηκε με την εταιρία «**Δρόμος Σύμβουλοι Μελετητές Ε.Π.Ε.**», που εκπονεί τη μελέτη για τη «*Βελτίωση των συνθηκών προσβασιμότητας στους βασικούς αρχαιολογικούς χώρους και τα μουσεία της νήσου Θήρας*».

Στόχος είναι το παρόν παραδοτέο να αποτελέσει ένα **ζωντανό κείμενο που θα μπορεί να συνεχίσει να εμπλουτίζεται με πρόσθετα και επικαιροποιημένα στοιχεία**, ώστε να αποτελέσει μια **βάση δεδομένων** που θα τροφοδοτεί τις **διαδικασίες σχεδιασμού και υλοποίησης της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης** της Σαντορίνης. Ιδανικά, θα μπορέσει να αποτελέσει τη βάση δεδομένων για την υποστήριξη λειτουργίας του Τουριστικού Παρατηρητηρίου και του Οργανισμού Διαχείρισης και Προβολής Προορισμού (DMMO Destination Management & Marketing Organization) όπως προτείνεται από τη μελέτη του Πανεπιστημίου Αιγαίου.

Τέλος, η ομάδα μελέτης προτίθεται – σε συνεργασία με το «Διάζωμα»– να θέσει το περιεχόμενο του παρόντος παραδοτέου σε **διαβούλευση** ώστε να αρχίσει να εμπλουτίζεται με περαιτέρω δεδομένα και πληροφορίες που θα ενισχύσουν τη χρησιμότητά του αφενός ως υλικό βάσης για την εκπόνηση του δεύτερου παραδοτέου του παρόντος έργου (A.2 Διαμόρφωση Προτάσεων για τη Δημιουργία της Πολιτιστικής Διαδρομής Σαντορίνης) και αφετέρου ως εργαλείο για τον σχεδιασμό της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης της Σαντορίνης.

Πηγές φωτογραφιών εξωφύλλου:

www.greece-is.com/santorini

<http://www.hcc.edu.gr/el>

<https://santorinihotels.co/2015/11/18/santorini-museums>

www.findinggreece.com/project/santorini-walking-tours

2. ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΣΑΝΤΟΡΙΝΗΣ

Η Σαντορίνη αποτελεί μια πολύ **ιδιαίτερη περίπτωση** εξέλιξης της ως τουριστικού προορισμού. Ενώ μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1970 εμφάνιζε μια υποτυπώδη κίνηση επισκεπτών, στη συνέχεια **αναπτύχθηκε με ραγδαίους και συνεχιζόμενους ρυθμούς**, με αποτέλεσμα σήμερα να αποτελεί έναν από τους **διασημότερους τουριστικούς προορισμούς** παγκοσμίως.

Η εξέλιξη αυτή οδήγησε αφενός στην **οικονομική ευμάρεια** των κατοίκων του νησιού, την **πληθυσμιακή αύξηση**, την **ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας** και την **άνοδο της απασχόλησης**, αφετέρου όμως στην **απότομη μετάλλαξη της τοπική οικονομίας** του νησιού – από κυρίως αγροτική και εξορυκτική σε αμιγώς τουριστική – και στην άσκηση **μεγάλων πιέσεων στο φυσικό και οικιστικό περιβάλλον** του νησιού.

Η εκτός σχεδίου δόμηση στη Σαντορίνη (όχι ακόμα στη Θηρασιά) έχει προκαλέσει σημαντική **αλλοίωση του αγροτικού τοπίου**. Οι υποδομές ενέργειας και νερού, η διαχείριση των απορριμμάτων, τα λιμάνια και το αεροδρόμιο καθώς οι δρόμοι λειτουργούν τους καλοκαιρινούς μήνες **πέρα από τις δυναμικότητες** τους. Καταγράφονται καταρρεύσεις των συστημάτων αυτών (διακοπές ηλεκτροδότησης και ύδρευσης, κυκλοφοριακή συμφόρηση, διακοπές λειτουργίας λιμανιού) με δυσμενείς επιπτώσεις τόσο στους κατοίκους όσο και στους επισκέπτες του νησιού.

Οι αρνητικές αυτές επιπτώσεις του τουρισμού στο περιβάλλον και τις υποδομές έχει φέρει στην επιφάνεια **τον προβληματισμό και μια δημόσια συζήτηση για την φέρουσα ικανότητα του νησιού**, τόσο σε τοπικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, καθώς και της ανάγκης λήψης μέτρων για την **αποτελεσματική διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης** στο νησί.

Στο επίκεντρο της δημόσιας συζήτησης βρίσκεται ο προβληματισμός τόσο της τοπικής κοινωνίας και του Δήμου Θήρας, όσο και της παγκόσμιας κοινότητας για τις επιπτώσεις από την τουριστική ανάπτυξη της Σαντορίνης που έχει **υπερβεί πλέον την φέρουσα ικανότητα του νησιού**. Η ανάλυση των δεδομένων για την πίεση που υφίσταται το φυσικό και οικιστικό περιβάλλον υποδηλώνει ότι η **υπέρβαση των ορίων κορεσμού**, σε ολόένα μεγαλύτερες περιοχές του νησιού, απειλεί να προκαλέσει την **υποβάθμιση του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος** και συνεπώς να μετατραπεί σε **ανασταλτικό παράγοντα** για την **μελλοντική τουριστική ανάπτυξη** της Σαντορίνης.

Ενδεικτικά είναι εξάλλου τα **αρνητικά δημοσιεύματα** που πληθαίνουν πλέον στον διεθνή τύπο και αναφέρονται στη – υπαρκτή ή δυνητική – **απώλεια της ελκυστικότητας** της Σαντορίνης ως τουριστικού προορισμού.

Χαρακτηριστικό είναι το πρόσφατο **δημοσίευμα του CNN¹** που **κατατάσσει το νησί στους 12 προς αποφυγή προορισμούς για το 2018**, απλά επειδή έχει φθάσει στο απόγειό του τουριστικά, με αποτέλεσμα οι τουρίστες να μην απολαμβάνουν την εξυπηρέτηση που θα ήθελαν, και το οποίο αναφέρει: «Υπάρχουν λίγα μέρη στον κόσμο με θέα το ηλιοβασίλεμα, τόσο θεαματικά όσο η Σαντορίνη, αλλά το μικροσκοπικό νησί των Κυκλάδων φθάνει σε

¹ <https://edition.cnn.com/travel/article/places-to-avoid-2018/index.html>

σημείο κορεσμού. Σχεδόν δύο εκατομμύρια άνθρωποι το επισκέφθηκαν το 2017, 850.000 από κρουαζιερόπλοια που βγήκαν στην άκρη της Καλντέρας, ενώ οι επιβάτες έμειναν για λίγες ώρες παρά για μέρες. Ενώ οι αριθμοί αυτοί έχουν περιοριστεί σε 8.000 την ημέρα, από τον δήμαρχο του νησιού, με αυξανόμενο πληθυσμό λόγω της τουριστικής έκρηξης, η Σαντορίνη κινδυνεύει σοβαρά να χάσει τη γοητεία της.»

Ο γεωλόγος και τηλεπαρουσιαστής Mario Tozzi διαπιστώνει στον τίτλο πρόσφατου άρθρου για την ημερήσια εφημερίδα *La Stampa*², ότι **«από την αρχαία μαγεία της Σαντορίνης, απομένει μόνο το ηλιοβασίλεμα»** και εξηγεί: «Κάποιος που δεν έχει επισκεφθεί το νησί από τη δεκαετία του 1980, με δυσκολία θα το αναγνώριζε σήμερα. Το νησί αντιμετωπίζει την μαζική εισβολή επισκεπτών. Για 8 μήνες επικρατεί το χάος. Μεγάλα πλοία και το αεροδρόμιο στο φουλ, στο χωριό κάθε σπίτι γίνεται πανσιόν. (...) Είναι καλό για τους κατοίκους, αλλά η κατανάλωση του αγαθού 'νησί' θα πρέπει να ανησυχεί: τα μεγάλα ξενοδοχεία σχεδόν δεν ανήκουν σε Έλληνες και ο διευρυμένος πλούτος που κάποτε συνόδευε τον τουρισμό έχει δώσει τη θέση του σε μια συγκέντρωση όπου ο μόνος ρόλος που διατίθεται στους αυτόχθονες είναι αυτός των σερβιτόρων. Άλλωστε, ζει ακόμη κανείς στην Οία; Όλα τα κτίρια φιλοξενούν ξενοδοχεία, ξενώνες, καταστήματα, μπαρ και εστιατόρια, δεν υπάρχει πλέον ούτε μια ιδιωτική κατοικία. Όλα στο όνομα του ηλιοβασιλέματος για το οποίο γνωρίζουμε την τιμή, αλλά όχι πλέον την αξία».

Επίσης, ρεπορτάζ για τις συνέπειες του μαζικού τουρισμού στο νησί της Σαντορίνης προβλήθηκε και στο δελτίο ειδήσεων της **δημόσιας τηλεόρασης FRANCE 2** στις 5 Ιουλίου του 2017³, όπου ο παρουσιαστής του δελτίου ανέφερε στην εισαγωγή του πώς ο **«μαζικός τουρισμός απειλεί την πολιτιστική κληρονομιά της Σαντορίνης, η οποία έχει πέσει θύμα της επιτυχίας της, δεδομένου ότι και για τις αφίξεις υπάρχουν όρια»**.

Το ρεπορτάζ συνεχίζει ότι «τις ημέρες του καλοκαιριού, προσελκύει περισσότερους από 60.000 τουρίστες ημερησίως, εκ των οποίων πολλοί την επισκέπτονται με κρουαζιερόπλοια», ενώ επισημαίνει τις ιδιαιτερότητες του οικοσυστήματος της Σαντορίνης ως ηφαιστειακού νησιού, υπογραμμίζοντας και τις ενδεχόμενες απειλές για το κρασί που παράγεται στην περιοχή.

Στον απόηχο αυτών των διαπιστώσεων και προειδοποιήσεων, αναδεικνύεται η ανάγκη για τη **διαφοροποίηση του προτύπου ανάπτυξης** που ακολουθήθηκε στις προηγούμενες δεκαετίες και τον **εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος** στην κατεύθυνση του τρίπτυχου «ποιότητα – αυθεντικότητα – πολιτισμός». Η μεταστροφή αυτή στην περίπτωση της Σαντορίνης ειδικότερα, προσανατολίζεται στην απομάκρυνση από την φαντασμαγορική εμφάνιση του «τουρισμού πολυτελείας» και στη διαμόρφωση μιας τουριστικής προσφοράς που συνδυάζει τον **σεβασμό και την αναγνώριση της πολιτιστικής κληρονομιάς**, τη **διατήρηση της αυθεντικότητας του προορισμού**, σε συνδυασμό με **υψηλής ποιότητας υπηρεσίες φιλοξενίας**, όπως αυτές ορίζονται από τις σύγχρονες τάσεις του τουρισμού. Ο καλύτερος τρόπος για να επιτύχει αυτούς τους στόχους είναι να επικεντρωθεί στα ενδογενή πλεονεκτήματά της, την πολιτιστική κληρονομιά, την παραδοσιακή πρωτογενή της

² www.lastampa.it/2017/07/07/societa/viaggi/mondo/santorini-dellantica-magia-resiste-soltanto-il-tramonto-Wk9LkT8zxznauhOqjOL5MJ/pagina.html

³ www.youtube.com/watch?v=SW7Fhnr8ka4

παραγωγή και το μοναδικό φυσικό περιβάλλον, ώστε να τοποθετηθεί ως **προορισμός βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης** στη διεθνή αγορά.

Το πρότυπο αυτό ταυτίζεται με τη **επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου** («τουρισμός όλον τον χρόνο»), τη **διεύρυνση της τοπικής οικονομίας σε νέα πεδία επιχειρηματικής δραστηριότητας**, τη **διάχυση των οικονομικών και κοινωνικών ωφελειών στο σύνολο του νησιού**, αλλά και με τη διαμόρφωση τουριστικής προσφοράς ικανής να **προσελκύσει επισκέπτες ειδικών ενδιαφερόντων** στο νησί, με σκοπό τη **δημιουργική, βιωματική και μεγαλύτερης διάρκειας παραμονή** τους στο νησί. Στο πλαίσιο αυτό, ο στρατηγικός προσανατολισμός σε έναν **τουρισμό με επίκεντρο τον πολιτισμό**, σε όλες τις μορφές του, αποτελεί ένα σημαντικό στοιχείο ενός **μακροχρόνιου σχεδιασμού βιώσιμης ανάπτυξης** του νησιού.

Η Σαντορίνη πραγματοποιεί ήδη βήματα προς αυτήν την κατεύθυνση. Η δημοτική αρχή, και πολλές προσωπικότητες από τον χώρο των τουριστικών επαγγελμάτων, αναπτύσσουν σχετικούς προβληματισμούς και αναζητούν τις πρόσφορες λύσεις. Ως βασική πρωτοβουλία του Δήμου Θήρας και του Λιμενικού Ταμείου υλοποιείται πιλοτικά ένα **σύστημα διαχείρισης των αφίξεων κρουαζιερόπλοιων** στην Καλντέρα.

Η **διαχείριση του ρεύματος των επισκεπτών** πρέπει αναμφίβολα να αποτελέσει έναν κεντρικό στόχο στον σχεδιασμό της περαιτέρω τουριστικής ανάπτυξης του προορισμού. Η τοπική συζήτηση και τα πρώτα μέτρα παρακολουθούνται με μεγάλο ενδιαφέρον από τη διεθνή κοινότητα. Πετυχημένες λύσεις για την διαχείριση επισκεπτών συγκαταλέγονται εξάλλου στα κεντρικά ζητήματα που απασχολούν παγκοσμίως τους ανθρώπους του τουρισμού. Το Παγκόσμιο Συμβούλιο Ταξιδιού και Τουρισμού (World Travel & Tourism Council) διερεύνησε το θέμα σε πρόσφατη ειδική μελέτη⁴ αλλά και ο απολογισμός για το 2018 της μεγαλύτερης τουριστικής έκθεσης ITB⁵ το εντοπίζει ως βασικό θέμα προβληματισμού.

Σχετικά με την αντιμετώπιση των φαινομένων τουριστικού κορεσμού εντοπίζονται και προτείνονται από το **Παγκόσμιο Συμβούλιο Τουρισμού** οι εξής προσεγγίσεις:

- Κατανομή επισκεπτών στην διάρκεια του χρόνου
- Χωρική διασπορά επισκεπτών σε όλον τον προορισμό
- Προσαρμογή τιμολογήσεων σύμφωνα με ζήτηση και προσφορά
- Έλεγχος αριθμού κλινών
- Περιορισμός πρόσβασης και δραστηριοτήτων

Η Σαντορίνη έχει την τύχη ότι η ποσοτική και ποιοτική ανάπτυξη του τουρισμού της επιτρέπουν να διερευνήσει διαχειριστικά μέτρα προς όλες τις παραπάνω κατευθύνσεις.

---

⁴World Travel & Tourism Council, McKinsey & Company: Coping with success – Managing overcrowding in tourism destinations, Dec. 2017

⁵ITB World Travel Trends Report 2017/2018

Το πεδίο της **κατανομής των τουριστικών ροών στο χρόνο και στον χώρο** προσφέρει ακόμη σημαντικά περιθώρια βελτίωσης. Ήδη έχουν πραγματοποιηθεί τα πρώτα βήματα με την συντονισμένη πρωτοβουλία των τοπικών φορέων για την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, ωστόσο εκτιμάται ότι οι αφίξεις επισκεπτών τον Ιανουάριο εξακολουθούν να αντιστοιχούν μόνο στο 5% εκείνων του Αυγούστου.

Όποιος επισκέπτης έρθει στη Σαντορίνη θέλει να θαυμάσει τη θέα στη Καλντέρα, και όχι μόνο μια φορά. Πολλά αξιοθέατα και σημεία ενδιαφέροντος δεν έχουν όμως αναδειχθεί όσο αξίζουν και πολλές φορές δεν διευκολύνεται ο επισκέπτης στην επίσκεψή τους: από το που θα ενημερωθεί για το ωράριο λειτουργίας και το που θα προμηθευθεί εισιτήριο εισόδου μέχρι το πώς θα τα προσεγγίσει με δημόσια συγκοινωνία.

Οι επαγγελματίες όλων των τουριστικών κλάδων της Σαντορίνης διαθέτουν επαρκή γνώση των δυνατοτήτων **τιμολόγησης των υπηρεσιών** τους. Η κατανομή των επισκεπτών στον χρόνο και στο χώρο ήδη επηρεάζεται από την τιμολογιακή πολιτική των επιχειρήσεων, με σημαντικά περιθώρια βελτίωσης και εδώ. Αλλά και οι δημόσιες και δημοτικές υπηρεσίες προς τους επισκέπτες μπορούν, μέσω της τιμολόγησης, να συμβάλλουν στην καλύτερη διαχείριση των ροών, με ένα πρώτο παράδειγμα το μειωμένο εισιτήριο των αρχαιολογικών χώρων κατά τη διάρκεια του χειμώνα.

Επίσης, η επιβολή **μέτρων περιορισμού**, είτε στη δυναμικότητα κλινών στα καταλύματα, είτε στην δόμηση, στην κίνηση οχημάτων αλλά και επισκεπτών σε χώρους υψηλής επισκεψιμότητας, πρέπει να τεθούν επί τάπητος στη διαδικασία αναζήτησης και αξιολόγησης των ενδεδειγμένων μέτρων.

Τέλος, οι εξαρτημένες από το κεντρικό κράτος **δημόσιες υποδομές** παρουσιάζουν μια εικόνα που απαιτεί ακόμα **σημαντικές βελτιώσεις**. Η παραχώρηση του αεροδρομίου σε ιδιωτική εταιρεία διαχείρισης έχει δημιουργήσει προσδοκίες οι οποίες όμως μένουν να εκπληρωθούν. Η διασύνδεση του νησιού με το ηπειρωτικό δίκτυο ηλεκτροδότησης προγραμματίζεται για διάστημα πέραν της δεκαετίας. Και για την επιτακτική ανάγκη **ελέγχου της δόμησης και της προστασίας του τοπίου και της αγροτικής γης** δεν υπάρχει προς το παρόν πειστική πρόταση αποτελεσματικού ελεγκτικού μηχανισμού.

3. ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΤΗΣ ΘΗΡΑΣ

3.1 Τουριστικές επιχειρήσεις και συναφείς επαγγελματικές δραστηριότητες

3.1.1 Καταλύματα

Η Σαντορίνη – ένας από τους διασημότερους τουριστικούς προορισμούς παγκοσμίως – διαθέτει τα περισσότερα τουριστικά καταλύματα απ’ όλα τα νησιά των Κυκλάδων, τόσο σε ότι αφορά στα ξενοδοχεία όσο και στα ενοικιαζόμενα δωμάτια. Η **συνολική δυναμικότητα των καταλυμάτων** στο νησί εκτιμάται σε περισσότερες από 60.000 κλίνες σε ξενοδοχεία, camping, ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα, καθώς και σε ιδιωτικές κατοικίες⁶. Η πλειοψηφία των επαγγελματικών κλινών είναι σε συμπληρωματικά καταλύματα, ενώ ο αριθμός των κλινών που προσφέρονται σε ιδιωτικές κατοικίες είναι επίσης εξαιρετικά υψηλός και διαμορφώνει πλέον έντονα μέσω της ανάπτυξης της οικονομίας διαμερισμού την τουριστική προσφορά στη Σαντορίνη.

Σύμφωνα με τα πρόσφατα δημοσιευμένα στοιχεία του Ξενοδοχειακού Επιμελητηρίου Ελλάδος (ΞΕΕ) για το 2017, το **ξενοδοχειακό δυναμικό** της Σαντορίνης αποτελείται από 280 ξενοδοχειακές μονάδες συνολικής δυναμικότητας 13.502 κλινών, με την πλειονότητα αυτής της δυναμικότητας (51%) να κατανέμεται στις υψηλότερες κατηγορίες (5 και 4 αστεριών), ποσοστό υψηλότερο από το αντίστοιχο μέσο όρο σε επίπεδο χώρας (45%).

Πίνακας 1: Ξενοδοχειακό δυναμικό στην Σαντορίνη (2017)

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ	ΔΩΜΑΤΙΑ	ΚΛΙΝΕΣ
5*	33	1.192	2.445
4*	85	2.324	4.497
3*	62	1.215	2.397
2*	65	1.599	3.048
1*	35	555	1.115
ΣΥΝΟΛΟ	280	6.885	13.502

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η **διαχρονική μεταβολή** της κατανομής του ξενοδοχειακού δυναμικού συνολικά και ανά κατηγορία μεταξύ 2014 και 2017. Αν και ο συνολικός αριθμός των μονάδων υποχώρησε σε αυτή την τετραετία από 284 σε 280,

⁶ «Τουριστικό Πανόραμα Σαντορίνης – Αποτύπωση της κατάστασης τουριστικής δραστηριότητας και των επιπτώσεών της στον προορισμό, ανάλυση SWOT και εναλλακτικά σενάρια πολιτικής», Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης – Εργαστήριο Τουριστικών Μελετών και Ερευνών. Επιστημονικός Υπεύθυνος: Γιάννης Σπιλάνης, 2017.

προκύπτει ωστόσο μια αισθητή διαφοροποίηση της διαχρονικής μεταβολής όσον αφορά στις επιμέρους κατηγορίες διάρθρωσης του ξενοδοχειακού δυναμικού. Το 2014, μόνο το 36% των ξενοδοχείων ήταν ενταγμένο στις δύο ανώτερες κατηγορίες (5* και 4*), ενώ το 2017 το ποσοστό αυτό ανήλθε πλέον σε πάνω από 42%, γεγονός που αντανακλά την θεαματική αναβάθμιση της ξενοδοχειακής υποδομής του νησιού τα τελευταία χρόνια, και ειδικότερα την ραγδαία αύξηση των μονάδων 5* κατά 50% (από 22 σε 33), καθώς και των μονάδων 4* κατά 6% αντίστοιχα. Αντίθετα, οι μονάδες των χαμηλότερων κατηγοριών (2* και 1*) μειώθηκαν συνολικά κατά 17%, ενώ σταθερός παρέμεινε ο αριθμός των μονάδων 3*. Αντίστοιχα, σε όρους δυναμικότητας, προκύπτει αύξηση των κλινών στις πεντάστερες μονάδες κατά 63%, ενώ μειώθηκαν οι κλίνες σε μονάδες 2* και 1* συνολικά κατά 18%, τάση που διαπιστώνεται τόσο στο σύνολο της χώρας, όσο και της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου.

Πίνακας 2: Μεταβολή ξενοδοχειακού δυναμικού Σαντορίνης 2014-2017

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ			ΚΛΙΝΕΣ		
	2014	2017	ΜΕΤΑΒΟΛΗ	2014	2017	ΜΕΤΑΒΟΛΗ
5*	22	33	50%	1.499	2.445	63%
4*	80	85	6%	3.832	4.497	17%
3*	62	62	0%	2.318	2.397	3%
2*	81	65	-20%	3.831	3.048	-20%
1*	39	35	-10%	1.225	1.115	-9%
ΣΥΝΟΛΟ	284	280	-1%	12.705	13.502	6%

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος

Το **μέσο μέγεθος** των ξενοδοχειακών μονάδων κυμάνθηκε το 2017 μεταξύ 32 κλινών για τις μονάδες της χαμηλότερης κατηγορίας (1*) και 74 για τα ξενοδοχεία 5*, με τον μέσο όρο για το σύνολο του ξενοδοχειακού δυναμικού του νησιού να ανέρχεται σε 48 που είναι σημαντικά χαμηλότερος από το μέσο όρο της χώρας (περίπου 82 κλίνες ανά μονάδα). Εμφανίζει ωστόσο μια συνεχή ανοδική τάση, από 44 κλίνες ανά μονάδα που ήταν το 2014. Το γεγονός αυτό αντανακλά την κυριαρχία στην Σαντορίνη ξενοδοχειακών καταλυμάτων μικρού και μεσαίου μεγέθους, καθώς και τη γενικότερη έλλειψη μεγάλων μονάδων: έξι μόλις ξενοδοχεία διαθέτουν περισσότερες από 200 κλίνες, με το μεγαλύτερο να έχει δυναμικότητα 243 κλινών (το Santo Miramare Resort στον Περίβολο – Εμπορείου)⁷. Πολύ μικρός είναι κατά τα φαινόμενα και ο αριθμός των all inclusive ξενοδοχειακών μονάδων στο νησί.

⁷ Βάση δεδομένων Ξενοδοχειακού Επιμελητηρίου Ελλάδος.

Σε ότι αφορά τη **παλαιότητα** των μονάδων, συνολικά 19 ξεκίνησαν να λειτουργούν στις δεκαετίες του 1960 και 1970 (οι πρώτες τρεις μονάδες εγκαινιάστηκαν μεταξύ 1963 και 1969), 188 μεταξύ 1980 και 1999, 46 τη δεκαετία 2000 έως 2009, ενώ 32 από το 2010 και μετά⁸.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Ξενοδοχειακού Επιμελητηρίου Ελλάδος, στη Σαντορίνη λειτουργούν επίσης τρεις μονάδες **Camping**: στο Καμάρι (190 θέσεων), στην Περίσσα (83 θέσεων) και στα Φηρά (90 θέσεων, ενώ διαθέτει επίσης δωμάτια και κοιτώνες τύπου youth hostel).

Στη διάρθρωση της ευρύτερης προσφοράς καταλυμάτων όλων των μορφών στη Σαντορίνη κυριαρχούν τα **ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα**, τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των οποίων όχι μόνο δεν υστερούν έναντι των ξενοδοχειακών, αλλά συχνά υπερτερούν. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Τουρισμού, στο Μητρώο Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΜΗΤΕ) εμφανίζονται να λειτουργούν με επίσημο σήμα συνολικά 1.106 μονάδες ενοικιαζόμενων δωματίων και διαμερισμάτων, με δυναμικότητα 20.724 κλινών (Μάρτιος 2018). Από αυτές, 177 μονάδες με 4.100 κλίνες κατατάσσονται στην κατηγορία των 4 κλειδιών, και 447 μονάδες με 8.573 κλίνες είναι 3 κλειδιών, δηλαδή το 56% των μονάδων κατανέμεται στις δύο αυτές κατηγορίες (61% σε όρους δυναμικότητας κλινών).

Επισημαίνεται, ότι μεγάλος αριθμός μονάδων πολυτελείας που κτίστηκαν στη περιοχή της Καλντέρας λειτουργούν με άδεια αυτής της κατηγορίας. Άλλωστε και μόνο ο αριθμός των κλινών σε μονάδες ενοικιαζόμενων δωματίων / διαμερισμάτων 4 κλειδιών ξεπερνά κατά πολύ αυτές των ξενοδοχείων 5* (177 έναντι 33).

Πίνακας 3: Δυναμικόνενοικιαζόμενων δωματίων στην Σαντορίνη (Μάρτιος 2018)

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ	ΔΩΜΑΤΙΑ	ΚΛΙΝΕΣ
4 Κλειδιά	177	1.662	4.100
3 Κλειδιά	447	3.673	8.573
2 Κλειδιά	376	2.841	6.396
1 Κλειδί	106	758	1.655
ΣΥΝΟΛΟ	1.106	8.934	20.724

Πηγή: Μητρώο Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΜΗΤΕ) Υπουργείου Τουρισμού

Οι πλατφόρμες της «οικονομίας του διαμοιρασμού» (*sharing economy*) τύπου Airbnb έχουν διεισδύσει τα τελευταία χρόνια δυναμικά στις υπηρεσίες διαμονής της Σαντορίνης, και η βραχυχρόνια μίσθωση τουριστικών κατοικιών αποτελεί πλέον μεταξύ των επισκεπτών

⁸ Στοιχεία Μητρώου Τουριστικών Επιχειρήσεων, Υπουργείο Τουρισμού.

της μια πολύ διαδεδομένη επιλογή διαμονής. Ευνοείται από την ανάπτυξη των διαδικτυακών εφαρμογών, αλλά και ιδιαίτερα από το γεγονός ότι στην πλειοψηφία τους οι τουρίστες που επισκέπτονται το νησί δεν ταξιδεύουν οργανωμένα, χωρίς δηλαδή να έχουν αγοράσει κάποιο πακέτο διακοπών. Ενδεικτική είναι εξάλλου η αρκετά «ισορροπημένη» βαρύτητα των tour operators στην αγορά της Σαντορίνης συγκριτικά με άλλους ελληνικούς προορισμούς (π.χ. Ρόδος, Κως, Κρήτη)⁹. Σύμφωνα με εκτιμήσεις τοπικών παραγόντων, το **μέγεθος της οικονομίας διαμοιρασμού στη Σαντορίνη ανέρχεται σε 8.000-10.000 κλίνες** σε ιδιωτικές κατοικίες που χρησιμοποιούνται για την παροχή υπηρεσιών διαμονής αυτής της μορφής. Μόνο στην πλατφόρμα της Airbnb βρίσκονται καταχωρημένες προσφορές για διαμονή τον Αύγουστο άνω των 300 κατοικιών.

Ασφαλώς, το φαινόμενο της υποκατάστασης της διαμονής σε επαγγελματικά καταλύματα από εκείνα της οικονομίας διαμοιρασμού προκαλεί απώλεια εσόδων στο ξενοδοχειακό κλάδο, γεγονός που δημιουργεί προβλήματα ειδικά σε μικρότερες και παραδοσιακές μονάδες καταλυμάτων χαμηλών ως μεσαίων κατηγοριών. Από την άλλη όμως, δημιουργεί νέες πηγές εισοδήματος, και ευκαιρίες ανάπτυξης της μικρο-επιχειρηματικότητας, και υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις για την αποφυγή συνθηκών αθέμιτου ανταγωνισμού δύναται να συμβάλλει στην τουριστική ανάπτυξη ενός τόπου. Από την πλευρά των καταναλωτών δε, δύναται να δημιουργήσει οφέλη μέσα από την προσφορά **νέων υπηρεσιών υψηλής ποιότητας** και την **παροχή χαμηλότερων τιμών**. Όπως προκύπτει τα στοιχεία που δημοσίευσε η πλατφόρμα σύγκρισης ξενοδοχειακών τιμών Trivago, με βάση τις καθημερινές αναζητήσεις τιμών μέσω του συστήματός της, η μέση τιμή για δίκλινο δωμάτιο για τον μήνα Ιούλιο μειώθηκε από 263 € το 2015 σε 259 € το 2016, μείωση που αποδίδεται κυρίως στον εντεινόμενο ανταγωνισμό από τα καταλύματα της οικονομίας διαμοιρασμού. Αξίζει να αναφερθεί, ότι το δεύτερο πιο **δημοφιλέστερο κατάλυμα παγκοσμίως** στην πλατφόρμα της Airbnb είναι η πολυτελής υπόσκαφη κατοικία “Hector Cave House” στην Οία.

Στο βαθμό δε που οι ιδιοκτήτες των επαγγελματικών τουριστικών καταλυμάτων θεωρούν ότι πλήττονται από την ανάπτυξη της οικονομίας διαμοιρασμού, αυτό μπορεί να τους παρακινήσει στην **εφαρμογή μεθόδων σύγχρονου τουριστικού marketing και βελτίωσης της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών**. Οι υπηρεσίες που προσφέρουν εξάλλου τα επαγγελματικά καταλύματα δεν μπορούν να υποκατασταθούν πλήρως από τη δραστηριότητα της βραχυχρόνιας τουριστικής μίσθωσης ακινήτων, γεγονός που τους παρέχει ένα σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα το οποίο μπορούν να αξιοποιήσουν για να διατηρήσουν την ανταγωνιστικότητά τους στην αγορά.

Συγκριτικά με τα υπόλοιπα νησιά των Κυκλάδων, η **μέση διάρκεια εποχικής λειτουργίας** των καταλυμάτων της Σαντορίνης είναι αρκετά μεγάλη (Απρίλιος-Οκτώβριος), η οποία ευνοείται από την υψηλή ζήτηση και το μέγεθος της τουριστικής κίνησης, ενώ πολλά καταλύματα παραμένουν ανοικτά και περισσότερους μήνες ή και καθ' όλη τη διάρκεια τους έτους. Κατά την επίσκεψη της ομάδας μελέτης στο νησί τον Ιανουάριο του 2018 αναφέρθηκε ότι παρέμεναν ανοικτά περίπου 120-150 καταλύματα σε όλο το νησί (μικρές

---

⁹«Τουριστικό Πανόραμα Σαντορίνης – Αποτύπωση της κατάστασης τουριστικής δραστηριότητας και των επιπτώσεών της στον προορισμό, ανάλυση SWOT και εναλλακτικά σενάρια πολιτικής», Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2017.

ξενοδοχειακές μονάδες, ενοικιαζόμενα δωμάτια, βίλες). Ο αριθμός αυτός δεν μπορούσε να διασταυρωθεί με στοιχεία από επίσημες πηγές, εντούτοις από την καταχώρηση των διαθέσιμων προς κράτηση καταλυμάτων στο booking.com προκύπτει ότι πράγματι λειτουργούσε ένα πλήθος καταλυμάτων που προσέγγιζε το προαναφερόμενο μέγεθος. Επισημαίνεται, ότι το μικρό μέγεθος των καταλυμάτων του νησιού διευκολύνει τους ιδιοκτήτες να παρατείνουν τη διάρκεια λειτουργίας τους, καθώς το πρόσθετο λειτουργικό κόστος είναι μικρό.

Η ανάπτυξη πολυτελών καταλυμάτων όλων των τύπων εμφανίζεται με μια ιδιαίτερα έντονη δυναμική τα τελευταία χρόνια, που δεν αντανakλάται μόνο στην αύξηση των ξενοδοχείων και ενοικιαζόμενων δωματίων - διαμερισμάτων στις ανώτερες κατηγορίες (5 αστεριών και 4 κλειδιών), αλλά και στις **διακρίσεις** και **κατατάξεις** τους που επιτυγχάνουν σε διεθνές επίπεδο. Ενδεικτικά αναφέρεται η κατάταξη συγκεκριμένων καταλυμάτων της Σαντορίνης μεταξύ των καλύτερων της Ελλάδας, σύμφωνα με την έρευνα για το 2017 που δημοσίευσε το περιοδικό Travel + Leisure βάσει των προτιμήσεων των αναγνωστών, ενώ ένα εξ αυτών επιλέχθηκε και μεταξύ των εκατό καλύτερων ξενοδοχείων όλου του κόσμου¹⁰. Η τάση περαιτέρω εμπλουτισμού του ξενοδοχειακού δυναμικού της Σαντορίνης με νέες μονάδες πολυτελείας φαίνεται ότι θα συνεχίσει και τα επόμενα χρόνια με τους ίδιους ή ακόμη και αυξανόμενους ρυθμούς.

Πρόσφατα επίσης (Μάρτιος 2018), ξενοδοχειακή μονάδα της Οίας, δυναμικότητας 43 δωματίων / διαμερισμάτων, έλαβε το σήμα **«Boutique hotel»** κατόπιν πιστοποίησης της από το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο της Ελλάδας. Πρόκειται για το πρώτο ξενοδοχείο στην Ελλάδα που λαμβάνει αυτό το σήμα στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας του ΞΕΕ για την οριοθέτηση μικρών ξενοδοχείων της χώρας που έχουν επενδύσει στην ποιότητα, την διαφοροποίηση και στην προσφορά μοναδικών εμπειριών διαμονής στους επισκέπτες τους.

Το δυναμικό καταλυμάτων στο νησί (ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια / διαμερίσματα και βίλες) πρέπει εντούτοις να διακριθεί σε **δύο κατηγορίες διαφορετικών ταχυτήτων** με βάση την τοποθεσία τους: αφενός των επί των πλείστων νεότερων, πολυτελών και μικρότερων μονάδων που αναπτύσσονται με ραγδαίους ρυθμούς στα Φηρά, το Ημεροβίγλι, την Οία, καθώς και τελευταία σε περιοχές της νοτιοδυτικής πλευράς του νησιού κοντά στο Ακρωτήριο που διαθέτουν απρόσκοπτη θέα στην Καλντέρα, καιαφετέρου εκείνων που βρίσκονται στις υπόλοιπες τουριστικές περιοχές, όπως το Καμάρι και η Περίσσα, όπου κυριαρχούν παλαιότερα καταλύματα μεγαλύτερης δυναμικότητας, αλλά και χαμηλότερης κατηγορίας, και τα οποία αναπτύσσονται με πιο ήπιους ρυθμούς. Τα τελευταία εμφανίζουν επίσης πολύ μεγαλύτερη εποχικότητα στη λειτουργία τους, σε αντίθεση με εκείνα της πρώτης κατηγορίας καθότι παραμένουν ανοικτά είτε για μεγαλύτερο διάστημα από την θερινή περίοδο ή και κατά τη διάρκεια όλου του έτους.

Όπως υπογραμμίζεται και σε πρόσφατη μελέτη του Πανεπιστημίου Αιγαίου¹¹, τα μεγέθη αυτά για το δυναμικό καταλυμάτων της Σαντορίνης αντανakλούν παράλληλα την ιδιαίτερα

¹⁰ www.travelandleisure.com/worlds-best

¹¹ «Τουριστικό Πανόραμα Σαντορίνης – Αποτύπωση της κατάστασης τουριστικής δραστηριότητας και των επιπτώσεών της στον προορισμό, ανάλυση SWOT και εναλλακτικά σενάρια πολιτικής», Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2017.

υψηλή κοινωνική και περιβαλλοντική πίεση που ασκείται στο νησί από την τουριστική ανάπτυξη, με βάση τους δείκτες «κλίνες ανά κάτοικο» και «κλίνες ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο» για το 2016. Πιο συγκεκριμένα: οι επαγγελματικές κλίνες που αντιστοιχούν σε κάθε κάτοικο είναι 2,7, ενώ αν συνυπολογιστούν και οι ιδιωτικές κλίνες η πίεση ανέρχεται σε 4,5. Σε ότι αφορά στη περιβαλλοντική πίεση, οι επαγγελματικές κλίνες είναι 486 ανά τ.χ., και οι συνολικές κλίνες περίπου 800 ανά τ.χ.

Τέλος, οι ιδιοκτήτες των επαγγελματικών καταλυμάτων της Σαντορίνης είναι οργανωμένοι σε τέσσερις διαφορετικούς **συλλογικούς φορείς**, όπου εκτός από τον κλάδο της φιλοξενίας εκπροσωπούνται και επιχειρηματίες από τους κλάδους της εστίασης, του εμπορίου, της παροχής υπηρεσιών και της πρωτογενούς παραγωγής. Σύμφωνα με παράγοντες της Σαντορίνης, μόνο ένας περιορισμένος αριθμός ενεργών μελών συμμετέχει στα συλλογικά αυτά όργανα, γεγονός που δυσχεραίνει την αποτελεσματική εκπροσώπηση και συμμετοχή τους στη διαμόρφωση πρωτοβουλιών και πολιτικών για το τουριστικό προϊόν του νησιού.

Πίνακας 4: Συλλογικοί φορείς εκπροσώπησης τουριστικών επιχειρήσεων στη Σαντορίνη

Φορέας	Έδρα	Μέλη	URL
Ένωση Ξενοδόχων Σαντορίνης ¹²	Περίσσα		www.santorinihoteliers.gr
Σωματείο Τουριστικών Καταλυμάτων Σαντορίνης «Η Ατλαντίς»	Φηρά	63	www.atlantida-santorini.gr
Επαγγελματικό Σωματείο Ιδιοκτητών Ενοικιαζομένων Δωματίων, Ξενοδοχείων, Τουριστικών Πρακτορείων και Τουριστικών Επαγγελμάτων ¹³	Φηρά		www.santorinirooms.org.gr
Επαγγελματικό Σωματείο Καμαριού Θήρας – Ιδιοκτητών, εκμεταλλευτών ενοικιαζόμενων δωματίων, ξενοδοχείων, τουριστικών πρακτορείων, τουριστικών επαγγελμάτων και απασχολούμενων με τουριστικές επιχειρήσεις	Καμάρι		
Σωματείο Τουριστικών Επιχειρήσεων Νότιας Σαντορίνης (Εμπορείου – Μεγαλοχωρίου – Ακρωτηρίου)	Περίσσα	272	www.southsantorini.com

¹² Μέλος της Πανελληνίας Ομοσπονδίας Ξενοδόχων

¹³ Μέλος της Πανελληνίας Ομοσπονδίας Τουριστικών Καταλυμάτων

3.1.2 Επιχειρήσεις εστίασης & αναψυχής

Ο τομέας της εστίασης και αναψυχής στην Σαντορίνη έχει διαδραματίσει μια **θεαματική πορεία** τα τελευταία 40 χρόνια, τόσο ποσοτικά όσο και κυρίως ποιοτικά. Σήμερα λειτουργούν στα όρια του Δήμου Σαντορίνης πάνω από 700 εστιατόρια, ταβέρνες, μπαρ, καφέ κλπ. είτε στα ξενοδοχεία είτε κυρίως αυτόνομα.

Η πλειοψηφία των χώρων εστίασης βρίσκεται στα Φηρά αλλά και όλοι οι άλλοι οικισμοί διαθέτουν ποικιλία καταστημάτων εστίασης. Εξαιρεση αποτελούν πλέον μόνο οι οικισμοί της Θηρασίας, όπου η προσφορά είναι περιορισμένη, ενώ το χειμώνα είναι σχεδόν ανύπαρκτη. Ξεχωριστή ενότητα αποτελούν τα **καταστήματα με θέα την καλντέρα**, τα οποία χαρακτηρίζονται και από διακριτή στάθμη τιμών. Τα καταστήματα αναψυχής και νυχτερινής διασκέδασης επικεντρώνονται στα Φηρά.

Η λειτουργία των καταστημάτων εστίασης και αναψυχής χαρακτηρίζεται από **έντονη εποχικότητα**. Σχεδόν το σύνολο των καταστημάτων λειτουργεί το εξάμηνο από τον Μάιο έως τον Οκτώβριο. Κατά τους ενδιάμεσους μήνες Μάρτιο, Απρίλιο και Νοέμβριο η προσφορά για τους επισκέπτες είναι πολύ ικανοποιητική. Τους χειμερινούς μήνες όμως, από το Δεκέμβριο μέχρι το Φεβρουάριο, ο αριθμός των καταστημάτων, η ποικιλία τους και η γεωγραφική διασπορά είναι περιορισμένη και δεν επαρκεί για να ανταποκριθεί στις προσδοκίες απαιτητικών επισκεπτών.

Ο μεγάλος αριθμός χώρων εστίασης έχει οδηγήσει και σε μια **εξαιρετική ποικιλία** της προσφοράς από streetfood έως διεθνή gourmet τάσεις, μοντέρνα ελληνική κουζίνα αλλά και κινέζικα fastfood. Η παραδοσιακή κουζίνα της Σαντορίνης αποτελεί πλέον μόνο μια μεταξύ πολλών επιλογών.

Σε ότι αφορά την ποιοτική στάθμη του τομέα εστίασης η Σαντορίνη συγκαταλέγεται πλέον στους κορυφαίους ελληνικούς προορισμούς και πρέπει να θεωρηθεί ο **No 1 νησιώτικος προορισμός Gourmet**. Στα καθιερωμένα βραβεία εστιατορίων "Χρυσοί Σκούφοι" η Σαντορίνη απέσπασε το 2018 τρία από τα 24 βραβεία, ξεπερνώντας μεγάλους προορισμούς όπως την Θεσσαλονίκη και την Κρήτη.

Πίνακας 5: Βραβεία "Χρυσοί Σκούφοι" 2018 σε εστιατόρια της Σαντορίνης

Εστιατόριο	Διεύθυνση	URL
Κουκούμαβλος	Φηρά	www.koukoumavlos.com
Lycabettus Restaurant	Οία	www.lycabettusrestaurant.com
Σελήνη	Πύργος	www.selene.gr

Πηγή: www.xrysoiskoufoi.gr

Στον καθιερωμένο ελληνικό οδηγό αξιολόγησης εστιατορίων "**Alpha Guide**" καταγράφονται σχεδόν 30 εστιατόρια με βαθμό «καλό». Η Σαντορίνη παρουσιάζει εξαιρετική πυκνότητα και ποικιλία πολύ καλών χώρων εστίασης, οι οποίοι συγκεντρώνονται γεωγραφικά κατά πλειοψηφία στους οικισμούς της Καλντέρας. Πολλά από τα εστιατόρια αυτά συνδυάζουν το καλό φαγητό με την μοναδική θέα και ατμόσφαιρα.

Πίνακας 6: Επιλεγμένα εστιατόρια του οδηγού σχολιασμού και αξιολόγησης "AlphaGuide" στη Σαντορίνη (άνω των 13 βαθμών)

Εστιατόριο	Διεύθυνση	URL
Santoro	Ημεροβίγλι	-
Κουκούμαβλος	Φηρά	www.koukoumavlos.com
Lycabettus Restaurant	Οία	www.lycabettusrestaurant.com
Σελήνη	Πύργος	www.selene.gr
Black Rock	Οία	www.santorini-secret.com/en/gastronomy
Κόκκινο Ποδήλατο	Οία	http://redbicycle-oia.gr
Mylos	Φηροστεφάνι	www.mylossantorini.com/
Ovac	Ημεροβίγλι	http://ovac.gr
Alios Alios	Οία	www.santomaris.gr/oia/en-gb/alios-iliost-restaurant-santorini
Anthos Restaurant	Οία	-
Feredini Restaurant	Οία	https://feredini.gr
FlyAway	Ημεροβίγλι	www.westeastsuites.com/en/gastronomy/flyaway-restaurant
Κυρά - Ρόζα	Βουρβούλος	-
Σελήνη Meze & Wine	Πύργος	www.selene.gr
Το ψαράκι	Βλυχάδα	www.topsaraki.gr
Vanilia	Αγ. Γεράσιμος	www.vanilia.gr
Δημήτρης	Οία	www.dimitris-ammoudi-restaurant.com
218 Μοίρες	Οία	www.218.gr/index-gr.html

Δίχτυα	Περίβολος	http://tadichtia.com
Fabrica	Περίβολος	www.bohosantorini.com/fabrica-restaurant
Μαρμίτα	Μεγαλοχώρι	www.marmitasantorini.gr
Finikia	Οία	www.finikiamemories.com/finikia-restaurant
Μεταξύ μας	Έξω Γωνιά	www.santorini-metaximas.gr
Seaside Lounge by Notos	Περίβολος	www.seaside-restaurant.gr
Sphinx	Οία	www.sphinx.gr
Η σπηλιά του Νικόλα	Ακρωτήρι	www.nikolascave.gr
The Athenian House	Ημεροβίγλι	www.theathenianhouse.com

Πηγή: www.alpha-guide.gr

Στον διαγωνισμό "**Ελληνική Κουζίνα**", ο οποίος πρώτη φορά διενεργήθηκε το 2018, πέντε εστιατόρια της Σαντορίνης βραβεύθηκαν, αριθμός ο οποίος αντιστοιχεί σε σχεδόν στο 10% των βραβευμένων εστιατορίων της χώρας.

Πίνακας 7: Βραβεία "Ελληνική Κουζίνα" 2018 σε εστιατόρια της Σαντορίνης

Εστιατόριο	Διεύθυνση	URL
Σελήνη	Πύργος	www.selene.gr
Black Rock	Οία	www.santorini-secret.com/en/gastronomy
Κόκκινο Ποδήλατο	Οία	http://redbicycle-oia.gr
Santoro	Ημεροβίγλι	-
Mylos	Φηροστεφάνι	www.mylossantorini.com/

Πηγή: www.greekcuisineawards.gr/awards/best_greek_cuisine.aspx

Πάνω από 20 εστιατόρια στη Σαντορίνη συμμετέχουν στο περιφερειακό σήμα ποιότητας "**Aegean Cuisine**". Το δίκτυο Aegean Cuisine υποστηρίζεται από τα Επιμελητήρια Κυκλάδων και Δωδεκανήσου με την καθοριστική συμβολή της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου. Είναι ένα

σύστημα μελών-επιχειρήσεων το οποίο επιθυμεί και υπόσχεται να προσφέρει στους επισκέπτες αιγαιοπελαγίτικο συναίσθημα και εμπειρία. Έχει σκοπό τηναξιοποίηση της ιδιαίτερα πλούσιας αιγαιοπελαγίτικης οινο-γαστρονομίας, προς όφελος της ανάδειξης και προβολής των τοπικά παραγόμενων προϊόντων, αλλά και της δημιουργίας και προώθησης του θεματικού τουρισμού.

Αρκετά από τα εστιατόρια αυτά έχουν καταξιωθεί ως κορυφαία στην Ελλάδα μέσα από τα βραβεία "Χρυσόί Σκούφοι", "Ελληνική Κουζίνα" και των αξιολογήσεων του "AlphaGuide".

Πίνακας 8: Σύστημα μελών-επιχειρήσεων των νησιών Νοτίου Αιγαίου "Aegean Cuisine" στη Σαντορίνη

Εστιατόριο	Διεύθυνση	URL
Κουκούμαβλος	Φηρά	www.koukoumavlos.com
Σελήνη	Πύργος	www.selene.gr
Fanari	Οία	www.fanarivillas.gr
Ασύρτικο	Φηρά	www.assyrtico-restaurant.com
Aroma Avlis Food & Wine	Έξω Γωνιά	www.artemiskaramolegos-winery.com/oinopoieio-santorini-estiatorio.php
Vassilikos Restaurant	Καμάρι	www.vassilikosrestaurant.com
Τα δίχτυα	Εμπορείο	http://tadichtia.com/santorini
Dionysos in Atlantis	Φηρά	-
Aegialos	Έξω Γιαλός Φηρών	www.yalos-santorini.com
Rocabella Σαντορίνη	Ημεροβίγλι	www.rocabella-hotel-santorini.com
Skala	Οία	-
Sphinx	Οία	www.sphinx.gr
Vanilia	Αγ. Γεράσιμος	www.vanilia.gr
Volcano Blue	ΚαλντέραΦηρών	www.volcanoblue.gr
Η σπηλιά του Νικόλα	Ακρωτήρι	www.nikolascave.gr
Κόκκινο Ποδήλατο	Οία	http://redbicycle-oia.gr

Κρινάκι	Οία	-
Πύργος	Πύργος	www.pyrgos-santorini.com
Σελήνη Meze & Wine	Πύργος	www.selene.gr
Ταβέρνα Ρόζα	Βουρβούλος	-
Το ψαράκι	Βλυχάδα	www.topsaraki.gr
Φερεντίνι	Οία	www.feredini.gr

Πηγή: www.aegeancuisine.gr

Σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη και καθιέρωση της γαστρονομίας στην Σαντορίνη μέχρι και σήμερα έπαιξε και παίζει ο εστιατόρας **Γιώργος Χατζηγιαννάκης** με τα εστιατόρια Σελήνη αλλά και την προώθηση πολλών πρωτοβουλιών, μεταξύ αυτών και του Aegean Cuisine και των μαθημάτων μαγειρικής. Τα τελευταία χρόνια σημαντικός αριθμός εξαιρετικών σεφ και μαγείρων, Ελλήνων και ξένων, όπως ο Jerome Coustillas, προωθεί την εξέλιξη της Σαντορίνης ως κορυφαίου ελληνικού γαστρονομικού προορισμού. Το 2013 ανακηρύχθηκε από το Δήμο Θήρας σε «Έτος Γαστρονομίας» με μεγάλο αριθμό εκδηλώσεων και πρωτοβουλιών, τόσο στη Σαντορίνη όσο και στην Αθήνα και σε τουριστικές εκθέσεις του εσωτερικού και εξωτερικού.

Η ξεχωριστή ποιότητα του γαστρονομικού τοπίου της Σαντορίνης εξακολουθεί όμως να μην είναι εύκολα αντιληπτή από τους ξένους επισκέπτες επειδή τα αναφερόμενα βραβεία, σήματα και οι οδηγοί είναι καθιερωμένα και προβεβλημένα μόνο στην Ελλάδα.

3.1.3 Τουριστικά γραφεία και πρακτορεία

Η ραγδαία αύξηση του αριθμού των επισκεπτών έχει οδηγήσει σε αντίστοιχη εξέλιξη την τοπική αγορά των τουριστικών γραφείων. Με **πάνω από 200 γραφεία** (βλ. κατάλογο στο παράρτημα) παρουσιάζεται εξαιρετική πυκνότητα προσφερόμενων γενικών υπηρεσιών τουρισμού, ιδιαίτερα στα Φηρά. Αντίθετα στην Θηρασιά δεν λειτουργεί ακόμα και σήμερα ούτε ένα τουριστικό γραφείο.

Στο νησί δραστηριοποιούνται και **δύο ταξιδιωτικά πρακτορεία** με τοπικά γραφεία, η Hellenic Island Services στην Μεσσαριά και η γερμανική TUI στα Φηρά.

Λειτουργούν επίσης περίπου **50 γραφεία μίσθωσης τουριστικών λεωφορείων**, αριθμός πολύ σημαντικός για το μέγεθος του νησιού. Μεγάλο μερίδιο των τουριστικών λεωφορείων ανταποκρίνεται στην ζήτηση οργανωμένων εκδρομών από τους επισκέπτες κρουαζιέρας. Τα τελευταία χρόνια παρουσιάζεται ραγδαία αύξηση στον αριθμό Van περίπου 10 θέσεων, τα

οποία διατίθενται τόσο από τα γραφεία ενοικίασης λεωφορείων αλλά και από άλλους παρόχους.

Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της Σαντορίνης είναι η παρουσία **μεγάλου αριθμού τουριστικών γραφείων εξειδικευμένων υπηρεσιών** για τους επισκέπτες. Η πλειοψηφία των γραφείων με στόχευση σε ειδικές δραστηριότητες σχετίζεται με την θάλασσα και αφορά μεταξύ άλλων τις καταδύσεις, ιστιοπλοϊκές εκδρομές, θαλάσσια σπόρ αλλά και το ψάρεμα. Τα γραφεία αυτά βρίσκονται τόσο στους οικισμούς της Καλντέρας αλλά και στους ανατολικούς παραλιακούς οικισμούς. Μερικά από αυτά, όπως των ιστιοπλοϊκών εκδρομών, εξυπηρετούν σε σημαντικό βαθμό και τους επισκέπτες της κρουαζιέρας.

Ειδικευμένα γραφεία υπάρχουν για γαμήλια ταξίδια όπως επίσης για τον οινοτουρισμό, την φωτογραφία, την πεζοπορία, την ποδηλασία αλλά και την ιππασία.

Καθημερινά διοργανώνονται καταδυτικές εξορμήσεις σε 35 σημεία στην καλντέρα, όπου η περιοχή έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον λόγω της σπάνιας και άγριας ομορφιάς της, με τους τοίχους να κόβουν απότομα και να δημιουργούν μοναδικές εικόνες. Εκτός από την καλντέρα προτείνονται καταδύσεις στον βυθό στο Ασπρονήσι, στον Φάρο του Ακρωτηρίου με τις σπηλιές και τις παραλίες της Οίας και της Θηρασιάς.

Πίνακας 9: Ειδικευμένα τουριστικά γραφεία καταδύσεων

Γραφείο	Διεύθυνση	URL
AtlantisOia	Οία	www.atlantisoia.com
Aegean Divers	Πύργος	www.aegeandivers.com
Santorini Dive Center	Περίσσα	www.divecenter.gr
Mediterranean Dive Club	Περίσσα	www.divingsantorini.com
Navy's Waterworld	Καμάρι	www.navyswaterworld.gr
Volcano Dive Center	Καμάρι	www.scubagreece.com

Πηγή: Έρευνα σε τουριστικούς οδηγούς και τουριστικές ιστοσελίδες

Πίνακας 10: Ειδικευμένα τουριστικά γραφεία ψαρέματος

Γραφείο	Διεύθυνση	URL
Santorini Fishing Tours	Βλυχάδα	www.santorini-fishing-tours.com

Πηγή: Έρευνα σε τουριστικούς οδηγούς και τουριστικές ιστοσελίδες

Κορυφαία δραστηριότητα στη Σαντορίνη αποτελεί η κρουαζιέρα στα νερά της καλντέρας, την ημέρα ή την ώρα του ηλιοβασιλέματος. Υπάρχουν πολλές επιλογές για τη διάρκεια της κρουαζιέρας, για τον τύπο του πλοίου και τις στάσεις, ανάλογα με την εταιρεία που παρέχει τις υπηρεσίες.

Πίνακας 11: Ειδικευμένα τουριστικά γραφεία ιστιοπλοΐας

Γραφείο	Διεύθυνση	URL
Sunset Oia Sailing Cruises	Οία	www.sunset-oia.com
Santorini Yachting Club	Οία	www.santoriniyachtingclub.com
Santorini Sailing Center	Ημεροβίγλι	www.sailsgreece.com
Caldera Yachting	Φηρά	www.calderayachting.gr

Πηγή: Έρευνα σε τουριστικούς οδηγούς και τουριστικές ιστοσελίδες

Πίνακας 12: Ειδικευμένα τουριστικά γραφεία ενοικίασης σκαφών

Γραφείο	Διεύθυνση	URL
Explorer 1 Boat Rentals	Οία	www.explorer1.gr

Πηγή: Έρευνα σε τουριστικούς οδηγούς και τουριστικές ιστοσελίδες

Στην παραλία του Μονόλιθου οι λάτρεις του kite surf και του wind surf εκμεταλλεύονται τους ανέμους που επικρατούν εκεί για να κάνουν τα εναέρια ακροβατικά τους πάνω από τη θάλασσα. Ενοικίαση kayak προσφέρεται στην παραλία του Περιβολου για βόλτες στην Άσπρη και την Κόκκινη παραλία. Για τους λάτρεις του surf επίσης προτείνεται ο Μονόλιθος όταν φυσούν βοριάδες και η Βλυχάδα, όταν οι άνεμοι έρχονται από τον νότο. Τέλος για το Stand up paddle surfing and stand up paddle boarding (SUP) η αγαπημένη διαδρομή είναι γύρω από το ηφαίστειο.

Πίνακας 13: Ειδικευμένα τουριστικά γραφεία θαλάσσιων σπορ

Γραφείο	Διεύθυνση	URL
Santorini Kite	Μονόλιθος	www.santorinikite.gr

Wave Sports	Παρ.Περίβολος	www.wavesports.gr
Crazy Sports	Αγ. Γεώργιος	www.crazysports.gr
Nemely Windsurf & Sup Center	Καμάρι	www.nemelycenter.com
Santorini Sea Kayak	Ακρωτήρι	www.santoriniseakayak.com

Πηγή: Έρευνα σε τουριστικούς οδηγούς και τουριστικές ιστοσελίδες

Για τους λάτρεις της αναρρίχησης προσφέρονται 150 διαδρομές που ξεκινούν από την Περίσσα ή το Καμάρι. Ο βαθμός δυσκολίας τους είναι από 4Α έως 8.

Πίνακας 14: Ειδικευμένα τουριστικά γραφεία πεζοπορίας

Γραφείο	Διεύθυνση	URL
Santorini Walking Tours	Φηροστεφάνι	www.santoriniwalkingtours.com
Trekking Hellas	ΜέσαΠηγάδια	www.trekking.gr
Γ. Δανέζης (αναρρίχηση)		

Πηγή: Έρευνα σε τουριστικούς οδηγούς και τουριστικές ιστοσελίδες

Πίνακας 15: Ειδικευμένα τουριστικά γραφεία τοξοβολίας

Γραφείο	Διεύθυνση	URL
Λίλιαν Παγουλάτου		
Santorini Archery	Μεσαριά	www.santoriniarchery.gr

Πηγή: Έρευνα σε τουριστικούς οδηγούς και τουριστικές ιστοσελίδες

Οργανωμένες εκδρομές με ποδήλατα ξεκινούν π.χ. από τον Περίβολο, φτάνουν ή περνούν μέσα από το Εμπόρειο και το Ακρωτήρι και διαρκούν από 1,5 έως 3,5 ώρες αλλά υπάρχει και η δυνατότητα γιαεξατομικευμένη περιήγηση.

Πίνακας 16: Ειδικευμένα τουριστικά γραφεία ποδηλασίας

Γραφείο	Διεύθυνση	URL
Eco Bike Santorini	Περίσσα	www.e-bikesantorini.gr
Santorini Adventures	Φηρά	www.santoriniadventures.gr

Πηγή: Έρευνα σε τουριστικούς οδηγούς και τουριστικές ιστοσελίδες

Για οργανωμένες βόλτες με άλογο υπάρχουν πλέον αρκετές προτάσεις και προτείνονται πέντε βασικές εκδρομές, που ξεκινούν από το Μεγαλοχώρι και φτάνουν ως την παραλία της Βλυχάδας ή την καλντέρα του Ακρωτηρίου. Οι διαδρομές με μουλάρια πραγματοποιούνται κατά μήκος της καλντέρας αλλά και σε παραλίες.

Πίνακας 17: Ειδικευμένα τουριστικά γραφεία ιππασίας

Γραφείο	Διεύθυνση	URL
SantoriniHorseRiding	Μεγαλοχώρι	www.santorini-horse-riding.com
Custom Design Excursions		www.donkeys.gr

Πηγή: Έρευνα σε τουριστικούς οδηγούς και τουριστικές ιστοσελίδες

Ειδικευμένα γραφεία φωτογράφων προσφέρουν ποικιλία διαδρομών σε πολλές ενδιαφέρουσες, φωτογραφικά, γωνιές της Σαντορίνης, όπως π.χ ξεκινώντας από την Οία, περνώντας από το Ακρωτήρι, το Μεγαλοχώρι και το Εμπορείο για να καταλήξει την ώρα του ηλιοβασιλέματος στο χωριό του Πύργου.

Πίνακας 18: Ειδικευμένα τουριστικά γραφεία φωτογραφίας

Γραφείο	Διεύθυνση	URL
K-Yellow Santorini Photo Tours		www.kyellow.photo
Santorini Photo Safari	Φηρά	www.santoriniphotosafari.com

Πηγή: Έρευνα σε τουριστικούς οδηγούς και τουριστικές ιστοσελίδες

Οι οινικές περιηγήσεις στα επισκέψιμα οινοποιεία του νησιού είναι μία από τις πιο δημοφιλείς δραστηριότητες στη Σαντορίνη. Οι επισκέψεις στα οινοποιεία περιλαμβάνουν ξεναγήσεις στους χώρους και γευσιγνωσίες των κρασιών τους.

Πίνακας 19: Ειδικευμένα τουριστικά γραφεία οινοτουρισμού

Γραφείο	Διεύθυνση	URL
Santorini Wine Tours	Μεσαριά	www.santoriniwinetour.com
Santorini Wine Trails	Εμποριό	www.santoriniwinetrails.gr
Santorini Wine Adventure	Μεσαριά	www.winetoursantorini.gr

Πηγή: Έρευνα σε τουριστικούς οδηγούς και τουριστικές ιστοσελίδες

Προς τον αρχαιολογικό χώρο της Αρχαίας Θήρας οργανώνονται ολοκληρωμένες περιηγήσεις από το Καμάρι με minibus αφού ο χώρος δεν εξυπηρετείται από τα δρομολόγια του ΚΤΕΛ.

Πίνακας 20: Ειδικευμένα τουριστικά γραφεία αρχαιολογικών περιηγήσεων

Γραφείο	Διεύθυνση	URL
Ancient Thira Tours	Καμάρι	www.ancient-thira.gr

Πηγή: Έρευνα σε τουριστικούς οδηγούς και τουριστικές ιστοσελίδες

Οι επισκέπτες που αγαπούν να απολαμβάνουν τη θέα από ψηλά μπορούν να βρουν αρκετές επιλογές για πτήσεις πάνω από τη Σαντορίνη και το Αιγαίο με ελικόπτερο, που ξεκινούν από μικρής διάρκειας υπερπτήσεις του νησιού και φτάνουν μέχρι ολοκληρωμένες περιηγήσεις πάνω από τη Σαντορίνη και τα γύρω νησιά.

Πίνακας 21: Ειδικευμένα τουριστικά γραφεία εναέριων δραστηριοτήτων

Γραφείο	Διεύθυνση	URL
Helicopter Private Services		www.helicopterprivateservices.com

Πηγή: Έρευνα σε τουριστικούς οδηγούς και τουριστικές ιστοσελίδες

Αξιόλογος αριθμός γραφείων έχει ειδικευτεί στην οργάνωση ταξιδιών γάμου, αφού η Σαντορίνη θεωρείται ένας από τους κορυφαίους προορισμούς γάμου παγκοσμίως. Τα γραφεία αυτά συντονίζουν όλες τις σχετικές ειδικές υπηρεσίες (δεξιώσεις, φωτογράφιση, νυφικά, στολισμοί και λουλούδια, τούρτες κλπ.). Ο κλάδος αναπτύσσεται πλέον και με τη διοργάνωση ταξιδιών για τον εορτασμό επετείων γάμου.

Πίνακας 22: Ειδικευμένα τουριστικά γραφεία οργάνωσης γάμων

Γραφείο	Διεύθυνση	URL
A&D Concierge Santorini	Οία	www.conciergesantorini.gr
Elite Events Santorini	Μεσσαριά	www.eliteeventssantorini.com
Divine Weddings	Πύργος	www.divineweddingsantorini.com
Santorin Glam Weddings	Οία	www.santoriniglamweddings.com

Πηγή: Έρευνα σε τουριστικούς οδηγούς και τουριστικές ιστοσελίδες

3.1.4 Εταιρίες κρουαζιέρας

Η Καλντέρα της Σαντορίνης αποτελεί έναν από τους **κορυφαίους προορισμούς κρουαζιέρας στην Ελλάδα**. Τα τελευταία χρόνια καταλαμβάνει, μετά από τον Πειραιά, τη δεύτερη θέση σε αριθμό αφίξεων πλοίων και επιβατών μεταξύ όλων των προορισμών κρουαζιέρας στην Ελλάδα. Σημειώνεται ότι η Καλντέρα εμφανίζει αυτή την ελκυστικότητα παρ' ότι δεν διαθέτει λιμάνι στο οποίο μπορούν να προσεγγίσουν κρουαζιερόπλοια και όλες οι αποβιβάσεις γίνονται υποχρεωτικά με λάντζες.

Το 2017, η Σαντορίνη υποχωρεί για πρώτη φορά στην τέταρτη θέση της σχετικής εθνικής κατάταξης, τόσο σε αριθμό πλοίων όσο και επιβατών, αφού πλέον προηγούνται, εκτός του Πειραιά, η Μύκονος και η Κέρκυρα. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται και στις νέες ρυθμίσεις για τη **διαχείριση των αφίξεων κρουαζιερόπλοιων (berth allocation system)** που έχει εισάγει και εφαρμόζει το Λιμενικό Ταμείο του Δήμου Θήρας.

Το σύστημα διαχείρισης αφίξεων / αναχωρήσεων κρουαζιερόπλοιων (berth allocation system) αποτελεί το πρώτο ηλεκτρονικό πρόγραμμα διαχείρισης και λειτουργεί από το 2017 πιλοτικά, σε συνεννόηση με τις εταιρείες κρουαζιέρας στην Σαντορίνη. Μέσα στις επόμενες τουριστικές περιόδους το πρόγραμμα θα τεθεί σε πλήρη εφαρμογή, με τις εταιρείες της κρουαζιέρας να μπορούν να καταθέτουν το πρόγραμμά τους 15 μήνες πριν την άφιξή τους στο νησί.

Η **ανεξέλεγκτη κίνηση** είχε οδηγήσει σε μέρες αιχμής στην κυκλοφορία έως και πάνω από 15.000 επισκεπτών κρουαζιέρας στο νησί, με αποτέλεσμα την πολύωρη ταλαιπωρία των

επιβατών κατά την διαδικασία αποβίβασης με λάντζα και ανάβασης αλλά και κατά της αντίστοιχης επιστροφής, καθώς και επίσης τη συμφόρηση στα στενά των Φηρών και της Οίας, και στους δρόμους των οικισμών αυτών, και την ταλαιπωρία για όλους τους επισκέπτες και κατοίκους.

Για το 2018 αναμένεται πάλι αύξηση της κίνησης κρουαζιέρας αφού προχωράει η προσαρμογή των εταιρειών κρουαζιέρας στο νέο τρόπο διαχείρισης των αφίξεων των πλοίων στην Καλντέρα.

Πίνακας 23: Στοιχεία κρουαζιέρας 2014 - 2017 των 10 κορυφαίων προορισμών στην Ελλάδα

		2017		2016		2015		2014	
α/α	Προορισμοί	Αρ. αφίξεων κ/ζ	Αρ. αφίξεων επιβατών κρουαζ.	Αρ. αφίξεων ξκ/ζ	Αρ. αφίξεων επιβατών κρουαζ.	Αρ. αφίξεων ξκ/ζ	Αρ. αφίξεων επιβατών κρουαζ.	Αρ. αφίξεων ξκ/ζ	Αρ. αφίξεων επιβατών κρουαζ.
1	Πειραιάς	576	1.055.559	625	1.094.135	621	980.149	606	1.055.556
2	Μύκονος	501	699.304	596	722.517	600	649.914	441	610.207
3	Κέρκυρα	410	679.681	481	748.916	407	647.347	395	672.368
4	Σαντορίνη	406	620.570	572	783.893	636	791.927	512	742.368
5	Κατάκολο	271	567.047	274	505.111	242	459.882	251	584.879
6	Ρόδος	248	274.903	299	314.689	340	342.063	314	311.182
7	Ηράκλειο	131	181.693	165	238.780	170	219.805	160	242.951
8	Χανιά (Σούδα)	84	128.067	86	147.915	59	96.612	38	33.304
9	Πάτμος	136	110.878	147	91.785	192	124.476	156	109.429
10	Κεφαλονιά - Ιθάκη	50	61.598	77	85.463	112	149.227	79	88.032

Πηγή: Ένωση Λιμένων Ελλάδος

Η προγραμματισμένη κίνηση για το έτος 2018 ξεκινάει τέλος Μαρτίου και λήγει τον Νοέμβριο. Οι μήνες Μάιος με Οκτώβριο παρουσιάζουν 60 με 70 αφίξεις και μόνο ο

Απρίλιος και ο Νοέμβριος είναι ενδιάμεσοι μήνες. Κατά το διάστημα από το Δεκέμβριο έως το τέλος Μαρτίου δεν είναι προγραμματισμένη καμία άφιξη κρουαζιερόπλοιου. Στους μήνες με έντονη κίνηση και σε μέρες αιχμής θα εξακολουθούν να βρίσκονται έως και επτά πλοία ταυτόχρονα στην Καλντέρα. Τους ίδιους μήνες εμφανίζονται όμως επίσης μέρες χωρίς καμία άφιξη. Με την καθιέρωση του συστήματος διαχείρισης εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικά περιθώρια βελτίωσης.

Η Καλντέρα είναι προορισμός για **σχεδόν όλες της επώνυμες εταιρείες κρουαζιέρας** με παρουσία στην Μεσόγειο, μεταξύ των οποίων και η Cunard Line με το πολυτελές Queen Elizabeth. Πολλές από τις εταιρείες έχουν αφίξεις με πάνω από ένα πλοίο ενώ η εταιρεία με την μεγαλύτερη πυκνότητα δρομολογίων με συνολικά τρία πλοία είναι η Celestyal Cruises.

Πίνακας 24: Εταιρείες κρουαζιερόπλοιων προγραμματισμένες να αφιχθούν στη Σαντορίνη 2018

Εταιρεία Κρουαζιέρας	Όνομα πλοίου
Princess Cruises	Pacific Princess, Sapphire Princess, Crown Princess
Celestyal Cruises	Majesty, Thomson Majesty, Celestyal Crystal, Celestyal Olympia
Viking Ocean Cruises	Viking Star
MSC Cruise Management (UK) Limited	MSC Musica, MSC Sinfonia
Grand Circle	Clio, Athena
Viking Ocean Cruises	Viking Star
Costa Crociere	Costa Deliziosa, Costa neoRiviera, Costa Luminosa
Voyagestoantiquity	Aegean Odyssey
Holland American Line	Koningsdam, Oosterdam
Pullmantur Cruises	Horizon
Norwegian Cruise Line	Norwegian Spirit
Mano Maritime	Golden Iris
Celebrity Cruises	Celebrity Reflection, Celebrity Constellation
Silversea Cruises	Silver Whisper, Silver Wind, Silver Muse
Thomson Cruises	TUI Discovery 2
Costa Cruise Management Ltd	Costa Deliziosa

Seabourn Cruise Line	Seabourn Encore, Seabourn Odyssey
Azamara Cruises	Azamara Journey
P&O Cruises	Oceana
Royal Carribbean	Vision of the Seas, Jewel of the Seas, Rhapsody of the Seas
Oceania Cruises	Nautica, Riviera
Norwegian Cruises	Norwegian Spirit, Norwegian Star
Wind Star Cruises	Wind Star
Cunard Line	Queen Elizabeth
Hapag-Lloyd	Europa 2, Europa
Regent Seven Seas Cruises	Seven Seas Voyager
Sea Cloud Cruises	Sea Cloud
Crystal Cruises	Crystal Esprit
Star Clippers	Star Flyer
Mano Tours	Golden Iris
Club Med	Club Med II
Scenic	Scenic Eclipse
TUI Cruises	Mein Schiff 3
Ponant	Le Laperouse
Aida	Aidacara, Aidablu
Croisimer	La Belle De L Adriatique

Πηγή: <http://www.santoriniports.gr/cruise/cruise-arrivals-program>

Οι λιμενικές υποδομές βασίζονται στα ιστορικά λιμάνια της Σαντορίνης, ο σχεδιασμός των οποίων δεν ανταποκρίνεται στην ραγδαία αύξηση της τουριστικής κίνησης των τελευταίων δεκαετιών.

Το **λιμάνι του Αθηνιού** είναι το κεντρικό λιμάνι του νησιού της Σαντορίνης. Βρίσκεται στους πρόποδες της καλντέρας και απέχει 8 χλμ. από τα Φηρά, την πρωτεύουσα του νησιού και 7 χλμ. από το Διεθνές Αεροδρόμιο της Σαντορίνης.

Το λιμάνι του Αθηνιού είναι η κύρια πύλη υποδοχής των επισκεπτών του νησιού που έρχονται από τη θάλασσα. Συνδέεται με το λιμάνι του Πειραιά καθημερινά και καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου, καθώς και με τα γύρω νησιά. Τα δρομολόγια και οι ανταποκρίσεις πολλαπλασιάζονται τους καλοκαιρινούς χρόνους.

Η Σαντορίνη συνδέεται με τον Πειραιά, την Πάρο, τη Νάξο, την Ίο, το Ηράκλειο Κρήτης και την Ανάφη, καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

Τους καλοκαιρινούς μήνες στους προορισμούς σύνδεσης προστίθενται τα νησιά της Μυκόνου, της Μήλου, της Κω, της Ρόδου και άλλα.

Στο λιμάνι του Αθηνιού λειτουργούν διάφορα εστιατόρια, καφέ και μίνι μάρκετ, ενώ στην κλιματιζόμενη αίθουσα αναμονής επιβατών υπάρχει δυνατότητα για δωρεάν ασύρματη σύνδεση στο διαδίκτυο. Τέλος, στο λιμάνι βρίσκεται πιάτσα ταξί αλλά και η αφετηρία λεωφορείων για τη μεταφορά σε όλες τις περιοχές του νησιού.

Τους καλοκαιρινούς μήνες υψηλής τουριστικής κίνησης το λιμάνι του Αθηνιού παρουσιάζει γενική συμφώρηση καθώς και επικίνδυνη διάχυση κυκλοφορίας οχημάτων και πεζών, ειδικά κατά την ταυτόχρονη άφιξη πλοίων.

Το λιμάνι του Αθηνιού παρουσίασε το 2016 σοβαρά προβλήματα στον προβλήτα που έδεναν τα πλοία της ακτοπλοΐας, (μετακινήσεις πλακών στο υπόστρωμα της θάλασσας, σπηλαιώσεις στα κρηπιδώματα, εκρίζωση μεταλλικών αναδομών, καθιζήσεις και ρωγμές στο οδόστρωμα κ.ά). Έχει δρομολογηθεί έργο για να αποκατασταθούν οι προκληθείσες ζημιές που υπέστη ο προβλήτας του λιμένα.

Το **λιμάνι των Φηρών** εξυπηρετεί αποκλειστικά την κρουαζιέρα καθώς και τουριστικά εκδρομικά σκάφη και όχι τακτικά δρομολόγια της ακτοπλοΐας. Το λιμάνι συνδέεται με τα Φηρά με μονοπάτι και το τελεφερίκ, δεν υφίσταται όμως οδική σύνδεση.

Το **λιμάνι Αμμούδη** της Οίας εξυπηρετεί επίσης τουριστικά εκδρομικά σκάφη καθώς και την τοπική σύνδεση με τα λιμανάκια της Θηρασιάς. Το λιμάνι συνδέεται με την Οία με μονοπάτι καθώς και με τοπικό δρόμο.

Τα **λιμανάκια Κόρφου** και **Ρίβα** εξυπηρετούν την Θηρασιά. Το λιμάνι της Ρίβας διαθέτει οδική σύνδεση με το κεντρικό οικισμό Μανωλά, ενώ του Κόρφου συνδέεται μόνο με μονοπάτι.

Χώρος που μπορεί να φιλοξενήσει **ιδιωτικά σκάφη αναψυχής** λειτουργεί στο **αλιευτικό καταφύγιο** στην παραλία της **Βλυχάδας**.

Στην διαδικασία μελέτης και αδειοδότησης βρίσκεται η **μαρίνα στον Μονόλιθο**. Σύμφωνα με την μελέτη λιμενικών έργων η μαρίνα θα έχει δυνατότητα ελλιμενισμού 350 μικρών και μεγάλων σκαφών αναψυχής και χωροθετείται από τον προσήνεμο (βόρειο) βραχίονα του υφιστάμενου σήμερα λιμενίσκου μέχρι τον νότιο βραχίονα του Μονολίθου και καλύπτει μέτωπο ακτής μήκους 350 μ περίπου. Ο Δήμος Θήρας έχει υποβάλλει αίτημα, την ωρίμανση και επιτάχυνση των διαδικασιών αδειοδότησης του έργου, να αναλάβει η κρατική εταιρεία Enterprise Greece.

3.1.5 Αεροπορικές εταιρίες

Το διεθνές **αεροδρόμιο της Σαντορίνης** εγκαινιάστηκε το 1972 είναι το μεγαλύτερο του νοτίου Αιγαίου και λειτουργεί και ως βάση στρατιωτικών αεροσκαφών. Το κτίριο του αεροσταθμού χτίστηκε το 1989. Το αεροδρόμιο διαθέτει έναν κύριο διάδρομο και μια λωρίδα τροchioδρόμησης για τα αεροσκάφη και χώρο στάθμευσης για συνολικά 6 επιβατικά αεροπλάνα.

Απευθείας πτήσεις προς τη Σαντορίνη πραγματοποιούνται από την Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη και το Ηράκλειο Κρήτης, ενώ διεθνείς πτήσεις συνδέονται συνήθως μέσω του Διεθνούς Αεροδρομίου Αθηνών. Κατά τη χειμερινή περίοδο εξυπηρετεί πτήσεις κυρίως από την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη με τις αεροπορικές εταιρείες Olympic Air, Ryan Air και Aegean Air. Κατά τη διάρκεια της θερινής περιόδου, η Σαντορίνη συνδέεται με πολλά ευρωπαϊκά αεροδρόμια μέσω ενός μεγάλου αριθμού απευθείας διεθνών πτήσεων και charter.

Όπως προκύπτει και από τους πίνακες 25 και 26 ή εξέλιξη της κίνησης από το 2012 έως το 2017 είναι ραγδαία. Ο αριθμός των αεροσκαφών που προσγειώθηκαν στην Σαντορίνη έχει αυξηθεί κατά σχεδόν 130% ενώ η αύξηση του αριθμού των επιβατών είναι με πάνω από 160% ακόμα πιο εντυπωσιακή.

Το μέγεθος και η ποιότητα των υποδομών καθώς και οι υπηρεσίες εξυπηρέτησης των επιβατών δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες που προκύπτουν από την αυξημένη κίνηση. Σύμφωνα με την ετήσια έρευνα της ειδικευμένης ιστοσελίδας Sleeping in Airports για το έτος 2017 το αεροδρόμιο της Σαντορίνης εμφανίζεται ως το δεύτερο χειρότερο της Ευρώπης.¹⁴

Πίνακας 25: Κίνηση Κρατικού Αερολιμένα Σαντορίνης (αφίξεις επιβατών / αεροσκαφών) 2012-2016

ΕΤΟΣ	ΚΙΝΗΣΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ		ΚΙΝΗΣΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ		ΣΥΝΟΛΟ	
	Αφίξεις επιβατών	Αφίξεις αεροσκαφών	Αφίξεις επιβατών	Αφίξεις αεροσκαφών	Αφίξεις επιβατών	Αφίξεις αεροσκαφών
2012	166.786	4.121	200.449	3.321	367.057	7.442
2013	185.378	4.100	244.449	4.042	429.827	8.142
2014	252.223	5.323	310.416	5.143	562.639	10.466
2015	361.525	6.637	356.443	5.939	717.968	12.576
2016	433.598	7.896	389.817	6.188	823.415	14.084

¹⁴<https://www.sleepinginairports.net/2017/best-airports-europe.htm>

2016/2012	160%	92%	94%	86%	124%	89%
------------------	------	-----	-----	-----	------	-----

Πηγή: Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας, INSETE

Πίνακας 26: Κίνηση Κρατικού Αερολιμένα Σαντορίνης (αριθμός επιβατών / αεροσκαφών) 2016-2017

ΕΤΟΣ	ΚΙΝΗΣΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ		ΚΙΝΗΣΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ		ΣΥΝΟΛΟ	
	Αριθμός επιβατών	Αριθμός αεροσκαφών	Αριθμός επιβατών	Αριθμός αεροσκαφών	Αριθμός επιβατών	Αριθμός αεροσκαφών
2016	897.770	7.892	809.211	6.190	1.706.981	14.082
2017	1.019.399	10.111	908.896	6.920	1.928.295	17.031
2016/17	13,5%	28,1%	12,3%	11,8%	13,0%	20,9%

Πηγή: Fraport

Από τις 11 Απριλίου 2017, τη λειτουργία του αερολιμένα της Σαντορίνης ανέλαβε η εταιρία **Fraport Greece**, η οποία ιδρύθηκε το 2015 με αντικείμενο τη συντήρηση, λειτουργία, διαχείριση, βελτίωση και ανάπτυξη των 14 Περιφερειακών Αεροδρομίων της Ελλάδας που παραχωρήθηκαν προς εκμετάλλευση για 40 χρόνια στην κοινοπραξία Fraport / Όμιλος Κοπελούζου, σε εφαρμογή της συμφωνίας που υπέγραψε τον Δεκέμβριο του 2015 με το Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας Δημοσίου (ΤΑΙΠΕΔ). Μέτοχοι της FraportGreece είναι η Fraport AG Frankfurt Airport Services Worldwide, ο Όμιλος Κοπελούζου και το Ευρωπαϊκό Ταμείο 2020 Marguerite.

Αποτελείται δε από δύο εταιρίες παραχωρήσεων, με εταιρική έδρα στην Αθήνα, μια για κάθε ομάδα παραχωρήσεων που περιλαμβάνει έκαστη 7 αεροδρόμια. Το αεροδρόμιο της Σαντορίνης ανήκει στην εταιρία **Fraport Regional Airports of Greece B S.A.** Επιπλέον, ιδρύθηκε μια Τρίτη εταιρία (Management Company) με έδρα την Αθήνα και αντικείμενο την ανάληψη και διαχείριση κεντρικών λειτουργιών της Fraport Greece A και Fraport Greece B, όπως την απασχόληση του προσωπικού και τη σύναψη συμφωνιών με συμβούλους και προμηθευτές.

Στις 22 Μαρτίου 2017, σε εκδήλωση στην οποία παραβρέθηκαν εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης και των ενδιαφερόμενων φορέων του νησιού, η Fraport Greece παρουσίασε το επενδυτικό της πρόγραμμα για το αεροδρόμιο της Σαντορίνης μέχρι το 2021, το οποίο περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα εργασιών για τη βελτίωση και αναβάθμιση της υποδομής του αερολιμένα (π.χ. βελτίωση του φωτισμού και της σηματοδότησης στους εσωτερικούς και εξωτερικούς χώρους, αναβάθμιση εγκαταστάσεων υγιεινής γενική βελτίωση παρεχόμενων υπηρεσιών στους επιβάτες, αναδιοργάνωση του χώρου στάθμευσης των αεροσκαφών, αύξηση της συνολικής έκτασης του αεροσταθμού με την αντικατάσταση

τμήματος του υπάρχοντος και την ανέγερση νέου, αύξηση των σταθμών check-in από 8 σε 17, διπλασιασμό των ζωνών παραλαβής αποσκευών από 1 σε 2, αύξηση του συνολικού αριθμού πυλών από 5 σε 6, και αύξηση των σημείων ασφαλείας και ελέγχου του αεροδρομίου από 2 σε 7).

Στο αεροδρόμιο της Σαντορίνης δραστηριοποιούνται ελληνικές και ξένες **αεροπορικές εταιρίες**, τακτικών και έκτακτων πτήσεων (charter), η πλειοψηφία των οποίων μέσω αντιπροσώπων αεροπορικών εταιριών, καθώς και **εταιρίες επίγειας εξυπηρέτησης αεροσκαφών (Handling Agents)**.

Πίνακας 27: Αεροπορικές Εταιρίες

Αεροπορικές εταιρείες	Προορισμοί
Χειμερινή και θερινή περίοδος:	
Aegean Airlines	Αθήνα
Olympic Air	Αθήνα
Ryanair	Αθήνα
Θερινή περίοδος:	
Aegean Airlines	Θεσσαλονίκη, Λάρνακα, Τελ Αβίβ (από 25 Ιουνίου 2018)
Alitalia	Μιλάνο-Λινάτε, Ρώμη-Φιουμιτσίνο
Austrian Airlines	Βιέννη, Γκρατς
Aviolet (μέσω της Air Serbia)	Βελιγράδι
Blu-express (μέσω της Blue Panorama Airlines)	Μπέργκαμο, Μπολόνια, Ρώμη-Φιουμιτσίνο
British Airways	Λονδίνο-Χίθροου
British Airways (μέσω της BA City Flyer)	Λονδίνο-Αεροδρόμιο Σίτυ
Brussels Airlines	Βρυξέλλες (από 4 Μαΐου 2018)
Condor	Μόναχο, Ντίσελντορφ, Στουτγάρδη, Φρανκφούρτη
EasyJet	Βενετία, Λονδίνο-Γκάτγουικ, Μάντσεστερ, Μιλάνο-Μαλπένσα
EasyJet Switzerland	Γενεύη
Edelweiss Air	Ζυρίχη

Αεροπορικές εταιρείες	Προορισμοί
Eurowings	Στουτγάρδη
Eurowings (μέσω της Air Berlin)	Βιέννη
Eurowings (μέσω της Germanwings)	Κολωνία
Finnair	Ελσίνκι
Germania	Αμβούργο
Iberia Express	Μαδρίτη
Jet Time	Κοπεγχάγη
Lufthansa	Μόναχο, Φραγκφούρτη (από 31 Μαΐου 2018)
Naxos Air	Νάξος
Norwegian Air Shuttle	Ελσίνκι, Κοπεγχάγη, Λονδίνο-Γκάτγουικ, Όσλο, Στοκχόλμη-Αρλάντα
Novair	Όσλο
Scandinavian Airlines	Μπέργκεν, Όσλο, Στάβανγκερ, Τρόντχαϊμ
Sky Express	Αθήνα
Small Planet Airlines	Λονδίνο-Γκάτγουικ
Small Planet Airlines (Πολωνία)	Βαρσοβία
SmartWings (μέσω της Travel Service)	Πράγα
Thomas Cook Airlines	Λονδίνο-Γκάτγουικ
Transavia	Άμστερνταμ
Transavia France	Παρίσι-Ορλύ
TUI Airways	Λονδίνο-Γκάτγουικ, Μάντσεστερ, Μπέρμιγχαμ, Μπρίστολ
TUIfly Belgium	Βρυξέλλες
Volotea	Αθήνα, Βενετία, Βερόνα, Γένοβα, Μασσαλία (από 25 Απριλίου 2018), Μπάρι, Μπορντό, Ναντ, Νάπολη, Παλέρμο
Vueling	Βαρκελώνη, Ρώμη-Φιουμιτσίνο, Φλωρεντία

Αεροπορικές εταιρείες	Προορισμοί
Wings of Lebanon	Βηρυτός

Εντός του αεροδρομίου λειτουργούν επίσης στον χώρο των αναχωρήσεων ένα **κατάστημα αφορολογήτων ειδών** (“Hellenic Duty Free Shops”) και δύο **καφετέριες-αναψυκτήρια** (“Air Canteen” και “on time coffee & more”), ενώ στο χώρο αφίξεων πέντε **γραφεία ενοικίασης αυτοκινήτων** (Avance, Avis Budget, Hertz Thrifty, Sixt, Suntime).

3.1.6 Επιχειρήσεις ενοικίασης ΙΧ – δικύκλων

Εξαιρετικά αναπτυγμένος είναι και ο τομέας των επιχειρήσεων ενοικίασης αυτοκινήτων και δικύκλων. **Γύρω στις 100 επιχειρήσεις** δραστηριοποιούνται στη Σαντορίνη και σε όλους τους μεγάλους οικισμούς. Δεν υπάρχουν στατιστικά στοιχεία για τον αριθμό των ενοικιαζόμενων αυτοκινήτων και δικύκλων. Υφίστανται, όμως, εκτιμήσεις ότι ο στόλος των οχημάτων ανέρχεται στα 20.000.

Το **οδικό δίκτυο δεν ανταποκρίνεται στον εποχικό αυτό φόρτο** με βασικές συνέπειες την ταλαιπωρία των επισκεπτών αλλά και τον κίνδυνο από τον αυξημένο αριθμό ατυχημάτων. Ιδιαίτερα επικίνδυνα έχουν αποδειχτεί τα δίκυκλα καθώς και τα ανοιχτά τετράκυκλα που κυκλοφορούν με άδεια δικύκλου («γουρούνες»).

Κάποιες από τις επιχειρήσεις ενοικίασης αυτοκινήτων διαθέτουν επίσης ποδήλατα. Οι ειδικευμένες επιχειρήσεις ενοικίασης ποδηλάτων αναφέρονται στο κεφάλαιο 3.1.3.

3.1.7 Μεταφορικές επιχειρήσεις (ΚΤΕΛ, ταξί, πλωτές μεταφορές)

Η ιστορία του **ΚΤΕΛ Θήρας** ξεκινά από το 1988. Από τότε εξυπηρετεί όλα τα χωριά του νησιού σε καθημερινή βάση. Σήμερα έχει στην κατοχή του 23 σύγχρονα μεγάλα λεωφορεία με τα οποία εξυπηρετεί τις ανάγκες των κατοίκων της Σαντορίνης, αλλά και του όλο αυξανόμενου αριθμού επισκεπτών. Για τον λόγο αυτό διαφοροποιείται σημαντικά η πυκνότητα των δρομολογίων μεταξύ χειμερινής και θερινής περιόδου. Τα τελευταία χρόνια υπάρχει επίσης λεωφορείο στην Θηρασία για τις μεταφορικές ανάγκες του νησιού.

Η διάρθρωση και πυκνότητα των δρομολογίων για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών θεωρείται εν γένει ικανοποιητική, και συγκριτικά με άλλα νησιά των Κυκλάδων καλή. Στα βασικά δρομολόγια τουριστικού ενδιαφέροντος η συχνότητα φθάνει τους θερινούς μήνες τα 20 λεπτά. Το καλοκαίρι προστίθενται επίσης δρομολόγια νυχτερινά καθώς και δρομολόγια express για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών. Τους μήνες αιχμής (Ιούλιος, Αύγουστος) όμως πολλά δρομολόγια είναι γεμάτα και παρουσιάζουν συχνά καθυστερήσεις. Κατά τον χειμώνα διαφαίνεται η ανάγκη μεμονωμένων προσαρμογών των δρομολογίων για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών, όπως π.χ. βραδινό δρομολόγιο επιστροφής από την Οία.

Ο αρχαιολογικός χώρος της Αρχαίας Θήρας δεν εξυπηρετείται από δρομολόγια του ΚΤΕΛ. Επίσης δεν υπάρχουν ειδικά (κυκλικά) δρομολόγια επισκεπτών με την δυνατότητα πολλαπλής επιβίβασης-αποβίβασης σε σημεία τουριστικού ενδιαφέροντος.

Οι τιμές των δρομολογίων του ΚΤΕΛ είναι συμφέρουσες για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών. Δεν έχουν καθιερωθεί όμως δυνατότητες αγοράς εισιτηρίων πολλαπλών διαδρομών, καρτών μιας ή μερικών ημερών καθώς και ηλεκτρονικής αγοράς εισιτηρίων.

Πίνακας 28: Δρομολόγια ΚΤΕΛ Θήρας

Διαδρομή	Αριθμός δρομολογίων καλοκαίρι	Αριθμός δρομολογίων χειμώνας
Φηρά - Αεροδρόμιο	12	5
Φηρά - Οία	40	9
Φηρά - Βουρβούλος	2	2
Φηρά - Ημεροβίγλι	40	9
Φηρά - Καρτεράδος - Μεσαριά	40	11
Φηρά - Μπαξέδες	2	2
Φηρά - Εμπορείο	40	10
Φηρά - Περίσσα	40	10
Φηρά - Βλυχάδα	5	2
Φηρά - Ακρωτήρι (χωριό)	22	8
Φηρά - Ακρωτήρι (παραλία)	22	8
Φηρά - Μονόλιθος - Έξω Γωνιά	3	3
Φηρά - Καμάρι	45	11
Φηρά - Λιμάνι (Αθηνιός)	Ανάλογα τα δρομολογια πλοίων	1

Πηγή: Ιστοσελίδα ΚΤΕΛ Θήρας, ταξιδιωτικοί οδηγοί

Η Σαντορίνη εξυπηρετείται από συνολικά 39 ταξί και η Θηρασιά από δύο. Ο αριθμός των ταξί παραμένει σταθερός για πολλά χρόνια καθώς δεν εκδίδονται νέες άδειες. Το καλοκαίρι, και ειδικά τους μήνες αιχμής, τα διαθέσιμα ταξί δεν επαρκούν για την αυξημένη

ζήτηση των επισκεπτών. Αλλά και κατά τη διάρκεια του χειμώνα δεν εξασφαλίζεται η εξυπηρέτηση με ταξί καθ' όλο το εικοσιτετράωρο - ούτε στην στάση στα Φηρά ούτε τηλεφωνικά.

Τα τελευταία χρόνια μεγάλο μέρος της οργανωμένης μεταφοράς επισκεπτών διεκπεραιώνεται από τα περίπου 300 **VAN** τουριστικών επιχειρήσεων (τουριστικών γραφείων, ξενοδοχείων και λοιπών καταλυμάτων).

Από την δεκαετία του 1960 η **Ένωση Λεμβούχων Θήρας**¹⁵ εξυπηρετεί με τις σήμερα 20 σύγχρονες λέμβους κυρίως τα κρουαζιερόπλοια στην αποβίβαση και επιβίβαση των επισκεπτών τους από και προς τα λιμάνια των Φηρών και του Αθηνιού, καθώς τα λιμάνια της Σαντορίνης δεν επιτρέπουν την προσέγγιση των μεγάλων πλοίων. Τα σκάφη της Ένωσης Λεμβούχων διαθέτουν χωρητικότητα εξυπηρέτησης έως και 1.850 ατόμων ταυτόχρονα. Σε περίπτωση ταυτόχρονης άφιξης ή αναχώρησης πολλών κρουαζιερόπλοιων ακόμα και αυτή η χωρητικότητα όμως δεν επαρκεί και παρατηρούνται περιορισμένες καθυστερήσεις κατά την διαδικασία αποβίβασης.

Επισημαίνεται, ότι τα σκάφη της Ένωσης Λεμβούχων εξυπηρετούν συχνά και κοινωνικό έργο, όπως στις περιπτώσεις διακομιδής ασθενών, μεταφοράς μαθητών, περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης και δυσμενών καιρικών συνθηκών.

Το «Ίδρυμα Λούλας & Ευαγγέλου Νομικού» ιδρύθηκε το έτος 1979 από τον εφοπλιστή Ευάγγελο Νομικό, ο οποίος κατέβαλε όλες τις δαπάνες αγοράς και εγκατάστασης του **τελεφερίκ** που συνδέει το παλιό λιμάνι των Φηρών με την πόλη των Φηρών. Τα έσοδα του Ίδρυματος από τη λειτουργία του τελεφερίκ διατίθενται σε κοινωφελή έργα και σκοπούς. Το Ίδρυμα ανήκει στο Δήμο Θήρας και αποτελεί ένα επιτυχημένο παράδειγμα αυτοδιαχείρισης της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Το τελεφερίκ της Σαντορίνης δύναται να εξυπηρετήσει συνολικά έως και 1200 άτομα την ώρα και είναι κατασκευασμένο σύμφωνα με Αυστριακές προδιαγραφές. Οκτώ μήνες του έτους έχει προγραμματισμένο δρομολόγιο κάθε 20 λεπτά ενώ τους τέσσερις χειμερινούς μήνες (Νοέμβριο-Φεβρουάριο) έχει δρομολόγια μόνο το πρωί και το απόγευμα κάθε μισή ώρα. Σε φάσεις αιχμής εκτελούνται δρομολόγια κάθε 5 λεπτά.

Το τελεφερίκ αποτελεί κρίσιμο σύστημα μεταφοράς για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών κρουαζιέρας, οι οποίοι αποβιβάζονται μέσω λέμβων στο παλιό λιμάνι των Φηρών. Τις ώρες αιχμής με ταυτόχρονη άφιξη ή αναχώρηση πολλών κρουαζιερόπλοιων με χιλιάδες επισκέπτες δεν επαρκεί ωστόσο η δυναμικότητα του τελεφερίκ. Παρουσιάζονται μεγάλες ουρές τόσο στο λιμάνι όσο και στον οικισμό των Φηρών με συνέπεια την ταλαιπωρία των επιβατών, συχνά με αναμονή πάνω από μια ώρα τόσο στην αποβίβαση όσο και την επιβίβαση. Επίσης δημιουργείται συνωστισμός στα στενά της περιοχής του τερματικού σταθμού στα Φηρά.

Η σύνδεση μεταξύ Θήρας και Θηρασιάς διενεργείται με τα δρομολόγια του οχηματαγωγού **Ε/Γ-Ο/Γ-Α/Ν Νήσος Θηρασιά**. Τον χειμώνα τα δρομολόγια πραγματοποιούνται 4 φορές την

---

¹⁵ www.boatmenunionsantorini.com

εβδομάδα από και προς Κόρφος, Ρίβα, Φηρά, Αθηνιό. Το καλοκαίρι τα δρομολόγια αυξάνονται έως και τρία ημερησίως.

Επίσης υπάρχουν το καλοκαίρι έως και τρία δρομολόγια ημερησίως με λάντζα από το λιμάνι της Οίας, Αμμούδι προς Ρίβα και Κόρφο, τα οποία τον χειμώνα περιορίζονται σε λίγα δρομολόγια την εβδομάδα.

Τα υφιστάμενα χειμερινά δρομολόγια σύνδεσης της Θηρασιάς με την Σαντορίνη δεν διασφαλίζουν στον επισκέπτη την δυνατότητα ημερήσιας επίσκεψης στην Θηρασία, όπως και δεν υποστηρίζουν εν γένει την τουριστική της ανάπτυξη καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

3.2 Επιχειρήσεις και παραγωγοί τοπικών προϊόντων του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα

3.2.1 Παραγωγοί τοπικών προϊόντων του πρωτογενούς τομέα

Η αγροτική δραστηριότητα ήταν ιδιαίτερος ανεπτυγμένη στη Θήρα έως τη δεκαετία του '60. Το ξηροθερμικό κλίμα και η ιδιότυπη σύσταση του εδάφους σε συνδυασμό με το περιορισμένο υδάτινο δυναμικό, αποτελεί τον κύριου παράγοντα ανάπτυξης ξηρικών καλλιεργειών στο νησί. Τα ιδιαίτερα αυτά χαρακτηριστικά επιτρέπουν μέχρι και σήμερα την παραγωγή μοναδικών προϊόντων. Ως πλέον σημαντικές παραδοσιακές καλλιέργειες καταγράφονται αυτές της αμπέλου, της άνυδρης ντομάτας, της φάβας, της κάππαρης, της λευκής μελιτζάνας, του κατσουγιού (μικρά άνυδρα αγγούρια) και του κριθαριού (που χρησιμοποιείται κυρίως ως ζωοτροφή). Χαρακτηριστικά στοιχεία είναι μεν η άριστη ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων, αλλά παράλληλα και οι σχετικά χαμηλές αποδόσεις που σχετίζονται με το μικρού μέσου μεγέθους αγροτικό κλήρο, και τον οικογενειακό χαρακτήρα των εκμεταλλεύσεων στην πλειοψηφία τους.

Επισημαίνεται ότι η γεωργική δραστηριότητα στη Σαντορίνη εμφανίζεται να συρρικνώνεται διαχρονικά, καθώς αρχικά υπήρξε εγκατάλειψη της γεωργικής γης μετά από τους καταστροφικούς σεισμούς του 1956 και της σταδιακής μείωσης του πληθυσμού στο νησί (λόγων μετανάστευσης), ενώ από τη δεκαετία του 80 οι καλλιεργούμενες εκτάσεις δέχονται ισχυρές πιέσεις από την τουριστική και οικιστική ανάπτυξη στο νησί. Η γεωργική γη έχει πλέον πολύ υψηλές αξίες, γεγονός που εξωθεί τους ιδιοκτήτες σε μη αγροτικές χρήσεις. Υπό αυτές τις συνθήκες, η γεωργία ως μόνιμη απασχόληση υποκαθίσταται και χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο μόνο ως συμπλήρωση του εισοδήματος από άλλες (κύριες) οικονομικές δραστηριότητες. Επομένως, τα παραδοσιακά προϊόντα που παράγονται στο νησί δεν επαρκούν για την κάλυψη της τοπικής ζήτησης κατοίκων και επισκεπτών, ακόμη και αν διατίθετο ολόκληρη η καλλιεργήσιμη γη που υπολογίζεται σε 55.000 στρέμματα.

Βασικότερη καλλιέργεια στην Θήρα εξακολουθεί να είναι και σήμερα η **αμπελοκαλλιέργεια**, με ρίζες στα προϊστορικά χρόνια, η οποία καταλαμβάνει το μεγαλύτερο ποσοστό καλλιεργήσιμης γης στη Σαντορίνη (περίπου 12.000-13.000

στρέμματα). Ο αμπελώνας της Σαντορίνης χαρακτηρίζεται ως αυτόρριζος, καθώς ποτέ δεν προσβλήθηκε από φυλλοξήρα, λόγω της ηφαιστειακής σύστασης του εδάφους, και έτσι δεν υπήρξε ανάγκη χρήσης αντιφυλλοξηρικών υποκειμένων.

Πολύ πρόσφατα, στις αρχές Μαρτίου 2018, η αμπελοινική παράδοση και ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο καλλιεργούνται οι αμπελώνες της Σαντορίνης και της Θηρασίας, εγγράφηκε στο **Εθνικό Ευρετήριο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας**¹⁶, γεγονός που αντανακλά το γεγονός ότι η αμπελοινική παράδοση ήταν και είναι στο επίκεντρο της πολιτισμικής ταυτότητας της Σαντορίνης.

Ο αμπελώνας της Σαντορίνης είναι από τους πιο ιδιόρρυθμους στον κόσμο και αποτελεί εγγενές στοιχείο του τοπίου της, με φυτά ευπροσάρμοστα και ιδιαίτερα ανθεκτικά στις ξηροθερμικές συνθήκες του νησιού, με πλούσιο και δυνατό ριζικό σύστημα που διαπερνά τη θηραϊκή γη. Οι δε Σαντορινιοί αμπελουργοί διαμέσου των αιώνων έχουν διαμορφώσει ιδιαίτερες καλλιεργητικές τεχνικές εξασφαλίζοντας την επιβίωση των αμπελώνων σε αυτό το εξαιρετικά αφιλόξενο οικοσύστημα. Η κουλούρα, το κυπελλοειδές γυριστό ή στεφανωτό σύστημα μόρφωσης του κλήματος αποτελεί μια μοναδική τεχνοτροπία της Σαντορίνης που διασώζεται μέσα από το πέρασμα των αιώνων και είναι επηρεασμένη με τις κλιματικές συνθήκες του τόπου.

Η απόφαση εξαίρεσης της Σαντορίνης και της Θηρασίας (Ιούλιος 2009) από την επιδότηση εκριζώσεων ήταν σημαντική για τη διατήρηση του σαντορινιού αμπελώνα, ο οποίος δέχεται συνεχείς πιέσεις από την άμετρη τουριστική ανάπτυξη, πιέσεις που έχουν ως αποτέλεσμα τη διαρκή μείωσή του (από περίπου 40.000 στρέμματα στις αρχές της δεκαετίας του 1990 σε λίγο παραπάνω από 12.000 στρέμματα σήμερα). Για τους λόγους αυτούς, έχουν υπάρξει πρωτοβουλίες για την κήρυξη του Σαντορινιού αμπελώνα ως προστατευόμενο φυσικό μνημείο, τόσο για το εντελώς ξεχωριστό οικοσύστημά του (terroir), όσο και για την ιδιότυπη διαμόρφωση των αμπελιών (αναφέρεται ενδεικτικά η πρόταση για την ένταξη του αμπελώνα υπό την προστατευτική αιγίδα του καταλόγου Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Unesco, η οποία διατυπώθηκε στο πλαίσιο Διεθνούς Συμποσίου του οργανισμού που διοργανώθηκε στη Σαντορίνη τον Νοέμβριο του 2015).

Η ραγδαία αύξηση τα τελευταία χρόνια της οινικής παραγωγής στο νησί και της ζήτησης για τις τοπικές ποικιλίες έχει συμβάλει θετικά στη συγκράτηση της καλλιεργούμενης επιφάνειας, στην εντατικοποίηση της αμπελοκαλλιέργειας και στην αύξηση της ζήτησης για μίσθωση αμπελιών από τα οινοποιεία, έχει όμως παράλληλα εντείνει και τις τάσεις όξυνσης του ανταγωνισμού μεταξύ των οινοπαραγωγών για την εξασφάλιση επαρκών ποσοτήτων σταφυλιών.

Οι περισσότερες ιδιοκτησίες είναι μικρές και τα αμπέλια είναι φυτεμένα με άτακτο τρόπο, με αραιή, κατά κανόνα, φύτευση και πολύ μικρή παραγωγή. Οι πολύ μικρές αποδόσεις που δύσκολα φτάνουν τα 300 - 350 κιλά ανά στρέμμα χαρακτηρίζουν εξάλλου του αμπελώνα

---

¹⁶Ο φάκελος για την εγγραφή (Δελτίο Στοιχείου Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς), κατατέθηκε τον Φεβρουάριο του 2017, εγκρίθηκε από την αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Πολιτισμού, ενώ στη συνέχεια η απόφαση ένταξης υπογράφηκε από την Υπουργό Πολιτισμού και έχει αναρτηθεί στη σχετική ιστοσελίδα για την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά της Ελλάδας.

της Σαντορίνης. Η κύρια έκταση των αμπελώνων βρίσκεται στην περιοχή που ορίζεται από τα χωριά Μεσαριά, Βόθωνας, Έξω Γωνιά, Μέσα Γωνιά, Πύργος Καλλίστης, Εμπορείο, Ακρωτήρι και Μεγαλοχώρι.

Ένα τμήμα των αμπελώνων έχουν πιστοποιηθεί ως βιολογικοί, αλλά πρακτικά τα περισσότερα αμπέλια καλλιεργούνται με χρήση βιολογικών μεθόδων λόγω της φυσικής αντίστασης που έχουν δημιουργήσει το κλίμα και το ηφαιστειακό περιβάλλον σε παράσιτα και ασθένειες.

Όλα αυτά σε συνδυασμό με τις πλούσιες εθιμικές πρακτικές – η *βεντέμα* (δηλαδή ο τρύγος) στη Σαντορίνη είναι η αφορμή για πανηγύρι σε ολόκληρο το νησί – αλλά και σύγχρονες εκδηλώσεις, όπως οινικές γιορτές και επιστημονικά συνέδρια, στοιχειοθετούν την αξία των αμπελοοινικών παραδόσεων της Σαντορίνης ως πολιτισμικού αγαθού στη σύγχρονη εποχή.

Η **καλλιέργεια της τομάτας** στη Σαντορίνη ξεκίνησε στα τέλη του 19ου αιώνα (ση δεκαετία 1870-1880), με τη συμμετοχή της στην οικονομική ζωή του τόπου να είναι όμως μικρή και η διάθεση του προϊόντος να αφορά κυρίως την κάλυψη των διατροφικών αναγκών των κατοίκων της. Αρχικά η μεταποίησή της στηρίχθηκε στην οικιακή επεξεργασία και αργότερα στην βιομηχανική, εκτοπίζοντας σε ορισμένες περιπτώσεις την κυρίαρχη αμπελοκαλλιέργεια, αφού χάρις στην υψηλή ποιότητά του, ο τοματοπολτός της Σαντορίνης γρήγορα έγινε επώνυμος και καταξιώθηκε στην αγορά.

Η συστηματική εισαγωγή της καλλιέργειας της τομάτας στη Σαντορίνη πραγματοποιήθηκε, όταν, με την Οκτωβριανή επανάσταση, έκλεισαν οι εμπορικοί δρόμοι των κρασιών της Σαντορίνης προς τη Ρωσία, με αποτέλεσμα να συρρικνωθεί το αμπελουργικό εισόδημα και να δημιουργηθεί η ανάγκη ανάπτυξης νέων αποδοτικότερων καλλιεργειών.

Από το 1925, η δυναμική της καλλιέργειας ήταν τόσο μεγάλη, ώστε συνολικά λειτούργησαν στην Σαντορίνη δέκα εργοστάσια επεξεργασίας τομάτας, ενώ το 1933 η τοματοποία της Σαντορίνης αναφέρεται ως μια από τις δύο κύριες πλουτοπαραγωγικές πηγές της αγροτικής παραγωγής του νησιού. Από την μεταπολεμική περίοδο και μετά συντελείται ωστόσο η ριζική συρρίκνωση της παραγωγής της, που αντανακλάται στην παύση λειτουργίας των 9 από τις 10 μονάδες τοματοπολτού. Οι περιοχές Εμπορείου, Βουρβούλου και Επισκοπής Γωνιάς συγκεντρώνουν σήμερα τη μεγαλύτερη παραγωγή βιομηχανικής ντομάτας. Οι αποδόσεις της στα άνυδρα εδάφη της Σαντορίνης κυμαίνεται κατά μέσο όρο περί τα 500 κιλά ανά στρέμμα και μόνο σε εξαιρετες περιπτώσεις προσεγγίζει τα 1.000 κιλά.

Το 2013, το «Τοματάκι Σαντορίνης» αναγνωρίστηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως Προϊόν Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ) και καταχωρήθηκε στο κοινοτικό μητρώο για την προστασία των γεωγραφικών ενδείξεων και των ονομασιών προέλευσης των γεωργικών προϊόντων και των τροφίμων, σε αναγνώριση της ιδιαιτερότητας του προϊόντος που συνίσταται στο φυτικό υλικό και τις ιδιαίτερες εδαφοκλιματικές συνθήκες που υπάρχουν στη Σαντορίνη και τα γύρω νησιά, σε συνδυασμό με τις παραδοσιακές μεθόδους καλλιέργειας που εφαρμόζουν οι παραγωγοί. Η οριοθετημένη γεωγραφική ζώνη

παραγωγής περιλαμβάνει την Σαντορίνη, την Θηρασία, την Παλαιά και Νέα Καμένη, το Άσπρο (Άσπρονήσι), τη Χριστιανή και την Ασκανιά¹⁷.

Η **φάβα** είναι από τα πλέον σημαντικά διατροφικά προϊόντα της Σαντορίνης που προέρχεται από το φυτό “LathyrusClymenum L.” και καλλιεργείται αποκλειστικά και ανελλιπώς στο νησί εδώ και 3.500 χρόνια. Έχει ιδιαίτερα υψηλή θρεπτική αξία καθώς είναι πλούσια σε πρωτεΐνες και υδατάνθρακες, ενώ το άνυδρο και ηφαιστειογενές έδαφος της Σαντορίνης δίνει στο προϊόν μια διαφορετική και πιο έντονη γεύση σε σχέση με τη φάβα που παράγεται σε άλλες περιοχές της χώρας. Η «Φάβα Σαντορίνης» καταχωρήθηκε το 2011 με απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ως Προϊόν Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ)¹⁸. Η παραδοσιακή μέθοδος επεξεργασίας που περιλαμβάνει ωρίμαση σε υπόσκαφεςκάναβες και ξήρανση στον ήλιο.

Και η φάβα εμφανίζει ωστόσο διαχρονικά μείωση των στρεμμάτων καλλιέργειας, από 1.900 στρέμματα το 2011 σε περίπου 980 στρέμματα το 2016, με την παραγωγή να φτάνει τους 180 τόνους σε μια καλή χρονιά¹⁹. Σύμφωνα με πληροφορίες τοπικών παραγόντων, η πραγματικά καλλιεργούμενη επιφάνεια είναι σήμερα μόλις 700 στρέμματα, αρχίζει όμως να εμφανίζει πάλι μια αυξητική τάση.

Βασικοί παραγωγοί τυποποιημένης ΠΟΠ Φάβας Σαντορίνης στο νησί είναι σήμερα η Ένωση Συνεταιρισμών Θηραϊκών Προϊόντων, η βιοτεχνία παραγωγής, καλλιέργειας, επεξεργασίας και τυποποίησης φάβας του Αγροκτήματος Γιάννη Νομικού στον Βόθωνα που λειτουργεί από το 2006, ενώ βιολογική φάβα Σαντορίνης, πιστοποιημένη από τους οργανισμούς «ΔΗΩ» και «AGROCERT», παράγει το κτήμα Μ. Κοεμτζοπούλου στην περιοχή Εξωμύτη.

3.2.2 Οινοποιεία

Όπως προαναφέρθηκε, η Σαντορίνη διαθέτει μια μακρόχρονη αμπελοοινική παράδοση, με ρίζες στα προϊστορικά χρόνια. Ο ιδιαίτερος τρόπος κλαδέματος, το έδαφος, το μοναδικό μικροκλίμα και η συσσωρευμένη εμπειρία αιώνων των αμπελοκαλλιεργητών και των οινοποιών της Σαντορίνης συντελούν στην παραγωγή ιδιαίτερων οίνων εξαιρετικής ποιότητας, από τις **γηγενείς ποικιλίες αμπέλου** (περισσότερες από 50), όπως το **Ασύρτικο**, το **Αηδάνι**, το **Αθήρι**, το **Μαυροστράγανο** και άλλες.

Η λευκή ποικιλία Ασύρτικο είναι ταυτισμένη με τη Σαντορίνη, γηγενής και μέχρι πριν λίγες δεκαετίες καλλιεργείτο αποκλειστικά στη Σαντορίνη. Σήμερα έχει εξαπλωθεί σχεδόν σε όλη την Ελλάδα, αλλά εξακολουθεί να κυριαρχεί στη σύσταση του αμπελώνα της Σαντορίνης και

---

¹⁷ Πηγές: www.paseges.gr, Δημοσίευση της απόφασης αναγνώρισης στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης C 167/22, 13.6.2013

¹⁸ Η γεωγραφική περιοχή όπου παράγεται η «Φάβα Σαντορίνης» περιλαμβάνει τα νησιά Θήρα, Θηρασία, Παλαιά και Νέα Καμένη, Άσπρο (Άσπρονήσι), Χριστιανή και Ασκανιά του νομού Κυκλάδων. Κοινά χαρακτηριστικά των νησιών αυτών είναι το ηφαιστειογενές έδαφος και το πολύ ιδιαίτερο μικροκλίμα τους.

¹⁹ Περιοδικό «Γεωργία & Κτηνοτροφία», τεύχος 10/2016.

καταλαμβάνει περίπου το 65% της συνολικής έκτασής του. Σημαντική για τα κρασιά της Σαντορίνης είναι και η αρωματική ποικιλία Αηδάνι που υπάρχει και σε ερυθρή εκδοχή. Η επίσης λευκή ποικιλία Αθήρι είναι ευρέως διαδεδομένη σε όλο το Αιγαίο, και στη Σαντορίνη υπάρχει και η ερυθρή εκδοχή της, το μαυράθηρο που δίνει γλυκά ερυθρά κρασιά. Άλλες ερυθρές ποικιλίες που καλλιεργούνται στο νησί είναι η Αιγαιοπελαγίτικη Μαντηλαριά, Βουδόματο και Μαυροτράγανο.

Από τις ντόπιες αυτές ποικιλίες παράγονται οι οίνοι **Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ) Σαντορίνη**²⁰, με τις εκδοχές τους Ασύρτικο-Σαντορίνη και Νυχτέρι (ξηροί οίνοι), καθώς και το Vinsanto (γλυκός). Η Ονομασία Προέλευσης Σαντορίνη θεσμοθετήθηκε το 1971²¹, ωστόσο η ουσιαστική παραγωγή οίνων που τηρούσαν τις προδιαγραφές άρχισε μόλις στα μέσα της δεκαετίας του 1980 (ως σημαντικές στην κατεύθυνση αυτή αναφέρονται οι πρωτοβουλίες που πήρε το Οινοποιείο Μπουτάρη)²², ενώ από το 1985 και η Ένωση Συνεταιρισμών Θηραϊκών Προϊόντων ξεκινά την παραγωγή κρασιών Ονομασίας Προέλευσης Ανώτερης Ποιότητας (ΟΠΑΠ)²³. Στη ζώνη παραγωγής οίνων ΠΟΠ Σαντορίνη περιλαμβάνεται και η γειτονική Θηρασιά.

Σήμερα, στη Σαντορίνη λειτουργούν δεκαπέντε (15) **οινοποιεία**, η πλειοψηφία των οποίων είναι δημιούργημα των τελευταίων τριών δεκαετιών. Όλα παράγουν οίνους ΠΟΠ Σαντορίνη και τα περισσότερα αξιοποιούν και τις 3 ενδείξεις. Τα περισσότερα οινοποιεία, εκτός από τα λευκά ερυθρά σταφύλια που παραλαμβάνουν από τους αμπελοκαλλιεργητές του νησιού, διατηρούν ίδια αγροτική εκμετάλλευση, είτε με ιδιόκτητες ή ενοικιαζόμενες εκτάσεις. Η Ένωση Συνεταιρισμών Θηραϊκών Προϊόντων, που παράγει τα Santo Wines, διαχειρίζεται κάθε χρόνο με διαφορά το μεγαλύτερο όγκο παραγωγής λευκών και ερυθρών σταφυλιών στο νησί.

Κοινό χαρακτηριστικό των οινοποιείων είναι οι σύγχρονες εγκαταστάσεις και ο άρτιος τεχνολογικός εξοπλισμός τους που συμβάλλουν στην συστηματική και ολοκληρωμένη προσπάθεια για παραγωγή οίνων υψηλής ποιότητας, μεσημαντικές διακρίσεις και βραβεία τόσο στο εσωτερικό της χώρας όσο και στο εξωτερικό. Καταγράφονται επίσης κάποια μικρότερα οινοποιεία, με κάποια από αυτά να αποτελούν διάδοχη κατάσταση της παλιάς κάναβας²⁴, όπως το «Κάναβα Αβαντίς» στη Μεσαριά²⁵, του Αντώνη Αρβανίτη στο Μεγαλοχώρι, το «Captain Roussos» στον Βόθωνα²⁶, το οινοποιείο «Καστέλι» του Ευάγγελου

---

²⁰Ο λευκός ξηρός ΠΟΠ Σαντορίνη παράγεται από την ποικιλία Ασύρτικο σε ποσοστό τουλάχιστον 75%, το δε υπόλοιπο ποσοστό από τις ποικιλίες Αηδάνι και Αθήρι. Ο λευκός γλυκός ΠΟΠ Σαντορίνη, με την ένδειξη Vinsanto, από τουλάχιστον 51% Ασύρτικο, αηδάνι άσπρο, ενώ επιτρέπονται και μικροποσότητες από άλλες λευκές τοπικές ποικιλίες.

²¹Βασιλικό Διάταγμα 539//4.8.1971.

²²Δρόμοι του Κρασιού - Οινοτουρισμός στη Σαντορίνη στη Θηρασιά& στην Ανάφη (<https://winesurveyor.weebly.com/tour1805-3.html>)

²³Σύμφωνα με τη νέα ευρωπαϊκή οινική νομοθεσία οι οίνοι ΟΠΑΠ εντάσσονται στην κατηγορία των προϊόντων ΠΟΠ.

²⁴Υπόσκαφα οινοποιεία που επικρατούσαν στη Σαντορίνη μέχρι τον 20ο αιώνα. Οι κίναβες πρόσφεραν ιδανικές συνθήκες υγρασίας και σταθερής θερμοκρασίας για την ωρίμανση του κρασιού.

²⁵www.avantisestate.gr

²⁶www.captainroussos.com

Καραμολέγκου επίσης στον Βόθωνα, ενώ υπό κατασκευή είναι και το μικρό οινοποιείο του Πέτρου Νομικού (Canava Petros Nomikos) στο Κοντοχώρι Φηρών.

Εκτιμάται ότι στα οινοποιεία αυτά εμφιαλώνονται συνολικά περίπου 2 εκατομμύρια φιάλες οίνου κάθε χρόνο. Επίσης παράγονται σήμερα 58 ξηροί οίνοι ΠΟΠ Σαντορίνη, εκ των οποίων εννέα με την ένδειξη Νυκτέρι, και 22 γλυκοί οίνοι Vinsanto²⁷. Οίνοι ΠΟΠ Σαντορίνη προσφέρονται και από παραγωγούς εκτός Σαντορίνης μέσω συνεργασιών με οινοποιεία του νησιού.

Τα οινοποιεία του νησιού είναι οργανωμένα στον **Σύνδεσμο Οινοπαραγωγών Σαντορίνης**. Σύμφωνα με το καταστατικό του Συνδέσμου, όλοι οι οινοπαραγωγοί της Σαντορίνης είναι μέλη του, ωστόσο μόνο λίγοι οινοπαραγωγοί δραστηριοποιούνται ενεργά, στοιχείο κοινό για πολλούς συλλογικούς φορείς του νησιού. Εννέα (9) οινοπαραγωγοί συμμετέχουν επίσης ως μέλη στην **Ένωση Οινοποιείων Αμπελουργών Νήσων Αιγαίου (ENOANA)**, η οποία συστάθηκε το 2008 με έδρα στην Αθήνα²⁸.

Σύμφωνα με πληροφορίες που περιήλθαν στους μελετητές, οι οποίες δεν μπόρεσαν όμως να επαληθευτούν, όλα τα οινοποιεία του νησιού έχουν υπογράψει το «Συμβόλαιο Αυτοδέσμευσης» με την Εθνική Διεπαγγελματική Οργάνωση Αμπέλου και Οίνου (ΕΔΟΑΟ), σύμφωνα με το οποίο δεσμεύονται εκτός των άλλων στην προστασία του οίνου της ζώνης ΠΟΠ, να τηρούν την εθνική και κοινοτική νομοθεσία, να μην ακολουθούν αθέμιτες πρακτικές ανταγωνισμού, και να μην διακινούν ανώνυμο χωρίς επισήμανση κρασί.

Δυναμική είσοδο στην οινοπαραγωγή ετοιμάζεται να κάνει πλέον και η **Θηρασιά** με τη δημιουργία οινοποιείου των Τσακτσαρλή - Γεροβασιλείου (Κτήμα Βιβλία Χώρα) σε συνεργασία με την οινολόγο Ιωάννα Βαμβακούρη από τη Σαντορίνη. Το νέο οινοποιείο «Κτήμα Μικρά Θήρα» έχει συσταθεί και ήδη καλλιεργούνται 50 στρέμματα αμπελώνων με ασύρτικο, η σοδειά του οποίου αναμένεται να δώσει το 2018 τα πρώτα κρασιά του οινοποιείου.

Πίν. 29: Οινοποιεία Σαντορίνης

Οινοποιείο	Περιοχή	Ιστοσελίδα
Art Space Winery - ΑΝΤΩΝΗΣΑΡΓΥΡΟΣ	Έξω Γωνιά	www.artspace-santorini.com
ΓΑΙΑ ΟΙΝΟΠΟΙΗΤΙΚΗ	Έξω Γωνιά	www.gaia-wines.gr
ΚΑΝΑΒΑ ΡΟΥΣΣΟΣ	Επισκοπή Γωνιά	www.canavaroussos.gr
ΚΑΝΑΒΑ ΧΡΥΣΟΥ-ΤΣΕΛΕΠΟΥ	Πύργος	www.teselepos.gr
ΚΑΣΤΕΛΙWINES	Βόθωνας	

²⁷ Ιστοσελίδα Winesurveyor (https://winesurveyor.weebly.com/pop_santorini.html).

²⁸ <http://aegeanwineries.gr/>

Οινοποιείο	Περιοχή	Ιστοσελίδα
ΚΤΗΜΑ ΑΡΓΥΡΟΥ	Επισκοπή Γωνιά	www.estate-argyros.com
ΚΤΗΜΑ ΣΙΓΑΛΑ	Μπαξέδες Οίας	www.sigalas-wine.com
ΟΙΝΟΠΟΙΕΙΟ ΒΑΣΑΛΤΗ	Βουρβουλός	www.vassaltis.com
ΟΙΝΟΠΟΙΕΙΟ ΒΕΝΕΤΣΑΝΟΥ	Μεγαλοχώρι	www.venetsanoswinery.com
ΟΙΝΟΠΟΙΕΙΟ ΜΠΟΥΤΑΡΗ ΣΑΝΤΟΡΙΝΗΣ	Μεγαλοχώρι	www.boutari-santorini.gr
ΟΙΝΟΠΟΙΕΙΟ ΚΑΡΑΜΟΛΕΓΚΟΥ ΑΡΤΕΜΗ	Έξω Γωνιά	www.santoriniwinery.com www.artemiskaramolegos-winery.com
ΟΙΝΟΠΟΙΕΙΟ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ / VOLCAN WINES	Βόθωνας	www.volcanwines.gr
ΟΙΝΟΠΟΙΕΙΟ ΧΑΤΖΗΔΑΚΗ	Πύργος	www.hatzidakiswines.gr
ΟΙΝΟΠΟΙΙΑ ΓΑΒΑΛΑ	Μεγαλοχώρι	www.gavalaswines.gr
SANTO WINES	Πύργος	www.santowines.gr

3.2.3 Συνεταιρισμοί αγροτικών – παραδοσιακών προϊόντων

Η Ένωση Συνεταιρισμών Θηραϊκών Προϊόντων (*Santo*) ιδρύθηκε το 1947²⁹ και αποτελεί σήμερα έναν από τους δυναμικότερους Συνεταιρισμούς της Ελλάδας με περισσότερα από 1.200 ενεργά μέλη (με την έννοια ότι πραγματοποιούν συναλλαγές με την Ένωση). Μέλη – νομικά πρόσωπα είναι οι δεκατέσσερις (14) πρωτοβάθμιοι Αναγκαστικοί Συνεταιρισμοί Θηραϊκών Γεωργικών Προϊόντων της Θήρας και της Θηρασίας, ενώ μέλη – φυσικά πρόσωπα είναι υποχρεωτικά όλοι οι παραγωγοί φάβας, τομάτας και αμπέλου των δύο νησιών, και κατά συνέπεια και οι ιδιοκτήτες των οινοποιείων που αξιοποιούν ιδιόκτητες ή ενοικιαζόμενες εκτάσεις αμπέλου. Σε εφαρμογή του Νόμου 4384/2016 για τους Αγροτικούς Συνεταιρισμούς της χώρας, η Ένωση Συνεταιρισμών Θηραϊκών Προϊόντων μετατρέπεται σε Αγροτικό Συνεταιρισμό με τη συγχώνευση των αναγκαστικών συνεταιρισμών – μελών του.

Η επιχειρηματική της δράση της Ένωσης, εκπροσωπώντας όλους τους αγρότες του νησιού, συνεισφέρει με πολλούς τρόπους στη οικονομική ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας. Δέσμευσή της αποτελεί η διαφύλαξη της τοπικής παράδοσης και ιστορίας, η προστασία των

²⁹ Με τον Νόμο 359/1947, όπως τροποποιήθηκε με το Ν.Δ. 2587/1953.

παραδοσιακών καλλιεργειών φάβας – τομάτας – αμπέλου, η παραγωγή οίνων και παραδοσιακών τοπικών προϊόντων Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης Σαντορίνη (ΠΟΠ) υψηλής ποιότητας και η αειφόρος γεωργική ανάπτυξη του νησιού. Είναι μέλος της Κεντρικής Συνεταιριστικής Ένωσης Αμπελοοινικών Προϊόντων (ΚΕΟΣΟΕ), της κλαδικής συνεταιριστικής οργάνωσης τρίτου βαθμού που εκπροσωπεί συλλογικά τους συνεταιρισμένους Έλληνες αμπελουργούς και τους οινοποιητικούς συνεταιρισμούς της χώρας.

Η Ένωση λειτουργεί ως καθιερωμένος δευτεροβάθμιος συνεταιρισμός, κατά μήκος όλης της αλυσίδας παραγωγής και εμπορίας γεωργικών προϊόντων: ως παραγωγός, καθώς καλλιεργεί δικό της αμπελώνα και φάβα, ως βιομηχανία γεωργικών εφοδίων προμηθεύοντας τα μέλη της με υπολείμματα οινοποίηση που χρησιμοποιούνται για οργανική λίπανση και υπολείμματα επεξεργασίας τομάτας που συμπληρώνουν τη διατροφή των αγροτικών ζώων, καθώς ως μονάδα μεταποίησης, διανομής και εμπορίας (χονδρικής και λιανικής) των προϊόντων των μελών του. Οι οίνοι ΠΟΠ Σαντορίνη, το Τοματάκι Σαντορίνης ΠΟΠ, η Φάβα Σαντορίνης ΠΟΠ, η κάππαρη, τα καππαρόφυλλα καθώς και παραδοσιακά γλυκά όπως σταφύλι και τοματάκι είναι τα βασικά προϊόντα που διαθέτει η Santo.

Οι εγκαταστάσεις της Santo σήμερα περιλαμβάνουν το οινοποιείο SANTOWINES που λειτουργεί με τη νέα του μορφή από το 1992, το Κέντρο Οινοτουρισμού Santo Wines, καθώς και το μοναδικό πλέον στο νησί εργοστάσιο επεξεργασίας για το Ντοματάκι Σαντορίνης «SANTO».

Το νέο **οινοποιείο** Santo Wines της Ένωσης Συνεταιρισμών Θηραϊκών Προϊόντων ολοκληρώθηκε και λειτουργεί από το 1992 στο χωριό Πύργος. Διαθέτει χωρητικότητα 4.000 τόνων. Στις κάβες του οινοποιείου διατηρείται η μεγαλύτερη συλλογή οίνων, λευκών, ερυθρών και Vinsanto οι οποίοι παλαιώνουν σε δρύινα βαρέλια. Το Τμήμα Έρευνας και Ανάπτυξης του οινοποιείου επενδύει στη συνεχή βελτίωση των τεχνικών καλλιέργειας και οινοποίησης, ενώ διατηρεί φυτώριο γηγενών ποικιλιών, η μελέτη και πειραματική καλλιέργεια των οποίων διασφαλίζει τη διατήρηση της βιοποικιλότητας του Θηραϊκού αμπελώνα.

Η SantoWines δημιούργησε το 1992 ταυτόχρονα με την κατασκευή του σύγχρονου οινοποιείου, το **Κέντρο Οινοτουρισμού**, τον επισκέψιμο πολυχώρο του Οινοποιείου, που είναι αφιερωμένος στο κρασί, τα τοπικά αγροτικά προϊόντα, τη γαστρονομία και τον πολιτισμό του νησιού. Με την εντυπωσιακή θέα στην Καλντέρα, το Κέντρο έχει καθιερωθεί ως πλέον σημαντικός προορισμός οινοτουρισμού στο νησί. Προσελκύει ετησίως πάνω από 400.000 επισκέπτες από όλον τον κόσμο, όπου προσφέρεται ξενάγηση στο οινοποιείο της SantoWines, επίσκεψη στις κάβες παλαίωσης, προβολή οπτικοακουστικού θεάματος για τον αμπελώνα, την οινοποιητική παράδοση και το κρασί της Σαντορίνης, γευσιγνωσία, δοκιμή κρασιών και παραδοσιακών γεύσεων του νησιού.

Το **εργοστάσιο επεξεργασίας τομάτας «SANTO»** της Ένωσης Συνεταιρισμών Θηραϊκών Προϊόντων στο Μονόλιθο κατασκευάστηκε το 1952, και είναι το μοναδικό που λειτουργεί πλέον στο νησί. Πρόκειται για ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον από αρχιτεκτονική άποψη βιομηχανικό κτίριο της εποχής, για το οποίο η Ένωση, αξιοποιώντας χρηματοδότηση από

την Ευρωπαϊκή Ένωση το 2015, υλοποίησε επενδυτικό πρόγραμμα για την αναπαλαίωση του κτιρίου και τον εκσυγχρονισμό των μηχανημάτων, με στόχο η SANTO να συνεχίσει να παράγει προϊόντα υψηλής ποιότητας από Τοματάκι Σαντορίνης ΠΟΠ αλλά και να δημιουργήσει νέα καινοτόμα προϊόντα που να αναδεικνύουν την μοναδικότητα της τοπικής πρώτης ύλης. Σε ξεχωριστό, ειδικά διαμορφωμένο χώρο των εγκαταστάσεων, πραγματοποιείται η επεξεργασία και η τυποποίηση της φάβας Σαντορίνης ΠΟΠ, της κάππαρης, των καππαρόφυλλων και των υπόλοιπων προϊόντων Santo.

3.2.4 Μεταποιητικές και βιοτεχνικές επιχειρήσεις

Η μεταποιητική δραστηριότητα στην Θήρα αφορά αποκλειστικά σχεδόν την επεξεργασία τοπικών αγροτικών προϊόντων. Ως κυριότερες μονάδες (και δυναμικότερες) φέρονται αυτή της επεξεργασίας ντομάτας, της οινοποίησης και ποτοποιίας, της κατεργασίας ξύλου και παραγωγής σκυροδέματος καθώς και ορισμένες μικρομεσαίες βιοτεχνίες για την εξυπηρέτηση του τοπικού πληθυσμού (συνεργεία, αρτοποιεία, κλπ).

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ), από τα οποία εξαιρούνται οι κλάδοι με λιγότερες από 10 επιχειρήσεις, στη Σαντορίνη λειτουργούσαν το 2015 συνολικά 26 βιομηχανίες τροφίμων, 12 ποτοποιίες, 16 ξυλουργικές μονάδες, 15 μονάδες παραγωγής άλλων μη μεταλλικών προϊόντων και 10 μονάδες κατασκευής μεταλλικών προϊόντων (σιδήρου, αλουμινίου).

Μεγαλύτερη επιχείρηση μεταποιητικής δραστηριότητας στο νησί είναι αυτή της Ένωσης Συνεταιρισμών Θηραϊκών Προϊόντων (Santo) στον Πύργο, η οποία δραστηριοποιείται στην τυποποίηση διαφόρων αγροτικών προϊόντων των μελών της, και λειτουργεί οινοποιείο και εργοστάσιο μεταποίησης για το τοματάκι Σαντορίνης.

Εκτός από την Ένωση, μικρότερης κλίμακας τυποποιημένα προϊόντα παράγουν και εμπορεύονται λιγοστοί καλλιεργητές, όπως ο Γιάννης Νομικός που λειτουργεί τη βιοτεχνία τυποποίησης φάβας, τοματάκι, κελυφωτού φιστικιού και κάππαρης («Αγρόκτημα Νομικού»)³⁰ και ο Πέτρος Οικονόμου στο Μεγαλοχώρι που άρχισε το 1997 να πειραματίζεται με την βιολογική καλλιέργεια της τομάτας και σήμερα συσκευάζει και πουλά τοματοπολτό, λιαστό και γλυκό τοματάκι Σαντορίνης με την επωνυμία «**Άνυδρο**»³¹. Τα προϊόντα του είναι πιστοποιημένα από το Ελληνικό Οργανισμό Πιστοποίησης Βιολογικών Προϊόντων ΔΗΩ.

Όπως προαναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, για την **τυποποίηση του κρασιού**, λειτουργούν στο νησί δεκαπέντε σύγχρονα **οινοποιεία**, με μακροχρόνια πείρα στην παραγωγή μιας μεγάλης ποικιλίας και υψηλής ποιότητας οίνων ΠΟΠ Σαντορίνη, παράλληλα με μια μικρής κλίμακας ιδιωτικής παραγωγής τυποποιημένου ή χύμα κρασιού από τους ντόπιους στις λεγόμενες «κάναβες», οι οποίες εξελίχθηκαν από τις συνήθως υπόσκαφες «οινοποιητικές γωνιές» στα σπίτια και τις αυλές των κατοίκων σε μικρές οινοποιητικές μονάδες που αποτελούσαν χωριστά συγκροτήματα και δε συνδυάζονταν, όπως οι

³⁰www.madeinsantorini.gr

³¹<http://anydro.gr>

παλαιότερες, με την κατοικία του παραγωγού. Τέτοιες κάναβες διατηρούνται σήμερα ακόμη στη Μεσαριά, στο Μεγαλοχώρι, στην Επισκοπή Γωνιά και στην Έξω Γωνιά.

Ο πιο ενεργός οινοποιητικός φορέας του νησιού είναι η Ένωση Συνεταιρισμών Θηραϊκών Προϊόντων – SantoWines και ακολουθούν πολλές ιδιωτικές εταιρίες που δραστηριοποιούνται στο νησί τις τελευταίες δεκαετίες (με το οινοποιείο Μπουτάρη να πραγματοποιεί το πρώτο εγχείρημα παραγωγής οίνου ΟΠΑΠ – ΠΟΠ Σαντορίνη το 1985-1987).

Στο νησί λειτουργούν επίσης ορισμένες **ποτοποιίες – αποστακτήρια**, όπως η «Κάναβα Σαντορίνη» στη Μεσαριά που ιδρύθηκε το 1974, εκσυγχρονίστηκε πλήρως το 2010 και παράγει σήμερα ούζο, τσικουδιά και λικέρ αρωματισμένα με βότανα της θηραϊκής γης.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η δημιουργία της δυναμικής **μικρο-ζυθοποιίας** Donkey³² που λειτουργεί από το 2011 στον παραδοσιακό οικισμό Μέσα Γωνιά (Ζυθοποιία Σαντορίνης ΑΕΒΕ). Το ζυθοποιείο είναι επισκέψιμο και προσφέρει ξεναγήσεις στους χώρους παραγωγής του. Η Ζυθοποιία Σαντορίνης παράγει τρία είδη φρέσκιας, απαστερίωτης και αφιλτράριστης μπίρας, και καταβάλει προσπάθειες να ανταποκριθεί στην αυξανόμενη ζήτηση τόσο στην τοπική αγορά όσο και εκτός Σαντορίνης. Ιδιαίτερα θετικές προοπτικές για την τοπική γεωργική παραγωγή προκύπτουν και από την επιδίωξη της εταιρίας για χρήση ντόπιου κριθαριού στην παραγωγική της διαδικασία.

3.2.5 Καλλιτέχνες, δημιουργοί και κατασκευαστές ειδών λαϊκής τέχνης

Η Σαντορίνη αποτελεί πόλο έλξης **καλλιτεχνών και δημιουργών**. Μερικοί δραστηριοποιούνται μόνιμα στο νησί δημιουργώντας τους δικούς τους χώρους εργασίας και εκθέσεων. Με τον τρόπο αυτό έχει αναπτυχθεί μια μικρή αλλά ενδιαφέρουσα τοπική καλλιτεχνική σκηνή.

Ο **Χριστόφορος Ασίμης** είναι αναγνωρισμένος διεθνώς ως «ο ζωγράφος της Σαντορίνης». Η εστίαση του, στα τοπία που ζωγραφίζει για 45 χρόνια, στο φυσικό φως έχει εμπνεύσει ακόμη κι μια «σχολή» λόγω του απaráμιλλου τρόπου με τον οποίο συλλαμβάνει το φως των Κυκλάδων και καταγράφει τα σχήματα και τα στοιχεία του πολύ ιδιαίτερου τύπου αρχιτεκτονικής που συναντάται στη Σαντορίνη. Είναι διεθνώς αναγνωρισμένος ως ένας από τους κορυφαίους ζωγράφους τοπίου στην Ελλάδα. Ο καλλιτέχνης διακόσμησε, επίσης, ολόκληρο το εσωτερικό του καθεδρικού ναού της Σαντορίνης στα Φηρά, ένα δύσκολο έργο που χρειάστηκε επτά χρόνια για να ολοκληρωθεί καθώς ο καθεδρικός ναός είναι ο κύριος τόπος λατρείας στο νησί και το μέγεθος του είναι αποθαρρυντικό. Ο Χριστόφορος Ασίμης συνέθεσε μια σειρά από τοιχογραφίες που καταλαμβάνουν το σύνολο του εσωτερικού χώρου της εκκλησίας και θεωρούνται εξαιρετικά δείγματα βυζαντινής τέχνης.

Η γλύπτρια **Ελένη Κολαΐτου** αναζωογονεί συνεχώς το αισθητικό ενδιαφέρον και την ευαισθητοποίηση του επισκέπτη μέσω των εξελιγμένων δημιουργιών της σε χαλκό, κεραμικό και χρυσό. Στα γλυπτά της, οι κλασικές μορφές συναντώνται με τον μοντερνισμό

³²www.santorinibrewingcompany.gr

μέσω μιας προσωπικής αντίληψης της πλαστικότητας και του αρμονικού γάμου μεταξύ διαφορετικών στοιχείων. Οι μεγάλης κλίμακας δημιουργίες της βρίσκονται στον εξωτερικό χώρο του AK Art Foundation, όπου ο επισκέπτης μπορεί επίσης να απολαύσει την παγκοσμίου φήμης συλλογή κοσμημάτων 22 χρυσών χειροποίητων κοσμημάτων.

Ο **Γρηγόρης Κουσκουρής**, αποτελεί μια από τις πιο δυναμικές παρουσίες στον ελληνικό εικαστικό χώρο, καθώς συνδυάζει τη γνώση της παράδοσης, τις σπουδές και μια εκρηκτική δημιουργικότητα που χωρίς να αποκόπτεται από το παρελθόν, λειτουργεί με μια εξαιρετική αμεσότητα και ταύτιση με τις σύγχρονες τάσεις της γλυπτικής.

Στο εμπορικό κέντρο «Φάμπρικα» των Φηρών βρίσκεται η γκαλερί του διεθνούς φήμης γλύπτη **Γιώργου Κυπρή**, με μοντέρνα γλυπτά φτιαγμένα από γυαλί και μέταλλο, καθώς και μοναδικά χειροποίητα κοσμήματα. Ο καλλιτέχνης ανέσυρε τα τοπικά χαρακτηριστικά και τα πρόβαλε με τεράστια επιτυχία στα έργα του. Παρατηρώντας τις επιβλητικές ανθρώπινες μορφές ή τα κοπάδια των μεταλλικών ψαριών με τον σιδερένιο σκελετό, μελετάς, αναλύεις, φαντάζεσαι και αποκτάς την ικανότητα να ταξιδεύεις στον ρυθμό των κοπαδιών που περιστρέφονται σε δίνες. Στα έργα του διακρίνει κανείς τη ματαιοδοξία και την αρνητική παρέμβαση των ανθρώπων στον πλανήτη. Ο καλλιτέχνης εκθέτει τα έργα του από το 1990.

Τα έργα του Γερμανού καλλιτέχνη **Leoni Schmiedel** είναι ένα κολάζ σύνθεσης που γίνεται από την επεξεργασία επιφανειών και χρωμάτων. Τα υλικά που χρησιμοποιεί όπως άμμος, περγαμηνή και κομμάτια που συλλέγονται από τη φύση, κρατούν τα μυστικά των παρελθόντων εποχών της Ελλάδας. Το ξύλο (σμιλεμένο από την άμμο και τη θάλασσα), ξεθωριασμένα χαρτιά και χειρόγραφα από παλιά, και βιβλία συνενώνονται ξανά με το να αλλάζουν χρόνο και μέρος.

Σε ένα παραδοσιακό κτίριο του 18ου αιώνα στο Μεγαλοχώρι παρουσιάζονται τα έργα τέχνης της **Ιωάννας Μπάμπαρη** και στη Φοινικιά έργα ζωγραφικής από τη **Φρειδερίκη Νομικού**.

Η **Μαρίνα Ταλαδουρού** και ο **Γιάννης Βλαντωνόπουλος** δημιουργούν μοναδικά χειροποίητα κεραμικά αντικείμενα διακόσμησης και επιτραπέζιων σκευών χρησιμοποιώντας διακεκριμένες τεχνικές. Τα σχέδια και οι μορφές τους εμπνέονται από τη ζωή και τη φύση της Σαντορίνης. Η μαύρη ηφαιστειακή γη, η κόκκινη τερακότα, το γαλάζιο της θάλασσας, το λευκό και το κόκκινο-πορτοκαλί χρώμα του ηλιοβασιλέματος. Όλα μαζί συνδυάζουν μοναδικά τις ελεύθερες, οργανικές μορφές που περιγράφουν τη ξεχωριστή αίσθηση του σχήματος του αντικειμένου με δυνατές, σύγχρονες, γραμμικές μορφές.

Στη διασταύρωση για το Ακρωτήριο και στο Φηροστεφάνι παρουσιάζονται τα κεραμικά του **Ανδρέα Μάκαρη**, ο οποίος δημιουργεί κεραμικά σύμφωνα με τα πρότυπα της αρχαίας Θηραϊκής αγγειοπλαστικής στο εργαστήριο του Χώμα και Νερό στο Μεγαλοχώρι. Στη διασταύρωση εκθέτει τα έργα του και ο **Ανδρέας Αλιφραγκής**.

Το Εργαστήριο Βυζαντινής Αγιογραφίας με χειροποίητες εικόνες βυζαντινής τεχνοτροπίας, τις οποίες έχει επιμεληθεί η αγιογράφος **Κατερίνα Ιωαννίδου**, βρίσκεται στα Φηρά και στην Οία το ατμοσφαιρικό υπόσκαφο εργαστήριο αγιογραφίας του **Δημήτρη Κολιούση**.

Ο **Γιάννης Πανταζής** συνθέτει μουσική και δίνει παραστάσεις στην Ελλάδα και διεθνώς για πολλά χρόνια. Επιπλέον, είναι ένας πολύ γνωστός τεχνίτης οργάνων με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη μυθολογία και το ρόλο της μουσικής στο παρελθόν της Ελλάδας. Κάνει μια αξιοσημείωτη σειρά από παραδοσιακά όργανα παράλληλα με τα όργανα της δικής του σχεδίασης, εμπνευσμένα από εικονογραφικές μαρτυρίες από το παρελθόν και την παγκόσμια μουσική του παρόντος.

Σημαντικός αριθμός **Γκαλερί**, κυρίως στα Φηρά και την Οία, εκθέτουν και προσφέρουν σημαντική ποικιλία έργων τέχνης επώνυμων αλλά και ανερχόμενων ελλήνων, αλλά και ξένων, καλλιτεχνών.

Κατά τους καλοκαιρινούς μήνες δραστηριοποιείται στη Σαντορίνη αξιόλογος αριθμός **δημιουργών κοσμημάτων**, χρηστικών αντικειμένων **design** καθώς και **ειδών λαϊκής τέχνης**. Πέρα από μεγάλη ποικιλία χειροποίητων και πρωτότυπων κοσμημάτων προσφέρονται αντίγραφα τοιχογραφιών από το Ακρωτήρι, κεραμική, εικόνες βυζαντινής τεχνοτροπίας, τσάντες, t-shirts και δερμάτινα σανδάλια.

Ειδικά στα Φηρά, κυρίως στην γνωστή **“Gold Street”**, καθώς και στην Οία υπάρχουν καταστήματα πολλών επώνυμων ελληνικών **οίκων κοσμημάτων**, μεταξύ αυτών και του Λαλαούνη. Η παραγωγή των κοσμημάτων δεν γίνεται στην Σαντορίνη, το ελληνικό κόσμημα είναι όμως διεθνώς αναγνωρισμένο και προσελκύει το ενδιαφέρον ειδικής μερίδας των επισκεπτών.

Σημαντικός αριθμός **Boutique** προσφέρουν μεγάλη ποικιλία ρούχων και αξεσουάρ επώνυμων διεθνών και ελληνικών εταιρειών μόδας.

3.3 Πολιτιστικοί χώροι, επιχειρήσεις και φορείς

Η Σαντορίνη διαθέτει ένα εντυπωσιακό πλήθος και εύρος πολιτιστικών χώρων, μεταξύ των οποίων δεσπόζουν τα μουσεία – δημόσια και ιδιωτικά – που καλύπτουν μέσα από τα εκθέματά τους μια ευρεία ποικιλία των ιδιαίτερων πτυχών και φάσεων της ιστορίας του νησιού, αλλά και πολιτιστικά κέντρα, εκθεσιακοί χώροι κ.α.

Όσον αφορά στα μουσεία, τα πλέον εμβληματικά και με την μεγαλύτερη επισκεψιμότητα είναι τα δύο **Αρχαιολογικά Μουσεία** στα Φηρά, το «Μουσείο Προϊστορικής Θήρας» και το «Αρχαιολογικό Μουσείο Θήρας».

Το **«Μουσείο Προϊστορικής Θήρας»** λειτούργησε για πρώτη χρονιά το 2004 και φιλοξενεί ευρήματα που προέρχονται από τις ανασκαφές της Εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας στον προϊστορικό οικισμό του Ακρωτηρίου, αλλά και ευρήματα από παλαιότερες ανασκαφές του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου στη θέση Ποταμός, καθώς και σημαντικά αντικείμενα από την νεολιθική μέχρι την ύστερη εποχή από τις ανασκαφές της ΚΑ΄ Εφορείας Αρχαιοτήτων σε διάφορες θέσεις της Θήρας.

Με την έκθεση γίνεται μια προσπάθεια να σκιαγραφηθεί η πορεία της Θήρας στους προϊστορικούς χρόνους μέσω επιλεγμένων ευρημάτων από τις χιλιάδες που υπάρχουν στις αποθήκες του μουσείου, αλλά και σε αυτές του Ακρωτηρίου. Το μουσείο μπορεί να θεωρηθεί ως προέκταση του αρχαιολογικού χώρου του Ακρωτηρίου, αφού στεγάζει μερικές από τις σημαντικότερες και διεθνούς αρχαιολογικού ενδιαφέροντος τοιχογραφίες που βρέθηκαν στις ανασκαφές του οικισμού, αλλά και κινητά ευρήματα του αστικού αυτού κέντρου στην περίοδο της μεγάλης ακμής του.

Η μόνιμη έκθεση του μουσείου στεγάζεται στο δεύτερο όροφο του κτηρίου, εμβαδού 600 τ.μ., ενώ ο πρώτος όροφος στεγάζει περιοδικές εκθέσεις, που παρέχουν τη δυνατότητα να ανακυκλώνεται το πολυπληθές υλικό των αποθηκών στο ισόγειο του κτηρίου.

Επισημαίνεται, ότι οι τοιχογραφίες εκτίθεντο μέχρι το 2004 στο Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών, οπότε και μεταφέρθηκαν στο Μουσείο Προϊστορικής Θύρας όταν αυτό λειτούργησε. Αποτελούν δε μόνο ένα μικρό μέρος των τοιχογραφιών που έχουν ανακαλυφθεί, καθώς από τις συνολικά 58 αποκαταστημένες και συντηρημένες τοιχογραφικές συνθέσεις διαφόρων διαστάσεων μόνο το 20% εκτίθεται στο κοινό, είτε στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Αθήνας, είτε στο Μουσείο Προϊστορικής Θύρας. Το υπόλοιπο 80% φυλάσσονται στις αποθήκες του εργαστηρίου συντήρησης στο αρχαιολογικό χώρο του Ακρωτηρίου, καθώς λείπουν οι χώροι και οι πόροι για την έκθεσή τους στο κοινό.

Στο «**Αρχαιολογικό Μουσείο Θήρας**» φυλάσσονται τα ευρήματα από την Αρχαία Θήρα, αλλά και από την Αρχαϊκή, Ρωμαϊκή, Ελληνιστική και Γεωμετρική περίοδο του νησιού. Το κτίριο όπου στεγάζεται κατασκευάστηκε το 1960 για να αντικαταστήσει το παλαιό μουσείο του 1902 το οποίο καταστράφηκε στους σεισμούς του 1956.

Σε συνδυασμό με τον αρχαιολογικό χώρο της «Προϊστορικής Πόλης του Ακρωτηρίου», τα δύο αυτά μουσεία αποτελούν τα σημαντικότερα σημεία αρχαιολογικού ενδιαφέροντος στο νησί. Και τα δύο αυτά μουσεία δέχονται κάθε χρόνο χιλιάδες έλληνες και ξένους επισκέπτες: συνολικά 49.078 το 2016 (36.961 στο Μουσείο Προϊστορικής Θύρας και 12.117 στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θήρας), με σημαντικές αυξομειώσεις κατά την τελευταία πενταετία (βλ. πίνακα 30). Η επισκεψιμότητα αυτή δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ικανοποιητική, ενώ αξιοσημείωτη είναι η μείωση των επισκεπτών το 2016. Σύμφωνα πάντα με τη μελέτη του πανεπιστημίου Αιγαίου και τα συμπεράσματα της έρευνας πεδίου που διεξήχθη, προκύπτει ότι μόνο το 3% των ερωτώμενων τουριστών επισκέφθηκε αρχαιολογικούς και μουσειακούς χώρους κατά την παραμονή του στο νησί, γεγονός που ασφαλώς προκαλεί προβληματισμό για την ελκυστικότητα τους στους σύγχρονους επισκέπτες της Σαντορίνης³³.

Τα Μουσεία είναι ανοιχτά και επισκέψιμα όλο τον χρόνο. Το αντίτιμο για τα εισιτήρια εισόδου ανέρχεται σε 6 € για το Μουσείο Προϊστορικής Θήρας και σε 2 € για το Αρχαιολογικό Μουσείο Θήρας. Από το 2017 καθιερώθηκε το Ενιαίο Εισιτήριο (14 €) που περιλαμβάνει επισκέψεις στο Αρχαιολογικό Μουσείο, το Μουσείο Προϊστορικής Θήρας, το

³³ «Τουριστικό Πανόραμα Σαντορίνης – Αποτύπωση της κατάστασης τουριστικής δραστηριότητας και των επιπτώσεών της στον προορισμό, ανάλυση SWOT και εναλλακτικά σενάρια πολιτικής», Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2017.

Βυζαντινό Μουσείο στον Πύργο και τους αρχαιολογικούς χώρους του Ακρωτηρίου και της Αρχαίας Θήρας.

Πίνακας 30: Επισκέπτες Μουσείου Προϊστορικής Θήρας (ΜΠΘ) και Αρχαιολογικού Μουσείου Θήρας (ΑΜΘ), 2013-2017

ΕΤΟΣ	ΜΠΘ	ΑΜΘ	ΣΥΝΟΛΟ
2013	50.045	18.395	68.440
2014	55.208	17.255	72.463
2015	53.732	16.840	60.572
2016	36.961	12.117	49.078
2017 (Ιαν.-Οκτ.)	43.874	11.009	54.883

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, *Επισκέπτες Μουσείων κατά Μήνα*

Στα δύο αυτά αρχαιολογικά μουσεία, εποπτευόμενα από το Υπουργείο Πολιτισμού, προστίθεται ένα ιδιαίτερα αξιόλογο – για τα δεδομένα και το μέγεθος του νησιού – δυναμικό *ιδιωτικών μουσείων και ιδρυμάτων*, τα περισσότερα εκ των οποίων είναι ανοιχτά και επισκέψιμα μόνο κατά τη διάρκεια της θερινής περιόδου (μεταξύ Απρίλιο και Οκτώβριο), ενώ αρκετά παραμένουν κλειστά ορισμένες ημέρες της εβδομάδας και κατά την καλοκαιρινή περίοδο. Αποτελούν εντούτοις ιδιαίτερα σημαντικούς πυρήνες της πολιτιστικής ζωής του νησιού, αλλά και ολοένα περισσότερο σημεία προσέλκυσης του τουριστικού ενδιαφέροντος των επισκεπτών, ενώ πολλοί από αυτούς χρησιμοποιούνται και για τη φιλοξενία εκδηλώσεων, περιοδικών εκθέσεων και μουσικών παραστάσεων. Στην καταγραφή των μουσειακών χώρων που ακολουθεί, προστίθενται και μικτοί μουσειακοί / εκθεσιακοί χώροι ή χώροι εκδηλώσεων / εκθέσεων κλπ.

Το «*Αρχοντικό Αργυρού*» στην Μεσαριά είναι ένα πολύ όμορφα και με γούστο ανακαινισμένο αρχοντικό κατασκευασμένο στις αρχές του αιώνα που σήμερα λειτουργεί ως μουσείο, παρουσιάζοντας τα αντικείμενα της καθημερινής χρήσης εκείνης της εποχής. Αξιόλογος είναι ο χώρος της κουζίνας με τα είδη για την παρασκευή του φαγητού που χρησιμοποιούνταν εκείνη την εποχή, καθώς και το σαλόνι με τα χειροποίητα ξυλόγλυπτα έπιπλα της εποχής.

Το λαογραφικό μουσείο «*Κάναβα Σαντορίνης*» (Canava Santorini)³⁴ που λειτουργεί στις εγκαταστάσεις της ποτοποιίας – αποσταγματοποιίας του Λουκά Λυγνού στη Μεσαριά είναι ένας καινούργιος χώρος που περιλαμβάνει αναπαράσταση της διαδικασίας απόσταξης

³⁴ www.canavasantorini.com

ούζου και λικέρ, εργαστήριο βαρελοποιίας και καλαθοπλεκτικής, καθώς και ένα παραδοσιακό καφενείο.

Το «**Λαογραφικό Μουσείο Μανώλη Λιγνού**» στο Κοντοχώρι Φηρών ιδρύθηκε το 1992 και φιλοξενείται σε χώρους, πολλοί εκ των οποίων υπόσκαφοι, που δημιουργήθηκαν το 1861 για να λειτουργήσουν ως αρχοντικό και οινοποιείο. Ο ιδιοκτήτης του μουσείου, Μανώλης Λιγνός, μετά από χρόνια έρευνας και αναζήτησης κατόρθωσε να συγκεντρώσει και να συντηρήσει πολλά παλιά αντικείμενα τα οποία σήμερα εκθέτει σε χώρους που έχουν διαμορφωθεί έτσι ώστε να παρουσιάζουν το πώς ήταν τα παλιά χρόνια διάφορες μικρές εμπορικές επιχειρήσεις του τόπου, όπως το υποδηματοποιείο, το βαρελοποιείο κ.α. (εργαστήρι παραδοσιακών επαγγελμάτων). Το μουσείο διαθέτει επίσης μια μεγάλη συλλογή ντοκουμέντων και ιστορικών βιβλίων για την Σαντορίνη, παλιούς χάρτες, έγγραφα, γκραβούρες και άλλα αντικείμενα που μαρτυρούν την ιστορία του τόπου. Στους χώρους του Μουσείου φιλοξενούνται επίσης περιοδικές εκθέσεις και εκδηλώσεις.

Το «**Μπελλώνειο Πολιτιστικό Κέντρο**» δεν θεωρείται μουσείο πλην όμως από το 1994 οπότε και λειτουργεί έχει φιλοξενήσει τις περισσότερες και σημαντικότερες πολιτιστικές εκδηλώσεις της Σαντορίνης αποτελώντας τον πυρήνα της πολιτιστικής δραστηριότητας του νησιού. Το «Μπελλώνειο Πολιτιστικό Κέντρο» βρίσκεται στο κέντρο της πόλης των Φηρών και κατά καιρούς φιλοξενεί τα καλοκαίρια σημαντικές ατομικές ή και ομαδικές εικαστικές εκθέσεις. Διαθέτει επίσης την μοναδική δημόσια βιβλιοθήκη του νησιού.

Το «**Μουσείο Αρχαίων Ελληνικών και Βυζαντινών Μουσικών Οργάνων**» στην Οία εγκαινιάστηκε την Άνοιξη του 2010. Το σημείο άλλωστε στο οποίο βρίσκεται είναι ένα από τα πλέον πολυσύχναστα στο νησί, στο κέντρο του παραδοσιακού οικισμού της Οίας. Το Μουσείο φιλοξενεί συλλογή με περισσότερα από 40 χειροποίητα, κυρίως από ξύλο, μουσικά όργανα που χρησιμοποιούνταν στην Αρχαία Ελλάδα και πρόκειται για κατασκευές του μελετητή της μουσικής, με καταγωγή από την Οία, Χριστόδουλου Χάλαρη, ο οποίος τα παραχώρησε στο Δήμο της Σαντορίνης.

Το «**Μουσείο του Μεγάρου Γκύζη**» ως μέρος του Πολιτιστικού Κέντρου «Μέγαρο Γκύζη» που βρίσκεται στα Φηρά, ιδρύθηκε και λειτουργεί από την Καθολική Επισκοπή Θήρας. Το μουσείο φιλοξενεί παλιούς χάρτες και γκραβούρες της Σαντορίνης, χειρόγραφα, φωτογραφίες από τα παλιά χρόνια, κοστούμια της παλιάς εποχής και πίνακες ζωγραφικής. Κάθε Αύγουστο στο Μέγαρο Γκύζη διοργανώνεται φεστιβάλ πολιτιστικών εκδηλώσεων με συναυλίες νέων Ελλήνων μουσικών, εικαστικές εκδηλώσεις, εκθέσεις ζωγραφικής και χαρακτηριστικές, παρουσιάσεις βιβλίων κ.α.

Το «**Μουσείο Οίνου**» της οικογένειας Κουτσογιανόπουλου στην περιοχή Βόθωνα στεγάζεται στον ίδιο χώρο με το οινοποιείο Volcan Wines, και στους χώρους του παρουσιάζεται η διαδικασία με την οποία γινόταν η οινοποίηση τα παλιά χρόνια στην Σαντορίνη. Στα εκθέματα του μουσείου περιλαμβάνονται παλιά μηχανήματα για την εκχύμωση των σταφυλιών μέχρι το τελικό στάδιο της εμφιάλωσης. Η επίσκεψη του μουσείου υποστηρίζεται από σύγχρονα συστήματα ξενάγησης, πλούσιο φωτογραφικό υλικό, αποσπάσματα δημοσιεύσεων σε εφημερίδες, ενώ δεκάδες ομοιώματα από χειροποίητες κούκλες σε φυσικό μέγεθος, αναπαριστούν τον τρόπο εργασίας των ανθρώπων την παλιά εποχή. Εξαιρετικά εντυπωσιακό είναι το γεγονός ότι στο σύνολό του

σχεδόν το Μουσείο είναι υπόσκαφο, στα 3-10 μέτρα κάτω από την επιφάνεια της γης και ουσιαστικά αποτελείται από ένα σύμπλεγμα υπόγειων διαδρόμων και αιθουσών, χώρους στους οποίους γινόταν η οινοποίηση στα προηγούμενα χρόνια.

Το **«Μουσείο (Εκθεση) Ορυκτών και Πετρωμάτων»** στην Περίσσα αν και μικρό σε μέγεθος, διαθέτει σημαντικές συλλογές και εκθέματά που παρουσιάζουν ένα μέρος της γεωλογικής ιστορίας του νησιού. Στο μουσείο, το οποίο ιδρύθηκε το 2006, εκτίθενται πετρώματα από διάφορες περιοχές του νησιού και της καλντέρας, τα οποία εξηγούν την σύσταση και στρωματογραφία της καθώς και το πως ήταν και σχηματοποιήθηκε το νησί ως αποτέλεσμα της ηφαιστειακής δραστηριότητας.

Το **«Ναυτικό Μουσείο»** στεγάζεται σε ένα νεοκλασικό κτίριο στην Οία και στους χώρους του εκτίθενται αντικείμενα, φωτογραφίες, χειρόγραφα, ημερολόγια, μακέτες πλοίων και έγγραφα σχετικά με την πλούσια και σημαντική ναυτική ιστορία κατά την περίοδο της μεγάλης ακμής της ναυτοσύνης του νησιού (αρχές του 1900 μέχρι και το 1940 περίπου οπότε και η μηχανοκίνητη ναυσιπλοΐα οδήγησε στην απόσυρση των ιστιοφόρων που είχαν έδρα το λιμάνι της Οίας). Την περίοδο εκείνη, τα σκάφη της Σαντορίνης ταξίδευαν σε όλα τα μεγάλα λιμάνια της Μεσογείου καθώς και στην Ρωσία μεταφέροντας τοπικά προϊόντα του νησιού και κυρίως κρασί, το οποίο στην Ρωσία ήταν εξαιρετικά δημοφιλές.

Το **«Παραδοσιακό Χωριό του Δρόσου-Χρυσού – η Σαντορίνη που έφυγε»** βρίσκεται στον Πύργο και αποτελείται από ένα συγκρότημα κατοικιών στα οποία εκτίθενται αντικείμενα, βιβλία, φωτογραφίες και ανθρώπινα ομοιώματα που αναπαριστούν την ζωή και την καθημερινότητα στην Σαντορίνη τα παλιά χρόνια. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η αρχιτεκτονική των κτιρίων που είναι φτιαγμένα έτσι ώστε να θυμίζουν έναν παλιό παραδοσιακό οικισμό. Στους χώρους του φιλοξενούνται κατά καιρούς κυρίως λαογραφικές πολιτιστικές εκδηλώσεις.

Η **«Συλλογή Εικόνων και Βυζαντινών Κειμηλίων»** στον αναστηλωμένο καθολικό ναό της Αγίας Τριάδος στον Πύργο, αν και περιορισμένη σε μέγεθος, φιλοξενεί πολλά και σημαντικά αντικείμενα καθημερινής χρήσης αλλά και θρησκευτικής λατρείας που χρησιμοποιούνταν τα προηγούμενα χρόνια αλλά και την Βυζαντινή περίοδο. Η συλλογή φιλοξενεί εικόνες, ξυλόγλυπτα, φορεσιές της παλιάς εποχής καθώς και χειρόγραφα που μαρτυρούν την ιστορία του Πύργου, του οικισμού που αποτέλεσε έναν από τους τέσσερις δήμους της εποχής των αρχών του αιώνα. Σημειώνεται, ότι ο ναός αναστηλώθηκε το 1975 με πρωτοβουλία του Συλλόγου Πυργίων Θήρας και αρχικά στέγαζε τη συλλογή κειμηλίων του Πύργου. Από το 1977 τελεί υπό την αιγίδα της 2^{ης} Εφορίας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων του Υπουργείου Πολιτισμού.

Το **«Συνεδριακό Κέντρο Πέτρου Μ. Νομικού»** δεν θεωρείται μουσείο, στους χώρους του όμως έχουν φιλοξενηθεί εκθέσεις, παρουσιάσεις και μουσικές παραστάσεις (όπως η «Εκθεση των αναπαραγωγών των τοιχογραφιών της προϊστορικής πόλης του Ακρωτηρίου» που από το 2011 βρίσκεται στον νέο της χώρο "Santozeum" στα Φηρά). Ο χώρος στεγάζεται σε ένα νεοκλασικό αρχοντικό που έχει μετατραπεί σε ένα σύγχρονο λειτουργικό Συνεδριακό Κέντρο και διαθέτει αίθουσα συνεδριάσεων 178 τ.μ., μέγιστης χωρητικότητας 200 ατόμων, , αίθουσα συμβουλίων χωρητικότητας 20 ατόμων, χώρο για ομάδες εργασίας, χώρους

γραμματειακής και τεχνικής υποστήριξης, χώρους για δεξιώσεις και κοινωνικές εκδηλώσεις, καθώς και όλα τα σύγχρονα οπτικό-ακουστικά μέσα.

Το Εικαστικό Κέντρο **«ArtSpace»** αποτελεί έναν από τους εντυπωσιακότερα συντηρημένους εκθεσιακούς χώρους στην Σαντορίνη, σε ένα υπόσκαφο παλιό οινοποιείο του 1861 στην Έξω Γωνιά που έχει ανακαινιστεί και βρίσκεται πάλι σε λειτουργία. Από το 1998 φιλοξενεί κάθε καλοκαίρι έργα ζωγραφικής και γλυπτικής αναγνωρισμένων αλλά και ανερχόμενων Ελλήνων και ευρωπαϊών καλλιτεχνών. Το οινοποιείο κατασκευάστηκε το 1860 και λειτούργησε ως ένα από τα μεγαλύτερα σε παραγωγή οινοποιεία του νησιού μέχρι και λίγο πριν τον σεισμό του 1956, οπότε και σχεδόν εγκαταλείφθηκε για να ξαναπάρει ζωή από τον εγγονό του ιδρυτή, Αντώνη Αργυρό το 1998, οπότε και ανακαινίστηκε με μεγάλη προσοχή ώστε να διατηρηθεί όπως ακριβώς ήταν στο παρελθόν. Στους χώρους του κάθε καλοκαίρι εκτίθενται σημαντικότερα έργα τέχνης Ελλήνων και ευρωπαϊών εικαστικών. Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αρχιτεκτονική του κτηρίου μιας και οι περισσότεροι από τους χώρους των εκθέσεων είναι υπόσκαφοι.

Στις εγκαταστάσεις του παλιού εργοστασίου τομάτας «Δ.Νομικός», στην παραλία της Βλυχάδας λειτουργούν από το 2014, με πρωτοβουλία και προσφορά της οικογένειας Νομικού, ταυτόχρονα το πολιτιστικό κέντρο **«Εργοστάσιο Τεχνών Σαντορίνης SantoriniArtsFactory» (SAF)** και το **Βιομηχανικό Μουσείο Τομάτας**, στους ίδιους χώρους όπου γινόταν η παραγωγική διαδικασία πριν λίγες δεκαετίες.

Το εργοστάσιο στη Βλυχάδα κτίστηκε το 1945 από τον Γιώργο Νομικό, γιο του Δημητρώ Νομικού που είχε πρωτοστατήσει στην παραγωγή τοματοπολτού στην Σαντορίνη με τη λειτουργία της πρώτης βιοτεχνίας προβιομηχανικής τεχνολογίας στη Μεσαριά το 1915. Το εργοστάσιο της Βλυχάδας έπαυσε να λειτουργεί το 1981, και μετατράπηκε τελικά σε ένα σύγχρονο μουσειακό χώρο που προσφέρει στους επισκέπτες του μία αναδρομή στο παρελθόν, ακολουθώντας την πορεία καλλιέργειας, επεξεργασίας και παραγωγής τομάτας, ενός από τα πιο διάσημα και παραδοσιακά προϊόντα της Σαντορίνης. Τα εκθέματα του Μουσείου περιλαμβάνουν μηχανές επεξεργασίας από το 1890, παλιά χειρόγραφα βιβλία του εργοστασίου, παλιά εργαλεία, τις πρώτες ετικέτες, καθώς και οπτικοακουστικό υλικό με μαγνητοσκοπημένες αφηγήσεις ανθρώπων που εργάστηκαν στο εργοστάσιο.

Παράλληλα, στο πολιτιστικό κέντρο χώρο του SAF διοργανώνονται εκθέσεις, εκδηλώσεις και λοιπές πολιτιστικές δράσεις, ως μέρος ενός πλούσιου καλλιτεχνικού και πολιτιστικού προγράμματος που έχει αναδειχθεί σε ένα ιδιαίτερα δυνατό σημείο αναφοράς για την τοπική πολιτιστική ταυτότητα του νησιού.

«Santozium - Έκθεση των αναπαραγωγών των τοιχογραφιών της προϊστορικής πόλης του Ακρωτηρίου. Η συλλογή, η οποία από το καλοκαίρι του 2011 φιλοξενείται στους χώρους του «Αρχοντικού της οικογένειας Νομικού» στα Φηρά, παρουσιάζει τα πιστά αντίγραφα των τοιχογραφιών της προϊστορικής πόλης του Ακρωτηρίου (περισσότερες από 34 τοιχογραφίες ή μέρη των τοιχογραφιών, σε πιστές αναπαραγωγές, που δημιουργήθηκαν στην Γαλλία), μιας και οι περισσότερες από τις αυθεντικές τοιχογραφίες δεν είναι συντηρημένες και δεν εκτίθενται. Η συλλογή χρηματοδοτήθηκε από τον Πέτρο Μ. Νομικό, και από το 1998 οπότε και παρουσιάστηκε πρώτη φορά στο κοινό, φιλοξενούνταν αρχικά σε αίθουσες του «Συνεδριακού Κέντρου Νομικού».

Πίν. 31: Συνοπτικός πίνακας κύριων μουσειακών / πολιτιστικών χώρων Σαντορίνης

Μουσείο / Εκθεσιακός Χώρος	Περιοχή	Ιστοσελίδα
ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΑΡΓΥΡΟΥ	Μεσσαριά	http://argyrosmansion.com
ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΑΝΩΛΗ ΛΙΓΝΟΥ	Κοντοχώρι Φηρών	www.santorinisfolkmuseum.com
ΚΑΝΑΒΑ ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ		www.canavasantorini.com
ΜΠΕΛΛΩΝΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ	Φηρά	www.bellonio.gr
ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ	Οία	-N/A-
ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΟΥ ΜΕΓΑΡΟΥ ΓΚΥΖΗ	Φηρά	http://gyzimegaron.gr
ΜΟΥΣΕΙΟ ΟΙΝΟΥ	Βόθωνας	www.santoriniwinemuseum.com
ΜΟΥΣΕΙΟ ΟΡΥΚΤΩΝ ΚΑΙ ΠΕΤΡΩΜΑΤΩΝ	Περίσσα	-N/A-
ΝΑΥΤΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ	Οία	-N/A-
ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΧΩΡΙΟ ΤΟΥ ΔΡΟΣΟΥ-ΧΡΥΣΟΥ	Πύργος	-N/A-
ΣΥΛΛΟΓΗ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΚΕΙΜΗΛΙΩΝ	Πύργος	-N/A-
ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΠΕΤΡΟΥ Μ. ΝΟΜΙΚΟΥ	Φηρά	www.thera-conferences.gr
ART SPACE	Έξω Γωνιά	www.artspace-santorini.com
SANTORINI ARTS FACTORY	Βλυχάδα	www.santoriniartsfactory.gr
SANTOZEUM	Φηρά	www.santozeum.com

Η Σαντορίνη διαθέτει ένα πλήθος *συμπληρωματικών πολιτιστικών χώρων (γκαλερί, εκθεσιακοί χώροι, εργαστήρια κλπ.)*, και λοιπούς χώρους που φιλοξενούν πολιτιστικές εκδηλώσεις, όπως η AK Art Galleries στα Φηρά (www.ak-galleries.com), η Crossroadστον Πύργο, η Spira Marble Art Gallery (SMAG) στη Μεσσαριά, το στούντιο 1260°C Ceramic στο Μεγαλοχώρι(<http://1260ceramicstudio.com>), η γκαλερί Oia Treasures στην Οία (www.oia-treasures.eu), και το εκθεσιακό κέντρο La Ponta(www.symposionsantorini.com), το οποίο βρίσκεται μέσα στο ενετικό Καστέλι του Ακρωτηρίου, και φιλοξενεί έκθεση και εργαστήριο

τσαμπούνας, ένα είδος λαϊκού ασκαύλου, καθώς και άλλα παραδοσιακά ελληνικά όργανα, κρουστά και αυλούς.

Επισημαίνεται, ότι με επιπλέον χώρους σε 25 περίπου ξενοδοχεία του νησιού συμπληρώνεται ένα αρκετά αξιόλογο εύρος **συνεδριακής υποδομής**, μικρού έως μεσαίου μεγέθους, για τη φιλοξενία συνεδρίων και λοιπών εκδηλώσεων. Απουσιάζουν ωστόσο χώροι για τη διοργάνωση μεγαλύτερων συνεδρίων / εκδηλώσεων που θα μπορούσαν να διαμορφώσουν μια υποστηρικτική ή ακόμη και αυτόνομη μορφή τουριστικής προσφοράς στο νησί, π.χ. με τη φιλοξενία επιστημονικών συνεδρίων διεθνούς κλίμακας ιδιαίτερα κατά τη περίοδο χαμηλής τουριστικής κίνησης.

Αξίζει να αναφερθεί ότι στο νησί λειτουργούν δύο **κινηματογράφοι**, το σινεμά Villaggio³⁵ στο Καμάρι (λειτουργεί όλον τον χρόνο) και το θερινό σινεμά Cine Kamari³⁶, επίσης στο Καμάρι. Προβολές ταινιών διοργανώνονται επίσης στο θερινό σινεμά του Ιδρύματος Νομικού, αλλά και στο αμφιθέατρο του οινοποιείου Μπουτάρη στο Μεγαλοχώρι από την **Κινηματογραφική Λέσχη Θήρας**³⁷ (κατά τη χειμερινή περίοδο από Νοέμβριο έως Απρίλιο).

Η Κινηματογραφική Λέσχη Θήρας (ΚΛΘ) ιδρύθηκε το 1992 με 22 ιδρυτικά μέλη και σύμφωνα με το καταστατικό της έχει ως σκοπό την προώθηση της τέχνης του κινηματογράφου, την κινηματογραφική παιδεία των μελών και του συνόλου, την συνεργασία με πολιτιστικά σωματεία, καθώς και την παρέμβαση σε συνολικότερα πολιτιστικά και αναπτυξιακά ζητήματα.

Εκτός της τακτικής προβολής ταινιών διοργανώνει επίσης προβολές των Φεστιβάλ Δράμας και Θεσσαλονίκης, προσκλήσεις σκηνοθετών και θεατρικών ομάδων, παραστάσεις κουκλοθέατρου, μουσικές συναυλίες, γευστικά χάπενινγκ, καθώς και ειδικές προβολές και εκδηλώσεις σε συνεργασία με τον Δήμο Θήρας και άλλους φορείς σχετικά με πολιτισμικά, εκπαιδευτικά και περιβαλλοντικά ζητήματα (π.χ. προβολές για το Έτος Γαστρονομίας, τη συντήρηση και σήμανση των μονοπατιών, το βιοκλιματικό στέγαστρο του Ακρωτηρίου, τον αμπελώνα της Σαντορίνης, τους μαθητές των Δημοτικών σχολείων της Θήρας).

Τέλος, **πολιτιστικοί σύλλογοι** και λοιποί σύλλογοι που αναπτύσσουν πολιτιστικές δραστηριότητες στο νησί είναι μεταξύ άλλων οι:

- Δημοτικός Αθλητικός Πολιτιστικός Περιβαλλοντικός Οργανισμός Σαντορίνης – ΔΑΠΠΟΣ (Έδρα: Καρτεράδος) - www.dappos.gr
- Πολιτιστικός Σύλλογος Εστία (Έδρα: Πύργος)– www.santorinipyrgos.com/el/about-estia
- Πολιτιστικός Σύλλογος Θήρας
- Σύλλογος για την Προστασία του Περιβάλλοντος "Φοίβος"

³⁵ www.villaggiocinema.gr

³⁶ <https://cinekamari.gr/>

³⁷ www.kileth.gr

- Σύλλογος Ποντίων & Φύλων Ποντίων Θήρας "Οι Ακρίτες"
- Σύλλογος Κρητών Θήρας "Το Αρκάδι"
- Πολιτιστικός Λαογραφικός Σύλλογος Μεγαλοχωριανών "Το Μετόχι" (Έδρα: Μεγαλοχώρι)
- Διεθνής Σύλλογος Γυναικών Σαντορίνης
- Σύλλογος Φηριανών Θήρας
- Σύλλογος Μεσαγωνιατών Σαντορίνης
- Σύλλογος Κοντοχωριανών Σαντορίνης
- Σύλλογος Μεσσαριτών "Ο Άγιος Δημήτριος"
- Σύλλογος Εξωγωνιατών "Ο Άγιος Χαράλαμπος"
- Σύλλογος Εμποριτών Σαντορίνης
- Σύλλογος Φηροστεφανιωτών Σαντορίνης

3.4 Επαγγελματικές ενώσεις και λοιποί φορείς

Το **Επιμελητήριο Κυκλάδων**³⁸ είναι ο μοναδικός τοπικός φορέας εθνικής και διεθνούς εμβέλειας που εκπροσωπεί και υποστηρίζει 17.000 επιχειρήσεις – μέλη στα 24 νησιά των Κυκλάδων.

Είναι το συλλογικό όργανο, η «φωνή» των Κυκλαδιτών επιχειρηματιών στα κέντρα λήψης αποφάσεων, προασπίζοντας τα συμφέροντα και την ανάπτυξη των επιχειρήσεων της περιοχής.

Παράλληλα λειτουργεί και ως θεσμοθετημένος σύμβουλος της Πολιτείας σε θέματα επιχειρηματικότητας και εργάζεται για τη βελτίωση του περιβάλλοντος λειτουργίας των τοπικών επιχειρήσεων αλλά και της ποιότητας ζωής όλων όσων ζούν και εργάζονται στις Κυκλάδες.

Είναι ένα από τα πρώτα «ψηφιακά επιμελητήρια» της χώρας με τελευταίας τεχνολογίας εξοπλισμό - μηχανογραφικό, λειτουργικό και τηλεδιάσκεψης -έτσι ώστε να γεφυρώνει τα φυσικά εμπόδια της «νησιωτικότητας» και να βρίσκεται κοντά στα μέλη του.

Τον Δεκέμβριο του 2005 δημιουργήθηκε γραφείο στη Σαντορίνη έξω από τα Φηρά, το οποίο σήμερα εξυπηρετεί τα πάνω από 4.000 μέλη στο νησί καθώς και στην Θηρασιά, την Ανάφη, την Φολέγανδρο, τη Σίκινο και την Ίο. Διαθέτει πλήρη εξοπλισμό διασύνδεσης με τα κεντρικά στη Σύρο καθώς και αίθουσα εκδηλώσεων χωρητικότητας 80 ατόμων.

³⁸ www.e-kyklades.gr

Στην Σαντορίνη εδρεύει σημαντικός αριθμός **τοπικών επαγγελματικών συλλόγων**, κυρίως σε ότι αφορά τα επαγγέλματα του τουριστικού κλάδου:

- Εμπορικός Σύλλογος Σαντορίνης
- Ένωση Ξενοδόχων Σαντορίνης
- Σωματείο Ενοικιαζόμενων Δωματίων & Διαμερισμάτων Σαντορίνης
- Σωματείο Τουριστικών Καταλυμάτων «Η Ατλαντίδα»
- Επαγγελματικό Σωματείο ιδιοκτητών και εκμεταλλευτών ενοικιαζόμενων δωματίων ξενοδοχείων-τουριστικών πρακτορείων και τουριστικών επαγγελμάτων Σαντορίνης
- Επαγγελματικό Σωματείο Καμαρίου Θήρας – Ιδιοκτητών, Εκμεταλλευτών Ενοικιαζόμενων Δωματίων, Ξενοδοχείων, Τουριστικών Πρακτορείων, Τουριστικών Επαγγελμάτων και Απασχολούμενων με Τουριστικές Επιχειρήσεις
- Σωματείο τουριστικών επιχειρήσεων Εμπορείου – Μεγαλοχωρίου – Ακρωτηρίου Θήρας
- Σωματείο Εστιατόρων Σαντορίνης
- Σωματείο Ιδιοκτητών Νυκτερινών Κέντρων Σαντορίνης
- Σύλλογος Ενοικιαζόμενων Αυτοκινήτων
- Σύλλογος Ενοικιαζόμενων Μοτοποδηλάτων

Η οργάνωση των παραπάνω συλλόγων εμφανίζεται περιορισμένη καθώς δεν διαθέτουν μόνιμο προσωπικό ή οργανωμένη ιστοσελίδα και ως εκ τούτου οριοθετούνται και οι δυνατότητες προσφοράς συστηματικών υπηρεσιών.

Μεταξύ των λουπών (επιστημονικών κλπ.) φορέων του νησιού ξεχωρίζει το **Ινστιτούτο Μελέτης και Παρακολούθησης του Ηφαιστείου Σαντορίνης (ΙΜΠΗΣ)**, ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός που ιδρύθηκε το καλοκαίρι του 1995, του οποίου πρωταρχικός στόχος είναι να συνεχίσει να διατηρεί τη λειτουργία του Παρατηρητηρίου του Ηφαιστείου και τα δίκτυα παρακολούθησης, τα οποία δημιουργήθηκαν στο πλαίσιο ερευνητικού προγράμματος που χρηματοδοτήθηκε από την ΕΕ.

Κύριος στόχος του είναι η προώθηση της ηφαιστειακής έρευνας στο νησί, και πιο συγκεκριμένα η όσο το δυνατόν πιο ακριβή εκτίμηση των ηφαιστειακών φαινομένων και η πρόβλεψη οποιασδήποτε μελλοντικής ηφαιστειακής έκρηξης.

Το ΙΜΠΗΣ έχει εγκαταστήσει στη Σαντορίνη ένα ολοκληρωμένο σύστημα παρακολούθησης, το οποίο εγγυάται την έγκαιρη πρόβλεψη της πιθανής ηφαιστειακής έκρηξης και αναλαμβάνει την ευθύνη να αντικρούσει τυχόν ψευδείς δηλώσεις ή φήμες σχετικά με μια αρνητική κατάσταση του ηφαιστείου.

Μεταξύ των ιδρυτικών μελών, το ΙΜΠΗΣ περιλαμβάνει την πλειοψηφία των Ελλήνων επιστημόνων που συμμετείχαν στο προαναφερθέν πρόγραμμα της Ε.Ε., τα μέλη των πολιτικών αρχών της Σαντορίνης και τα μέλη του κοινού που ενδιαφέρονται για τα ηφαιστειακά φαινόμενα στο νησιωτικό σύμπλεγμα της Σαντορίνης.

Έδρα του Παρατηρητηρίου είναι το Φηροστεφάνι, σε κτίριο που έχει προσφερθεί από τον Πέτρο Μ. Νομικό, ενώ τα σεισμικά σήματα καταρτίζονται σε εγκατάσταση στο λόφο του Προφήτη Ηλία.

3.5 Δημόσιες και δημοτικές επιχειρήσεις και οργανισμοί

Το **Δημοτικό Λιμενικό Ταμείο Θήρας** είναι το Νομικό Πρόσωπο του Δήμου Θήρας που είναι υπεύθυνο για τη διαχείριση των λιμανιών, των καταφυγίων αλιευτικών σκαφών και του Αλιευτικού Καταφυγίου της Βλυχάδας.

Το Δημοτικό Λιμενικό Ταμείο Θήρας είναι υπεύθυνο για τις έντεκα λιμενικές ζώνες της Σαντορίνης και της Θηρασιάς, και συγκεκριμένα για τα λιμάνια Αθηνιού, Φηρών, και Αμμουδίου Οίας, για το Αλιευτικό Καταφύγιο Βλυχάδας και τα καταφύγια μικρών σκαφών Αρμένη Οίας, Μονολίθου, Έξω Γυαλού Φηρών, Βουρβούλου, Πορί, Μαύρης Πέτρας στη Σαντορίνη, καθώς και του Κόρφου και της Ρίβας στη Θηρασιά.

Το Δημοτικό Λιμενικό Ταμείο Θήρας παρέχει ένα ευρύ φάσμα υπηρεσιών που περιλαμβάνει:

- Εξυπηρέτηση επιβατών ακτοπλοΐας και κρουαζιέρας στο λιμάνι του Αθηνιού και τον όρμο των Φηρών και διαχείριση του επιβατικού σταθμού, χώρου στάθμευσης ΙΧ αυτοκινήτων στον Αθηνιό, αφετηρία αστικών λεωφορείων και πιάτσα ταξί στο λιμάνι του Αθηνιού και του τελεφερίκ στα Φηρά.
- Εξυπηρέτηση επιβατικών, οχηματαγωγών, φορτηγών και εμπορικών πλοίων καθώς και κρουαζιερόπλοιων που περιλαμβάνει την αγκυροβόληση, τον ελλιμενισμό, την υδροδότηση, την ηλεκτροδότηση και τη διαχείριση αποβλήτων.
- Εξυπηρέτηση φορτίων (φόρτωση, εκφόρτωση) στο λιμάνι του Αθηνιού.
- Εξυπηρέτηση ιδιωτικών και αλιευτικών σκαφών που περιλαμβάνει την αγκυροβόληση, τον ελλιμενισμό, την υδροδότηση, την ηλεκτροδότηση, τη διαχείριση αποβλήτων στο αλιευτικό καταφύγιο της Βλυχάδας.

Η Σαντορίνη αποτελεί έναν από τους δημοφιλέστερους προορισμό κρουαζιέρας στην Ελλάδα. Κάθε χρόνο περίπου 900.000 επισκέπτες φθάνουν στη Σαντορίνη με κρουαζιερόπλοια που αγκυροβολούν στην καρδιά της καλντέρας και εξυπηρετούνται από το λιμάνι του Αθηνιού, αλλά και από τον όρμο των Φηρών.

Με σκοπό την καλύτερη και ασφαλέστερη εξυπηρέτηση επισκεπτών και κρουαζιερόπλοιων, το Δ.Λ.Τ. Θήρας δημιούργησε εφαρμογή προγραμματισμού των Αφίξεων – Αναχωρήσεων των κρουαζιερόπλοιων που επισκέπτονται το νησί.

Το Δημοτικό Λιμενικό Ταμείο Θήρας διαθέτει αλιευτικό καταφύγιο και χώρο στην παραλία της Βλυχάδας που μπορεί να φιλοξενήσει ιδιωτικά σκάφη αναψυχής μήκους μέχρι 15μ. και βάθους έως 2,5μ. κατά μέσο όρο. Μεταξύ όλων των άλλων υπάρχει η δυνατότητα παροχής νερού και ρεύματος καθώς και δωρεάν ασύρματη σύνδεση στο διαδίκτυο. Επίσης παρέχεται η δυνατότητα ανέλκυσης και καθέλκυσης σκαφών.

Ο **Δημοτικός Αθλητικός Πολιτιστικός Περιβαλλοντικός Οργανισμός Σαντορίνης (Δ.Α.Π.Π.Ο.Σ.)**³⁹ προήλθε από τη μετατροπή του Δημοτικού Αθλητικού Οργανισμού Σαντορίνης (ΔΑΟΣ) το 2011⁴⁰, με σκοπό την ανάπτυξη δράσεων στους τομείς του πολιτισμού, του αθλητισμού και του περιβάλλοντος, όπως ειδικότερα:

- Την ανάληψη δράσεων για την πολιτιστική ανάπτυξη του Δήμου Θήρας και την εφαρμογή πολιτικών για την ανάδειξη και προστασία του τοπικού πολιτισμού, τη προβολή των πολιτιστικών αγαθών και των σύγχρονων πολιτιστικών έργων που παράγονται σε τοπικό επίπεδο, με τη δημιουργία-στήριξη-συνεργασία πολιτιστικών και πνευματικών κέντρων, φιλαρμονικών και σχολών διδασκαλίας μουσικής, σχολών χορού, ζωγραφικής, υφαντικής, λαογραφίας κ.λπ., καθώς και τη μελέτη και εφαρμογή πολιτιστικών προγραμμάτων, την προώθηση της καλλιτεχνικής παιδείας με τη λειτουργία καλλιτεχνικών τμημάτων και προγραμμάτων στους τομείς των εικαστικών και παραστατικών τεχνών.
- Τη διοργάνωση φεστιβάλ, μουσικών συναυλιών, θεατρικών παραστάσεων, πολιτιστικών εκδηλώσεων και καλλιτεχνικών δρώμενων ή τη συμμετοχή του Οργανισμού σε αυτά.
- Την εφαρμογή πολιτικών για την ανάδειξη και προστασία της υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς του Δήμου. Την προαγωγή σε τοπικό επίπεδο της σύγχρονης πολιτιστικής παραγωγής και καλλιτεχνικής δημιουργίας επαγγελματικού ή ερασιτεχνικού επιπέδου και την ενδυνάμωση του καλλιτεχνικού ανθρώπινου δυναμικού της περιοχής.
- Την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού.
- Την επιμέλεια και έκδοση πολιτιστικών εντύπων, βιβλίων, περιοδικών και την παραγωγή πολιτιστικού ψηφιακού υλικού.
- Την υποδοχή κινηματογραφικών και φωτογραφικών παραγωγών με σκοπό την προστασία και προαγωγή του πολιτισμού.
- Τη διοργάνωση και υποστήριξη αθλητικών εκδηλώσεων και την υποστήριξη του σωματειακού αθλητισμού.
- Την υποστήριξη ψυχαγωγικών, αθλητικών, πολιτιστικών και επιστημονικών συνεδριακών εκδηλώσεων διεθνούς, εθνικού, περιφερειακού, Νομαρχιακού

---

³⁹ www.dappos.gr

⁴⁰ ΦΕΚ 1140/3.6.2011.

επιπέδου και φορέων τοπικού χαρακτήρα, καθώς και την υποστήριξη ατόμων με ειδικές ανάγκες.

- Την εκπόνηση τοπικών προγραμμάτων για την προστασία και αναβάθμιση του φυσικού, αρχιτεκτονικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, στο πλαίσιο των εθνικών και ευρωπαϊκών πολιτικών.
- Την εκπόνηση προγραμμάτων για την αστική αναζωογόνηση της επικράτειας του δήμου, την καλλιέργεια οικολογικής συνείδησης κυρίως στη νεολαία με την παράλληλη δημιουργία και λειτουργία μηχανισμού αντιμετώπισης αρνητικών φαινομένων που αμαυρώνουν την τουριστική εικόνα του Δήμου στον τομέα του περιβάλλοντος.
- Την εκπόνηση προγραμμάτων για τη βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής, την ίδρυση και λειτουργία εργαστηρίων.
- Τη δικτύωση με περιβαλλοντικούς φορείς σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία και την προώθηση συνεργασιών με φορείς, εταιρίες, και ειδικούς, αξιοποιώντας προγράμματα έρευνας & τεχνολογίας με στόχο την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, για την κάλυψη των σύγχρονων αναγκών και απαιτήσεων, της τουριστικής ανάπτυξης που σχετίζεται με το περιβάλλον.

Η **Τουριστική Μονομετοχική Δημοτική Ανώνυμη Εταιρεία Αξιοποίησης Δημοτικών Ακινήτων** του Δήμου Θήρας, με διακριτικό τίτλο «**ΓΕΩΘΗΡΑ Μ.Α.Ε.**» συστάθηκε το 2010 ως μετεξέλιξη της «Δημοτικής Επιχείρησης Πολιτιστικής – Τουριστικής Ανάπτυξης Δήμου Θήρας» (ΔΕΠΟΤΑΘ).

Σύμφωνα με τα οριζόμενα από το καταστατικό συστάσεώς της ΓΕΩΘΗΡΑ Μ.Α.Ε., βασικός σκοπός της εταιρείας είναι η οργάνωση και αξιοποίηση της ακίνητης δημοτικής περιουσίας και η εκμετάλλευση κοινόχρηστων χώρων στην κατεύθυνση της δημιουργίας νέων πόλων ανάπτυξης προς όφελος του τόπου και της τοπικής κοινωνίας.

Στο πλαίσιο του εταιρικού της σκοπού, η δημοτική Α.Ε. έχει αναλάβει την οργάνωση και αξιοποίηση των κοινόχρηστων χώρων αιγιαλού και παραλίας δύο Δημοτικών Κοινοτήτων και συγκεκριμένα της Δ.Κ. Επισκοπή Γωνιάς (παραλία Καμαρίου) και της Δ.Κ. Εμπορείου (παραλίες Περίσσας – Περιβόλου - Αγίου Γεωργίου). Επιπλέον, η εταιρεία είναι επιφορτισμένη με την προστασία και αξιοποίηση του φυσικού γεωλογικού πάρκου Νήσου Νέας Καμένης (ηφαίστειο Θήρας).

3.6 Ψηφιακά και έντυπα μέσα προβολής, πληροφόρησης & ενημέρωσης

Σε ακολουθία προς τη θέση της Σαντορίνης ως τουριστικού προορισμού διεθνούς εμβέλειας, έχει αναπτυχθεί σήμερα μια πληθώρα – κυρίως ξενόγλωσσων – **ψηφιακών μέσων προβολής της ως τουριστικού προορισμού και πληροφόρησης των επισκεπτών** του

νησιού, όπως ιστοσελίδες, ιστολόγια (blogs) και εφαρμογών του διαδικτύου (μέσα κοινωνικής δικτύωσης – social media, Apps για smartphones και tablets). Το ευρύ αυτό φάσμα ψηφιακών μέσων συμπληρώνεται από μια σειρά έντυπων εκδόσεων (π.χ. τουριστικών οδηγών) που καλύπτουν επίσης μια ευρεία θεματολογία τουριστικού ενδιαφέροντος.

Βασική διαπίστωση ωστόσο όσον αφορά στη Σαντορίνη, είναι η **απουσία μιας κεντρικής πύλης τουριστικής πληροφόρησης** για το νησί, στα πρότυπα αντίστοιχων πυλών (DMO portals) διεθνών τουριστικών προορισμών που διασυνδέονται και τροφοδοτούνται με υλικό από τους φορείς της τουριστικής οικονομίας του προορισμού, και παρέχουν τόσο άμεση και συνεχώς επικαιροποιημένη ενημέρωση και πληροφόρηση για τον τουριστικό προορισμό, όσο και εξειδικευμένες πληροφορίες για όλους τους τύπους επισκεπτών του προορισμού.

Το μεγάλο έλλειμμα συνεργιών που χαρακτηρίζει τους επιχειρηματίες και τους συλλογικούς επαγγελματικούς φορείς του νησιού αποτυπώνεται και στην παρουσία της Σαντορίνης στο διαδίκτυο, η οποία δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις ενός σύγχρονου τουριστικού προορισμού διεθνούς εμβέλειας όπως έχει καταστεί πλέον η Σαντορίνη. Αποτελεί δε ένα πολύ ισχυρό επιχείρημα για την αναγκαιότητα δημιουργίας ενός DMMO στο νησί.

Η ιστοσελίδα **www.santorini.gr** που αποτελεί την **επίσημη πύλη τουριστικής πληροφόρησης του Δήμου Θήρας**, προσφέρει μεν ένα ευρύ φάσμα χρήσιμων πληροφοριών στον επισκέπτη (σε τέσσερις γλώσσες), αλλά απέχει σημαντικά από το επίπεδο και την ποιότητα σε περιεχόμενο και λειτουργίες που προσφέρουν διεθνώς αντίστοιχα DMO portals. Ως βασικές αδυναμίες αναφέρεται ενδεικτικά η μη τακτική ενημέρωση της ιστοσελίδας, η απουσία λειτουργικών συνδέσμων, οι ελλείψεις περιγραφές και το πενιχρό φωτογραφικό υλικό.

Εξίσου προβληματικό θεωρείται και το παρεχόμενο επίπεδο πληροφόρησης και λειτουργίας των ιστοσελίδων βασικών φορέων εξυπηρέτησης της τουριστικής κίνησης στο νησί (π.χ. του ΚΤΕΛ Θήρας, η ιστοσελίδα του οποίου είναι μόνο στα Ελληνικά).

Ιδιαίτερα επιβαρυντικό είναι και το γεγονός ότι δεν λειτουργεί μια κεντρική διαδικτυακή πύλη πληροφόρησης που να προβάλλει το σύνολο των πολιτιστικών και λοιπών εκδηλώσεων που διοργανώνονται στο νησί από τους διάφορους φορείς (**ημερολόγιο εκδηλώσεων**), λειτουργία που θα επέτρεπε αφενός την πιο πλήρη ενημέρωση των επισκεπτών για τα πολιτιστικά δρώμενα κατά την παραμονή τους στο νησί, και αφετέρου τον προγραμματισμό επισκέψεων στο νησί με κίνητρο την επίσκεψη κάποιας ή μιας σειράς από εκδηλώσεις.

Οι ιδιαίτερα αξιόλογες ιστοσελίδες των ιδιωτικών φορέων για το πρόγραμμα εκδηλώσεών τους (π.χ. <http://gyzimegaron.gr/therino-festival>, www.santoriniartsfactory.gr και www.santorinimusicfestival.gr) παρέχουν μόνο αποσπασματική πληροφόρηση, και δεν μπορούν να υποκαταστήσουν το έλλειμμα μιας κεντρικής πηγής πληροφόρησης για το συνολικό φάσμα των εκδηλώσεων στο νησί. Αναφέρεται επίσης, ότι η ενότητα με το

πρόγραμμα εκδηλώσεων που αναρτάται στην επίσημη ιστοσελίδα του Δήμου Θήρας⁴¹ (στα Ελληνικά και Αγγλικά) αφορά μόνο στις εκδηλώσεις που διοργανώνονται από τον Δήμο και τα νομικά πρόσωπα αυτού (π.χ. τη ΔΑΠΠΟΣ). Η δε ιστοσελίδα της ΔΑΠΠΟΣ⁴² παρέχει σαφώς περισσότερη πληροφορία, εντούτοις καλύπτει μόνο μέρος των εκδηλώσεων που διοργανώνονται στο νησί, ενώ και η πληροφόρηση αυτή παρέχεται αποκλειστικά στα Ελληνικά.

Κατά τα λοιπά, μεταξύ των επιλογών διαδικτυακής πληροφόρησης που προσφέρονται στον επισκέπτη του νησιού, δεσπόζουν **διαδικτυακοί σύνδεσμοι ιδιωτικών εταιριών / φορέων** που προβάλλουν επιχειρηματικές δραστηριότητες – π.χ. υπηρεσίες καταλυμάτων και διοργάνωσης εκδρομών – πολλές από τις οποίες εμπίπτουν στις εναλλακτικές τουριστικές δραστηριότητες που εξετάζει η παρούσα μελέτη (πεζοπορία, οινοτουρισμός κ.α.), καθώς και ταξιδιωτικό πληροφοριακό υλικό για τη Σαντορίνη. Στην πλειονότητά τους, οι ιστοχώροι αυτοί αποτελούν πηγές ευρείας και επίκαιρης πληροφόρησης, ενώ εμφανίζονται ψηλά στις αναζητήσεις του Google. Ενδεικτικά αναφέρονται οι ακόλουθοι ιστότοποι:

- **www.santorini.com** και **www.santorinihotel.gr**, ιδιοκτησία της Santorini® Web, με έδρα τη Σαντορίνη, που παρέχουν τρίγλωσση (Ελληνικά-Αγγλικά-Ρώσικα) πληροφόρηση και συνδέσεις με ένα ευρύ φάσμα επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τουριστικό τομέα του νησιού.
- **www.santorini.net** παρέχει τουριστική πληροφόρηση (στα Αγγλικά) και ανήκει τον όμιλο εταιρειών Ηλιότοπος με έδρα το Ημεροβίγλι.
- **www.santorini-islandguide.com**, ιδιοκτησίας του Μ. Καραμολέγκου (Villa Atlantis Beach ΕΠΕ) με κατάλογο επιχειρήσεων και πλήθος πληροφοριών τουριστικού ενδιαφέροντος.
- **Santorini-View.com**, ιδιοκτησία της Atlantis Software P.C.⁴³, που προσφέρει και δυνατότητα διενέργειας κρατήσεων σε ξενοδοχεία μέσω της Booking.com™.

Αρκετή τουριστική πληροφόρηση παρέχουν και οι **ιστότοποι μεμονωμένων τουριστικών οδηγών** που δραστηριοποιούνται επαγγελματικά στο νησί (π.χ. www.yoursantoriniguide.com και www.santoriniguide.gr).

Μακράν περισσότεροι είναι ωστόσο οι **ιστότοποι ξένων εταιριών**, οι οποίοι εκτιμάται ότι αποτελούν τις κύριες – σχεδόν αποκλειστικές – πηγές πληροφόρησης των αλλοδαπών επισκεπτών στο νησί, τουλάχιστον κατά το σχεδιασμό του ταξιδιού τους. Ορισμένες αποτελούν **αυτόνομους ιστοχώρους** και **blogs** (π.χ. <https://santorinidave.com/santorini/>), άλλες ειδικά αφιερωμένες ενότητες για επιλεγμένους τουριστικούς προορισμούς σε **ιστότους γνωστών εκδοτικών οίκων ταξιδιωτικών οδηγών** (π.χ. Lonely Planet⁴⁴) ή έντυπων μέσων ενημέρωσης (The Telegraph⁴⁵). Ορισμένες λειτουργούν και ως πλατφόρμες διαχείρισης κρατήσεων μέσω σύνδεσης με ταξιδιωτικά γραφεία (π.χ. η διεθνής πλατφόρμα

⁴¹ www.thira.gov.gr/egovernment/εκδηλώσεις

⁴² www.dappos.gr

⁴³ <http://atlantis-soft.com/>

⁴⁴ www.lonelyplanet.com/greece/cyclades/santorini-thira

⁴⁵ www.telegraph.co.uk/travel/destinations/europe/greece/cyclades/santorini

κρατήσεων εκδρομών www.getyourguide.com με ειδική ενότητα για τη Σαντορίνη όπου προβάλλονται **προσφορές ταξιδιωτικών γραφείων για εκδρομές** στο νησί.

Τουριστική πληροφόρηση στους επισκέπτες του νησιού παρέχεται πλέον και από την ενότητα για τον Αερολιμένα Θήρας στην **ιστοσελίδα της Fraport⁴⁶**, εταιρίας διαχείρισης 14 περιφερειακών αεροδρομίων της χώρας, μεταξύ των οποίων και αυτό της Σαντορίνης.

Ως **ειδησεογραφικοί ιστότοποι** – με περιεχόμενο αποκλειστικά στα Ελληνικά – καταγράφονται κυρίως οι εξής:

Ο διαδικτυακός τόπος και το newsletter της **www.atlantea.news** που ανήκουν στην εταιρεία «Έντυποι και Διαδικτυακοί Οδηγοί ΕΠΕ», μέλος του ομίλου Ηλιότοπος. Η ηλεκτρονική έκδοση **Atlantea** ξεκίνησε το 2012 ως *ατλαντίς*, δημοσιεύοντας θέματα επικαιρότητας της Σαντορίνης και του Νοτίου Αιγαίου, καθώς και θέματα γενικότερου ενδιαφέροντος, ενώ από το 2016 εκδίδεται πλέον με το όνομα **Atlantea** και με διευρυμένη θεματολογία. Το **Atlantea** αποστέλλει επίσης καθημερινά με ηλεκτρονικό μήνυμα ένα newsletter σε περίπου 3500 αποδέκτες, το οποίο περιέχει τους τίτλους των ειδήσεων που δημοσιεύτηκαν στον ιστότοπο το προηγούμενο 24ωρο.

Οι ειδήσεις και τα άρθρα που δημοσιεύονται είναι κατανομημένα στις ακόλουθες κατηγορίες που αφορούν στα αντίστοιχα πεδία ενδιαφέροντος: Επικαιρότητα Αγορά (Shopping, Νέα της Αγοράς κ.α.), Τουρισμός, Πολιτισμός, Γεύση, Υγεία, Αθλητικά και Περισσότερα. Εκτός από τη ροή ειδήσεων, στο **Atlantea** αναρτώνται επίσης μια ενότητα με μικρές αγγελίες, ημερολόγιο εκδηλώσεων, το πρόγραμμα αφίξεων κρουαζιερόπλοιων στο νησί, οι θέσεις των πλοίων στη γύρω θαλάσσια περιοχή, καθώς και οι θέσεις των αεροπλάνων στη γύρω περιοχή.

Επίσης, λειτουργούν οι ειδησεογραφικοί ιστότοποι **Νέα Σαντορίνης**, καθημερινή ηλεκτρονική εφημερίδα για τη Σαντορίνη, ιδιοκτησίας της Volcano View A.E., **Santo News**, ιδιοκτησία του δημοσιογράφου Δημήτρη Πράσσου, και **Santorinipress**, των δημοσιογράφων Παναγιώτη Μητιληναίου και Μαντώ Στουρνάρα.

Πίνακας 32: Ιστοσελίδες τουριστικής προβολής & πληροφόρησης / Ειδησεογραφικές & ενημερωτικές ιστοσελίδες

Ιστότοπος	Ιδιοκτησίας	URL
ATLANTEA	Όμιλος Ηλιότοπος	www.atlantea.news
SANTONET	Santorini ® Web	www.santorini.com www.santorinihotel.gr
SANTO NEWS	Δημήτρης Πράσσο	www.santonews.com

⁴⁶ www.jtr-airport.gr/el/category-detailed/ctg_id-454/nd_id-1362

SANTORINI ISLAND GUIDE	M. Καραμολέγκος	www.santorini-islandguide.com
SANTORINI PRESS	Μητυληναίος / Στουρνάρα	https://santorinipress.gr
SANTORINI VIEW COM	Atlantis Software P.C.	www.santorini-view.com/guides/
NEA ΣANTOPINHΣ	Volcano View A.E.	www.neasantorinis.gr

Πηγή: Έρευνα στο διαδίκτυο

Όσον αφορά στις έντυπες εκδόσεις, αναφέρονται ενδεικτικά:

Ο οδηγός **Santorini Island Guide** που εκδίδεται από τον Μ. Καραμολέγκο (Villa Atlantis Beach ΕΠΕ) και διανέμεται δωρεάν (free press). Ο δίγλωσσος οδηγός (Ελληνικά-Αγγλικά) κυκλοφορεί από το 2008 και περιέχει πληθώρα ύλης (καταλύματα, υπηρεσίες, αγορές, αξιοθέατα, δραστηριότητες κ.α.)

Ο οδηγός **Santorini Guidebook (Red Guidebook of Santorini)**⁴⁷ που εκδίδεται από τον όμιλο Ηλιότοπος που ξεκίνησε να διανέμεται δωρεάν και πλέον διατίθεται προς πώληση από βιβλιοπωλεία εντός και εκτός Σαντορίνης, καταστήματα τουριστικών ειδών και άλλα σημεία στη Σαντορίνη, καθώς και από το ηλεκτρονικό κατάστημα www.santorini.net/shop/. Ο οδηγός έχει 160 σελίδες και είναι γραμμένος στα ελληνικά και τα αγγλικά, και παρέχει πληροφορίες για την ιστορία, τη γεωλογία, τη γεωγραφία, τα αξιοθέατα, τη διαμονή, την εστίαση, τη διασκέδαση και πολλά άλλα θέματα σχετικά με τη Σαντορίνη.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και το τεύχος ειδικού αφιερώματος **Greece is Santorini** που κυκλοφόρησε το 2017 από τις εκδόσεις Εξερευνητής – Explorer Α.Ε. που ανήκει στον εκδοτικό οίκο της Καθημερινής, με ύλη υψηλής ποιότητας και αισθητικής. Η ύλη του περιοδικού δημοσιεύεται και στην ιστοσελίδα των εκδόσεων της εταιρίας⁴⁸.

Επισημαίνεται τέλος, ότι από το 1958 έως και τα τέλη του 2015 κυκλοφορούσε στη Σαντορίνη η **μηνιαία εφημερίδα «Θηραϊκά Νέα»**, αρχικά από τον εκδότη Αντώνη Λιγνό και στη συνέχεια, από το 1970, από το υιό του, Μανώλη Λιγνό.

---

⁴⁷ www.santoriniguidebook.gr

⁴⁸ www.greece-is.com

4. ΠΟΡΟΙ & ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ

4.1 Πόροι & υποδομές αρχαιολογικού τουρισμού

Στην μικρή έκταση της Σαντορίνης υπάρχουν **δύο εξαιρετικού ενδιαφέροντος επισκέψιμοι αρχαιολογικοί χώροι**, το Ακρωτήρι όπου βρέθηκαν οι τοιχογραφίες με παγκόσμια ακτινοβολία, και η Αρχαία Θήρα. Αντίστοιχα υπάρχουν και **δύο αρχαιολογικά μουσεία** όπου εκτίθενται ευρήματα των ανασκαφών, το Μουσείο Προϊστορικής Θήρας καθώς και το Αρχαιολογικό Μουσείο Θήρας, και τα δυο στα Φηρά (βλ. κεφάλαιο 3.3). Μέσα από τους εξαιρετικούς αρχαιολογικούς χώρους αυτούς και τα αντίστοιχα μουσεία ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να γνωρίσει και να κατανοήσει δυο ιστορικούς πολιτισμούς, τον προϊστορικό και τον αρχαίο ελληνικό. Οι αρχαιολογικοί αυτοί χώροι και τα μουσεία είναι τα πιο πολυσύχναστα των Κυκλάδων. Ο αρχαιολογικός χώρος στο Ακρωτήρι είναι ο 11ος πλέον επισκέψιμος της χώρας και το Μουσείο Προϊστορικής Θήρας το 12ο σε επισκεψιμότητα.

Πίνακας 33: Επισκέψιμοι αρχαιολογικοί χώροι

Αρχαιολογικός χώρος	Διεύθυνση	URL
Ακρωτηρίου	Ακρωτήρι	http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=2410
Αρχαίας Θήρας	Καμάρι	http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=2454

Υπάρχουν άλλοι 6 κηρυγμένοι αρχαιολογικοί χώροι, οι οποίοι δεν είναι επισκέψιμοι. Θέσεις αρχαιολογικών ευρημάτων υπάρχουν και στην Θηρασιά όπου στη θέση Κοίμηση εντοπίστηκε προϊστορικός οικισμός της Πρώιμης και Μέσης Εποχής του Χαλκού, ενώ από την Αρχαϊκή περίοδο και εξής το κέντρο κατοίκησης εντοπίστηκε στο νοτιοανατολικό τμήμα του νησιού, στην κορυφή του Προφήτη Ηλία.

Πίνακας 34: Αρχαιολογικά μουσεία

Αρχαιολογικό Μουσείο	Διεύθυνση	URL
Αρχαιολογικό Μουσείο Θήρας	Φηρά	http://odysseus.culture.gr/h/1/gh151.jsp?obj_id=3400
Μουσείο Προϊστορικής Θήρας	Φηρά	http://odysseus.culture.gr/h/1/gh151.jsp?obj_id=3325

Το **Ακρωτήρι** ήταν ένα από τα σημαντικότερα κέντρα του Αιγαίου στα προϊστορικά χρόνια. Οι πρώτες εγκαταστάσεις χρονολογούνται από την Ύστερη Νεολιθική Εποχή. Κατά τη Μέση

και την Πρώιμη Ύστερη Εποχή του Χαλκού ο οικισμός αυτός επεκτάθηκε και αναδείχθηκε σε ένα από τα σημαντικότερα αστικά κέντρα και λιμάνια του Αιγαίου.

Η μεγάλη του έκταση (περίπου 200 στρέμματα), η άριστη πολεοδομική του οργάνωση, το αποχετευτικό του δίκτυο, τα περίτεχνα πολύωροφα κτίρια του με τον έξοχο τοιχογραφικό διάκοσμο, την πλούσια επίπλωση και οικοσκευή μαρτυρούν για τη μεγάλη του ανάπτυξη.

Η ζωή στην πόλη τελείωσε απότομα το τελευταίο τέταρτο του 17ου π.Χ. αιώνα, όταν οι κάτοικοι της αποφάσισαν να την εγκαταλείψουν εξαιτίας ισχυρών σεισμών. Ακολούθησε η έκρηξη του ηφαιστείου. Τα ηφαιστειακά υλικά που κάλυψαν την πόλη και ολόκληρο το νησί προστάτευσαν ως σήμερα τα κτίρια και το περιεχόμενό τους, όπως έγινε και στην Πομπηία.

Στοιχεία για την κατοίκηση του Ακρωτηρίου της Θήρας κατά την προϊστορική εποχή άρχισαν να έρχονται στο φως από το δεύτερο ήμισυ του 19ου αιώνα. Οι συστηματικές όμως ανασκαφές άρχισαν εκεί το 1967 από τον καθηγητή **Σπυρίδωνα Μαρινάτο** υπό την αιγίδα της **εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας**. Μετά τον θάνατο του Μαρινάτου, στα 1974, η ανασκαφή συνεχίζεται υπό την διεύθυνση του καθηγητή **Χρήστου Ντούμα**.

Η ανασκαφή στο Ακρωτήρι καλύπτεται στο σύνολό της από ένα **κλειστό βιοκλιματικό στέγαστρο** για την προστασία των ευρημάτων. Το στέγαστρο δημιουργεί και για τους επισκέπτες συνθήκες προστασίας από τις κλιματολογικές συνθήκες και διευκολύνει έτσι την παραμονή τους στον χώρο τόσο το καλοκαίρι όσο και τον χειμώνα, ενώ παρέχει την αίσθηση ενός τεράστιου μουσειακού χώρου.

Την αντίθετη αίσθηση δίνει η ανασκαφή της Αρχαίας Θήρας, λόγω θέσης εκτεθειμένη στις καιρικές συνθήκες και πολλές μέρες σε έντονο αέρα, αλλά και με εξαιρετική θέα στις ανατολικές παραλίες, καθώς και μεγάλα τμήματα του νησιού και του Αιγαίου Πελάγους.

Η πόλη της **Αρχαίας Θήρας**, κτισμένη επάνω στο λόφο μέσα στο βουνό που δεσπόζει στη νοτιοανατολική ακτή της Σαντορίνης, ιδρύθηκε από Δωριείς αποίκους τον 8ο αι. π.Χ. και αποτελούσε από την εποχή της ίδρυσής της έως και το τέλος της αρχαιότητας το αστικό, διοικητικό και θρησκευτικό κέντρο της πόλης-κράτους της Θήρας.

Η πόλη της Αρχαίας Θήρας ακμάζει κατά την αρχαϊκή και ελληνιστική περίοδο. Μαρτυρίες για την ακμή της κατά την αρχαϊκή εποχή και για τους πρώτους αιώνες κατοίκησης της προσφέρουν κυρίως τα νεκροταφεία της και οι τόποι λατρείας καθώς η συνεχής κατοίκηση δεν επέτρεψε να διασωθούν παρά λιγοστά μόνο οικοδομικά κατάλοιπα από την εποχή ίδρυσης της μέχρι την ελληνιστική περίοδο.

Στην τελευταία, στην οποία οφείλεται κυρίως και η μορφή με την οποία διασώζεται η πόλη, αναπτύσσεται έντονη οικοδομική δραστηριότητα. Τότε φαίνεται ότι διαμορφώνονται οι μεγάλες οικοδομικές νησίδες και κατασκευάζονται τα άνδρα που καθορίζουν την εικόνα της πόλης, επάνω στα οποία κτίζονται τα οικοδομήματά της. Η Αγορά επεκτείνεται, ιδρύονται πολυάριθμα δημόσια κτίρια και η κατοικημένη περιοχή, περιορισμένη αρχικά στην απάνεμη έκταση γύρω από την Αγορά, εξαπλώνεται ακόμα και στα εκτεθειμένα στους ανέμους μέρη της ράχης. Παράλληλα πληθαίνουν οι τόποι λατρείας, ιδρύονται ιερά προς τιμήν ξένων θεοτήτων και των Πτολεμαίων βασιλέων, οι λατρείες των οποίων εισάγονται την περίοδο αυτή, και κτίζονται κτίρια για τη στέγαση θρησκευτικών συλλόγων. Την εποχή

αυτή πληθαίνουν και τα γλυπτά που κοσμούν την αγορά, τα δημόσια κτίρια και τα ιερά, ενώ σχετικά πλούσιος είναι και ο εξοπλισμός των σπιτιών.

Η πόλη και τμήματα του εκτεταμένου νεκροταφείου της αποκαλύφθηκαν με τις ανασκαφές ευρείας κλίμακας που διενήργησαν ο γερμανός φιλόλογος-επιγραφολόγος **Friedrich Freiherr Hiller von Gaertringen** και οι συνεργάτες του από το 1896 έως το 1902.

Πίνακας 35: Μη επισκέψιμοι αρχαιολογικοί χώροι

Αρχαιολογικός χώρος

Αρχαιολογικός χώρος στη περιοχή Αγ. Νικολάου

Αρχαιολογικός χώρος στο λόφο Αρχαγγέλου Θήρας

Αρχαιολογικός χώρος στη θέση "Κουλούμπα" Θήρας

Αρχαιολογικός χώρος στη θέση των "Ορυχείων Μαυρομάτη" "Ερμής"

Αρχαιολογικός χώρος ορυχείων Καραγιώργη (μεσοκυκλαδικό νεκροταφείο) στη θέση "Φτέλλος"

Αρχαιολογικός χώρος στη θέση "Φτέλλος" Ορυχείων Φηρών

Πηγή: <http://listedmonuments.culture.gr>

Η τελευταία δεκαετία της κρίσης έχει αφήσει το αποτύπωμα της στην διαχείριση των αρχαιολογικών πόρων και υποδομών της Σαντορίνης. Η κρατική χρηματοδότηση των ανασκαφών και της συντήρησης των ευρημάτων, κυρίως των τοιχογραφιών, στο Ακρωτήριο έχει διακοπεί. Το σωματείο «**Εταιρεία Στήριξης Σπουδών Προϊστορικής Θήρας**», το οποίο ιδρύθηκε από τον καθηγητή Ντούμα και φίλους των ανασκαφών κατάφερε να συγκεντρώσει για κάποια χρόνια χρήματα για τα εργαστήρια συντήρησης. Το σωματείο λειτουργεί επίσης έξω από τον αρχαιολογικό χώρο ένα πωλητήριο με έργα τέχνης και μικροαντικείμενα εμπνευσμένα από τα ευρήματα του Ακρωτηρίου.

Τα τελευταία χρόνια, η **Εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρίας**, ως φορέας των ανασκαφών, έχει δεχτεί χορηγία της εταιρείας Kaspersky Lab για τη συνέχιση του έργου συντήρησης και ανασκαφής. Το KasperskyLab μεταξύ άλλων ανέλαβε τη χρηματοδότηση:

- της μελέτης στερέωσης των κτισμάτων που έχουν ήδη έρθει στο φως,
- της συμπληρωματικής ανασκαφής στον αρχαιολογικό χώρο, και
- της αποκατάστασης μιας από τις τοιχογραφίες που έχουν ήδη βρεθεί.⁴⁹

⁴⁹ www.archetai.gr/site/content.php?artid=1828,

Παρ' όλες τις παραπάνω προσπάθειες καταγράφονται αρκετές **ελλείψεις στους αρχαιολογικούς χώρους και στα αρχαιολογικά μουσεία** της Σαντορίνης σε ότι αφορά την εξυπηρέτηση και διευκόλυνση των επισκεπτών.

Βασικές παρατηρήσεις που ισχύουν για όλους τους χώρους είναι οι ακόλουθες:

- Η σήμανση στην πρόσβαση για οδηγούς αλλά και για πεζούς είναι ανεπαρκής έως ανύπαρκτη.
- Δεν υπάρχουν ιστοσελίδες με πληροφορίες για τους χώρους, τα ευρήματα και εκθέματα αλλά και χρηστικά θέματα.
- Δεν υπάρχουν ψηφιακές εφαρμογές για την καθοδήγηση και ενημέρωση του επισκέπτη μέσω τηλεφώνου/tablet.
- Δεν είναι δυνατή η αγορά εισιτηρίων μέσω Internet ούτε η προκράτηση για συγκεκριμένες ημερομηνίες.

Ειδικότερα, στο **Ακρωτήρι** είναι ανεπαρκείς οι ταμπέλες με απεικονίσεις και γραπτές ενημερώσεις στις διαδρομές στην ανασκαφή. Το πωλητήριο δεν διαθέτει ούτε έντυπο (βιβλία, χάρτη, απεικονίσεις) ούτε ψηφιακό υλικό σχετικά με την ανασκαφή και ούτε αντίγραφα από τα ευρήματα όπως π.χ. τις εξαιρετικές τοιχογραφίες ως αναμνηστικά. Κατά την χειμερινή λειτουργία – λόγω έλλειψης προσωπικού – είναι προσβάσιμος μόνο ο περιμετρικός διάδρομος και όχι ο κεντρικός, ο μόνος που παρέχει την δυνατότητα να δει και να περιηγηθεί ο επισκέπτης στα αρχαία κτίρια από την πραγματική οπτική γωνιά του ανθρώπου.

Η **Αρχαία Θήρα** δεν συνδέεται με δημόσια συγκοινωνία / λεωφορείο του ΚΤΕΛ. Ο αρχαιολογικός χώρος δεν διαθέτει για τους επισκέπτες σημεία σκίασης, τρεχούμενο νερό, αναψυκτήριο ή πωλητήριο. Οι χώροι υγιεινής δεν λειτουργούν.

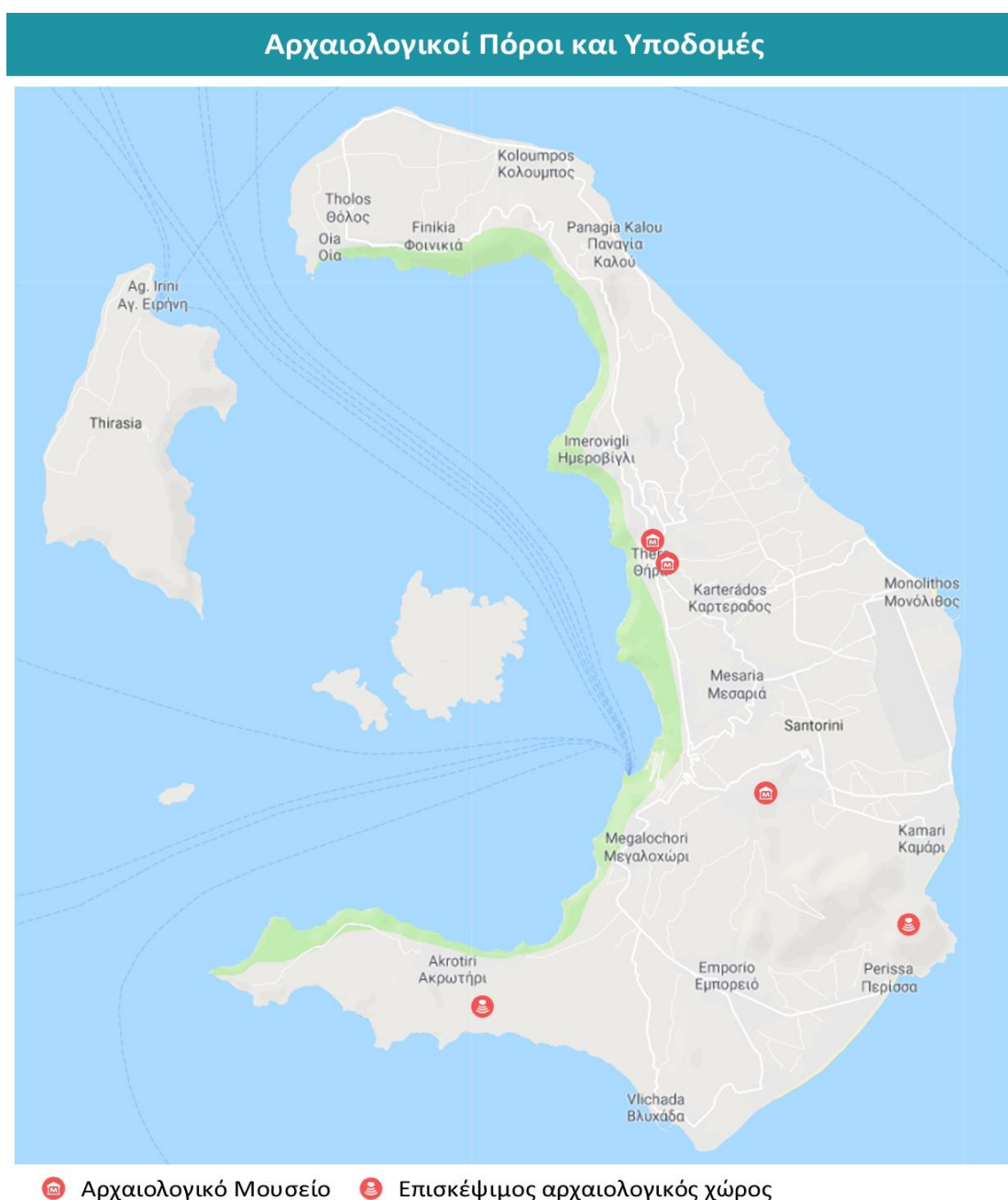
Το **Μουσείο Προϊστορικής Θήρας** είναι σχετικά σύγχρονο αλλά οι χώροι του δεν επαρκούν για να παρουσιάσουν παρά ένα πολύ μικρό ποσοστό των ευρημάτων της ανασκαφής και ιδιαίτερα των μοναδικών τοιχογραφιών. Στο μουσείο δεν λειτουργεί πωλητήριο, οι χώροι υγιεινής είναι εκτός λειτουργίας, η οργάνωση της πρόσβασης είναι δυσλειτουργική και η εξωτερική όψη δίνει εικόνα εγκατάλειψης επειδή φαίνεται ότι δεν έχει ξαναβαφτεί από την έναρξη λειτουργίας.

Το **Αρχαιολογικό Μουσείο Θήρας** δίνει εξωτερικά και εσωτερικά εικόνα εγκατάλειψης και άμεσης ανάγκης εργασιών κτιριακής συντήρησης. Η μουσειολογική οργάνωση της έκθεσης δεν φαίνεται να έχει ανανεωθεί από την έναρξη λειτουργίας του μουσείου το 1960.

Θετικές ενέργειες των τελευταίων ετών στην κατεύθυνση της εξυπηρέτησης των επισκεπτών αποτελούν η καθιέρωση ενιαίου εισιτηρίου και για τα πέντε σημεία αρχαιολογικού ενδιαφέροντος (ανασκαφές και μουσεία) καθώς και η μείωση του τιμήματος των εισιτηρίων κατά την χειμερινή περίοδο.

Ο αρχαιολογικός τουρισμός αποτελούσε τη πρώτη μορφή οργανωμένου ξένου τουρισμού προς την Ελλάδα, στη συνέχεια των ξένων περιηγητών του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα. Μεγάλη διεθνής δημοσιότητα πήρε το 1953 η επίσκεψη στη Σαντορίνη του γερμανού καγκελάριου Adenauer με βασικό στόχο την περιήγηση στην Αρχαία Θήρα. Στο επίκεντρο του διεθνούς ενδιαφέροντος μπήκε η αρχαιολογία της Σαντορίνης με την ανακάλυψη του Ακρωτηρίου από τον καθηγητή Μαρινάτο. Η ραγδαία αύξηση του αριθμού των επισκεπτών του νησιού έκτοτε δεν έχει οδηγήσει όμως σε αντίστοιχη αύξηση του ενδιαφέροντος για τους αρχαιολογικούς χώρους και τα μουσεία.

Χάρτης 1

Η χορηγία ξένης ιδιωτικής εταιρείας για την υποστήριξη της ανασκαφής του Ακρωτηρίου αποτελεί μια ενδιαφέρουσα πρωτοβουλία προς την σωστή κατεύθυνση **συνεργασίας του ιδιωτικού και δημοσίου τομέα**. Πέρα από την αντιμετώπιση των αναφερόμενων άμεσων λειτουργικών ελλείψεων των αρχαιολογικών χώρων και μουσείων απαιτείται μια σημαντική προσπάθεια για την **προβολή και ανάδειξη των αρχαιολογικών ευρημάτων με ηλεκτρονικά μέσα**.

4.2 Πόροι & υποδομές αρχιτεκτονικού τουρισμού

Η **αρχιτεκτονική της Σαντορίνης** – με επίκεντρο τους οικισμούς της καλντέρας – είναι **κεντρικό και αναπόσπαστο κομμάτι της παγκόσμιας εικόνας** του νησιού.

Η **παραδοσιακή αρχιτεκτονική** παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον τόσο στους οικισμούς ως σύνολα (πολεοδομική και αρχιτεκτονική συγκρότηση) όσο και στα επιμέρους στοιχεία τους, τις κατοικίες, αρχοντικές και λαϊκές, τους ναούς, τους κοινόχρηστους χώρους, τους μύλους και τις βιομηχανίες. Η λαϊκή κυκλαδίτικη αρχιτεκτονική χαρακτηρίζεται από την αυστηρή γεωμετρικότητα των κτισμάτων της και τη λειτουργικότητα τους. Οι γενικές συνθήκες – κλίμα, τοπίο, δομικά υλικά – που επικρατούν στις Κυκλάδες προσδίδουν ενιαίο ύφος στην αρχιτεκτονική - ωστόσο, οι τοπικές διαφορές δημιουργούν στη Σαντορίνη ποικιλία ειδικών λύσεων.

Σε μια προσπάθεια αξιολόγησης της αρχιτεκτονικής της Σαντορίνης έχουν ξεχωριστό ενδιαφέρον όμως και τρεις διακριτές **σύγχρονες φάσεις**:

- η οργανωμένη ανοικοδόμηση μετά τους σεισμούς του 1956
- το πρόγραμμα του ΕΟΤ στα παραδοσιακά κτίρια της Οίας του 1976
- οι πολυτελείς και αρχιτεκτονικά ενδιαφέρουσες μικρές τουριστικές μονάδες.

Η **λαϊκή αρχιτεκτονική** της Σαντορίνης αποτέλεσε στοιχείο ενδιαφέροντος και έμπνευσης κορυφαίων αρχιτεκτόνων του 20^{ου} αιώνα πέρα από τα όρια του νησιού αλλά και των Κυκλάδων.

Στον αντίποδα της ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής της Σαντορίνης βρίσκεται η **αλλοίωση του αγροτικού τοπίου** της – σε μεγάλη έκταση και σε σημαντικό βαθμό - από την διάσπαρτη εκτός σχεδίου δόμηση κατά το διάστημα των τελευταίων 40 ετών. Οι ισχύουσες διατάξεις προστασίας όλου του νησιού ως τόπου ιδιαίτερου φυσικού κάλλους καθώς και των ρυθμίσεων της δόμησης δεν απέτρεψαν την εξέλιξη αυτή. Η ενδυνάμωση της αμπελοκαλλιέργειας την τελευταία δεκαετία φαίνεται να συμβάλλει στη διατήρηση των εναπομεινάντων αγροτικών θυλάκων. Ευτυχώς η Θηρασιά διατηρεί μέχρι σήμερα την εικόνα του παραδοσιακού αγροτικού τοπίου σε μεγάλο βαθμό.

Την ιδιαίτερα αξιόλογη αρχιτεκτονική παράδοση της Σαντορίνης βιώνει ο επισκέπτης της στα οικιστικά της σύνολα. **16 οικισμοί στην Σαντορίνη κι ένας στη Θηρασιά** έχουν

αναγνωριστεί και προστατεύονται μέσω δυο διαταγμάτων⁵⁰ ως **παραδοσιακοί** στο σύνολο τους. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό πέντε οικιστικών συμπλεγμάτων της Σαντορίνης είναι τα **καστέλια**, οχυρωμένα τμήματα στις κορυφές των σημαντικών οικισμών, τα οποία προστατεύονται και ιδιαιτέρως ως ξεχωριστές οικιστικές ενότητες. Οικιστικά σύνολα της θρησκευτικής αρχιτεκτονικής παράδοσης με ειδικό ενδιαφέρον αποτελούν τα τρία **μοναστήρια** της Σαντορίνης κι ένα στην Θηρασιά.

Οι παραδοσιακοί οικισμοί έχουν ο καθένας τον ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό και πολεοδομικό χαρακτήρα του, την ειδική ιστορία του καθώς και πλέον την ειδική εξέλιξη ως τουριστικός προορισμός (βλ. αναλυτική περιγραφή οικισμών στη σελ. 137 του παραρτήματος).

Όπως οι οικισμοί έτσι και τα **καστέλια** έχουν το καθένα ειδικό χαρακτήρα και ξεχωριστή ιστορία (βλ. αναλυτική περιγραφή καστελιών στη σελ. 141 του παραρτήματος).

Τέλος και τα **μοναστήρια της Σαντορίνης και της Θηρασίας** έχει το καθένα τον δικό του ξεχωριστό αρχιτεκτονικό χαρακτήρα. Όλα βρίσκονται σε θέσεις με ιδιαίτερη θέα, τα τρία προς την καλντέρα και το μοναστήρι του Προφήτη Ηλία προς όλο το νησί (βλ. αναλυτική περιγραφή μοναστηριών στη σελ. 143 του παραρτήματος).

Στη Σαντορίνη υπάρχουν τουλάχιστον **600 εκκλησίες και ξωκλήσια**. Στις εκκλησίες του νησιού κυριαρχεί η ανώνυμη λαϊκή αρχιτεκτονική. Ως επί το πλείστον έχουν μεγάλες, κατάλευκες, επιφάνειες σε τμήματα με μορφή κύβου, ορθογώνιου παραλληλεπίπεδου, οκταγωνικού πρίσματος, σφαίρας και κυλίνδρου. Δεν έχουν αρχιτεκτονικό διάκοσμο και διαθέτουν λίγα και μικρά ανοίγματα. Υπάρχουν υπόσκαφοι και κτιστοί, που είναι οι πολυπληθέστεροι. Υπόσκαφες είναι το ένα πέμπτο των εκκλησιών του νησιού και έχουν φτιαχτεί όπως τα αντίστοιχα σπίτια. Είναι μικρές και απλές, οι χώροι τους είναι σπηλαιώδεις και σκοτεινοί, δεν έχουν διάκοσμο, αλλά παρόλα αυτά συγκινούν τον επισκέπτη.

Ο απλούστερος αρχιτεκτονικός τύπος είναι η Βασιλική, μονόκλιτη μαρμαροσκέπαστη, ή με τρούλο, δίκλιτη (πιο σπάνιος τύπος, με χαρακτηριστική την Αγία Ειρήνη στην Περίσσα κτισμένη πριν τον 12ο αιώνα). Τρίκλιτη Βασιλική είναι ο Άγιος Νικόλαος ο Κίσηρας στον Πύργο. Υπάρχουν επίσης Σταυροθολικοί και Σταυροειδείς εγγεγραμμένοι ναοί. Υπάρχουν και οι μεγάλοι ναοί που κτίστηκαν στα τέλη του 19ου αιώνα. Χαρακτηριστικά δείγματα ήταν η Παναγία του Μπελλώνια στα Φηρά και ο Άγιος Γεώργιος στην Οία (πριν από τον σεισμό). Βασίζονται σε βυζαντινά και κλασικά ελληνικά αρχιτεκτονικά πρότυπα. Συνολικά έχουν κηρυχτεί προστατευμένα διατηρητέα μνημεία μέχρι σήμερα 29 εκκλησίες (βλ. πίνακα 53 στο παράρτημα).

Ειδικός τύπος κτιρίου της αγροτικής οικονομίας ήταν ο ανεμόμυλος. Η Σαντορίνη αριθμούσε περί τους 70 **ανεμόμυλους!** Ομάδες μύλων υπήρχαν στην Οία, στον Σκάρο, στο Εμπορείο. Άλεθαν κυρίως κριθάρι και λιγότερο σιτάρι –κατά καιρούς και φάβα. Χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής τους ήταν η ύπαρξη των θόλων, που δε συναντάμε σε κανέναν άλλο ελληνικό ανεμόμυλο και δημιουργεί μια αίσθηση άνεσης χώρου και ο

---

⁵⁰ Προεδρικό Διάταγμα 19-10-1978 (ΦΕΚ 594Δ'/13-11-1978), Προεδρικό Διάταγμα 17-06-1988 (ΦΕΚ 504Δ'/14-07-1988)

συνδυασμός μύλων-φούρνων που ήταν ενιαίες επιχειρήσεις και σχημάτιζαν συγκροτήματα που περιλάμβαναν δυο-τρεις φούρνους, την κατοικία της οικογένειας του μυλωνά-φούρναρη, αποθηκευτικούς χώρους, ζυμωτήριο και τη μάντρα για τα ζώα. Όλα τα θολωτά αυτά κτίσματα βρίσκονταν κάτω από τον μύλο για να μην του κόβουν τον αέρα. Άλλα ήταν επιφανειακά και άλλα υπόσκαφα. Ιδιαίτερα εντυπωσιακή είναι και σήμερα η συγκέντρωση επτά ερειπωμένων ανεμόμυλων στη θέση Γαβρίλος σε αγροτικό τοπίο νότια του Εμπορείου. 14 από τους υφιστάμενους ανεμόμυλους έχουν κηρυχθεί διατηρητέοι ως μνημεία της αγροτικής οικονομίας.

Πίνακας 36: Διατηρητέοι ανεμόμυλοι της Σαντορίνης

Ανεμόμυλος	Διεύθυνση
Ανεμόμυλος ιδιοκτ. Ιακώβου Δρόσου	
Ανεμόμυλος ιδιοκτ. κληρονόμων Αντώνη Δρόσου	Εμπορείο
Ανεμόμυλος ιδιοκτ. κληρονόμων Αρτέμη Δαρζέντα	
Ανεμόμυλος ιδιοκτ. κληρονόμων Σταύρου Βάλβη	
Ανεμόμυλος ιδοκτ. Μιχάλη Δρόσου	Καρτεράδος
Ανεμόμυλος ιδοκτ. Μιχάλη Δρόσου	Καρτεράδος
Δύο Ανεμόμυλοι ιδοκτ. Μιχάλη Δρόσου	Καρτεράδος
Δύο ανεμόμυλοι ιδιοκτ. Ειρήνης Μαυρομμάτη	«Καλντέρα» Μεγαλοχωρίου
Μύλος {Bγ (1)}	Μεσαριά
Μύλος {Bγ (2)}	Μεσαριά
Ανεμόμυλος ιδοκτ. Κληρονόμων Αντώνη Δρόσου	Φηρά
Μύλος με τα προσκτίσματα του	Οία

Πηγή: <http://listedmonuments.culture.gr>

Στη Σαντορίνη διατηρούνται και προστατεύονται βιομηχανικές κτιριακές εγκαταστάσεις, σε μεγάλο βαθμό συνδεδεμένα με την επεξεργασία αγροτικών προϊόντων. Τα **εργοστάσια τοματοπολτού** αποτελούν ένα πολύ ενδιαφέρον δείγμα βιομηχανικής αρχιτεκτονικής. Κάποια από αυτά είναι και σήμερα σε πολύ καλή κατάσταση, στο Μονόλιθο, στη Βλυχάδα, στην παραλία ΑΒΙΣ. Το πρώτο κατασκευάστηκε μεταξύ 1925-1926 στον Μονόλιθο από τους

Δ. Νομικό, Δ. Μανουδάκη και Κ. Νομικό. Στη συνέχεια ιδρύθηκε το εργοστάσιο Εμμανουήλ και Μηνά Καραμολέγκου και το εργοστάσιο ΑΒΙΣ, στην παραλία του Βόθωνα, γύρω στο 1935-1936. Στη διάρκεια της Κατοχής φτιάχτηκε το εργοστάσιο Στέλιου Μενδρινού (ΣΤΕΛΛΑ) στον Εξωμύτη, του Ευσταθίου Κανακάρη στον Έξω Γιαλό και στη Βλυχάδα του Γεωργίου Δ. Νομικού και του Σ. Πρέκα.

Κέντρο **βιομηχανικών εγκαταστάσεων** ήταν και η Μεσσαριά. Χαρακτηριστικά είναι τα εργοστάσια του Βενετσάνου και του Νομικού καθώς και τα παλιά πλεκτήρια Μαρκεζίνη. Η κάναβα (εργαστήριο παραγωγής και πώλησης κρασιού) του Βενετσάνου είχε τρεις θόλους στη σειρά, ενώ το ρακιδιό του Νομικού ακολουθούσε την τυπολογία του «εμπορικού κέντρου». Οι αναφερόμενες βιομηχανικές και αποθηκευτικές εγκαταστάσεις στη Μεσσαριά καθώς και η κάρναβα (σιταποθήκη) του Βενιέρη προστατεύονται σήμερα ως διατηρητέα μνημεία.

Πίνακας 37: Διατηρητέα βιομηχανικά κτίρια της Σαντορίνης

Βιομηχανικά κτίρια	Διεύθυνση
Το σύνολο (το Συγκρότημα) των εγκαταστάσεων του Παλαιού Ορυχείου Θηραϊκής γης	Θηρασία
Εργοστάσιο οινοπνεύματος ιδ. Αντωνίου Βενετσάνου	Μεσσαριά
Εργοστάσιο ιδ. Γεωργίου Μαρκεζίνη	Μεσσαριά
Κάναβα (Οιναποθήκη), ιδ. Αντώνη Βενετσάνου	Μεσσαριά
Κάναβα (Σιταποθήκη), ιδ. Ιωάννη Βενιέρη	Μεσσαριά

Πηγή: <http://listedmonuments.culture.gr>

Η μεγάλη πλειοψηφία των κτιρίων στο νησί ανήκει στην ανώνυμη λαϊκή κατοικία, η οποία χαρακτηρίζει και την εικόνα των περισσότερων οικισμών. Ειδικός και ιδιαίτερος τύπος κτιρίου της λαϊκής αρχιτεκτονικής είναι η κάρναβα. Τον 18ο και 19ο αιώνα εμφανίζεται ο τύπος του αστικού αρχοντικού, ο οποίος βρίσκεται μεμονωμένα στους περισσότερους οικισμούς. Στα καστέλια διατηρείται όμως και ο πιο παλιός τύπος του καστρόσπιτου. Σήμερα έχουν κηρυχθεί διατηρητέα συνολικά 53 μεμονωμένα κτίρια (βλ. πίνακα 54 στο παράρτημα) κατοικίας στη Σαντορίνη, επί το πλείστον του τύπου των αρχοντικών (βλ. σχετικό κατάλογο στο παράρτημα).

Χαρακτηριστικός τύπος της **αστικής αρχιτεκτονικής** της Σαντορίνης είναι τα **καπετανόσπιτα** – αρχοντικά σπίτια που ανήκαν στις εύπορες οικογένειες των καπετάνιων. Οι ναυτικοί και έμποροι έφερναν διάφορα αντικείμενα από τα ταξίδια που έκαναν με αποτέλεσμα το συνδυασμό διαφορετικών πολιτισμικών (αναγεννησιακών, νεοκλασικών) στοιχείων και τη δημιουργία ενός ιδιόμορφου ύφους. Εσωτερικά τα καπετανόσπιτα ήταν συμμετρικά. Πίσω

βρισκόταν το υπνοδωμάτιο και μπροστά το «πρόχειρο» και το «καλό» δωμάτιο, δεξιά και αριστερά από το διάδρομο αντιστοιχώς. Ο ημικυκλικός φεγγίτης πάνω από την κύρια είσοδο, τα διακοσμητικά πιλάστρα (παραστάδες) της πρόσοψης και οι εναλλαγές στα υλικά διαμόρφωσης της όψης, μαρτυρούν τις βενετσιάνικες επιρροές. Οικιστικά σύνολα αρχοντικών υπάρχουν σε συγκεκριμένες συνοικίες όπως του Σιδερά στην Οία, στο Φραγκομαχαλά των Φηρών και στο κέντρο της Μεσαριάς.

Σχετικά με την **λαϊκή αρχιτεκτονική** μπορεί να γίνει μια γενική διάκριση τυπολογιών στη σχέση της κατοικίας με το έδαφος. Τα μοναδικά **υπόσκαφα κτίρια**, ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της Σαντορίνης, είναι λαξευμένα στο κατακόρυφο μέτωπο του στρώματος άσπας του εδάφους, ενώ την πρόσοψη αυτών καλύπτει κτιστός τοίχος με ανοίγματα. Μπροστά είναι η σάλα και πίσω η κρεβατοκάμαρα, που φωτίζεται και αερίζεται μέσω της σάλας. Ο διαχωριστικός τοίχος έχει ανοίγματα ίδια με τον εξωτερικό τοίχο – δηλαδή, πόρτα στη μέση, παράθυρα δεξιά και αριστερά κι ένα παράθυρο-φεγγίτη πάνω από την πόρτα. Η κουζίνα είναι μια μικρή και χαμηλή γωνία, που επικοινωνεί με τη σάλα. Οι **κτιστές κατοικίες** είναι εξ ολοκλήρου υπέργειες. Σε επίπεδο όψης ο θόλος ως βασική δομή, είτε προβάλλεται, είτε κρύβεται με τη διαμόρφωση οριζοντίου δώματος. Τα **ημίκτιστα σπίτια** έχουν το κτιστό μέρος τους από την πλευρά της εισόδου και το υπόσκαφο από την τυφλή εσωτερική πλευρά. Το κύριο χαρακτηριστικό τους είναι η απλότητα και η πλαστικότητα των κτιριακών όγκων. Ενδιαφέρον έχει το γεγονός ότι «διεισδύουν» το ένα μέσα στο άλλο, έχουν θόλους με διάφορα σχήματα, ή μεγέθη, και οι υπαίθριοι χώροι τους έχουν ακανόνιστα σχήματα.

Ειδική μνεία πρέπει να γίνει στην δομή της **κάναβας**, δηλαδή του παραδοσιακού οινοπαρασκευαστηρίου. Στο μπροστινό τμήμα υπάρχει αυλή, ενώ στο βάθος του μακρόστενου κεντρικού χώρου παρασκευής υπάρχει ο μεγάλος ληνός. Στα πλάγια υπάρχουν κατά περίπτωση μικρότεροι ληνοί αλλά και αποθήκες με δοχεία κρασιού.

Ιδιαίτερος κτιριακός τύπος είναι το **καστρόσπιτο**. Τα καστρόσπιτα εντοπίζονται στα καστέλια και με την περιμετρική χωροθέτηση τους αποτελούν το τείχος τους. Οι εξωτερικοί τοίχοι των καστρόσπιτων σχηματίζουν ένα αυστηρό συμπαγές μέτωπο που καθορίζει την μορφή του καστελιού. Χαρακτηριστικό είναι το μεγάλο ύψος (έως και τρεις ορόφους) των κτιρίων αυτών και τα ολιγάριθμα και μικρά ανοίγματα στη εξωτερική τους πλευρά. Ο περιορισμός χώρου δικαιολογεί την καθ' ύψος ανάπτυξη των κτιρίων, που είναι στενομέτωπα, έχουν μικρή ή καθόλου αυλή και είσοδο μόνο από την εσωτερική πλευρά.

Δίπλα στην εκτεταμένη και ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα παραδοσιακή αρχιτεκτονική έχουν ενδιαφέρον για τον επισκέπτη και **κάποιες παρεμβάσεις της σύγχρονης αρχιτεκτονικής**.

Μετά τους σεισμούς της Σαντορίνης, κατασκευάστηκαν από το 1956 έως το 1960 από τον Κωνσταντίνο Δεκαβάλλα και την ομάδα των συνεργατών του (Βασίλης Γρηγοριάδης, Σάββας Κονταράτος, Βασίλης Μπογάκος, Νίκος Σοπουντζής) **έντεκα νέα οικιστικά συγκροτήματα**, 10 ως επέκταση υφιστάμενων οικισμών και ένας καινούριος οικισμός, το Καμάρι. Η στέγαση των σεισμόπληκτων έγινε με τύπους πυρήνων κατοικίας, που χτίστηκαν από τους δικαιούχους σε οικόπεδα τα οποία τους παραχωρήθηκαν με κλήρωση. Το σύστημα που προκρίθηκε για το σχέδιο των οικισμών αυτών βασίστηκε στο διαχωρισμό της τροχιάς κυκλοφορίας από την κίνηση των πεζών. Για τους μεταστεγαζόμενους

μελετήθηκαν δύο βασικοί τύποι κατοικίας με δυνατότητα παραλλαγών και επεκτάσεων. Το κλίμα, η ανάγκη να χρησιμοποιηθούν τοπικά υλικά όπως η ελαφρόπετρα, και ο σεβασμός για το πατροπαράδοτο, οδήγησαν στη μορφή αυτών των τύπων κατοικίας. Η θολωτή στέγη αποτελεί ορθολογιστική απάντηση στα προβλήματα έλλειψης ξυλείας, ανάγκης οικονομίας σε εισαγόμενα υλικά και ταχύτερης εκτέλεσης.

Η ανοικοδόμηση χωρίστηκε σε δύο φάσεις. Στην πρώτη, αντιμετωπίστηκαν οι πιο επείγουσες από τις μετασεισμικές ανάγκες: η στέγαση των σεισμοπαθών και των ακατάλληλα στεγασμένων με την επισκευή 500 περίπου κατοικιών και την κατασκευή **750 νέων μονάδων αντισεισμικών πυρήνων**, η ανέγερση και επισκευή σχολικών κτηρίων και παιδικών σταθμών, και η επισκευή των εκκλησιών. Στη δεύτερη φάση, αντιμετωπίστηκαν τα λιγότερο επείγοντα έργα αποκατάστασης και τα έργα γενικότερης ωφέλειας: η δημιουργία κοινοτικών κέντρων, η ανέγερση δημόσιων κτηρίων και η διατήρηση και διαμόρφωση σημαντικών συγκροτημάτων τοπικής αρχιτεκτονικής.

Στο πλαίσιο της ανοικοδόμησης του νησιού η ανέγερση νέων διδακτηρίων όπου υπήρχε ανάγκη στους οικισμούς αποτέλεσε ξεχωριστό έργο. Τα δημοτικά σχολεία βασίζονται σε μια τυπική μονάδα δύο αιθουσών διδασκαλίας, που είχε ειδικά μελετηθεί ώστε να συνδυάζεται εύκολα και κατά ποικίλους τρόπους με άλλες όμοιες μονάδες και με άλλα κτιριακά στοιχεία (γραφεία, υπόστεγα, χώρους υγιεινής), προκειμένου να επιτευχθούν η κάλυψη διαφοροποιημένων αναγκών και η προσαρμογή σε διαφορετικές συνθήκες εδάφους και οικοπέδου. Τα σχέδια παρουσιάζουν δύο βασικές παραλλαγές του τυπικού διτάξιου σχολείου, που χρησιμοποιήθηκαν σε τέσσερις οικισμούς του νησιού, και το εξατάξιο σχολείο που χτίστηκε στην πρωτεύουσα του νησιού, τα Φηρά. Ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στην οικονομία της κατασκευής, τον προσανατολισμό και τον φυσικό αερισμό.

Τα κτίρια της ανοικοδόμησης της Σαντορίνης σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν από μια ομάδα εξαιρετικών νεαρών αρχιτεκτόνων και αποτελούν **σπάνιο δείγμα οργανωμένης δόμησης** κατοικίας αλλά και σχολικών και άλλων ειδικών κτιρίων στο στυλ του **μοντερνισμού**. Άλλα κτίρια έχουν αλλιωθεί σε μεγάλο βαθμό και άλλα βρίσκονται σε κακή κατάσταση. Η μοναδική αυτή αρχιτεκτονική παρέμβαση της δεκαετίας του 1950 αξίζει να τύχει προσοχής στην κατεύθυνση της αποκατάστασης και προστασίας.⁵¹

Το 1976, η Οία εντάσσεται στο **πρόγραμμα του ΕΟΤ για την «Ανάπτυξη και αξιοποίηση Παραδοσιακών Οικισμών»** υπεύθυνος του οποίου ήταν ο Άρης Κωνσταντινίδης. Υπεύθυνη για τον οικισμό της Οίας ήταν η αρχιτέκτονας Βούλα Μποζινέκη-Διδώνη, για ένα διάστημα 16 χρόνων που διήρκησε το πρόγραμμα. Σκοπός του προγράμματος υπήρξε η αναστήλωση παραδοσιακών ερειπωμένων κτηρίων και η αξιοποίησή τους ως τουριστικά καταλύματα, στο πλαίσιο του οποίου:

- επισκευάστηκαν 80 σπίτια δυναμικότητας 200 κλινών τα οποία ο ΕΟΤ διαχειρίστηκε για μερικά χρόνια προτού επιστραφούν στους νόμιμους ιδιοκτήτες,

---

⁵¹<http://domesindex.com>

- διαμορφώθηκε το πρώτο δίκτυο αποχέτευσης καθώς επίσης και μια δεξαμενή νερού στο Αμμούδι,
- δημιουργήθηκε το υφαντήριο στο οποίο απασχολούνταν πολλές γυναίκες της περιοχής,
- ιδρύθηκε το Ναυτικό μουσείο σε ένα αναστηλωμένο καπετανόσπιτο – φωτογραφίες καπεταναίων, ξύλινα ακρόπρωρα, εργαλεία από τα καρνάγια, υδατογραφίες των Οιατικών караβιών, παλαιά ναυλοσύμφωνα είναι μερικά από τα εκθέματα του μουσείου που μαρτυρούν τη μεγάλη ναυτική ανάπτυξη του οικισμού,
- αναστηλώθηκαν σημαντικά δείγματα της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής όπως εκκλησίες, μύλοι και κάναβες,
- διαμορφώθηκε ένα παλιό καφενείο σε γραφείο του ΕΟΤ, και
- κατασκευάστηκε ο τοίχος αντιστήριξης των πρανών του Αμμουδιού και ο πεζόδρομος που οδηγεί απέναντι από το νησάκι του Αγίου Νικολάου.

Το έργο του ΕΟΤ διακρίθηκε με **βραβείο από την Europa Nostra** το 1979 και από την Biennale αρχιτεκτονικής της Σόφιας, το 1986. Η πρώτη φάση της παρέμβασης του ΕΟΤ στην Οία υλοποιήθηκε σε μικρό χρονικό διάστημα, είχε μεγάλη επιτυχία και αποτέλεσε παράδειγμα για τις αντίστοιχες προσπάθειες σε άλλα μέρη της χώρας. Στην ίδια την Οία και σε όλη την Σαντορίνη αποτέλεσε παράδειγμα για τους ιδιώτες, οι οποίοι μιμήθηκαν την προσέγγιση τα αμέσως επόμενα χρόνια.

Η **αρχιτεκτονική των πολυτελών μικρών ξενοδοχείων** της Σαντορίνης, κυρίως διαμορφώνοντας εσωτερικά υφιστάμενα κτίρια στους οικισμούς της καλντέρας, φέρνει την Σαντορίνη στο επίκεντρο του αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος στην παρούσα φάση της κρίσης. Στην συμμετοχή της Ελλάδας στην 14η Μπιεννάλε Αρχιτεκτονικής της Βενετίας “Tourism Landscapes – Remaking Greece” γίνεται πολλαπλή αναφορά στην τουριστική αρχιτεκτονική της Σαντορίνης. Ο Μ. Φιλιππίδης⁵² αναφέρει τα παραδείγματα του ξενοδοχείου Santorini Grace, του ξενοδοχείου Περοβολάς και του Perivolos Hideaway στη Θηρασιά ως πρωτοποριακά στην ανταπόκριση των επίκαιρων τάσεων της αναζήτησης των επισκεπτών. Ειδικά το τελευταίο παράδειγμα της αρχιτέκτων Καβάγια δεν έχει βραβευθεί μόνο με το Βραβείο του περιοδικού Δομές 2011 αλλά έχει βρει επίσης εκτεταμένη δημοσιότητα σε ειδικευμένα περιοδικά σε όλο τον κόσμο. Το πλήθος των αρχιτεκτονικά αξιόλογων τουριστικών εγκαταστάσεων της Σαντορίνης των τελευταίων ετών δεν έχει καταγραφεί και αποτιμηθεί συστηματικά. Αποτελεί όμως ειδικό φαινόμενο και αξίζει της επιστημονικής προσοχής.

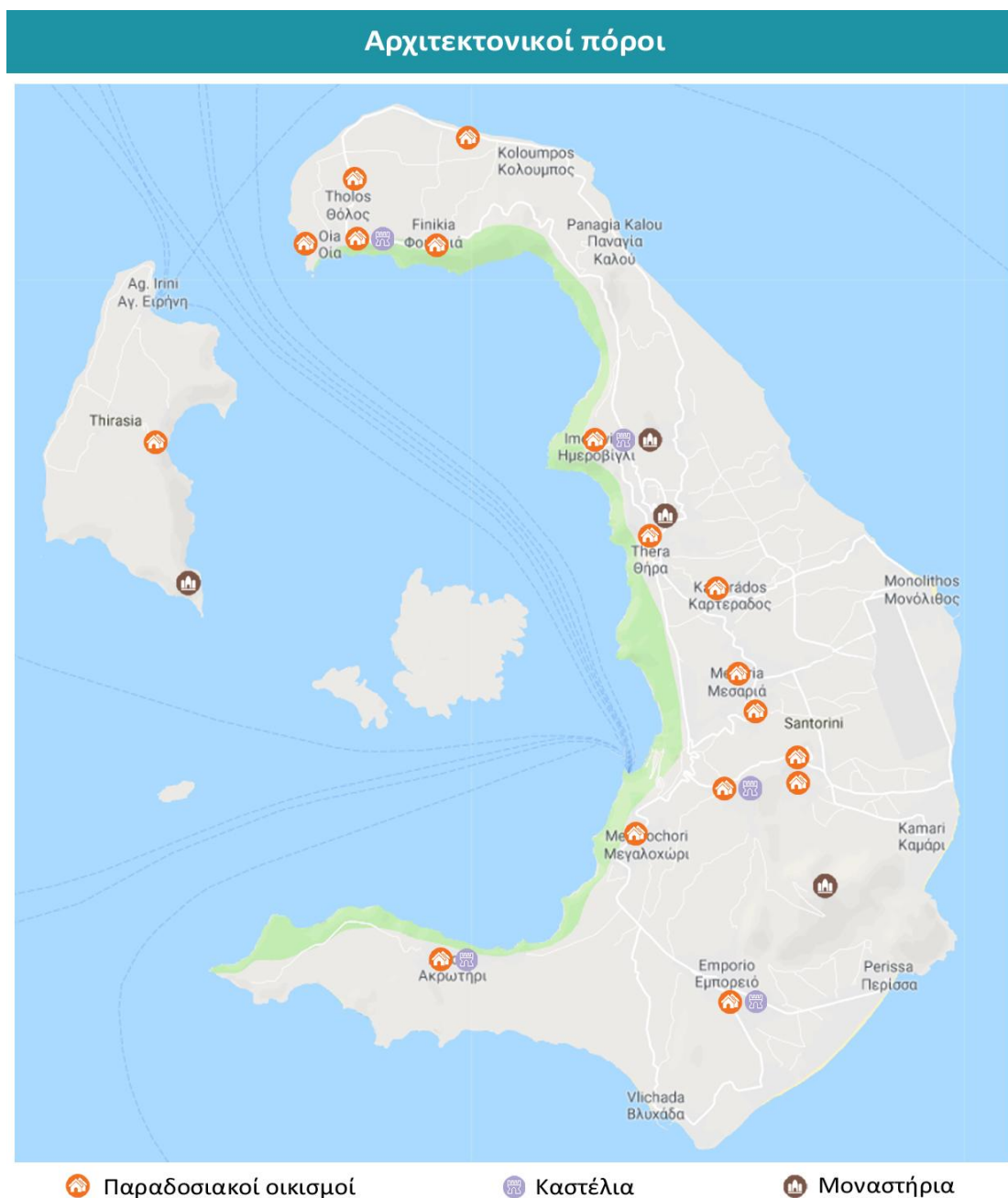
Το εξαιρετικό ενδιαφέρον της αρχιτεκτονικής και των οικισμών της Σαντορίνης δεν έχει τύχει μέχρι σήμερα της αντίστοιχης ανάδειξης για τους επισκέπτες, ούτε έχει γίνει προσπάθεια προσέλκυσης ομάδων ειδικού ενδιαφέροντος.

---

⁵²Γιάννης Αίσωπος (επ.): Τοπία Τουρισμού, Αθήνα 2014

Όλοι οι οικισμοί, και τα καστέλια, είναι βέβαιοι προσβάσιμοι για τους επισκέπτες και ειδικά αυτοί της καλντέρας αποτελούν πόλοι έλξης για ευχάριστες βόλτες στα σοκάκια. Δεν διατίθεται, και δεν έχει παραχθεί, όμως καμία συστηματική πληροφόρηση για την αρχιτεκτονική και την πολεοδομική τους εξέλιξη με κανέναν τρόπο, ούτε επί τόπου με την μορφή πινακίδων ούτε στο διαδίκτυο. Ιδιαίτερα, λείπουν χάρτες των οικισμών ή τμημάτων τους, με ενδείξεις για τα κτίρια και σημεία ειδικού ενδιαφέροντος καθώς και προτεινόμενες διαδρομές.

Χάρτης 2

Σε ότι αφορά τα κτίρια το χαμηλό επίπεδο διαθέσιμης πληροφόρησης είναι αντίστοιχο. Δεν υπάρχει σήμανση των διατηρητέων ή άλλων αξιόλογων κτιρίων ούτε ιστοσελίδα με σχετικές πληροφορίες. Επιπρόσθετα δεν υπάρχουν όμως και εσωτερικοί χώροι προσβάσιμοι και επισκέψιμοι για την κατανόηση της τυπολογίας των παραδοσιακών κτιρίων από τους επισκέπτες. Εξαιρέση αποτελούν κάποια από τα ιδιωτικά μουσεία, τα οποία παρέχουν την εσωτερική εικόνα παραδοσιακών κτιρίων με την επίπλωση τους (Μουσείου Λιγνού, Μέγαρο Αργυρού). Και στα μουσεία αυτά όμως δεν διατίθεται επιστημονικά επεξεργασμένη πληροφορία ούτε για την αρχιτεκτονική κληρονομιά του νησιού ούτε για τα συγκεκριμένα κτίρια.

Παρόμοια εικόνα επικρατεί και στα ειδικά κτίρια όπως τους ανεμόμυλους και τις βιομηχανίες. Εδώ εξαιρέσεις αποτελούν το Μουσείο Τομάτας στην Βλυχάδα το οποίο αναστηλώθηκε πρόσφατα και είναι προσβάσιμο, όπως και το οινοποιείο του Βενετσάνου.

Τέλος, και για την θρησκευτική αρχιτεκτονική η επεξεργασμένη πληροφορία είναι σε αντίστοιχο χαμηλό επίπεδο. Ειδικά για τους ξένους επισκέπτες είναι σχεδόν αδύνατο να πληροφορηθούν αξιόπιστα τις ώρες πρόσβασης σε μοναστήρια και εκκλησίες, παρά μόνο προφορικά και επί τόπου. Ως εκ τούτου οι επισκέψεις τους δεν μπορεί παρά να είναι τυχαίες.

Ενώ η Σαντορίνη αποτέλεσε μεταπολεμικά συχνά προορισμό εκπαιδευτικών ταξιδιών σχολών αρχιτεκτονικής και πολεοδομίας, τόσο από το εσωτερικό (π.χ. ΕΜΠ, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο), όσο και από το εξωτερικό (π.χ. Βιέννη, Cincinatti) **η πληθώρα του παραγόμενου υλικού, εν μέρει εξαιρετικού επιπέδου, (σχέδια αποτύπωσης κτιρίων και οικισμών, προτάσεις παρεμβάσεων) δεν είναι συγκεντρωμένη και προσβάσιμη** στο ενδιαφερόμενο κοινό. Το ίδιο ισχύει και για σχετικό αρχαιολογικό υλικό όπως σχέδια κατασκευής κτιρίων και εγκαταστάσεων.

4.3 Πόροι & υποδομές γαστρονομικού τουρισμού

Η Σαντορίνη έχει εξελιχθεί τις τελευταίες δεκαετίες σε ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον γαστρονομικό μικρόκοσμο, που συνδυάζει στοιχεία της τοπικής γαστρονομικής παράδοσης με τη σύγχρονη και υψηλής ποιότητας γαστρονομία που εμπλουτίζει την τουριστική προσφορά του νησιού.

Η κουζίνα του νησιού βασίζεται κυρίως στα αγροτικά της προϊόντα, η γεύση των οποίων χαρακτηρίζεται από το ηφαιστιογενές της χώμα. Επίκεντρο της **παραδοσιακής σαντορινιάς διατροφής** είναι «**το**» **φάβα**, όπως λέγεται από τους ντόπιους. Σήμερα προϊόν πλέον Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης ΠΟΠ αποτελεί βασικό συστατικό της διατροφής διαχρονικά αφού το απολάμβαναν οι Μινωίτες αρκετές χιλιάδες χρόνια πριν. Η φάβα σερβίρεται παραδοσιακά σε πολλές παραλλαγές όπως φρεσκοβρασμένη με μόνο τα αρώματά της και λίγο λαδάκι ως ορεκτικό, «Παντρεμένη» με ντομάτα, κρεμμυδάκια και κάπαρη, με σάλτσα από μελιτζάνα ή με κομματάκια χοιρινού ως κανονικό γεύμα, φαβατόσουπα, κεφτεδάκια φάβας, φαβατόρουζο, φάβα στις ομελέτες.

Άλλο αγαπημένο προσφάι των Θηραίων είναι το θρυλικό **σαντορινιό τοματάκι**, το οποίο αποτελεί βασικό συστατικό της ντόπιας παραδοσιακής σαλάτας με κρίθινο παξιμάδι, κατσούνι (ξερικό αγγουράκι), κάππαρη και χλωρό κατσικίσιο τυρί. Κλασικές συνταγές είναι οι αφράτοι τοματοκεφτέδες και ο πελτές «τύπου Θήρας».

Χαρακτηριστικές είναι οι εξαιρετικές άσπρες **μελιτζάνες** για την μελιτζανοσαλάτα και τον σαντορινιό μουσακά, μαζί με μικρές πατατούλες και στρογγυλά κολοκυθάκια του νησιού.

Ξεχωριστό στοιχείο της τοπικής κουζίνας είναι τα **ψάρια** που προέρχονται από τους κοντινούς ψαρότοπους. Τοπικές συνταγές είναι η μπραντάδα, αφράτο φιλέτο μπακαλιάρου ντυμένο με κουρκούτι συνοδευμένος από μια ραφινάτη σκορδαλιά με μελιτζάνα, αλλά και πιτάκια αθερίνας, ή ψαράκια σαβόρι, τηγανισμένα με ξύδι και σκόρδο.

Σε ότι αφορά τα **γλυκά** τοπικές συνταγές είναι το γλυκό του κουταλιού από μικρά τοματίνια γαρνιρισμένα με κανέλα και ολόκληρα αμύγδαλα και τα μελετίνια – παραδοσιακό πασχαλινό γλύκισμα.

Τα **προϊόντα ΠΟΠ (φάβα, τοματάκια) της Σαντορίνης** διατίθενται πλέον και συσκευασμένα προς τους επισκέπτες και αποτελούν με τον καιρό κλασικό souvenir. Η Ένωση Συνεταιρισμών Θηραϊκών Προϊόντων SANTOS λειτουργεί στις εγκαταστάσεις της στον Πύργο με θέα την καλντέρα σε ένα σύγχρονο και καλά οργανωμένο πωλητήριο, όπου διαθέτει δίπλα στα κρασιά και τα αγροτικά προϊόντα ΠΟΠ, όμως και άλλα τοπικά, όπως κάππαρη, φιστίκι κλπ..

Η μοναδική δυνατότητα για τον επισκέπτη να έρθει οργανωμένα σε επαφή με την παραγωγή των τοπικών προϊόντων αποτελεί το **Αγρόκτημα Ι. Νομικού**, το οποίο βρίσκεται στην περιοχή του Βόθωνα, σ' ένα παραδοσιακό θολωτό κτίσμα, και είναι ανοικτό καθημερινά. Η επίσκεψη μπορεί να περιλαμβάνει ξενάγηση στις τοπικές καλλιέργειες, πέρασμα στη μονάδα επεξεργασίας της φάβας και τυποποίησης των προϊόντων και δοκιμή προϊόντων στην αίθουσα γευσιγνωσίας.

Ανασταλτικός παράγοντας ήδη σήμερα αλλά και για την περαιτέρω ανάπτυξη της τοπικής κουζίνας αποτελεί η **περιορισμένη παραγωγή** των τοπικών αγροτικών προϊόντων. Τα εστιατόρια δεν βρίσκουν επαρκή ποσότητες στην τοπική αγορά και υποχρεούνται στην χρήση υλικών άλλης προέλευσης, με χαρακτηριστικό αποτέλεσμα συχνά η φάβα που σερβίρεται να μην είναι «Φάβα Σαντορίνης». Ανάλογα με την εξέλιξη του αμπελώνα απαιτείται μια αυξημένη και αποτελεσματικότερη προστασία και κατοχύρωση της υψηλής παραγωγικότητας της αγροτικής γης. Η έλλειψη τοπικής παραγωγής μπορεί διαφορετικά να αποτελέσει στοιχείο κινδύνου για τη διατήρηση και ανάπτυξη του «γαστρονομικού προορισμού Σαντορίνη».

Αφού πρόσφατα επεκτάθηκε η οινοποιητική δραστηριότητα στη **Θηρασιά** φαίνεται ότι το νησί αυτό παρέχει επίσης σημαντικές δυνατότητες για την αγροτική καλλιέργεια. Σύμφωνα με μελέτη μόνο το 9% της αγροτικής γης καλλιεργείται. Οι παρθένες αυτές εκτάσεις παρέχουν ιδανικές συνθήκες για την καλλιέργεια βιολογικών προϊόντων.

Το **εξαιρετικό τοπίο των γαστρονομικών εστιατορίων** της Σαντορίνης έχει αναλυθεί στο κεφάλαιο 3.1.2. Το τοπίο αυτό έχει αποκτήσει ένα ιδιαίτερο δυναμισμό και εξελίσσεται χρόνο με το χρόνο με την προσθήκη νέων εστιατορίων gourmet υψηλού επιπέδου.

Παρατηρείται όμως ότι τα βραβευμένα εστιατόρια, και γενικότερα τα γαστρονομικά εστιατόρια, λειτουργούν μόνο εποχιακά και ακολουθούν τις διακυμάνσεις του μαζικού τουρισμού. Το φαινόμενο αυτό αποτελεί τροχοπέδη για την προσέλκυση ποιοτικού τουρισμού τις ενδιάμεσες εποχές και ιδιαίτερα τον χειμώνα. Επίσης αποτελεί ένδειξη ότι η Σαντορίνη δεν αποτελεί ακόμα αυτόνομο γαστρονομικό προορισμό.

Προς την ίδια κατεύθυνση πρέπει να ερμηνευτεί και η σχετικά χαμηλή αναγνωρισιμότητα της Σαντορίνης ως γαστρονομικός προορισμός διεθνώς. Τα σχετικά ελληνικά βραβεία δεν έχουν σημαντική απήχηση διεθνώς και μέχρι στιγμής κανένα εστιατόριο δεν έχει λάβει αστέρι Michelin. Επίσης όμως, η Σαντορίνη δεν εμφανίζεται ως προορισμός σε ειδικευμένα γραφεία γαστρονομικών ταξιδιών.

Σχετικά με την γαστρονομία της Σαντορίνης ο Δήμος Θήρας, σε συνεργασία με τοπικούς φορείς, ανέλαβε και διεκπεραίωσε το 2013 με μεγάλη επιτυχία το «**Έτος Γαστρονομίας**», μια σημαντική πολυδιάστατη πρωτοβουλία προώθησης που περιελάμβανε μεταξύ άλλων τις ακόλουθες ενέργειες:

- παρουσίαση και δημοσιοποίηση της πρωτοβουλίας σε ειδικές εκδηλώσεις, όπως στο Μουσείο Ακρόπολης στην Αθήνα,
- δημιουργία διαδικτυακού τόπου,
- οργάνωση των παραγωγικών κλάδων της Σαντορίνης,
- δημιουργία προωθητικού εντύπου με τίτλο “Gastronomy in Santorini – A Unique Experience”,
- εκπαιδευτικά σεμινάρια για τους επαγγελματίες των επιχειρήσεων εστίασης και φιλοξενίας,
- πρόγραμμα εκδηλώσεων για τους κατοίκους, τους επαγγελματίες και τους επισκέπτες της Σαντορίνης,
- διοργάνωση στη Σαντορίνη του συνεδρίου «IMIC 2013 – Τουρισμός και Γαστρονομία: Το επόμενο βήμα»⁵³
- καλλιτεχνικές εκθέσεις,
- παρουσίαση σε ελληνικές και διεθνείς εκθέσεις τουρισμού και εκθέσεις προβολής προϊόντων και σε συνέδρια επαγγελματικών φορέων,
- παραδοσιακά πανηγύρια και γιορτές που πρόβαλαν τα τοπικά προϊόντα,

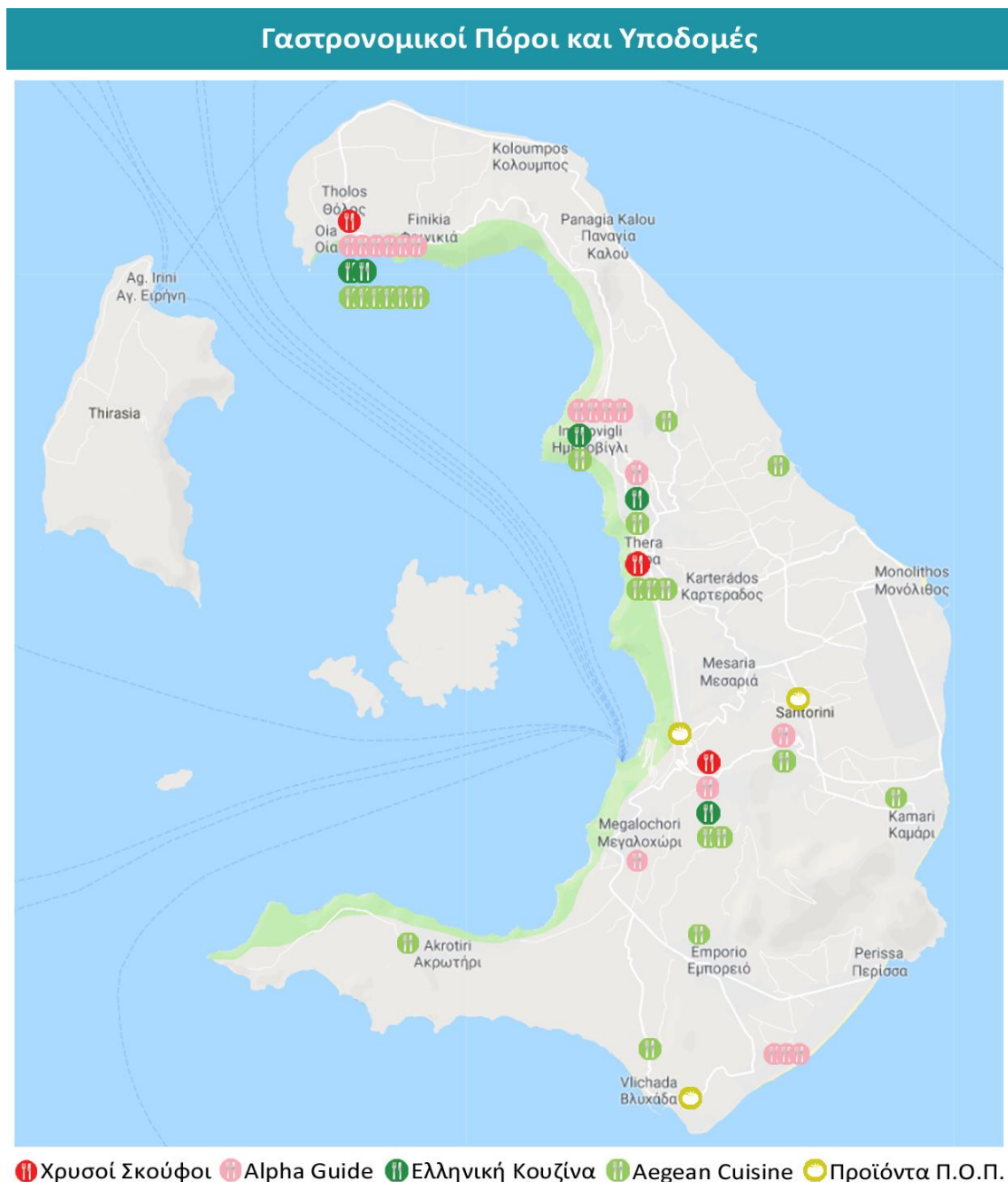
---

⁵³ <http://imic2013.conferences.gr/index.php?id=7409&L=1>

- δημοσίευση δελτίων τύπου για την ενημέρωση παραγωγών, επιχειρηματιών του τουρισμού και επισκεπτών⁵⁴.

Η πρωτοβουλία αυτή βρήκε σημαντική αναγνώριση τόσο στη Σαντορίνη όσο και σε όλη την Ελλάδα, ενώ αποτελεί σημαντικό τεκμήριο για το **δυναμισμό και την αποτελεσματικότητα τοπικών συνεργιών**, και συνέβαλε ουσιαστικά στην ανάδειξη της Σαντορίνης ως κορυφαίου γαστρονομικού προορισμού στην Ελλάδα.

Χάρτης 3

⁵⁴ Δελτίο Τύπου: Οι Δράσεις που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας «2013 Έτος Γαστρονομίας στη Σαντορίνη»

Πρέπει όμως να επισημανθεί ότι η πρωτοβουλία δεν αξιοποιήθηκε στη συνέχεια και χρήσιμα εργαλεία, όπως η ιστοσελίδα, αντί να εξελιχθούν εγκαταλείφθηκαν. Επίσης εκτιμάται ότι ενώ η πρωτοβουλία είχε εξαιρετικά αποτελέσματα εντός της χώρας, η διεθνής της απήχηση παρέμεινε περιορισμένη.

Το εξαιρετικό τοπίο των εστιατορίων της Σαντορίνης αναπτύχθηκε σε μεγάλο βαθμό χάρη στην ιδιωτική πρωτοβουλία των επαγγελματιών του τομέα. Το «Έτος Γαστρονομίας 2013» τεκμηρίωσε και το υφιστάμενο δυναμικό για πρωτοβουλίες κοινής δράσης και συνεργιών. Στην κατεύθυνση αυτή μπορούν να εντοπιστούν πληθώρα δυνητικών ενεργειών που μπορούν να δρομολογηθούν για την εμβάθυνση και παραπέρα ανάπτυξη του κλάδου με:

- αύξηση της διεθνούς απήχησης της Σαντορίνης ως γαστρονομικό προορισμού μέσω διεθνών κριτικών εστιατορίων και ειδικών δημοσιογράφων,
- επέκταση της λειτουργίας εστιατορίων gourmet και τους χειμερινούς μήνες,
- ειδικά τοπικά γραφεία οργάνωσης γαστρονομικών ταξιδιών,
- προώθηση της συνεργασίας εστιατορίων για την προσφορά προγραμμάτων μαγειρικής πολλαπλών ημερών,
- ανάπτυξη της συνεργασίας εστιατορίων και οινοποιείων για την προσφορά συνδυασμένων τουριστικών εμπειριών,
- δημιουργία πρόσθετων επισκέψιμων αγροκτημάτων,
- αύξηση της παραγωγής τοπικών προϊόντων, της αγροτικής γης κα της τοπικής αλιείας.

Η διεθνής επιστημονική κοινότητα και ο οργανισμός World Food Travel Association⁵⁵ θεωρούν τον **γαστρονομικό τουρισμό βασικό τομέα του πολιτιστικού τουρισμού**, εφόσον το φαγητό αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές εκφράσεις του καθημερινού πολιτισμού. Συνεχίζοντας την πορεία των τελευταίων ετών, η τοπική γαστρονομική κοινότητα προσφέρει βάσιμες προοπτικές για να αναγνωριστεί η Σαντορίνη και διεθνώς ως αυτόνομος γαστρονομικός προορισμός, αλλά και να αποτελέσει έναν σημαντικό πυλώνα στην οικοδόμηση του προφίλ της ως πολυδιάστατου προορισμού πολιτιστικού τουρισμού.

4.4 Πόροι & υποδομές γεωλογικού τουρισμού

Η Σαντορίνη ξεχωρίζει από όλα τα νησιά των Κυκλάδων αλλά και συνολικά της ανατολικής Μεσογείου λόγω της γεωλογικής της υπόστασης και εξέλιξης. Η επιστημονική έρευνα δεν έχει μόνο πολύ βαθιές ρίζες στο νησί, αλλά και το επιστημονικό ενδιαφέρον παραμένει αμείωτο αφού συνεχώς προκύπτουν νέες ανακαλύψεις. Στη Σαντορίνη συναντάμε ένα από

⁵⁵ <https://www.worldfoodtravel.org/cpages/home>

τα **μεγαλύτερα γεωλογικά γεγονότα που γνώρισε η ανθρωπότητα τα τελευταία 10.000 χρόνια**. Η λεγόμενη «Μινωική έκρηξη», σύμφωνα με τα δεδομένα των ερευνητών, αποτελεί τη δεύτερη σε μέγεθος ηφαιστειακή έκρηξη στην ιστορία, μετά από αυτή του ηφαιστείου Ταμπόρα, της Ινδονησίας, το 1825. Από την τελευταία χρονολόγηση με την μέθοδο του ραδιενεργού άνθρακα σε ένα κλαδί ελιάς που βρέθηκε θαμμένο στην τέφρα της έκρηξης, η έκρηξη τοποθετείται μεταξύ 1627 και 1600 π.Χ., πιθανότατα την περίοδο 1613-1614. Σήμερα το ηφαίστειο της Σαντορίνης είναι το **μοναδικό εν ενεργεία** στην ανατολική Μεσόγειο και η τελευταία έκρηξη παρουσιάστηκε το 1950, λίγα χρόνια πριν από τον μεγάλο σεισμό των 7,5 Ρίχτερ του 1956.

Η Θήρα δεν είναι εξ ολοκλήρου ηφαιστειακό νησί και δεν είχε πάντα το σημερινό της μέγεθος. Προτού αρχίσει η ηφαιστειακή δραστηριότητα στην περιοχή, δύο βραχώδεις άξονες από ημικρυσταλλοσχιτώδη πετρώματα, ορατοί και σήμερα, αποτελούσαν το αρχικό σχήμα του νησιού. Η αρχική αυτή μορφή μεγάλωσε σταδιακά και επεκτάθηκε κυρίως προς τα βόρεια, τα βορειοδυτικά και τα δυτικά με την εναπόθεση λάβας από διάφορους κρατήρες, όταν εκεί πριν από πολλές εκατοντάδες χιλιετίες πρωτοξεκίνησε η ηφαιστειακή δράση. Στην πορεία του χρόνου η Σαντορίνη πήρε κάποτε ένα περίπου στρογγυλό σχήμα το οποίο αντιστοιχεί με τη σημερινή εξωτερική γραμμή της Θήρας, της Θηρασίας και του Ασπρονησιού.

Σήμερα οι πλευρές και των τριων νησιών από την μεριά του κόλπου είναι γκρεμνώδεις. Όσο απότομα και ψηλά είναι τα γκρεμνά πάνω από τη θάλασσα, άλλο τόσο είναι και κάτω από την επιφάνειά της. Το μέγιστο ύψος των γκρεμών που αντικρίζει κάποιος μπαίνοντας στον κόλπο της Σαντορίνης είναι στο Ημεροβίγλι (330 μ. περίπου). Το μέτωπο της Καλντέρας αγκαλιάζει σε μήκος και τα τρία νησιά και αποτελεί ανυπέρβλητο δείγμα ζωγραφικής δεινότητας της φύσης.

Στο επίκεντρο των **γεωλογικών μνημείων** της Σαντορίνης βρίσκεται η μοναδική εντυπωσιακή καλντέρα. Είναι όμως και άλλα σημεία του νησιού που παρουσιάζουν ξεχωριστό γεωλογικό ενδιαφέρον. Μια δεύτερη κατηγορία θέσεων δυνητικού ενδιαφέροντος για τους επισκέπτες αποτελούν τα **παλιά ορυχεία εξόρυξης της θηραϊκής γης**. Στα γεωλογικά φαινόμενα τουριστικού ενδιαφέροντος ανήκουν τέλος και οι **ιαματικές πηγές** στην Παλιά και Νέα Καμμένη.

Το εντυπωσιακότερο στοιχείο της Σαντορίνης αποτελεί η τεραστίων διαστάσεων και μοναδική στο είδος της **θαλάσσια Καλντέρα**, αποτέλεσμα της Μινωικής έκρηξης. Ο σχηματισμός της Καλντέρας, με βάθος 1.500 μέτρα, πραγματοποιήθηκε σταδιακά λόγω των πολλαπλών κατακρημνίσεων που είχαν συμβεί σε προηγούμενες εποχές ηφαιστειακής δραστηριότητας. Η συγκεκριμένη όμως έκρηξη αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες πλινιακές εκρήξεις κατά την οποία οριστικοποιήθηκε το σημερινό σχήμα της Καλντέρας, εκσφενδονίζοντας περίπου 30-40 χιλμ³ μάγματος. Το άδειασμα του μαγματικού θαλάμου ακολουθήθηκε από την κατάρρευση της οροφής του, που αποτελούσε το μεγαλύτερο μέρος του νησιού. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να καταποντιστεί το κεντρικό τμήμα του και να μείνουν στην επιφάνεια μόνο τμήματα της περιφέρειας σε σχήμα δακτυλίου, η σημερινή Σαντορίνη (Θήρα), η Θηρασιά και το Ασπρονήσι. Η Καλντέρα, αυτή η λεβητοειδής λεκάνη στο κέντρο τους, αποτελείται από πρηνή ύψους 200-300 μ. στα οποία διακρίνονται όλα τα

στρώματα από τα προϊόντα των διαφορετικών ηφαιστειακών εκρήξεων και των οποίων οι χρωματικοί τόνοι ποικίλουν. Πάνω από όλα τα στρώματα, υπέρκειται το λευκό στρώμα της κίσηρης και της θηραϊκής γης, πάχους 30-50 μ.

Η Σαντορίνη ανήκει στο ηφαιστειακό τόξο του Αιγαίου, χαρακτηρίζεται ενεργό ηφαίστειο και μαζί με τα νησιά Θηρασία και Ασπρονήσι είναι απομεινάρια του ηφαιστειογενούς νησιού Στρογγύλη, η οποία ήταν ένας ηφαιστειακός κώνος. Οι ηφαιστειακοί κώνοι που βγήκαν στην επιφάνεια, κατά διαστήματα, σχημάτισαν τα εξής νησιά: την **Παλαιά Καμένη**, τη Μικρή και τη **Νέα Καμένη**, την Καμένη Γεωργίου του Α΄, την Καμένη του Φουκέ, την Αφρόσσα και τη Δάφνη. Στην πορεία τα νησιά αυτά μεγάλωσαν και τελικά ενώθηκαν, εκτός της Παλαιάς Καμένης.

Στην Νέα Καμένη γίνεται τα τελευταία χρόνια μια πρώτη προσπάθεια στοιχειώδους οργάνωσης της επίσκεψης του πιο πολυσύχναστου γεωλογικού μνημείου. Περίπου 200.000 άτομα επισκέπτονται κάθε χρόνο τη Νέα Καμένη και περπατούν στα προσεκτικά διαμορφωμένα μονοπάτια μέχρι την κορυφή του νησιού. Το «Γεωλογικό Πάρκο» της Νέας Καμένης διαχειρίζεται η Δημοτική επιχείρηση «Γεωθήρα» που έχει και την ευθύνη της καθαριότητας. Σε αρκετά σημεία της διαδρομής υπάρχουν σκίαστρα για όσους θέλουν να ξεκουραστούν και να προστατευθούν από τον ήλιο. Λύση για τη διάθεση στους επισκέπτες χώρων υγιεινής δεν έχει όμως βρεθεί.

Κατά την επίσκεψη στην Νέα και Παλιά Καμένη υπάρχει η δυνατότητα ο επισκέπτης να κολυπήσει στα ζεστά νερά των **υποθαλάσσιων ιαματικών πηγών**. Προς το παρόν δεν υπάρχουν ούτε εγκαταστάσεις ούτε μέτρα διαχείρισης των πηγών αυτών. Ο Δήμος Θήρας έχει όμως πρόσφατα ξεκινήσει τη διαδικασία αναγνώρισης των πηγών σύμφωνα με την σχετική νομοθεσία.

Η **Κόκκινη Παραλία** αποτελείται από κώνους σκωριών βασαλτικής και ανδειτικής σύστασης, οι οποίοι σχηματίστηκαν κατά τον πρώτο κύκλο εκρήξεων από την ενεργοποίηση μικρότερων ηφαιστειακών κέντρων, πριν 530-430.000 χρόνια.

Τα τελευταία χρόνια, η Κόκκινη Παραλία έχει κριθεί ότι είναι **ιδιαίτερα επικίνδυνη** τόσο για τη παραμονή λουομένων όσο και για τη προσέγγιση περιπατητών στην παραλία και ιδιαίτερα στις περιοχές που επάνω τους υψώνονται απότομα γκρεμνά σκουριάς. Από το 2013, ο Δήμος Θήρας έχει απαγορεύσει τη διέλευση και προσέγγιση λουόμενων και περιπατητών στην «Κόκκινη Παραλία» λόγω επικινδυνότητας εκδήλωσης καταπτώσεων.

Στην **Παραλία Βλυχάδα** υπάρχουν μεγάλης κλίμακας μορφές αιολικής διάβρωσης σε αποθέσεις της τέταρτης μινωικής φάσης των οποίων το πάχος στην παραλία φτάνει τα 40 μέτρα. Πρόκειται για στρώματα λεπτόκοκκης στάχτης με κλάσματα κίσηρης και πολλά μικρά λιθικά βρίσκονται εκτεθειμένα στην ασταμάτητη διάβρωση του ανέμου ενώ υπέρκειται των αποθέσεων της προηγούμενης μινωικής φάσης από παχιά στρώματα λεπτόκοκκης στάχτης και κίσηρης με πολλά λιθικά.

Οι κώνοι σκωριών του **Μαύρου και Κόκκινου Βουνού** δημιουργήθηκαν πριν 60-40.000 χρόνια, λόγω της επαναδραστηριοποίησης ηφαιστειακών κέντρων εκείνο το διάστημα.

Πρόκειται για σκωρίεςανδρειατικής σύστασης στις οποίες απαντώνται και μεγαλύτερου μεγέθους ηφαιστειακές βολίδες και λιθάρια.

Επτά χιλιόμετρα βορειοανατολικά της Σαντορίνης και σε βάθος 500 μ κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας, βρίσκεται ένα κορυφαίο και συνάμα αινιγματικό φυσικό φαινόμενο, το **υποθαλάσσιο ηφαιστείο Κολούμπο**, το οποίο μέσα σε μερικές δεκάδες χρόνια και μετά από πολυάριθμες εκρήξεις έφτασε σήμερα να έχει διάμετρο περίπου 1700 μ. Μοιάζει με μια τεράστια καλδέρα (χοάνη) στο βυθό της θάλασσας. Το ύψος του πάνω και κάτω από το βυθό της θάλασσας φθάνει το 1 χλμ, ενώ η διάμετρος του - που στο συντριπτικό της μέρος βρίσκεται «κρυμμένη» στο φλοιό της Γης – φτάνει τα 11 χλμ. Στην ευρύτερη, ιδιαίτερα «δραστήρια» περιοχή, δημιουργήθηκαν άλλοι 18 υποθαλάσσιοι ηφαιστειακοί κώνοι με ύψος που φτάνει μέχρι και τα 200 μ. Έλληνες επιστήμονες διαπίστωσαν ότι στο πυθμένα του ηφαιστείου και σε βάθος 500 μ. εκλύονται χρυσάφι, αντιμόνιο, θάλλιο, άργυρος, αρσενικό, υδράργυρος, ψευδάργυρος αλλά και διοξείδιο του άνθρακα σε τόσο μεγάλες ποσότητες που ποτέ άλλοτε δεν έχουν καταγραφεί.

Μία από τις πιο εντυπωσιακές ηφαιστειακές φλέβες της Καλντέρας της Σαντορίνης είναι ο **Κόκκινος Ιγκνιμβρίτης** στην περιοχή Αμμούδι της Οίας. Πρόκειται για μια κατακόρυφη διείσδυση λάβας μέσα σε ροές παλαιότερων φλεβών. Η λάβα αυτή παράχθηκε πριν από 40.000 χρόνια, κατά τη διάρκεια ενός εκρηκτικού επεισοδίου από το ηφαιστειακό κέντρο της Θήρας, με αποτέλεσμα τη δημιουργία του σχηματισμού «Ανώτερες Σκωτίες 2». Πιθανότατα το ηφαιστειακό υλικό να διείσδυσε μέσα στη ρηξιγενή επιφάνεια. Η φλέβα είναι ακόμη πιο εντυπωσιακή γιατί λόγω της διάβρωσης των γύρω υλικών, προεξέχει προς τα επάνω και μοιάζει με μικρό τείχος.

Στο **Ακρωτήριο Κολούμπο** παρατηρούνται εντυπωσιακές στρωματοειδείς αποθέσεις του δακτυλίου τόφφων⁵⁶ Κολούμπου. Σχηματίστηκαν στο διάστημα 60-40.000 χρόνια περίπου, κατά τον δεύτερο κύκλο εκρήξεων, ως αποτέλεσμα υδροηφαιστειακής δραστηριότητας τύπου Maar λόγω της επαναδραστηριοποίησης ηφαιστειακών κέντρων. Μέσα στις στρώσεις είναι εμφανή μικρά πρόσφατα ρήγματα αλλά και ηφαιστειακές βολίδες.

Στον **Προφήτη Ηλία** εμφανίζεται το προ-ηφαιστειακό υπόβαθρο της Σαντορίνης. Τα πετρώματα μαρτυρούν ένα παλιό μη-ηφαιστειακό νησί, από μεταμορφωμένα ασβεστολιθικά πετρώματα και σχιστόλιθους Άνω Μεσοζωικού. Το τοπίο στη ζώνη αυτή μοιάζει πολύ με τα γειτονικά νησιά Ίο και Αμοργό.⁵⁷

Πρόσφατα δυο επιστήμονες του τομέα, ο Μιχάλης Φυτίκας, Πρόεδρος του Ινστιτούτου Μελέτης και Παρακολούθησης Ηφαιστείου Σαντορίνης και ομότιμος καθηγητής γεωθερμίας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, και ο Walter Freidrich, ομότιμος καθηγητής γεωλογίας του Πανεπιστημίου Aarhus Δανίας, ανακηρύχθηκαν επίτιμοι δημότες Θήρας. Η ανακήρυξη έγινε σε ένδειξη αναγνώρισης του έργου τους και της εν γένει προσφοράς τους στη Σαντορίνη και την επιστήμη.

⁵⁶ πυροκλαστικό πέτρωμα που προέρχεται από υλικά που εκτινάσσονται από το ηφαιστείο

⁵⁷ Πηγή στοιχείων: www.topoguide.gr/greece_geology_treasures.php

Η **Θηραϊκή Γη** αποτέλεσε για το νησί, δίπλα στα αγροτικά προϊόντα του κρασιού και της ντομάτας, βασικό στοιχείο της οικονομίας του ως σπουδαίο οικοδομικό υλικό. Τα ορυχεία εξόρυξης αποτελούν σήμερα μνημεία της οικονομικής ιστορίας αλλά και σημεία γεωλογικού ενδιαφέροντος.

Η Θηραϊκή γη, ηφαιστειογενές προϊόν με αμμώδη σύσταση, που προήλθε από την έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας, καλύπτει ολόκληρη σχεδόν την επιφάνεια των νήσων Θήρα, Θηρασία και Ασπρονήσι.

Περιέχει οξείδια του πυριτίου σε σύμπλοκα άλατα μετάλλων και όταν αναμειχθεί με ασβέστη δίνει ένα ισχυρό κονίαμα, το οποίο σκληραίνει σε δυσμενείς συνθήκες υγρασίας ακόμη και κάτω από το νερό. Δεν κατατρώγεται από τη θάλασσα και με τα χρόνια σκληραίνει ακόμα περισσότερο. Η σπουδαιότητα της θηραϊκής γης ως οικοδομικού υλικού σε μεγάλα έργα, λιμενικά και άλλα (διώρυγα του Σουέζ, λιμάνι της Αλεξάνδρειας και της Κωσταντζας), και η μεγάλη ζήτηση δημιούργησαν στο παρελθόν τα ορυχεία θηραϊκής γης στην Οία, στα Φηρά, στο Ακρωτήρι και στη Θηρασιά.

Από τα μέσα του 19ου αιώνα, η εξόρυξη της ηφαιστειογενούς τέφρας γινόταν από διάφορους μικροϊδιοκτήτες της επιφάνειας στην οποία απαντά η τέφρα στη Θήρα και τη Θηρασία. Λόγω της σχετικής ευκολίας της εκμετάλλευσης, ένα πλήθος μικροπαραγωγών δραστηριοποιείται από τα μέσα του 19ου αιώνα και έως το 1970 στην εξόρυξη της ηφαιστειογενούς τέφρας με υποτυπώδεις μεθόδους και στοιχειώδεις υποδομές, συχνά χωρίς μηχανικά μέσα.

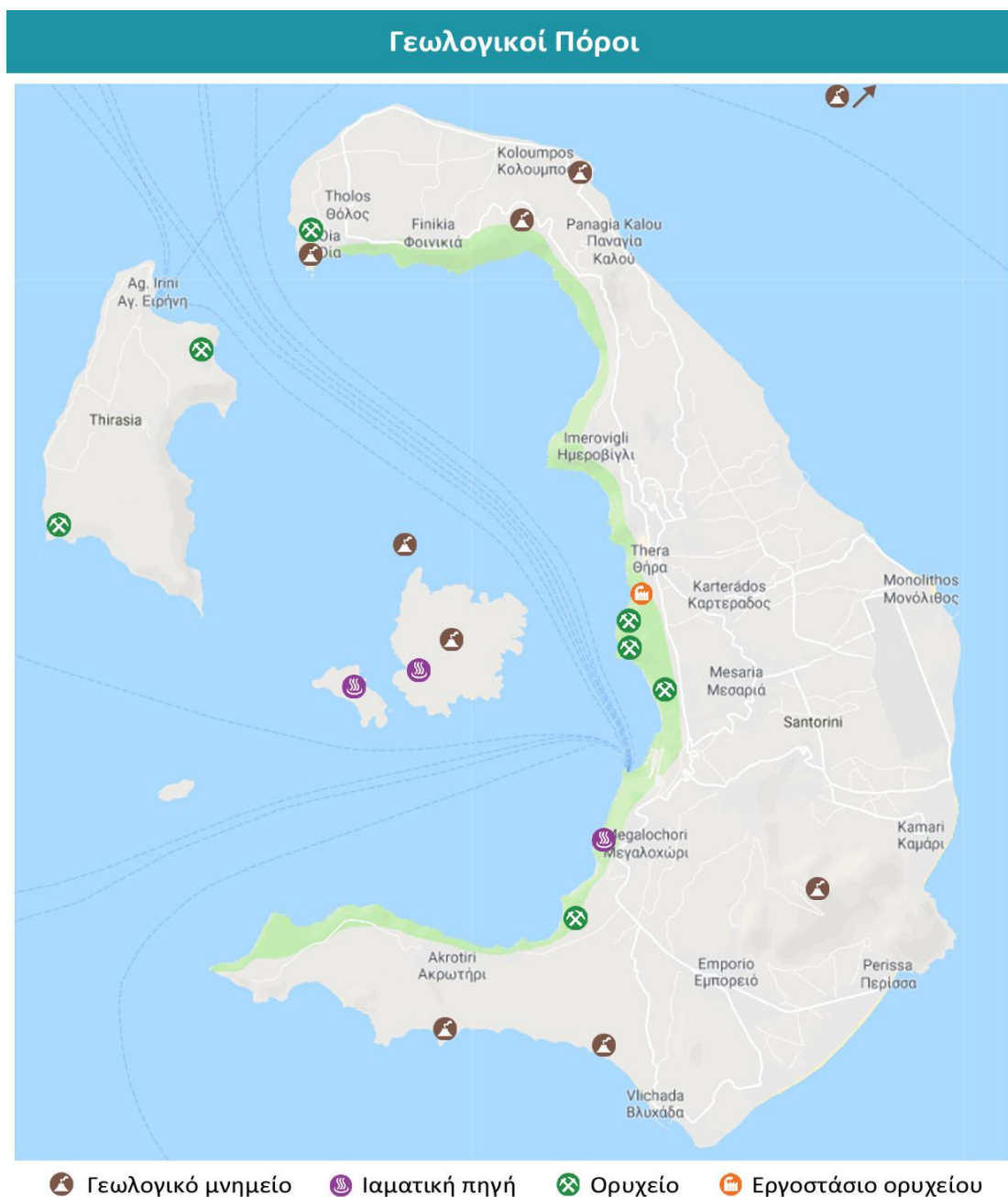
Στην Οία, τα παλιά ορυχεία της θηραϊκής γης βρίσκονται στο βορειοανατολικό μέρος του οικισμού ενώ μεγάλη έκταση καταλαμβάνουν στο νότιο μέρος των Φηρών. Η επιφανειακή εξόρυξη και η ελεύθερη φόρτωση της θηραϊκής γης από τις πλαγιές της καλντέρας επέφεραν αλλοιώσεις στο φυσικό και οικισμένο περιβάλλον. Υπό την πίεση της τουριστικής ανάπτυξης μετά από έναν αιώνα έντονης εξορυκτικής δραστηριότητας, δεν χορηγούνται πλέον άδειες εξόρυξης θηραϊκής γης, ενώ οι περισσότερες επιχειρήσεις έκλεισαν σταδιακά από τις αρχές του 1980.

Τα ορυχεία θηραϊκής γης της Σαντορίνης είναι ένα μνημείο βιομηχανικής κληρονομιάς, ένα ανοικτό γεωλογικό μουσείο, αλλά παράλληλα και ένας ζωντανός μάρτυρας της ιστορικής και κοινωνικής εξέλιξης του νησιού. Νότια των Φηρών διατηρείται εγκαταλειμμένο κι ένα βιομηχανικό κτίριο στον χώρο των ορυχείων. Κανένα ορυχείο δεν είναι σήμερα προσβάσιμο, ή και διαμορφωμένο, για επίσκεψη από ενδιαφερόμενους επισκέπτες.

Ενώ η **γεωλογία**, με το παγκόσμιας εμβέλειας σύμβολο της καλντέρα, αποτελεί τον πυρήνα της ιδιαιτερότητας και ελκυστικότητας της Σαντορίνης **δεν έχει αποτελέσει μέχρι σήμερα συστηματικό αντικείμενο τουριστικής ανάδειξης και διαχείρισης**. Δεν υπάρχει κάποιος υπαίθριος ή στεγασμένος χώρος πληροφόρησης (γεωλογικό μουσείο) γύρω από τα ιδιαίτερα γεωλογικά φαινόμενα της Σαντορίνης, δεν έχουν τοποθετηθεί σχετικές υπαίθριες πινακίδες, όπως και δεν υπάρχει σχετικό έντυπο υλικό, αλλά και καμία συστηματική ηλεκτρονική πληροφόρηση ή εφαρμογή (app) για smartphones / tablets. Εδώ καταγράφεται μια σημαντική έλλειψη όχι μόνο στην χρηστική πληροφόρηση των επισκεπτών αλλά και ένα **βασικό κενό στην διαμόρφωση της εικόνας και της ιστορίας του νησιού (storytelling)**. Η

μικρή συλλογή ορυκτών και απολιθωμάτων δεν έχει αυτό τον σκοπό και δεν μπορεί να ανταποκριθεί στο εγχείρημα αυτό. Ενθαρρυντικό βήμα προς την κατεύθυνση αυτή αποτελεί ωστόσο η πρόσφατη πρωτοβουλία του Δήμου Θήρας για τη δημιουργία εκθεσιακού χώρου ηφαιστειολογικών ευρημάτων («Κέντρο Τεκμηρίωσης Γεωλογικής Ιστορίας Σαντορίνης») στο διατηρητέο πρώην Κοινοτικό Κατάστημα Έξω Γωνιάς, με χρονικό ορίζοντα λειτουργίας τις αρχές του 2019.

Χάρτης 4

4.5 Πόροι & υποδομές θαλάσσιου τουρισμού

Ως **θαλάσσιος τουρισμός** ορίζεται το σύνολο των τουριστικών δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται στο θαλάσσιο χώρο και στις ακτές μιας περιοχής υποδοχής τουριστών. Η μορφή αυτή του τουρισμού καλύπτει ένα ευρύ φάσμα επιλογών που περιλαμβάνει τις **θαλάσσιες περιηγήσεις με σκάφη αναψυχής** (ιστιοπλοϊκά, μηχανοκίνητα σκάφη, θαλαμηγοί κλπ.), τις **θαλάσσιες αθλητικές δραστηριότητες** (π.χ. θαλάσσιο σκι, windsurfing), τις **καταδύσεις** και το **υποβρύχιο ψάρεμα**.

Στη διάρκεια των προηγούμενων δεκαετιών ο θαλάσσιος τουρισμός στην Ελλάδα, από μία περιορισμένη εμβέλεια δραστηριότητα που προσέλκυε λίγους και με ειδικά ενδιαφέροντα τουρίστες, εξελίχθηκε και αναδείχθηκε σε μία από τις σημαντικότερες ειδικές μορφές τουρισμού. Το **yachting** – η θαλάσσια περιήγηση με ιδιωτικά ή ναυλωμένα επαγγελματικά (τουριστικά) σκάφη – αποτελεί πλέον την αντιπροσωπευτικότερες μορφές θαλάσσιου τουρισμού στην Ελλάδα.

Το **επαγγελματικό – τουριστικό yachting αναπτύσσεται δυναμικά και στη Σαντορίνη** τα τελευταία χρόνια, κυρίως με τη μορφή θαλάσσιων εκδρομών που προσφέρονται με ναύλωση επαγγελματικών σκαφών αναψυχής (catamaran, θαλαμηγοί, ιστιοπλοϊκά, παραδοσιακά καϊκια, φουσκωτά ταχύπλοα), είτε με πλήρωμα (crewed boats), είτε χωρίς (bare boats).

Η **μονοήμερη θαλάσσια περιήγηση** στην Καλντέρα και άλλες περιοχές του νησιού αποτελεί πλέον μια πολύ δημοφιλή επιλογή για τους επισκέπτες της Σαντορίνης, καθώς αποτελεί την βάση για ανάπτυξη μιας ποικιλίας δραστηριοτήτων ψυχαγωγίας, όπως ηλιοθεραπεία πάνω στο σκάφος, ερασιτεχνική αλιεία, προσέγγιση σε δυσπρόσιτες από την ξηρά ακτές, καταδύσεις κολύμβηση σε απομονωμένους όρμους, θαλάσσιο σκι κ.α. Παρουσιάζει δε μια σταθερά αυξανόμενη ζήτηση – ειδικά για τη μίσθωση *catamaran* – που τροφοδοτείται από την ανάπτυξη του τουρισμού υψηλών απαιτήσεων και ικανοποιείται από **πλειάδα τουριστικών γραφείων** στο νησί.

Αντίθετα, η Σαντορίνη δεν αποτελεί ακόμη σημαντικό προορισμό προσέγγισης **διερχόμενων σκαφών αναψυχής**, ιστιοπλοϊκών και μηχανοκίνητων, ιδιόκτητων ή επαγγελματικών, που πραγματοποιούν περιηγήσεις στη θάλασσα του Αιγαίου και έχουν ως βάση εκκίνησης τις μαρίνες της Αττικής, της Κρήτης ή άλλων νησιών των Κυκλάδων. Κύριες αιτίες είναι η έλλειψη κατάλληλης υποδομής ελλιμενισμού των σκαφών, τόσο σε όρους ασφάλειας από τις καιρικές συνθήκες, όσο και παροχής υπηρεσιών εξυπηρέτησης, αλλά και η σχετική απόσταση από τις βάσεις εκκίνησης που δεν διευκολύνει την προσέγγιση από μικρότερα σκάφη (κυρίως ως προς τον χρόνο που απαιτείται για τη μετάβαση του νησιού).

Η Σαντορίνη διαθέτει φυσικά λιμάνια, λιμενικές ζώνες και αλιευτικά καταφύγια, ωστόσο μόνο το **αλιευτικό καταφύγιο της Βλυχάδας** χρησιμοποιείται για τον ελλιμενισμό – μικρών κυρίως – ιδιωτικών σκαφών αναψυχής (μέχρι 15 μ. μήκους), καθώς είναι το μόνο που παρέχει ασφαλές αγκυροβόλιο και βασικές υπηρεσίες εξυπηρέτησης στα σκάφη αναψυχής που καταπλέουν. Το αλιευτικό καταφύγιο διαχειρίζεται το **Δημοτικό Λιμενικό Ταμείο**

Θήρας⁵⁸, μέλος της Ένωσης Λιμένων Ελλάδος⁵⁹, και στις παρεχόμενες υπηρεσίες συμπεριλαμβάνεται η δυνατότητα ανέλκυσης και καθέλκυσης σκαφών, παροχή νερού και ρεύματος, τουαλέτες, καθώς και δωρεάν ασύρματη σύνδεση στο διαδίκτυο. Προβληματική είναι ιδιαίτερα η έλλειψη χώρων ελλιμενισμού των επαγγελματικών σκαφών, ο αριθμός των οποίων στη Σαντορίνη έχει αυξηθεί ραγδαία τα τελευταία χρόνια.

Αναμφισβήτητα, η δημιουργία μιας **οργανωμένης μαρίνας** θα προσέλκυε περισσότερα ιδιωτικά και μεγαλύτερα τουριστικά σκάφη (που δύνανται να διανύσουν τις σχετικά μεγάλες αποστάσεις για την πρόσβαση στο νησί), και θα είχε πολλαπλά οφέλη για την ενίσχυση του θαλάσσιου τουρισμού της Σαντορίνης. Αυτόν το σκοπό εξυπηρετεί και η πρόταση του Δήμου Θήρας για κατασκευή μαρίνας στον Μονόλιθο, με δυνατότητα ελλιμενισμού 350 μικρών και μεγάλων σκαφών αναψυχής, και προϋπολογισμό έργου στα 24 εκατ. Ευρώ. Οι σχετικές μελέτες έχουν ξεκινήσει να εκπονούνται το 2012, με τη μελέτη λιμενικών έργων να έχει συνταχθεί από την Αναπτυξιακή Εταιρεία Κυκλάδων, ενώ η Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΜΠΕ) εκπονήθηκε από το μελετητικό γραφείο Marnet ATE.

Στις αρχές του 2018, το Λιμενικό Ταμείο Θήρας και ο Δήμος Θήρας κατέθεσαν αίτηση στο Enterprise Greece για την **υπαγωγή του έργου στο καθεστώς για την επιτάχυνση των διαδικασιών αδειοδότησης (Fast Track)** που προβλέπει ο Νόμος 3894/2010. Ο Δήμος Θήρας και το Λιμενικό Ταμείο έχουν ήδη προχωρήσει στην κατάθεση της ΣΜΠΕ στη Διεύθυνση Λιμένων του ΕΟΤ, έτσι ώστε να ξεκινήσει η διαδικασία έγκρισής της καθώς και η χωροθέτηση του έργου. Παράλληλα, ο Δήμος βρίσκεται σε διαδικασία αναζήτησης επενδυτή, ο οποίος θα αναλάβει τη δημιουργία της μαρίνας.

Η Σαντορίνη προσφέρει πολλές επιλογές για **θαλάσσια σπορ**. Σχεδόν όλες οι παραλίες είναι καλά οργανωμένες και διαθέτουν εγκαταστάσεις θαλάσσιων σπορ (windsurf, kayak, snorkeling), όπως και δυνατότητα ενοικίασης καταδυτικού εξοπλισμού και προσφορά μαθημάτων σε κέντρα καταδύσεων.

Η απελευθέρωση των **καταδύσεων αναψυχής** με την ψήφιση του σχετικού νόμου 3409/2005⁶⁰, πυροδότησε τη ραγδαία ανάπτυξη του ιδιωτικού καταδυτικού τομέα. Παράλληλα, θεσπίστηκε με τον νόμο η δυνατότητα χαρακτηρισμού και παραχώρησης αυτοτελών θαλάσσιων εκτάσεων με σκοπό τη δημιουργία **καταδυτικών πάρκων** από δημόσιους, δημοτικούς, ιδιωτικούς ή και μικτούς φορείς, καθώς και από μη κυβερνητικές οργανώσεις⁶¹.

Η αλλαγή του νομικού πλαισίου έδωσε νέα πνοή στον καταδυτικό τουρισμό και στην Σαντορίνη, όπου σύμφωνα με την έρευνα των μελετητών λειτουργού σήμερα τουλάχιστον έξι πιστοποιημένα **κέντρα (σχολές) καταδύσεων**, εξυπηρετώντας την ποιοτική ανάπτυξη αυτής της μορφής τουρισμού στο νησί.

---

⁵⁸ www.santoriniports.gr

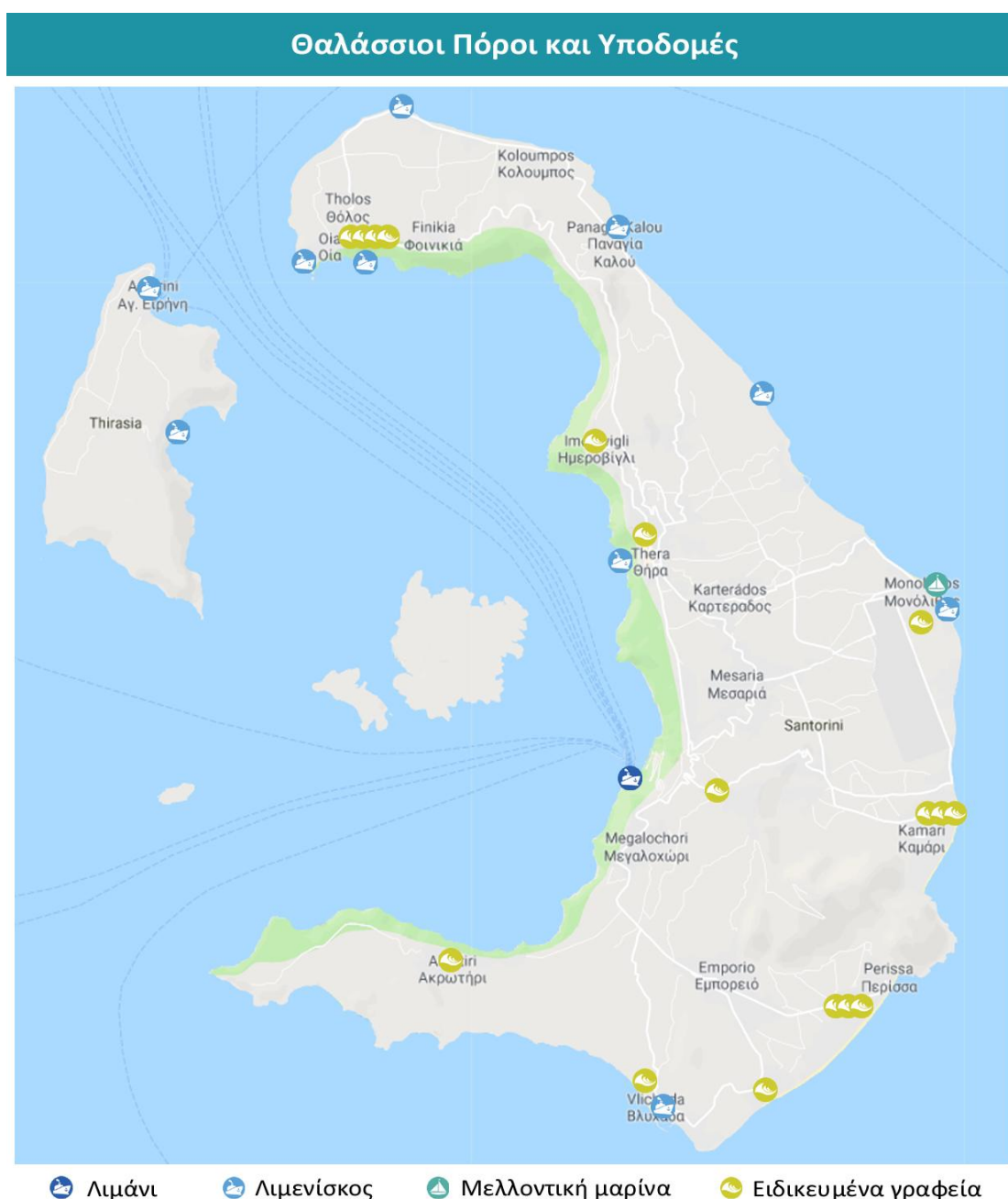
⁵⁹ www.elime.gr

⁶⁰ ΦΕΚ/Α/273/2005

⁶¹ Άρθρο 13 του Ν. 3409/2005, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 10 του Ν. 4296/2014 (ΦΕΚ/Α/214/2014).

Αξίζει, τέλος, να αναφερθεί η **έλλειψη ύπαρξης στο νησί ενός συλλογικού φορέα εκπροσώπησης των επαγγελματιών του θαλάσσιου τουρισμού** – πέραν της οργάνωσης των τουριστικών γραφείων στα γενικά συλλογικά τους όργανα. Ένας τέτοιος φορέας θα μπορούσε να λειτουργήσει υποστηρικτικά προς την περαιτέρω προβολή και προώθηση του θαλάσσιου τουρισμού στη Σαντορίνη, αλλά και να λειτουργήσει συνδυαστικά με την ανάπτυξη άλλων ειδικών μορφών τουρισμού. Επισημαίνεται, ότι το Δημοτικό Λιμενικό Ταμείο Θήρας και ο Δήμος Θήρας καλύπτουν σε έναν μικρό βαθμό τις ανάγκες ανάδειξης της προσφοράς θαλάσσιου τουρισμού στο νησί, αλλά αυτή η προσπάθεια δεν μπορεί να θεωρηθεί επαρκής, και ασφαλώς απαιτείται να υποκατασταθεί από ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα προβολής και προώθησης.

Χάρτης 5

Ο **Ναυτικός Όμιλος Σαντορίνης**, με έδρα στη Βλυχάδα, αποσκοπεί στην προαγωγή και τη διάδοση θαλάσσιων και ναυτικών αθλημάτων. Δραστηριοποιείται ειδικότερα στη διοργάνωση, διεξαγωγή ή συμμετοχή σε κάθε μορφής ναυταθλητικών αγώνων (π.χ. εσωτερικών, διασυλλογικών, πανελληνίων πρωταθλημάτων) στα αθλήματα υποβρυχίων δραστηριοτήτων, κολύμβησης, ιστιοπλοΐας ανοιχτής θαλάσσης, θαλάσσιου σκι, υδατοσφαίρισης, κωπηλασίας, αθλητικής αλιείας κ.α. Παρέχει επίσης υπηρεσίες εκπαίδευσης για την απόκτηση ικανότητας χειρισμού ταχύπλοου σκάφους, ιστιοπλοΐας, θαλάσσιου σκι κ.α. Παράλληλα, ο ΝΟΣ στηρίζει και συμμετέχει σε κοινωνικές, αθλητικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις συμβάλλοντας έτσι στην μετάδοση των αξιών του θαλάσσιου πολιτισμού.

Πίνακας 38: Ειδικευμένα τουριστικά γραφεία Θαλάσσιου τουρισμού

Γραφείο	Διεύθυνση	URL
Aegean Divers	Πύργος	www.aegeandivers.com
Akron Aoton	Βλυχάδα	www.santorinisppeedsailing.com
Alex Private Boat Rental	Μεγαλοχώρι	www.santoriniboatrental.com
Angel Sailing Santorini	Βλυχάδα	http://angelsailing.gr
Atlantis Oia	Οία	www.atlantisoia.com
Barbarossa Sailing	Οία	http://barbarossasailing.com
Barca Sailing	Βλυχάδα	
Bella Aurora & Thalassa	Ημεροβίγλι	
Caldera Yachting Santorini	Φηρά	www.calderayachting.gr
Caldera's Boats Sea Excursions	Φηρά	www.santorini-sea-excursions.com
Captain George Santorini Yachting	Βλυχάδα	
Crazy Sports	Περίβολος	www.crazysports.gr
Explorer1 Boat Rentals	Οία	www.explorer1.com
Fishing Tours by Georgaros		www.santorini-fishing-tours.com
Grace Cruises		www.gracecruises.com
Grand Little Miracles Sailing	Βλυχάδα	http://glmsantorinisailing.com/

Γραφείο	Διεύθυνση	URL
Greece Holiday Tours	Φηρά	
Kite Surf	Μονόλιθος	www.santorinikite.gr
Lions VIP Group		
Luxurious Private Yachting Experience	Βλυχάδα	www.santorini-yachtcruises.com
Magna Santorini	Οία	www.magna-santorini.com
Mediterranean Dive Club	Περίσσα	www.divingsantorini.com
Navys Waterworld Dive Center	Καμάρι	http://navyswaterworld.gr/
Nemely Windsurf & Sup Center	Καμάρι	www.nemelycenter.com
NST Travel		
Roussos Tours	Φηρά	
Santorini Boat Tours	Φηρά	
Santorini Day Tours by Dimitris P.	Φηρά	
Santorini Dive Center	Περίσσα	www.divecenter.gr
Santorini Dreams	Βλυχάδα	
Santorini Exclusive Sailing Odysseas Sailing Yacht	Φηρά	
Santorini Luxury Trips		www.santoriniluxurytrips.com
Santorini-Manganari Cruise		
Santorini Sail	Φηρά	www.santorinisail.com
Santorini Sailing	Φηροστεφάνι	www.santorinisailing.com
Santorini Sailing Center	Ημεροβίγλι	www.sailsgreece.com
Santorini Sea Kayak - Day Tours	Ακρωτήριο	www.santoriniseakayak.gr
Santorini Yachting	Βλυχάδα	http://santoriniyachting.com/
Santorini Yachting Club	Οία	www.santoriniyachtingclub.com

Γραφείο	Διεύθυνση	URL
Sea Jets		
Spiridakos Sailing & Yacht Cruises	Φηρά	www.santorini-yachts.com
Sunmarine Travel Services	Φηροστεφάνι	www.sunmarine.gr
Sunset Oia	Οία	www.sunset-oia.com
The Pirate Private Fishing Tours	Φηρά	
Trekking Hellas Sea Kayaking- Day Tours		
Pelagos Cruises Santorini	Φηρά	https://santorinitours.cruises/
Volcano Dive Center	Καμάρι	www.scubagreece.com
Wavesports	Περίβολος	www.wavesports.gr
X-treme Watersports Santorini	Καμάρι	https://extreme-watersports.gr/

Πηγή: Έρευνα σε τουριστικούς οδηγούς και τουριστικές ιστοσελίδες

4.6 Πόροι & υποδομές οινοτουρισμού

Η αμπελοκαλλιέργεια στη Σαντορίνη, το αμπέλι και το κρασί είναι άρρηκτα δεμένα με την πολιτιστική, κοινωνική και οικονομική ζωή του νησιού, από την αρχαιότητα μέχρι και σήμερα. Ο δεσμός αυτός ενισχύεται σήμερα με την **εντυπωσιακή ανάπτυξη του οινοτουρισμού στη Σαντορίνη** που εδώ και πολλά χρόνια ακολουθεί μια εντυπωσιακή διαδρομή δυναμικής διεξόδου και καθιέρωσης μεταξύ των προσφερόμενων τουριστικών επιλογών για τους επισκέπτες του νησιού και προσφέρεται ως συνδεδεμένο στοιχείο μεταξύ του γαστρονομικού και πολιτιστικού τουρισμού (τοπικά / παραδοσιακά προϊόντα, παραδοσιακή κουζίνα, αγροτική κληρονομιά). Ειδικότερα επιτυγχάνεται η προσέγγιση του επισκέπτη – Έλληνα και ξένο – στις αμπελουργικές περιοχές του νησιού όπου παράγονται παραδοσιακά υψηλής ποιότητας οίνοι, σε συνδυασμό με την ανάδειξη – διατήρηση του τοπίου, την προστασία του περιβάλλοντος, καθώς και με πλήθος τοπικών πολιτιστικών δραστηριοτήτων.

Σήμερα, η Σαντορίνη έχει αναπτύξει μια εντυπωσιακή οινοτουριστική δραστηριότητα που εξελίσσεται σε ένα **αυτόνομο, πολυδιάστατο και πλήρως ανταγωνιστικό προϊόν** της τουριστικής προσφοράς του νησιού, και που αναδεικνύει την οινική παράδοση, το φυσικό περιβάλλον και την πολιτιστική κληρονομιά της Σαντορίνης.

Η ανάπτυξη αυτή του οινοτουρισμού στην Σαντορίνη μετρά μόλις λίγες δεκαετίες. Ήταν συγκεκριμένα αρχές του 1990 όταν το οινοποιείο Μπουτάρη στο Μεγαλοχώρι άνοιξε τις πόρτες του οργανώνοντας ξεναγήσεις, γευστικές δοκιμές και ένα πολυθέαμα για την ιστορία του κρασιού στο νησί. Εικοσιοκτώ χρόνια μετά η Σαντορίνη έχει πλέον καθιερωθεί ως ένας από τους **κορυφαίους οινοτουριστικούς προορισμούς παγκοσμίως**. Ενδεικτικά αναφέρεται, ότι σε ρεπορτάζ του Condé Nast Traveler το 2016 για τον οινοτουρισμό, η Σαντορίνη κατατάσσεται στην όγδοη θέση των καλύτερων οινοτουριστικών προορισμούς παγκοσμίως⁶². Επίσης, σε άρθρο του το CNN Greece κατατάσσει τη Σαντορίνη στους 15 καλύτερους δρόμους του κρασιού στον κόσμο⁶³.

Στο επίκεντρο αυτής της οινοτουριστικής προσφοράς βρίσκεται η δυνατότητα **περιήγησης στα αμπελοτόπια** του νησιού, καθώς και **επίσκεψης και ξενάγησης στα οινοποιεία**, τα οποία διαθέτουν υψηλού επιπέδου υποδομές για την ανάδειξη της οινικής παράδοσης. Οργανωμένες δραστηριότητες στα σύγχρονα οινοποιεία και σε παραδοσιακές υπόσκαφες κάναβες, μοναδικά στον κόσμο αμπέλια με θέα την Καλντέρα και το Αιγαίο, το Μουσείο Οίνου, εστιατόρια αξιώσεων με ενδιαφέρουσες λίστες κρασιών και κάβες, συνθέτουν μια ιδιαίτερα ελκυστική τουριστική προσφορά που συνδυάζεται ιδανικά τόσο με την ποιοτική γαστρονομική παράδοση των Κυκλάδων, όσο και με την ιδιαίτερη πολιτιστική παράδοση του νησιού. Ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης η συνύπαρξη του οινοτουριστικού προϊόντος, όπως έχει διαμορφωθεί, με τις δραστηριότητες ανάπτυξης του τουρισμού πολυτέλειας στη Σαντορίνη.

Βασικό κορμό των προσφερόμενων υπηρεσιών και δραστηριοτήτων κατά την επίσκεψη στα οινοποιεία αποτελούν οι ξεναγήσεις στους χώρους παραγωγής των οινοποιείων, προβολές οπτικοακουστικού υλικού για τον αμπελώνα, την οινοποιητική παράδοση και τους οίνους της Σαντορίνης, γευσιγνωσίες σε συνδυασμό με την πώληση οίνων, αλλά συχνά και λοιπών παραδοσιακών προϊόντων του νησιού, ενώ συμπληρώνεται από ειδικές μορφές δραστηριοτήτων, όπως yoga και ζωγραφική στα αμπελοτόπια. Και όλα αυτά, ενώ η πρώτη οργανωμένη εκδρομή οινοτουρισμού στη Σαντορίνη πραγματοποιήθηκε μόλις το 2010.

Οι δραστηριότητες αυτές προσφέρονται είτε σε μεμονωμένους ταξιδιώτες, είτε επί το πλείστον σε ομάδες επισκεπτών, οργανωμένες από **εξειδικευμένα ταξιδιωτικά γραφεία**. Στον πίνακα αναφέρονται τα πλέον προβεβλημένα, ενώ αντίστοιχες οινοτουριστικές εκδρομές και δραστηριότητες προσφέρουν και άλλα ταξιδιωτικά γραφεία του νησιού.

Πίνακας 39: Ειδικευμένα τουριστικά γραφεία οινοτουρισμού

Γραφείο	Διεύθυνση	URL
Santorini Wine Tours	Μεσαριά	www.santoriniwinetour.com

⁶²www.cntraveler.com/galleries/2015-12-17/the-hottest-wine-destinations-of-2016

⁶³<http://edition.cnn.com/travel/article/wine-trail-destinations/index.html>

Πηγή: Έρευνα σε τουριστικούς οδηγούς και τουριστικές ιστοσελίδες

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις τοπικών παραγόντων, τα οινοποιεία της Σαντορίνης υποδέχονται συνολικά τουλάχιστον 650.000 επισκέπτες τον χρόνο (σε σύνολο 2 εκατομμυρίων τουριστών που δέχεται η Σαντορίνη ετησίως). 400.000 επισκέπτες ετησίως συγκεντρώνει μόνο το **Οινοτουριστικό Κέντρο** της Ένωσης Συνεταιρισμών Θηραϊκών Προϊόντων (Santo) με την εκπληκτική θέα στην Καλντέρα – ο μεγαλύτερος χώρος επισκέψιμου οινοποιείου στη Σαντορίνη, και ένα από τα μεγαλύτερα σε όλη την Ελλάδα.

Από την συγκέντρωση δεδομένων που περιέχονται στις ιστοσελίδες των 16 μεγαλύτερων οινοποιείων στη Σαντορίνη προκύπτει ότι οι εγκαταστάσεις τους είναι στο σύνολό τους επισκέψιμες και διαθέτουν **σύγχρονες υποδομές και υπηρεσίες για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών** που υπερκαλύπτουν τις ανάγκες και τη ζήτηση (πρόβλημα εξυπηρέτησης φαίνεται να προκαλείται μόνο κατά τις ώρες αιχμής όταν φτάνουν οι επισκέπτες από τα κρουαζιερόπλοια). Αρκετά δε από τα οινοποιεία διαθέτουν υποδομές και κατάλληλα διαμορφωμένους χώρους για την φιλοξενία συνεδρίων και άλλων εκδηλώσεων, καθώς και για τη διενέργεια δεξιώσεων και τελετών γάμου.

Επισημαίνεται, ότι με την έκδοση της Υπουργικής Απόφασης 1746/2015⁶⁴, και σε εφαρμογή του άρθρου 25 του Ν. 4276/2014⁶⁵, καθορίστηκαν οι προϋποθέσεις για την «παροχή υπηρεσιών υποδοχής, ξενάγησης, φιλοξενίας και εστίασης σε χώρους λειτουργικά ενοποιημένους με οινοποιητικές εγκαταστάσεις ή και αμπελώνες», και ειδικότερα οι τεχνικές, λειτουργικές και ειδικές προδιαγραφές των εγκαταστάσεων των οινοτουριστικών επιχειρήσεων που αποτελούν προϋπόθεση για τον χαρακτηρισμό τους ως «επισκέψιμων» και την έκδοση του **«Σήματος Επισκέψιμου Οινοποιείου»**. Στη Σαντορίνη, μόλις τέσσερα φέρεται να έχουν πιστοποιηθεί μέχρι σήμερα από το υπουργείο Τουρισμού.

Εκτός από τις ευρέως φάσματος προωθητικές δράσεις που πραγματοποιούνται τα τελευταία χρόνια για την ανάδειξη και καθιέρωση των ποιοτικών ποικιλιών οίνου της Σαντορίνης στην παγκόσμια αγορά κρασιού, σημαντικό βήμα για την προώθηση και προβολή του οινοτουρισμού στη Σαντορίνη αποτελεί και η διοργάνωση μιας σειράς **εκδηλώσεων και συνεδρίων διεθνούς βεληνεκούς** στο νησί, όπως του **Διεθνούς Συνεδρίου για τον Οινικό Τουρισμό** (IMIC) το 2016⁶⁶, το οποίο πραγματοποιήθηκε στο Συνεδριακό Κέντρο Πέτρος Μ. Νομικός με την επιστημονική συνεργασία του Πανεπιστημίου Αιγαίου, και στο οποίο συμμετείχαν επαγγελματίες από τον χώρο του τουρισμού, οινοποιοί, επιστήμονες και ερευνητές από την Ελλάδα και το εξωτερικό. Επίσης τα διεθνή συμπόσια **«Άμπελος»** που πραγματοποιήθηκαν το 2003, το 2006, το 2013 και το 2017. Με

---

⁶⁴ Εθνικό θεσμικό πλαίσιο που αφορά τον αγροτουρισμό (καθώς και τον οινοτουρισμό), ΦΕΚ 135/τ. Β'/22-01-2015

⁶⁵ ΦΕΚ 155/30-07-2014

⁶⁶ <http://imic2016.conferences.gr>

πρωτοβουλία του «Ευρωπαϊκού Δικτύου Πόλεων του Κρασιού» διοργανώθηκε το 2017 και στην Σαντορίνη η εκδήλωση **«Ανοιχτές Πόρτες»**, όπου οι συμμετέχοντες οινοπαραγωγοί του νησιού⁶⁷ υποδέχτηκαν τους επισκέπτες τους με δωρεάν ξεναγήσεις και γευστικές δοκιμές, και με στόχο την γνωριμία του κοινού με την οινική παραγωγή και παράδοση.

Παρά την εντυπωσιακή συνολικά ανάπτυξη της οινοτουριστικής προσφοράς στη Σαντορίνη, κυρίως με μεμονωμένες πρωτοβουλίες των τοπικών οινοπαραγωγών, υφίστανται ακόμη **περιθώρια για περαιτέρω βελτίωση και αναβάθμιση της τουριστικής αξιοποίησης της αμπελοοινικής παράδοσης της Σαντορίνης**, και την ενίσχυση του δεσμού με την πολιτιστική, κοινωνική και οικονομική ζωή του νησιού.

Στο επίκεντρο αυτής της προσπάθειας τοποθετείται η ανάγκη διαμόρφωσης μιας **ευρύτερης συνεργατικής σχέσης επαγγελματιών / φορέων του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα** που σχετίζονται με τον οινοτουρισμό και ουσιαστικής **δικτύωσης των οινοπαραγωγών** του νησιού, με σκοπό τον ολοκληρωμένο σχεδιασμό του οινοτουριστικού προϊόντος, καθώς και η χάραξη **οινοτουριστικών διαδρομών («Δρόμοι του Κρασιού της Σαντορίνης»)**, που εκτός από την (διαδικτυακή) χαρτογράφηση των επισκέψιμων οινοποιείων και της αμπελουργικής ζώνης της Σαντορίνης, αποσκοπεί στη συμπληρωματική ανάδειξη τοποθεσιών, αξιοθέατων, μνημείων και εκδηλώσεων λαογραφικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος, αλλά και τη διασύνδεση με επαγγελματίες που προσφέρουν υπηρεσίες οινοτουριστικού ενδιαφέροντος (π.χ. επιχειρήσεις εστίασης, καταλύματα, ταξιδιωτικά γραφεία) για την προσφορά αλληλοσυμπληρωμένων δραστηριοτήτων και ενίσχυσης των ήδη προσφερόμενων υπηρεσιών.

Αναφέρεται ενδεικτικά, ότι στη Σαντορίνη δεν αναπτύχθηκε έως σήμερα κάποια πρωτοβουλία, αντίστοιχη εκείνων άλλων οινοτουριστικών προορισμών της χώρας για τη δικτύωση των οινοποιείων με την ένταξή τους σε «Δρόμο του Κρασιού» (π.χ. όπως στις περιπτώσεις των «Δρόμοι του Κρασιού Βορείου Ελλάδας»⁶⁸, «Δρόμοι του Κρασιού Πελοποννήσου»⁶⁹ και «Δρόμοι του Κρασιού Αττικής»⁷⁰), με εξαίρεση την τοποθέτηση πινακίδων σήμανσης «Δρόμοι του Κρασιού» για την κατεύθυνση των τουριστών στα επισκέψιμα οινοποιεία, με πρωτοβουλία του Δήμου Θήρας.

Οι λόγοι για την έλλειψη δικτύωσης των οινοπαραγωγών του νησιού είναι μάλλον πολύπλευροι: η ένταση του ανταγωνισμού γύρω από την εξασφάλιση των περιορισμένων ποσοτήτων σταφυλιών στο νησί που εκφράζεται και μέσα από την ισχνή συμμετοχή των οινοπαραγωγών στο συλλογικό τους όργανο (Σύνδεσμο Οινοπαραγωγών Σαντορίνης), το μικρό μέγεθος του νησιού που δεν καθιστά τόσο έντονη την ανάγκη δικτύωσης των επιχειρήσεων, αλλά κυρίως και το γεγονός ότι ο οινοτουρισμός στη Σαντορίνη ακολούθησε μια αυτοτροφοδοτούμενη διαδρομή ανάπτυξης και δεν χρειάστηκε ενισχυτικές πρωτοβουλίες για την προώθησή του.

Εντούτοις, στο πλαίσιο της κατεύθυνσης για την ανάπτυξη συμπληρωματικών μορφών τουρισμού στο νησί, με σκοπό τον εμπλουτισμό και την ποιοτική διαφοροποίηση του

⁶⁷ Αμπελώνας Γαβαλά, Κανάβα Ρούσσο, Κτήμα Αργυρού, Κτήμα Σιγάλα, Μπουτάρης Οινοποιητική, SantoWines.

⁶⁸ www.wineroads.gr

⁶⁹ www.peloponnesewineroads.gr

⁷⁰ www.enoaa.gr

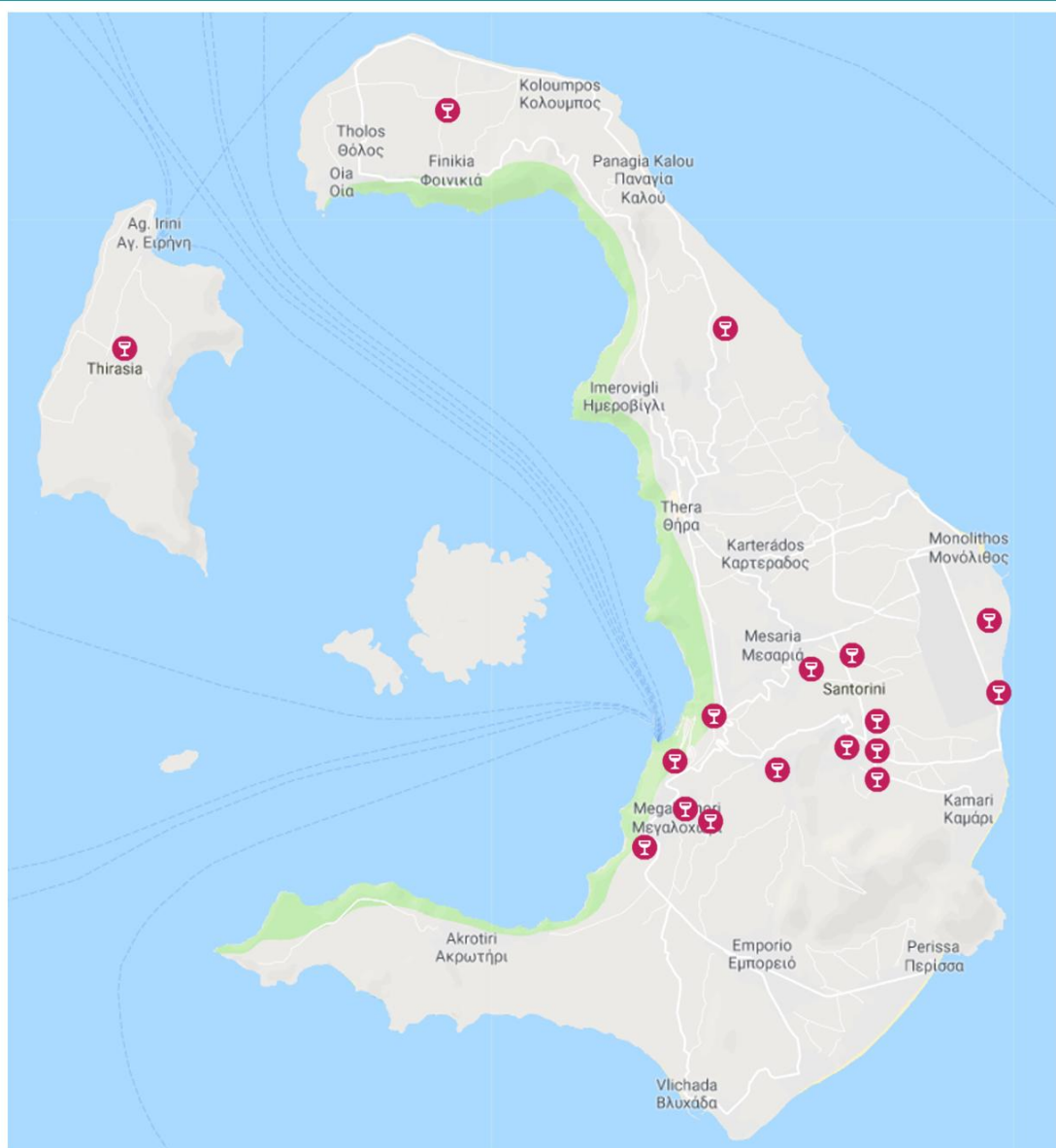
τουριστικού μοντέλου, προκύπτει η ανάγκη **διαμόρφωσης μιας ολοκληρωμένης οινοτουριστικής πρότασης**, με έμφαση στη βιωματική εμπειρία των επισκεπτών, στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, καθώς και στη στήριξη της ευρύτερης πολιτιστικής κληρονομιάς και των τοπικών πολιτιστικών δραστηριοτήτων στη Σαντορίνη.

Πίνακας 40: Επισκέψιμα Οινοποιεία Σαντορίνης

Οινοποιείο	Περιοχή	Ιστοσελίδα
Art Space Winery – ΑΝΤΩΝΗΣ ΑΡΓΥΡΟΣ	ΈξωΓωνιά	www.artspace-santorini.com
ΓΑΙΑ ΟΙΝΟΠΟΙΗΤΙΚΗ	ΈξωΓωνιά	www.gaia-wines.gr
ΚΑΝΑΒΑ ΡΟΥΣΣΟΣ	Επισκοπή Γωνιά	www.canavaroussos.gr
ΚΑΝΑΒΑ ΧΡΥΣΟΥ-ΤΣΕΛΕΠΟΥ	Πύργος	www.tselepos.gr
ΚΑΣΤΕΛΙ WINES	Βόθωνας	
ΚΤΗΜΑ ΑΡΓΥΡΟΥ	Επισκοπή Γωνιά	www.estate-argyros.com
ΚΤΗΜΑ ΣΙΓΑΛΑ	Μπαξέδες Οίας	www.sigalas-wine.com
ΟΙΝΟΠΟΙΕΙΟ ΒΑΣΑΛΤΗ	Βουρβουλός	www.vassaltis.com
ΟΙΝΟΠΟΙΕΙΟ ΒΕΝΕΤΣΑΝΟΥ	Μεγαλοχώρι	www.venetsanoswinery.com
ΟΙΝΟΠΟΙΕΙΟ ΜΠΟΥΤΑΡΗ ΣΑΝΤΟΡΙΝΗΣ	Μεγαλοχώρι	www.boutari-santorini.gr
ΟΙΝΟΠΟΙΕΙΟ ΚΑΡΑΜΟΛΕΓΚΟΥ ΑΡΤΕΜΗ	ΈξωΓωνιά	www.san-toriniwinery.com
ΟΙΝΟΠΟΙΕΙΟ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ / VOLCAN WINES	Βόθωνας	www.volcanwines.gr
ΟΙΝΟΠΟΙΕΙΟ ΧΑΤΖΗΔΑΚΗ	Πύργος	www.hatzidakiswines.gr
ΟΙΝΟΠΟΙΙΑ ΓΑΒΑΛΑ	Μεγαλοχώρι	www.gavalaswines.gr
SANTO WINES	Πύργος	www.santowines.gr

Πηγή: Έρευνα σε τουριστικούς οδηγούς και τουριστικές ιστοσελίδες (www.santorini.gr, [www.http://greek-wineries.com](http://greek-wineries.com))

Πόροι και Υποδομές Οινοτουρισμού

 Επισκέψιμο οινοποιείο

Ειδικότερη επιδίωξη αυτής της προσέγγισης πρέπει να είναι ο εμπλουτισμός του υφιστάμενου μοντέλου εξυπηρέτησης «ευκαιριακών» επισκεπτών (κυρίως των κρουαζιερόπλοιων στο πλαίσιο των εκδρομικών προτάσεων που περιλαμβάνουν ένα ολιγόωρο πρόγραμμα ξενάγησης σε οινοποιείο και αγορά προϊόντων) προς την κατεύθυνση στόχευσης του ειδικού κοινού των σύγχρονων οινοτουριστών, οι οποίοι έχουν διαφορετικά κίνητρα επίσκεψης, που εκπορεύονται από την αναζήτηση νέων εμπειριών, την ενεργό συμμετοχή, αλλά και στην ικανοποίηση τους που αποκτούν από την επαφή τους με το χώρο, τη φύση, καθώς και με την τοπική κοινωνία, παράδοση και ιστορία. Η συμμετοχή δηλαδή σε δραστηριότητες που αξιοποιούν τα πολιτιστικά, θρησκευτικά, λαογραφικά, αρχιτεκτονικά και γαστρονομικά στοιχεία της περιοχής, διαφοροποιούν το τουριστικό

προϊόν και του προσδίδουν στοιχεία ταυτότητας, αυθεντικότητα και μοναδικότητα άμεσα σχετιζόμενα με το χώρο.

4.7 Πόροι & υποδομές πεζοπορικού τουρισμού

Ο **πεζοπορικός τουρισμός** ως ειδική μορφή τουρισμού αναφέρεται στα τουριστικά εκείνα ρεύματα που πραγματοποιούν ένα ταξίδι είτε με αποκλειστικό κίνητρο την πεζοπορία στην περιοχή επιλογής, είτε ως συμπληρωματική δραστηριότητα κατά την παραμονή τους σε έναν τόπο. Σύμφωνα με το ορισμό που προτείνει ο Οργανισμός Τουρισμού της Νέας Ζηλανδίας αφορά στην κατηγορία τουριστών «άνω των 15 ετών που συμμετέχουν σε δραστηριότητες περπατήματος ή πεζοπορίας άνω της μισής ώρας τουλάχιστον μία φορά κατά τη διάρκεια ταξιδιού τους»⁷¹. Οι τουρίστες αυτής της κατηγορίας αναζητούν όμορφα τοπία και εμπειρίες φύσης για τις πεζοπορικές τους εξορμήσεις. Με την έννοια αυτή εμπίπτει στην ευρύτερη κατηγορία του φυσιολατρικού τουρισμού.

Βασικό **πλεονέκτημα** του πεζοπορικού τουρισμού είναι ότι μπορεί να συμβάλει με βιώσιμο τρόπο στην αντιμετώπιση διάφορων προκλήσεων που συνδέονται με την τουριστική ανάπτυξη πολλών προορισμών – και ειδικά των νησιωτικών της χώρας μας:

- Οι επισκέπτες που εμπίπτουν σε αυτή την κατηγορία τουρισμού διακρίνονται για την περιβαλλοντική τους ευαισθησία και το ενδιαφέρον τους για το φυσικό περιβάλλον και τις ιδιαιτερότητες ενός τόπου. Με την εξέλιξη αυτής της μορφής τουριστικής ζήτησης διαμορφώνονται ευνοϊκές συνθήκες για την **προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος**, καθώς ενεργοποιείται η ανάγκη για την συγκρότηση μιας αποτελεσματικής περιβαλλοντικής διαχείρισης στον προορισμό. Παράλληλα, συνδράμει στην **ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας ως προς την ανάγκη προστασίας του τοπίου, των φυσικών πόρων και της πολιτιστικής κληρονομιάς** από τις επιπτώσεις της τουριστικής και οικιστικής ανάπτυξης του προορισμού.
- Η μορφή αυτή του τουρισμού δύναται να ενισχύσει την ελκυστικότητα υφιστάμενων και να δημιουργήσει νέους πόρους προσέλκυσης επισκεπτών σε μια περιοχή, συμβάλλοντας έτσι στη **διαφοροποίηση και τον εμπλουτισμό της τουριστικής προσφοράς** του προορισμού, π.χ. μέσω της δυνατότητας που παρέχεται στους περιηγητές για την εξερεύνηση και γνωριμία τους με την πολιτιστική παράδοση, την τοπική ιστορία, την γαστρονομία και τα τοπικά προϊόντα, αλλά και με συμπληρωματικές μορφές δραστηριότητας (π.χ. οινοτουρισμός).

---

⁷¹ «Σχέδιο δράσης για τον φυσιολατρικό – περιηγητικό τουρισμό στις Κυκλάδες», Όλγα Καραγιάννη, Επιμέλεια Γ. Σπιλάνη, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης, Εργαστήριο Τουριστικών Ερευνών και μελετών, Μάιος 2015.

- Παράλληλα, συμβάλλει στη **διάχυση της τουριστικής κίνησης σε περιοχές** του προορισμού, οι οποίες δεν έχουν ακόμη αποκομίσει οφέλη από την τουριστική ανάπτυξη (όπως μειονεκτούσες περιοχές και οικισμοί στον αγροτικό χώρο), διαμορφώνοντας σταδιακά νέες ευκαιρίες και οικονομικά οφέλη για τις τοπικές κοινωνίες, αλλά και ένα κλίμα επαναξιολόγησης της αξίας του τοπίου, της φύσης και της πολιτισμικής κληρονομιάς από τους κατοίκους τους.
- Τέλος, καθώς η ζήτηση για ταξίδια αυτής της μορφής εκφράζεται κυρίως την άνοιξη και το φθινόπωρο διαμορφώνονται ιδανικές δυνατότητες **επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου** στους προορισμούς που εμφανίζουν έντονα το πρόβλημα της εποχικότητας.

Η Σαντορίνη (όπως και η γειτονική Θηρασία) διαθέτει πολλά **μονοπάτια** σε όλη την έκτασή της, ιδανικά για περπάτημα όλες τις εποχές του χρόνου και με διαφορετικούς βαθμούς δυσκολίας, προσφέροντας στους περιηγητές τη δυνατότητα εξερεύνησης και γνωριμίας τους με τα μοναδικά τοπία τουριστικού, πολιτιστικού, περιβαλλοντικού και γεωλογικού ενδιαφέροντος του νησιού. Ένα μεγάλο δίκτυο διατηρημένων λιθόστρωτων καλντεριμιών απλώνεται σε όλο το νησί, ενώ αρκετά από τα μονοπάτια βρίσκονται κατά μήκος της Καλντέρας ή αποτελούν «κατεβάσματα» προς την θάλασσα σε πολλά σημεία σε όλο το μήκος της, από το Ακρωτήρι μέχρι την Οία, όπου απότομα μονοπάτια συνδέουν τους οικισμούς με τα επίνειά τους. Επίσης, πολλά μονοπάτια διέρχονται μέσα από το αγροτικό τοπίο και τους αμπελώνες, και τα γραφικά χωριά στην ενδοχώρα, καθώς και τους αρχαιολογικούς χώρους του νησιού, προσφέροντας στο περιηγητή μια ιδιαίτερα πλούσια και πολύπλευρη σύνθεση «ανακαλύψεων» κατά μήκος των διαδρομών.

Η πλέον γνωστή περιπατητική διαδρομή, συνολικού μήκους 10,2 χλμ., ξεκινά από τα Φηρά, διασχίζει το Φηροστεφάνι, το Ημεροβίγλι και φτάνει στην Οία, ακολουθώντας το φρύδι της Καλντέρας, από όπου και προσφέρει μια εξαιρετική θέα στην παλιά και νέα Καμμένη. Μια επίσης πολύ δημοφιλής διαδρομή είναι εκείνη που συνδέει τον Πύργο με τον αρχαιολογικό χώρο της Αρχαίας Θήρας και περνάει από την ψηλότερη κορυφή του νησιού, στην οποία δεσπόζει το μοναστήρι του Προφήτη Ηλία (μήκος: 4,3 χλμ.).

Πολλά από τα μονοπάτια της Σαντορίνης οργανώθηκαν πρόσφατα (2014-2015) σε ένα μεγάλο **δίκτυο πεζοπορικών διαδρομών**, με την ολοκλήρωση ενός φιλόδοξου έργου για την χαρτογράφηση και χάραξη μονοπατιών, καθώς και τη σήμανση και τον καθαρισμό των πεζοπορικών διαδρομών του νησιού. Τοποθετήθηκαν επίσης ενημερωτικές και επεξηγηματικές πινακίδες για τα διάφορα αξιοθέατα που συναντά ο περιηγητής κατά μήκος των διαδρομών. Το έργο αποτελεί πρωτοβουλία του πεζοπόρου Κώστα Ζαρόκωστα, ο οποίος εκπόνησε τη σχετική μελέτη, και υλοποιήθηκε με τη στήριξη του Δήμου Θήρας και της Ελληνικής Εταιρείας Περιβάλλοντος και Πολιτισμού (ΕΛΛΕΤ)⁷².

Το έργο περιέλαβε την χαρτογράφηση, συντήρηση και σήμανση των παλιών μονοπατιών που χρησιμοποιούνταν ήδη από τα αρχαία χρόνια, όπως η διαδρομή από τον Πύργο στην αρχαία Θήρα, και τη χάραξη νέων περιπατητικών διαδρομών– συνολικά 13 κύριων και έξι μικρότερων στη Σαντορίνη, από την Οία και το Ημεροβίγλι ως το Καμάρι και το Ακρωτήρι,

⁷² www.monopatapolitismou.gr

και άλλων έξι στην εν πολλοίς ανεξερεύνητη Θηρασιά, συνολικού μήκους 75 χιλιομέτρων διαδρομών. Το έργο υλοποίησε ο Δήμος Θήρας, ενώ η ΕΛΛΕΤ ανέλαβε τον καθαρισμό και τη συντήρηση των μονοπατιών.

Επίσης, πραγματοποιήθηκε η καταγραφή με επαγγελματικά GPS και αποτύπωση των διαδρομών σε χάρτη, καθώς και η **έκδοση πεζοπορικού χάρτη** με 25 συνολικά πεζοπορικές διαδρομές στη Σαντορίνη και τη Θηρασιά, ο οποίος κυκλοφορεί από τις Εκδόσεις ΑΝΑΒΑΣΗ και διατίθεται επίσης σε ψηφιακή μορφή για υπολογιστές, κινητά και συσκευές GPS.

Συνολικά 16 περιπατητικές διαδρομές περιλαμβάνονται επίσης στην **εφαρμογή για κινητά τηλέφωνα και tablets** «τοπο Guide Σαντορίνη»⁷³, έναν σύγχρονο και λεπτομερή πεζοπορικό οδηγό για το νησί που σχεδιάστηκε και διατίθεται στην αγορά από την τοποGuide, εταιρία με αντικείμενο τη δημιουργία και διάθεση προϊόντων και υπηρεσιών ψηφιακής πεζοπορικής ξενάγησης και ερμηνείας περιβάλλοντος⁷⁴.

Πίνακας 41: Οι 13 κύριες περιπατητικές διαδρομές της Σαντορίνης

ΔΙΑΔΡΟΜΗ	ΜΗΚΟΣ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ
1. Πύργος-Μονή Προφήτη Ηλία-Αρχαία Θήρα	4,3 χλμ.	Η διαδρομή συνδέει το χωριό Πύργος με τον αρχαιολογικό χώρο της Αρχαίας Θήρας, αφού περάσει από την υψηλότερη κορυφή του νησιού, στην οποία δεσπόζει το μοναστήρι του Προφήτη Ηλία.
2. Μέσα Γωνιά-Πύργος-Εμπορείο	4,4χλμ.	Η διαδρομή ξεκινά από τον ασφαλτόδρομο του Καμαριού στο σημείο της διασταύρωσης για την Επισκοπή, διασχίζει το χωριό της Μέσα Γωνιάς και ανηφορίζει προς τον Πύργο με μια μικρή παράκαμψη για το ναό του Αγίου Νικολάου του Κίσσηρα. Διασχίζει το ενετικό Καστέλι και φτάνει στην πλατεία του Εμπορείου
3. Καμάρι-Αρχαία Θήρα-Περίσσα	2,9χλμ.	
4. Πύργος-Άγιος Γεώργιος το Κατεφύο-Επισκοπή	2 χλμ.	Πρόκειται για διαδρομή που κινείται σε ορεινό περιβάλλον και έχει ιδιαίτερο βοτανολογικό ενδιαφέρον.
5. Πύργος-Έξω Γωνιά-Μέσα Γωνιά-Επισκοπή	2,8 χλμ	
6. Πύργος-Μεγαλοχώρι	2,2χλμ.	Μικρή διαδρομή που συνδέει τα δύο

⁷³<https://play.google.com/store/apps/details?id=anadigit.adventures.santorini>

⁷⁴Η εταιρία τοποGuide δημιουργήθηκε το 2018 από τη σύμπραξη της AnaDigit, ελληνική εταιρίας εκδόσεων έντυπων και ψηφιακών χαρτών, και της γαλλικής Ubicare.

ΔΙΑΔΡΟΜΗ	ΜΗΚΟΣ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ
7. Μεγαλοχώρι-Πλάκα-Μεγαλοχώρι	3,4χλμ.	χωριά. Η διαδρομή παρουσιάζει μεγάλο γεωλογικό ενδιαφέρον.
8. Πύργος-Βόθωνας	1,9 χλμ.	Η διαδρομή δεν περπατιέται εδώ και πολλά χρόνια και βρίσκεται σε κακή κατάσταση
9. Φηρά-Ημεροβίγλι-Οία	10,2 χλμ.	Πρόκειται για την πλέον δημοφιλή πεζοπορική διαδρομή, μήκους χιλιομέτρων, που διασχίζει τα Φηρά, το Φηροστεφάνι, το Ημεροβίγλι και ακολουθώντας το «φρύδι» της Καλντέρας φτάνει στην Οία
10. Φοινικιά-Κυρά Παναγιά-Κουλούμπος	4,6 χλμ.	
11. Ακρωτήρι-Μπάλος-Αποθήκες-Ακρωτήρι	1,9 χλμ.	Η διαδρομή κινείται στις παραλίες της Καλντέρας.
12. Φάρος-Μέσα Πηγάδια-Ταξιάρχης- Καμπιά- Κόκκινη Παραλία- Προϊστορική πόλη-Χωριό Ακρωτήρι	9,6 χλμ.	Η διαδρομή αποτελεί έναν συνδυασμό δρόμων, μονοπατιών, λιθόστρωτων, νέας διάνοιξης και βοτσαλωτής παραλίας.
13. Χωριό Ακρωτήρι-Αγία Άννα-Βλυχάδα	5,2 χλμ.	

Ο περιπατητικός τουρισμός προσελκύει κάθε χρόνο και περισσότερους επισκέπτες στη Σαντορίνη, και συνθέτει μια συμπληρωματική προς το ήδη διαμορφωμένο τουριστικό πρότυπο επιλογή δραστηριότητας, απευθυνόμενη σε ένα ευρύτερο κοινό αποδεκτών, το οποίο υπερβαίνει εκείνο των τουριστών που επισκέπτονται το νησί με αποκλειστικό κίνητρο την πεζοπορία.

Την εξέλιξη αυτή σηματοδοτεί και η λειτουργία **ειδικευμένων τουριστικών γραφείων** που δραστηριοποιούνται πλέον στον χώρο αυτό και προσφέρουν οργανωμένες **πεζοπορικές εκδρομές**, αλλά και τη δυνατότητα περιήγησης του νησιού με εναλλακτικά και φιλικά προς το περιβάλλον μέσα, όπως ποδήλατα και άλογα.

Πίνακας 42: Ειδικευμένα τουριστικά γραφεία πεζοπορίας, ποδηλασίας & ιππασίας

Γραφείο	Διεύθυνση	URL
---------	-----------	-----

Πεζοπορικές εκδρομές:

Γραφείο	Διεύθυνση	URL
Santorini Walking Tours	Φηροστεφάνι	www.santoriniwalkingtours.com
Trekking Hellas Κυκλάδων (Σαντορίνη)	Ακρωτήρι	www.trekking.gr
Γ. Δανέζης (αναρρίχηση)	Περίσσα	6944126339
Ποδηλατικές εκδρομές:		
Eco Bike Santorini Tours	Περίσσα	www.e-bikesantorini.gr
Santorini Adventures	Άγιος Γεώργιος	www.santoriniadventures.gr
Ιππασία:		
Santo Horse Riding	Ακρωτήρι	www.santorinihorseriding.gr
Santorini Horse Riding	Μεγαλοχώρι	www.santorini-horse-riding.com

Πηγή: Έρευνα σε τουριστικούς οδηγούς και τουριστικές ιστοσελίδες

Μεταξύ των διάφορων πρωτοβουλιών που αναπτύσσονται τα τελευταία χρόνια στο νησί για την ενίσχυση του πεζοπορικού τουρισμού, αξίζει να σημειωθεί και η πρόταση του κ. Ζαρόκωστα, εμπνευστή του έργου δημιουργίας του πεζοπορικού δικτύου στη Σαντορίνη, για την υλοποίηση σε συνεργασία με το Δήμο Θήρας, ενός **εξαήμερου προγράμματος πεζοπορικού τουρισμού** («Santorini Way») για τους εκτός της υψηλής τουριστικής περιόδου μήνες. Οι συμμετέχοντες στο πρόγραμμα θα ακολουθούν τη διαδρομή από τον φάρο του Ακρωτηρίου μέχρι την Οία και στη Θηρασιά, περνώντας από όλα τα παραδοσιακά χωριά της ενδοχώρας (την Έξω Γωνιά, την Επισκοπή Γωνιά, τον Πύργο, το Εμπορείο και την Μεσσαριά), αλλά και τις φημισμένες παραλίες και τους αρχαιολογικούς χώρους του νησιού. Ολοκληρώνοντας το πρόγραμμα θα παίρνουν ένα δίπλωμα συμμετοχής, καθώς και ένα βαλιτσάκι με τοπικά προϊόντα ως δώρο.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης και η **διαδικτυακή προβολή** του πεζοπορικού τουρισμού στη Σαντορίνη, είτε με τη μορφή ειδικών αφιερωμάτων σε ιστοσελίδες τουριστικού περιεχομένου (π.χ. Viator⁷⁵, Premium Europe⁷⁶, No footprint⁷⁷), ή ειδικών ενότητων στις πλατφόρμες ηλεκτρονικών κρατήσεων (π.χ. Tripadvisor⁷⁸), ή ιστολόγιων (blogs) που λειτουργούν διάφορες ομάδες με κοινό ενδιαφέρον την πεζοπορία⁷⁹.

⁷⁵ www.viator.com/tours/Santorini/

⁷⁶ www.mypremiumeurope.com/travel-news/greece/island-hiking-santorini.htm

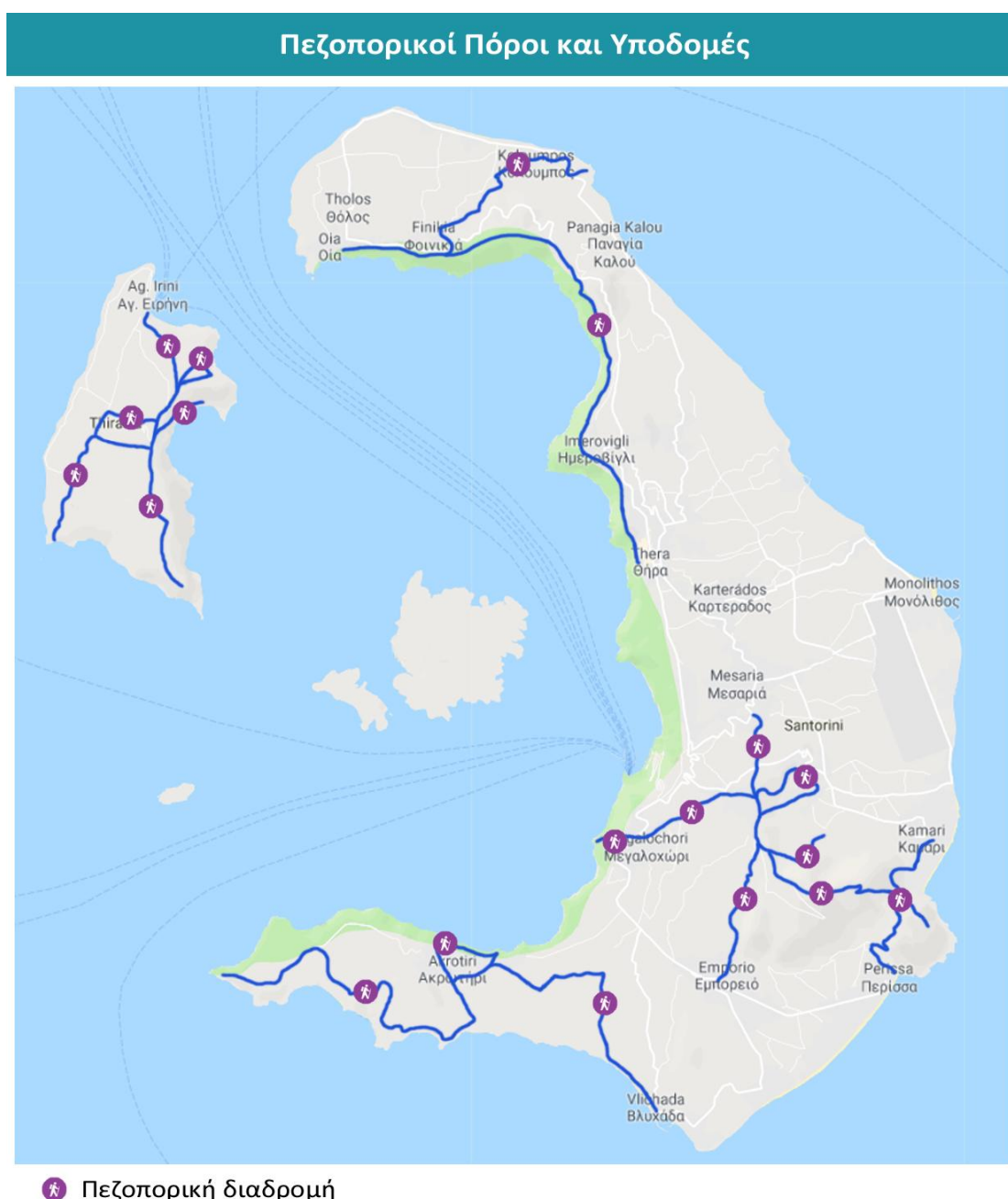
⁷⁷ www.nofootprint.gr/santorini-self-guided-walking-holiday

⁷⁸ www.tripadvisor.com.gr/Attraction_Review-g189433-d2368798-Reviews-Hiking_Trail_Fira_Oia-Santorini_Cyclades_South_Aegean.html

⁷⁹ http://monopatiasantorinis.blogspot.gr, http://paths-of-santorini.blogspot.gr

Η Σαντορίνη εμφανίζει **ευνοϊκές προϋποθέσεις και συνθήκες για τη συγκρότηση μιας ελκυστικής και ανταγωνιστικής προσφοράς πεζοπορικού τουρισμού**. Ασφαλώς πρέπει οι εμπνευστές και διαχειριστές μιας τέτοιας προσπάθειας να συνεκτιμήσουν στη διαδικασία αυτή την ήδη διαμορφωμένη τουριστική ταυτότητα και εικόνα του νησιού. Είναι όμως θετικό, ότι αρκετά από τα επιμέρους υφιστάμενα πρότυπα τουριστικής ανάπτυξης της Σαντορίνης (τουρισμός πολυτελείας, πολιτιστικός / αρχαιολογικός τουρισμός, αρχιτεκτονικός τουρισμός) – ειδικά κατά την χειμερινή περίοδο – μπορούν να λειτουργήσουν συνδυαστικά και αλληλοτροφοδοτούμενα με τον πεζοπορικό τουρισμό, ενώ σε σημαντικό βαθμό κάνουν χρήση κοινών υποδομών και υπηρεσιών.

Χάρτης 7

Στην κατεύθυνση αυτή, απαιτείται οι υπηρεσίες και υποδομές του πεζοπορικού τουρισμού να χαρακτηρίζονται από την **εφαρμογή κανονισμών και ποιοτικών προτύπων**, όπως την **πιστοποίηση των μονοπατιών**. Επισημαίνεται, ότι από το 2014 έχει εκδοθεί Υπουργική Απόφαση⁸⁰ που καθορίζει τις τεχνικές προδιαγραφές χάραξης, σήμανσης, διάνοιξης και συντήρησης των ορειβατικών – πεζοπορικών μονοπατιών της χώρας, και με την οποία συγκροτήθηκε σύστημα Εθνικής Πιστοποίησης των δικτύων μονοπατιών, σε εφαρμογή της εθνικής και ευρωπαϊκής νομοθεσίας και εμπειρίας.

Στο πλαίσιο αυτό, καταγράφεται η ανάγκη συνεχούς προσπάθειας για την **περαιτέρω αναβάθμιση του δικτύου μονοπατιών** στο νησί, και ειδικότερα η υλοποίηση **συμπληρωματικών έργων** κατά μήκος των περιπατητικών διαδρομών, όπως π.χ. η τοποθέτηση ελαφρών κατασκευών και εξοπλισμού αναψυχής για την εξυπηρέτηση των περιηγητών (παρατηρητήρια, πάγκοι, καθίσματα, κάδοι κλπ.), αλλά και η μέριμνα για ειδικές ομάδες επισκεπτών (μαθητές, άτομα με ειδικές ανάγκες), ώστε να ενισχυθεί η προσέλκυση μεγαλύτερου αριθμού επισκεπτών περιηγητικού ενδιαφέροντος στο νησί.

Η προσπάθεια αυτή, οφείλει ωστόσο να συμπληρωθεί παράλληλα εκπόνηση ενός **συστήματος υποδοχής και διαχείρισης των επισκεπτών** στην περιοχή, με σκοπό την αποτελεσματική προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και την αποφυγή αρνητικών επιπτώσεων σε αυτό από την χρήση των μονοπατιών, με γνώμονα την φέρουσα ικανότητα του ευρύτερου χώρου.

Παράλληλα, αναγκαία είναι η δημιουργία ενός **συλλογικού δικτύου που να συνδέει τις προσπάθειες όλων των φορέων** που δραστηριοποιούνται σε αυτό το πεδίο, με σκοπό την ολοκληρωμένη διασύνδεση της περιηγητικής τουριστικής προσφοράς στη Σαντορίνη – τόσο όσον αφορά στα φυσιολατρικά, πολιτιστικά και ιστορικά στοιχεία που συνθέτουν την προσφορά αυτή, όσο και το εύρος των παρεχόμενων υπηρεσιών, ώστε να δημιουργηθεί μια «ταυτότητα» (brand) της Σαντορίνης ως προορισμού πεζοπορικού τουρισμού. Μια τέτοια πρωτοβουλία οφείλει επίσης να συμβάλλει στην προώθηση και δημιουργία ολοκληρωμένων δικτύων πεζοπορικών και ποδηλατικών διαδρομών στο νησί. Επίσης, να συμπεριλαμβάνει ενέργειες σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων προσέλκυσης επισκεπτών και δράσεων προβολής στην Ελλάδα και το εξωτερικό, όπως και την έκδοση πεζοπορικού οδηγού και τη δημιουργία σχετικής ιστοσελίδας.

Στόχος είναι να βοηθήσει τους επισκέπτες του νησιού να εξερευνήσουν με ασφάλεια και ευκολία το φυσικό και πολιτισμικό πλούτο του νησιού.

4.8 Πόροι & υποδομές πολιτιστικού τουρισμού (παραδοσιακά μουσεία – εκθέσεις – φεστιβάλ κλπ.)

Ο **πολιτιστικός τουρισμός** συνδέεται με τα κίνητρα του ανθρώπου για αναζήτηση εμπειριών και αποκόμιση γνώσεων για τον πολιτιστικό πλούτο–υλικό και άυλο – ενός

---

⁸⁰Υπουργική απόφαση 1513144/165/30.1.2017 » (ΦΕΚ 206/Β'/30.1.17), σε εφαρμογή του άρθρου 42 παρ. 9 του Ν. 4280/2014.

τουριστικού προορισμού. Ο πολιτισμός γίνεται αντιληπτός από τα μνημεία, τα έθιμα και τις παραδόσεις, τις πολιτιστικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες κλπ. του τόπου. Η επιδίωξη αυτή εντάσσεται στο ευρύτερο πεδίο του «βιωματικού τουρισμού» (experiential tourism) και αναφέρεται σε διαφορετικές μορφές τουρισμού, όπως δραστηριότητες στη φύση, τον γαστρονομικό τουρισμό, τον αρχαιολογικό τουρισμό, τα εκπαιδευτικά ταξίδια κ.α.

Δεδομένου ότι ο γαστρονομικός, ο αρχαιολογικός και ο αρχιτεκτονικός τουρισμός αποτελούν αντικείμενο ξεχωριστών εννοτήτων του παρόντος παραδοτέου, στο κεφάλαιο αυτό η έννοια του πολιτιστικού τουρισμού περιορίζεται στο **κίνητρο επίσκεψης ενός προορισμού με σκοπό την γνωριμία με τα τοπικά ήθη και έθιμα, την λαογραφία και ιστορία του τόπου**, καθώς και τη **συμμετοχή σε πολιτιστικές εκδηλώσεις και καλλιτεχνικά δρώμενα**. Τα ενδιαφέροντα αυτά μπορεί να συνθέτουν είτε το αποκλειστικό κίνητρο του τουρίστα για επίσκεψη του προορισμού, είτε να συν-διαμορφώνουν σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό το ταξιδιωτικό κίνητρο, από κοινού με άλλες μορφές τουριστικής δραστηριότητας.

Στη **Σαντορίνη**, όπως και στους περισσότερους καλοκαιρινούς προορισμούς της χώρας, οι πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη της προσφοράς σε προϊόντα του πολιτιστικού τουρισμού εκδηλώνονταν διαχρονικά στη σκιά της κυρίαρχης ταυτότητας του νησιού ως κλασικού προορισμού τουρισμού «ήλιου & θάλασσας», και στόχευαν επί το πλείστον στην ανάγκη εξυπηρέτησης της ζήτησης για τον εμπλουτισμό του φάσματος επιλογών που απευθύνονται στο τουριστικό κοινό της θερινής περιόδου. Στο πλαίσιο αυτό, τα πολιτισμικά αξιοθέατα του νησιού λειτουργούν απλά συμπληρωματικά προς το διαμορφωμένο τουριστικό προϊόν, ενώ και οι πολιτιστικές εκδηλώσεις αναπτύσσονται κυρίως κατά την υψηλή τουριστική περίοδο.

Η Σαντορίνη εξάλλου, προσελκύει κατά τα φαινόμενα (καθώς δεν υπάρχουν στατιστικά μεγέθη για την τεκμηρίωση αυτής της διαπίστωσης) έναν **περιορισμένο μόνο αριθμό επισκεπτών με πολιτιστικά ενδιαφέροντα**. Όπως επισημαίνεται σε πρόσφατη μελέτη του Πανεπιστημίου Αιγαίου⁸¹, «η επισκεψιμότητα των σημαντικότερων 'θέλγητρων' της Θήρας δεν μπορεί να θεωρηθεί ιδιαίτερα υψηλή, ενώ αυτή των μουσείων πρέπει να προβληματίσει ιδιαίτερα τους διαχειριστές τους σε ότι αφορά στην ελκυστικότητα τους στη σημερινή πραγματικότητα, αλλά και στον προορισμό στο σύνολό του». Σύμφωνα με τα αποτελέσματα έρευνας τουριστών που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της μελέτης, μόνο ποσοστό 3% των ερωτώμενων τουριστών δήλωσε ότι επισκέφθηκε αρχαιολογικούς χώρους και μουσειακούς χώρους, ομοίως ένα 3% επισκέφθηκε εκκλησίες. Ως αξιοσημείωτη αναφέρεται επίσης η σημαντική μείωση της επισκεψιμότητας όλων των αξιοθέατων για το 2016. Σύμφωνα εξάλλου με πληροφορίες που συνέλεξε η ομάδα μελέτης, ο μέσος όρος επισκεψιμότητας (σε ετήσια βάση) για ορισμένα από τα μικρά ιδιωτικά μουσεία δεν ξεπερνά τα 10 άτομα.

---

⁸¹ «Τουριστικό Πανόραμα Σαντορίνης – Αποτύπωση της κατάστασης τουριστικής δραστηριότητας και των επιπτώσεών της στον προορισμό, ανάλυση SWOT και εναλλακτικά σενάρια πολιτικής», Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2017.

Στη Σαντορίνη διαμορφώνεται εντούτοις τα τελευταία χρόνια μια **πολυσχιδής και ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα πολιτιστική προσφορά** που την διαφοροποιεί πλέον έντονα από τα περισσότερα άλλα νησιά της χώρας.

Ένα αξιόλογο εύρος από **δημοτικές επιχειρήσεις, πολιτιστικούς συλλόγους και μεμονωμένες τουριστικές επιχειρήσεις** του νησιού συμμετέχουν στην αξιοποίηση της πολιτισμικής κληρονομιάς του νησιού, την ανάδειξη των πολιτιστικών πόρων και στη διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων, παράλληλα με φορείς και επαγγελματίες που παρέχουν υποστηρικτικές υπηρεσίες και συμπληρώνουν την προσφορά πολιτιστικού τουρισμού στη Σαντορίνη.

Στο επίκεντρο αυτής της προσφοράς πολιτιστικού τουρισμού στη Σαντορίνη που επιχειρεί να συνδέσει τη τουριστική δραστηριότητα με την τοπική πολιτισμική παράδοση, την αρχιτεκτονική κληρονομιά, τις τέχνες και τη γαστρονομία του νησιού, βρίσκονται **εκδηλώσεις, παραστάσεις, εκθέσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα** κλπ. που διοργανώνονται από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, αλλά και τα διάφορα **ιδιωτικά μουσεία και ιδρύματα**.

Μεταξύ των πολιτιστικών εκδηλώσεων ξεχωρίζουν οι συναυλίες κλασικής μουσικής στο πλαίσιο του **«Διεθνούς Μουσικού Φεστιβάλ»** που πραγματοποιείται από το 1979 κάθε Σεπτέμβριο, το **«Φεστιβάλ Μεγάρου Γκύζη»⁸²** που πραγματοποιείται από το 1981 κάθε Αύγουστο, το **Santorini Jazz Festival**, που λαμβάνει χώρα τον Ιούλιο από το 1997, καθώς και το πρόγραμμα εκδηλώσεων που διοργανώνει από το 2014 το **Εργοστάσιο Τεχνών Σαντορίνης (Santorini Arts Factory SAF)⁸³**. Επίσης, τα **«Ηφαιστεια»**, ένα φεστιβάλ με εκδηλώσεις, συναυλίες, παραστάσεις χορού και εικονική έκρηξη του ηφαιστείου με πυροτεχνήματα που διεξάγεται τον Αύγουστο.

Το **«Διεθνές Μουσικό Φεστιβάλ»⁸⁴**, όπου εμφανίζονται διάσημοι καλλιτέχνες από όλο τον κόσμο, διοργανώνεται στον χώρο του Συνεδριακού Κέντρου του Ιδρύματος Π.Μ. Νομικού από το **Πολιτιστικό Σωματείο «Οι Φίλοι της Σαντορίνης»** και υπό την καλλιτεχνική διεύθυνση της Αθηνάς Καποδίστρια, καθώς και υπό την αιγίδα και με τη στήριξη του Δήμου Θήρας. Το **«Ίδρυμα Θήρας – Πέτρος Μ. Νομικός»** ιδρύθηκε το 1993, με σκοπό την προώθηση κάθε είδους πολιτιστικής, καλλιτεχνικής, κοινωνικής και επιστημονικής δραστηριότητας σχετική με τη Θήρα και τις Κυκλάδες. Πρωταρχικό ρόλο ανάμεσα σε αυτές κατέχει η εκδοτική δραστηριότητα. Επιπλέον, οργανώνει συνέδρια, σεμινάρια, εκθέσεις, συναυλίες. που αφορούν στον πολιτισμό της Θήρας και τη γεωλογία του νησιού κ.α. Το μεγαλύτερο μέρος των εκδηλώσεων που διοργανώνονται υπό την αιγίδα και με την επίβλεψη του Ιδρύματος Θήρας, λαμβάνουν χώρα στο Συνεδριακό Κέντρο Πέτρου Μ. Νομικού, που διαμορφώθηκε σε ένα αναπαλαιωμένο νεοκλασικό κτίριο των Φηρών.

Στο **Πνευματικό Κέντρο «Μέγαρο Γκύζη»**, ένα από τα σημαντικότερα πολιτιστικά ιδρύματα της Σαντορίνης, πραγματοποιούνται καθ' όλη τη διάρκεια του έτους πολιτιστικές εκδηλώσεις που καλύπτουν όλο το φάσμα της καλλιτεχνικής δημιουργίας, όπως μουσικές

⁸²<http://gyzimegaron.gr/therino-festival/>

⁸³www.santoriniartsfactory.gr

⁸⁴www.santorinimusicfestival.gr

εκδηλώσεις και συναυλίες κάθε είδους μουσικής, θεατρικές παραστάσεις & κινηματογραφικές προβολές, διαλέξεις & παρουσιάσεις βιβλίων, μόνιμες και περιοδικές εκθέσεις συλλογών έργων τέχνης & φωτογραφικές εκθέσεις.

Το «**Φεστιβάλ Μεγάρου Γκύζη**», μια καλοκαιρινή γιορτή πολιτισμού που ξεκίνησε να πραγματοποιείται από το 1981, έχει καθιερωθεί πλέον ως θεσμός στα θερινά καλλιτεχνικά δρώμενα της Σαντορίνης, αναβαθμίζοντας την πολιτιστική της ζωή και προσελκύοντας τόσο τους πολυάριθμους επισκέπτες όσο και τους κατοίκους του νησιού. Το φεστιβάλ εντάχθηκε το 2008 στο δίκτυο της *Ευρωπαϊκής Γιορτής της Μουσικής*, και το 2015 στην ευρωπαϊκή πλατφόρμα *EFFE – Europe for Festivals, Festivals for Europe* που έχει ως στόχο τη δημιουργία μιας πολιτιστικής πύλης για την παροχή πληροφορίες στους επαγγελματίες και στους πολίτες της Ε.Ε. για τα καλύτερα Φεστιβάλ που πραγματοποιούνται στην Ευρώπη, καθώς και την επιβράβευση των καινοτόμων καλλιτεχνικών φεστιβάλ για την εξαιρετική συμβολή τους στην ευρωπαϊκή και στην τοπική εθνική πολιτιστική ζωή.

Με την αρωγή της Καθολικής Επισκοπής Θήρας, οι μουσικές εκδηλώσεις του Φεστιβάλ γίνονται πλέον και στους ιστορικούς ναούς της Καθολικής συνοικίας, που σημαίνει ότι μπορούν πλέον να προσκαλούνται και μεγαλύτερα μουσικά σύνολα. Από το 2017, εγκαινιάστηκαν δύο συνεργασίες, με την Κρατική Ορχήστρα Αθηνών και με τα Μουσικά Σύνολα της ΕΡΤ (Ελληνικής Ραδιοφωνίας και Τηλεόρασης). Επισημαίνεται, ότι όλες οι εκδηλώσεις του φεστιβάλ προσφέρονται δωρεάν στους κατοίκους και στους επισκέπτες, Έλληνες και ξένους, χάρη στην οικονομική αρωγή της Καθολικής Επισκοπής Θήρας.

Ιδιαίτερα αξιοσημείωτη είναι ωστόσο η πρωτοβουλία της καλλιτεχνικής διεύθυνσης του φεστιβάλ Μεγάρου Γκύζη για την καθιέρωση πολιτιστικών εκδηλώσεων **καθ' όλη τη διάρκεια του έτους**. Από την περίοδο 2016-17, οι εκδηλώσεις του Μεγάρου Γκύζη συνεχίστηκαν και κατά τη διάρκεια του χειμώνα, αποτελώντας πυρήνα πολιτισμού και πόλο έλξης τόσο για τους χειμερινούς επισκέπτες όσο και για τους κατοίκους του νησιού. Σε συνεργασία με το Δήμο Θήρας και το ΔΑΠΠΟΣ πραγματοποιήθηκαν κατά τις χειμερινές περιόδους 2016/2017 και 2017/2018 τουλάχιστον 50 εκδηλώσεις που περιελάμβαναν όλα τα είδη μουσικής, καθώς και την παρουσίαση θεατρικών έργων, παιδικών παραστάσεων, ακόμα και παραστάσεων όπερας. Οι εκδηλώσεις αυτές πραγματοποιούνται τόσο στην ανακαινισμένη αίθουσα του Μεγάρου Γκύζη, όσο και στον υποβλητικό καθεδρικό του Αγ. Ιωάννη Βαπτιστή (Ντόμο).

Το φεστιβάλ μουσικής τζαζ στο Καμάρι διοργανώνεται από την αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία «**Santorini Jazz Festival**», που έχει σκοπό την οργάνωση, παραγωγή και προώθηση πολιτιστικών δρώμενων. Το φεστιβάλ έχει πλέον καθιερωθεί ως καλλιτεχνικός θεσμός του νησιού και υποστηρίζεται από τον Δήμο Θήρας, καθώς και από επιχειρήσεις – χορηγούς από την Σαντορίνη και την Αθήνα. Χώρος φιλοξενίας του φεστιβάλ είναι ο θερινός κινηματογράφος «Καμάρι».

Το «**Εργοστάσιο Τεχνών Σαντορίνης**» (SAF), βραβευμένο από τον Ευρωπαϊκό Θεσμό EFFE (Europe for Festivals, Festivals for Europe), φιλοξενεί κάθε χρόνο ένα **φεστιβάλ τεχνών** με ένα πλούσιο **πρόγραμμα δράσεων και καλλιτεχνικών δρώμενων** που περιλαμβάνει θεατρικές και χορευτικές παραστάσεις, συναυλίες κλασικής και σύγχρονης μουσικής, performances, σεμινάρια και εικαστικές εκθέσεις. Το 2015, κατά τη διάρκεια του

καλοκαιριού, παρουσίασε την εικαστική έκθεση **REMOVEMENT**, στην οποία φιλοξενήθηκαν έργα σημαντικών Ελλήνων και διεθνών καλλιτεχνών. Το καλοκαίρι του 2017 (από Ιούνιο μέχρι αρχές Οκτώβρη) φιλοξένησε το διεθνές φεστιβάλ σύγχρονης τέχνης **«Orange Water 3»**, παρουσιάζοντας στους χώρους του, ως συν-διοργανωτής του φεστιβάλ που τελεί υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, του Υπουργείου Τουρισμού και της Ολλανδικής Πρεσβείας, εκθέσεις ζωγραφικής, γλυπτικής, βιντεοπροβολές και εγκαταστάσεις από διακεκριμένους Έλληνες, Ολλανδούς αλλά και άλλων εθνικοτήτων εικαστικούς.

Το SAF ιδρύθηκε το 2014 με σκοπό την προώθηση της Ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω πολιτιστικών και εκπαιδευτικών δράσεων, τόσο στους Έλληνες όσο και στους ξένους επισκέπτες του νησιού. Στεγάζεται σε ένα από τα πλέον αναγνωρίσιμα κτίρια της Σαντορίνης, το παλιό εργοστάσιο τομάτας στη Βλυχάδα, το οποίο πλέον λειτουργεί ως Βιομηχανικό Μουσείο Τομάτας «Δ. Νομικός». Από το 2015, το SAF ξεκίνησε έναν κύκλο συνεργασίας με το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, τον Κύκλο Κυκλάδων και την Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών.

Πόλοι έλξης επισκεπτών – Ελλήνων αλλά και ξένων – είναι και οι **θρησκευτικές εκδηλώσεις και τα πανηγύρια** της Σαντορίνης, με έναν ισορροπημένο συνδυασμό θρησκευτικής ευλάβειας και κοσμικής διασκέδασης. Κορυφαίο είναι το πανηγύρι της Επισκοπής στη Μέσα Γωνιά το δεκαπενταύγουστο, στο οποίο προσφέρεται παραδοσιακή φάβα, ενώ εξίσου γνωστά είναι του Προφήτη Ηλία (20 Ιουλίου) στα Φηρά, των Αγίων Επτά Παίδων (4 Αυγούστου) στην Οία και του Αγίου Αβερκίου, προστάτη των κρασιών, στο Εμπορειό (22 Οκτωβρίου).

Μεταξύ των **εκπαιδευτικών προγραμμάτων** ξεχωρίζει το πρόγραμμα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας που προσφέρει το *Κέντρο Ελληνικού Πολιτισμού*⁸⁵ από το 2014 στο Μεγαλοχώρι. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε ενήλικους ξενόγλωσσους σπουδαστές, οι οποίοι επισκέπτονται κατά τη διάρκεια του δεκαπενθήμερου προγράμματος ιδιαίτερα σημεία της Σαντορίνης, για να μυηθούν στον ελληνικό πολιτισμό και γνωρίσουν τη ζωή των τόπων, τις εργασίες, τις κατοικίες και τις συνήθειες τους.

Τέλος, η **πολιτιστική υποδομή** του νησιού περιλαμβάνει έναν ιδιαίτερα αξιόλογο αριθμό **θεματικών μουσείων – δημόσιων και ιδιωτικών – πολιτιστικών κέντρων, ιδρυμάτων και εκθεσιακών χώρων** (βλ. Κεφάλαιο 3.3), τα οποία συμβάλλουν στην ανάδειξη χαρακτηριστικών της τοπικής παράδοσης και ιστορίας, αλλά και της σύγχρονης τέχνης και καλλιτεχνικής δημιουργίας, και αποτελούν σημεία αναφοράς για την ολοκληρωμένη επίσκεψη στη Σαντορίνη.

Επισημαίνεται, ότι επισκέψεις σε πανηγύρια και μουσεία, καθώς και η συμμετοχή σε πολιτιστικές εκδηλώσεις και καλλιτεχνικά δρώμενα, συνθέτουν το πολιτιστικό πρόγραμμα που προσφέρουν πολλά από τα **τουριστικά γραφεία** του νησιού, που στοχεύουν στην εξυπηρέτηση μιας αυξανόμενης ζήτησης για ένα πιο διευρυμένο φάσμα επιλογών, η οποία εκδηλώνεται κυρίως από το τουριστικό ρεύμα της θερινής περιόδου, αλλά ολοένα περισσότερο και από τους τουρίστες που επισκέπτονται το νησί κατά τη χειμερινή περίοδο.

---

⁸⁵ www.hcc.edu.gr

Η εξυπηρέτηση αυτής της ζήτησης αντανακλάται μεταξύ άλλων και στη διευρυμένη λειτουργία πολλών μουσείων και πολιτιστικών χώρων για διάστημα μεγαλύτερο από τη συνήθη τουριστική περίοδο.

Όσον αφορά στην **προβολή των δραστηριοτήτων πολιτιστικού περιεχομένου** στη Σαντορίνη, έχει τα τελευταία χρόνια διαμορφωθεί μια αξιόλογη ποικιλία διαφορετικών και καλά ενημερωμένων **πηγών διαδικτυακής πληροφόρησης**, σε τοπικό και υπερτοπικό επίπεδο. Αρκετές ιστοσελίδες αφιερώνουν μάλιστα μέρος του περιεχομένου τους στην ειδική προβολή εκδηλώσεων κατά τη χειμερινή περίοδο. Ενδεικτικά αναφέρονται οι επίσημη διαδικτυακή πύλη του Δήμου Θήρας⁸⁶ και του Δημοτικού Αθλητικού Πολιτιστικού Περιβαλλοντικού Οργανισμού Σαντορίνης (ΔΑΠΠΟΣ)⁸⁷, και οι ενημερωτικές ιστοσελίδες «Τα Νέα της Σαντορίνης»⁸⁸ και «Art & Life»⁸⁹.

Τα τελευταία χρόνια γίνεται πλέον αντιληπτή και στη Σαντορίνη ανάγκη στροφής προς τον ποιοτικό εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος, μιας διαδικασίας η οποία μεταξύ άλλων ακολουθεί την προσέγγιση θεώρησης τη **πολιτιστικής κληρονομιάς ως εργαλείου βιώσιμης τοπικής ανάπτυξης**. Η διαμόρφωση μιας **ελκυστικής τουριστικής προσφοράς πολιτιστικού περιεχομένου** στη Σαντορίνη και η επιδίωξη δημιουργίας **«ταυτότητας» ως προορισμού πολιτιστικού τουρισμού**, στον βαθμό που οι πόροι πολιτιστικού ενδιαφέροντος θα μπορούν να αποτελούν τουλάχιστον συμπληρωματικό – αν όχι αποκλειστικό – κίνητρο επίσκεψης του νησιού, ασφαλώς μπορεί να της προσδώσει ένα ισχυρό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε σχέση με άλλους τουριστικούς προορισμούς στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, αλλά και τη δυνατότητα επίτευξης του στόχου για τουρισμό στο νησί όλο τον χρόνο.

Παραμένουν ωστόσο ακόμη **σημαντικά περιθώρια για την ενίσχυση της προβολής και ανάδειξης της ιδιαίτερης πολιτιστικής ταυτότητας της Σαντορίνης**, ώστε να μπορέσει να συμβάλλει καταλυτικά στη **λειτουργία της πολιτισμικής κληρονομιάς ως αναπτυξιακού παράγοντα** του τόπου, αλλά και την προσέλκυση νέων οικονομικών λειτουργιών και την ενθάρρυνση της καινοτομίας στην τοπική οικονομία.

Η ανάγκη εξάλλου για την αποτελεσματική **διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς στο πλαίσιο της τουριστικής ανάπτυξης** απασχολεί πλέον και παγκόσμιους οργανισμούς, όπως τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, την UNESCO, τη Διεθνή Οργάνωση Μνημείων και Τόπων ICOMOS, την Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank), και το Συμβούλιο της Ευρώπης, οι οποίοι τα τελευταία χρόνια ερευνούν, σχεδιάζουν και εφαρμόζουν πολιτικές διάδοσης και ανάπτυξης του πολιτιστικού τουρισμού, τον οποίον εντάσσουν στα προγράμματά τους ως ένα από τα σημαντικότερα μέσα βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης με τη μικρότερη δυνατή επιβάρυνση στο περιβάλλον και τους τοπικούς πολιτισμούς.

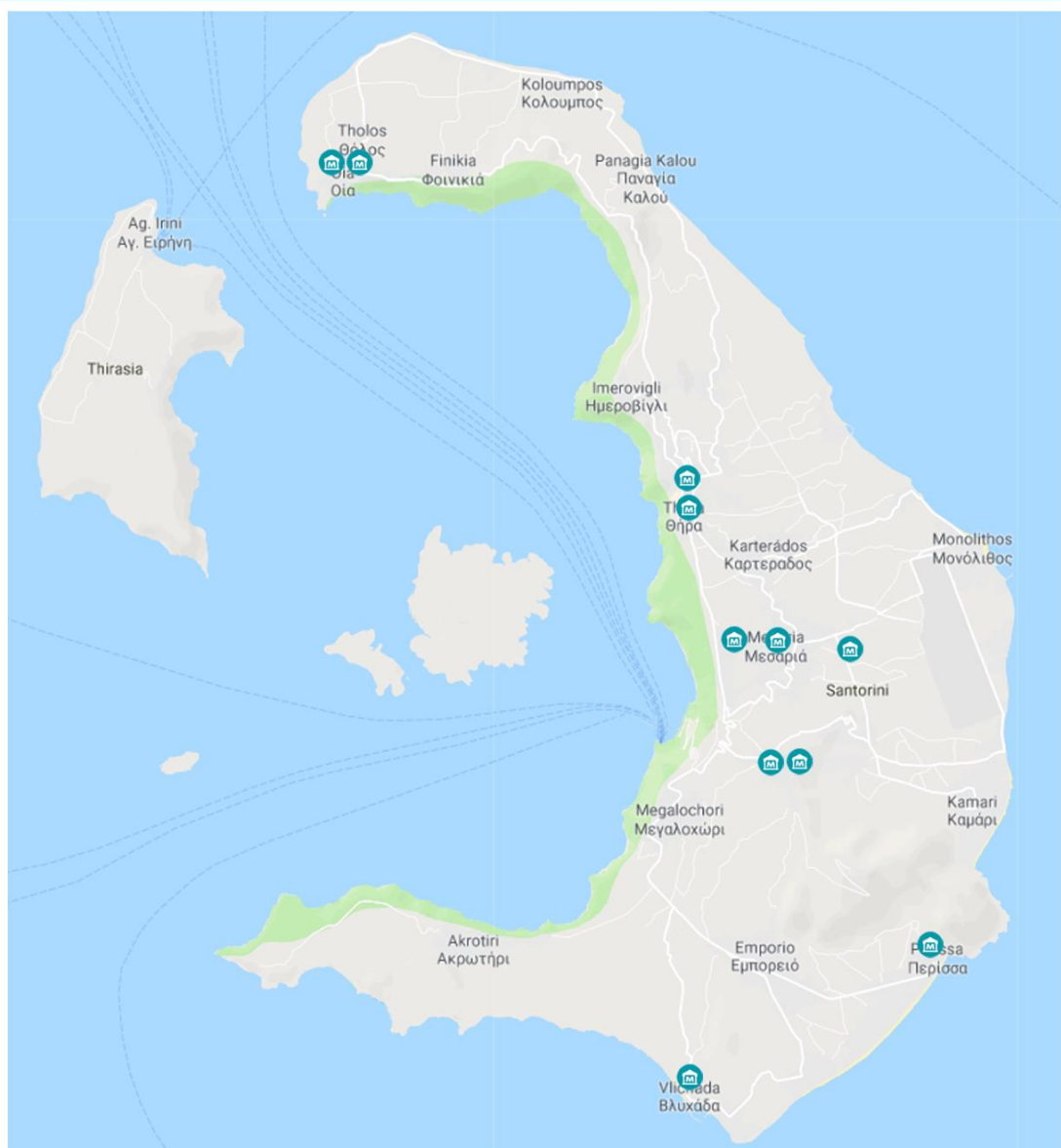
⁸⁶<https://www.thira.gov.gr/egovernment/ekdiloseis/programmapolitistikonekdiloseon2017-18,08/07/17-28/04/2018-40000067.html>

⁸⁷<http://www.dappos.gr/category/εκδηλώσεις-2017/>

⁸⁸www.neasantorinis.gr/politistika

⁸⁹www.artandlife.gr/santorini/events

Πολιτιστικοί Πόροι και Υποδομές

 Μουσείο

Μια προτεινόμενη προσέγγιση για την αποτελεσματική αξιοποίηση και διαχείριση των πολιτιστικών αξιών της Σαντορίνης ως μέσο βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης δύναται να περιλαμβάνει τις ακόλουθες **βασικές κατευθυντήριες γραμμές υλοποίησης**:

- τη δημιουργία πολιτιστικών θεματικών διαδρομών με σκοπό την ανάδειξη και καλλιέργεια όλων των πολιτιστικών στοιχείων του νησιού, με πρόβλεψη ενεργειών για την καθοδήγηση και τη διευκόλυνση πρόσβασης όσο το δυνατόν ευρύτερων ομάδων επισκεπτών σε αυτές,

- την εντατικοποίηση και υποστήριξη των πρωτοβουλιών για τον εμπλουτισμό – ποσοτικό και ποιοτικό – των προσφερόμενων δραστηριοτήτων πολιτιστικού περιεχομένου καθ’ όλη τη διάρκεια του έτους, καθώς και την υλοποίηση δράσεων προβολής τους ώστε να λειτουργήσουν τόσο ως μέσο προσέλκυσης επισκεπτών ειδικών ενδιαφερόντων, όσο και ως μέσο επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου (στο πλαίσιο αυτό αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον και η επιλογή κατάλληλων μεθόδων και πρακτικών προσέλκυσης επαναλαμβανόμενων επισκεπτών στο νησί με σκοπό την καλλιέργεια μιας πιο στενής σχέσης και «αφιέρωσης» του ενδιαφέροντός τους στο πολιτιστικό γίνεσθαι της Σαντορίνης),
- την ανάδειξη και προβολή δραστηριοτήτων άμεσα συνυφασμένων με την τοπική αγροτική, βιοτεχνική και χειροτεχνική παραγωγή, π.χ. τοπικά εργαστήρια παραδοσιακών τεχνών, ως συμπληρωματικό μέσο ενίσχυσης της μικρής επιχειρηματικότητας και διαφοροποίησης της παραγωγικής βάσης στο νησί,
- την κινητοποίηση επιχειρηματικής δραστηριότητας για την παροχή σύγχρονων (καινοτόμων) υπηρεσιών οργάνωσης και προβολής εκδηλώσεων.

Και στην περίπτωση αυτή, η αποτελεσματικότητα εφαρμογής αυτών των κατευθυντήριων γραμμών εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από το βαθμό **ευρύτερης δικτύωσης και συνεργασίας όλων των φορέων και παραγόντων** που δύναται να συνδιαμορφώσουν την προσφορά του πολιτιστικού τουρισμού στη Σαντορίνη (Δημοτική αρχή, πολιτιστικοί σύλλογοι, ιδρύματα, επιχειρήσεις, επαγγελματικοί φορείς κλπ.). Ως ιδιαίτερης σημασίας αναδεικνύεται σχετικά αφενός η ανάγκη ενεργοποίησης του τοπικού πληθυσμού στη διαμόρφωση του πολιτιστικού περιεχομένου και των συναφών δράσεων, και αφετέρου η διασύνδεση μεταξύ των φορέων διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς, του επιχειρηματικού δυναμικού τοπικής παραγωγής και παροχής υπηρεσιών, καθώς και των διαφόρων μορφών οργανώσεων της τοπικής κοινωνίας.

Πίνακας 43: Μουσεία

Όνομα	Διεύθυνση	URL
Μουσείο Μέγαρο Γκύζη	Φηρά	http://gyzimegaron.gr/grmuseum
Μουσείο Οίνου	Βόθωνας	www.mouseioinou.gr
Συλλογή Ορυκτών και Απολιθωμάτων	Περίσσα	
Αρχοντικό Αργυρού	Μεσαριά	http://argyros mansion.com
Εκκλησιαστική Συλλογή Πύργου	Πύργος	
Ναυτικό Μουσείο	Οία	

SantoriniArtsFactory - Βιομηχανικό Μουσείο Ντομάτας	Παραλία Βλυχάδας	www.santoriniartsfactory.gr
Κάναβα Σαντορίνη	Μεσαριά	
Μουσείο μουσικών οργάνων	Οία	
Traditional Village of Drosos-Chryssos	Πύργος	www.santorini-museum.com

4.9 Πόροι & υποδομές μορφωτικού τουρισμού

Αν και ο **μορφωτικός τουρισμός**, ή εκπαιδευτικός τουρισμός, προς το παρόν δεν βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος, ούτε των δημοσίων φορέων άσκησης τουριστικής πολιτικής αλλά ούτε και των επαγγελματικών φορέων, εν τούτοις **η Σαντορίνη συγκεντρώνει** και στον τομέα αυτό ποικίλους **πόρους, υποδομές και θετικές προϋποθέσεις**. Εδώ συγκαταλέγονται κτιριακές και οργανωτικές υποδομές συνεδρίων, ποικίλοι χώροι και δραστηριότητες σεμιναρίων και μαθημάτων, επιτυχημένη ιστορία συνεδρίων και εκπαιδευτικές επισκέψεις πανεπιστημίων.

Στην Σαντορίνη υπάρχουν δυο σχετικά μικρά, δυναμικότητας έως 200 συνέδρων, αλλά καλά οργανωμένα **συνεδριακά κέντρα** και μια έμπειρη **εταιρεία διοργάνωσης συνεδρίων**.

Πίνακας 44: Συνεδριακά κέντρα της Σαντορίνης

Συνεδριακό κέντρο	Διεύθυνση	URL
Πέτρου Μ. Νομικού	Φηρά	www.thera-conferences.gr/PLAISIA.htm
Ίδρυμα Λ. & Ε. Μπελλώνια	Φηρά	www.bellonio.gr

Το **Συνεδριακό Κέντρο Πέτρου Μ. Νομικού** είναι εγκατεστημένο στα Φηρά, με θέα στην καλντέρα και το ηφαίστειο. Το νεοκλασσικό Αρχοντικό με το χαρακτηριστικό κόκκινο χρώμα έχει μετατραπεί σε ένα σύγχρονο λειτουργικό Συνεδριακό Κέντρο διατηρώντας παράλληλα τον παραδοσιακό του χαρακτήρα. Διαθέτει αίθουσα συνεδριάσεων 178,40 τ.μ. μέγιστης χωρητικότητας 200 ατόμων, με εξαίρετη ακουστική και κλιματισμό, αίθουσα συμβουλίων χωρητικότητας 20 ατόμων, χώρους για συνεστιάσεις, δεξιώσεις και κοινωνικές εκδηλώσεις, χώρο για ομάδες εργασίας, χώρους για εγγραφές, γραμματειακή και τεχνική υποστήριξη, χώρους για διαλείμματα καφέ, καθώς και όλα τα σύγχρονα οπτικό-ακουστικά μέσα.

Το **Συνεδριακό Κέντρο του Ιδρύματος Λ. & Ε. Μπελλώνια**, επίσης στα Φηρά, μπορεί να φιλοξενήσει έως 160 άτομα και είναι εφοδιασμένο με τον απαραίτητο τεχνολογικό

εξοπλισμό, συμβάλλοντας στην επιτυχία κάθε συνεδρίου, ημερίδας ή διάλεξης. Παρέχει επίσης τη δυνατότητα διοργάνωσης πολιτιστικών εκδηλώσεων (θεατρικών και μουσικών παραστάσεων), αλλά και εικαστικών γεγονότων, συνεισφέροντας στην περαιτέρω πολιτιστική ανάπτυξη της Σαντορίνης.

Παράλληλα, πολιτιστικά κέντρα όπως το Μέγαρο Γκύζη ή το Εργοστάσιο Τεχνών Σαντορίνης (SAF) διαθέτουν επίσης αίθουσες με την δυνατότητα διενέργειας μικρότερων συνεδρίων ενώ, τέλος, σειρά ξενοδοχείων προσφέρει μικρότερες αίθουσες για συνέδρια ή σεμινάρια.

Ο **Ηλιότοπος**, από το 1993, έχει μεγάλη εμπειρία στη διοργάνωση και διαχείριση συνεδρίων κι έχει οργανώσει με επιτυχία πάνω από 150 εκδηλώσεις στη Σαντορίνη. Διεθνείς οργανισμοί και ενώσεις, μη κυβερνητικοί φορείς, ξένα και ελληνικά πανεπιστήμια, ιδιωτικές εταιρείες από την Ελλάδα και το εξωτερικό επιλέγουν να διοργανώνουν συνέδρια, συναντήσεις, εκπαιδευτικά σεμινάρια, εργαστήρια κλπ. στη Σαντορίνη και να την κάνουν διεθνή προορισμό για διασκέψεις και συναντήσεις καθ' όλη της διάρκεια του έτους.⁹⁰

Στη Σαντορίνη διενεργείται κάθε χρόνο σημαντικός αριθμός συνεδρίων, μέρος των οποίων έχει αντικείμενο που σχετίζεται άμεσα με το νησί. Εκτιμάται ότι ο τομέας των συνεδρίων παρουσιάζει περιθώρια ανάπτυξης για μικρά ακροατήρια υψηλού επιπέδου, κυρίως από το εξωτερικό, όπου η ελκυστικότητα της Σαντορίνης και οι εξαιρετικές υποδομές φιλοξενίας και εστίασης αποτελούν βασικό κριτήριο επιλογής. Κρίσιμος παράγοντας για την προοπτική αυτή αποτελεί η πύκνωση των άμεσων αεροπορικών συνδέσεων με επιχειρηματικά κέντρα στην Ευρώπη.

Σημαντική ανάπτυξη παρουσιάζει τα τελευταία χρόνια ο **τομέας των σεμιναρίων και μαθημάτων** που απευθύνεται στους επισκέπτες του νησιού. Οι βασικοί τομείς αφορούν στις αθλητικές δραστηριότητες, με έμφαση σε εκείνες που σχετίζονται με την θάλασσα, στις καλλιτεχνικές (εικαστικές τέχνες), στην μαγειρική και στις παιδικές.

Την μεγαλύτερη ποικιλία προσφερόμενων μαθημάτων και σεμιναρίων παρέχει ο **τομέας των θαλάσσιων αθλημάτων**. Ιδιαίτερες προοπτικές ανοίγει η πρόσφατη δραστηριοποίηση του **Ναυτικού Ομίλου Σαντορίνης** στην οργάνωση μαθημάτων ιστιοπλοΐας ανοικτής θάλασσας, και μάλιστα τον Νοέμβριο. Τα μαθήματα παρέχουν την δυνατότητα απόκτησης διπλώματος καπετάνιου (skipper).

Πίνακας 45: Εταιρείες διοργάνωσης σεμιναρίων στον τομέα των θαλάσσιων αθλημάτων

Σεμινάρια αθλητισμού	Διεύθυνση	URL
Atlantis Oia	Οία	http://atlantisoia.com
Aegean Divers	Πύργος	www.aegeandivers.com

⁹⁰<http://heliotopos.conferences.gr>

Santorini Kite	Παραλία Μονόλιθος	http://santorinikite.gr
Santorini Sea Kayak	Ακρωτήρι	www.santoriniseakayak.com
Nemely Windsurf & Sup Center	Καμάρι	www.nemelycenter.com
Santorini Horse Riding	Ακρωτήρι	www.santorinihorseriding.gr
Ναυτικός Όμιλος Σαντορίνης	Βλυχάδα	www.santorininc.com

Στον **καλλιτεχνικό τομέα** τα μαθήματα και σεμινάρια (π.χ. γλυπτικής, μαρμαρογλυπτικής, κεραμικής) πραγματοποιούνται συνήθως σε πολυχώρους όπου συνυπάρχουν και εργαστήρια, γκαλερί και χώροι εκθέσεων. Άλλα περιστασιακά μαθήματα, όπως ζωγραφικής και φωτογραφίας, προσφέρονται σε οργανωμένους χώρους ή στην ύπαιθρο.

Πίνακας 46: Εταιρείες διοργάνωσης σεμιναρίων στον τομέα της τέχνης

Σεμινάρια τέχνης	Διεύθυνση	URL
Χώμα και Νερό	Μεγαλοχώρι	
Spira Marble	Μεσαριά	www.kouskouris.gr
Βαβέλ	Παραλία Πορί	www.babel-santorini.gr/index.php
1260 Ceramic Sturio	Μεγαλοχώρι	http://1260ceramicstudio.com
Symposion Music and Mythology	Μεγαλοχώρι	www.symposionsantorini.com

Το εστιατόριο Σελήνη ξεκίνησε πρώτο τα **μαθήματα μαγειρικής** στη Σαντορίνη, πλέον με καθημερινές εναλλακτικές προτάσεις και ποικίλες μορφές, συνδυάζοντας και τη γευσιγνωσία του κρασιού και του ελαιόλαδου. Άλλα εστιατόρια, οινοποιεία αλλά και ξενοδοχεία έχουν ακολουθήσει κι έχουν διαμορφώσει ένα πλούσιο τοπίο επιλογών μαθημάτων μαγειρικής.

Πίνακας 47: Εταιρείες διοργάνωσης σεμιναρίων στον τομέα της μαγειρικής

Σεμινάρια μαγειρικής	Διεύθυνση	URL
Σελήνη	Πύργος	www.selene.gr

Κόκκαλο	Θήρα	https://kokkalosantorini.com
Οινοποιείο Αρτέμη Καραμολέγκου	Έξω Γωνιά	www.artemiskaramolegos-winery.com

Αξιοσημείωτη είναι η εγκατάσταση **κέντρου εκμάθησης νέων ελληνικών** στο νησί. Από το 2014, τα καλοκαιρινά μαθήματα ελληνικής γλώσσας και πολιτισμού του **Κέντρου Ελληνικού Πολιτισμού** γίνονται στο Μεγαλοχώρι. Έτσι μια παρέα ανθρώπων από όλον τον κόσμο συμμετέχει στα πολιτιστικά δρώμενα του νησιού με κέντρο την αγάπη για την ελληνική γλώσσα και τον ελληνικό πολιτισμό. Το κέφι της ελληνικής παράδοσης αλλά και το ανήσυχο πνεύμα της σύγχρονης Ελλάδας εκφράζουν διαχρονικές και πανανθρώπινες αξίες με το δικό τους ξεχωριστό χρώμα.

Πίνακας 48: Εταιρείες διοργάνωσης σεμιναρίων στον τομέα της εκμάθησης γλώσσας

Σεμινάρια για γλώσσας	Διεύθυνση	URL
Κέντρο Ελληνικού Πολιτισμού	Μεγαλοχώρι	www.hcc.edu.gr

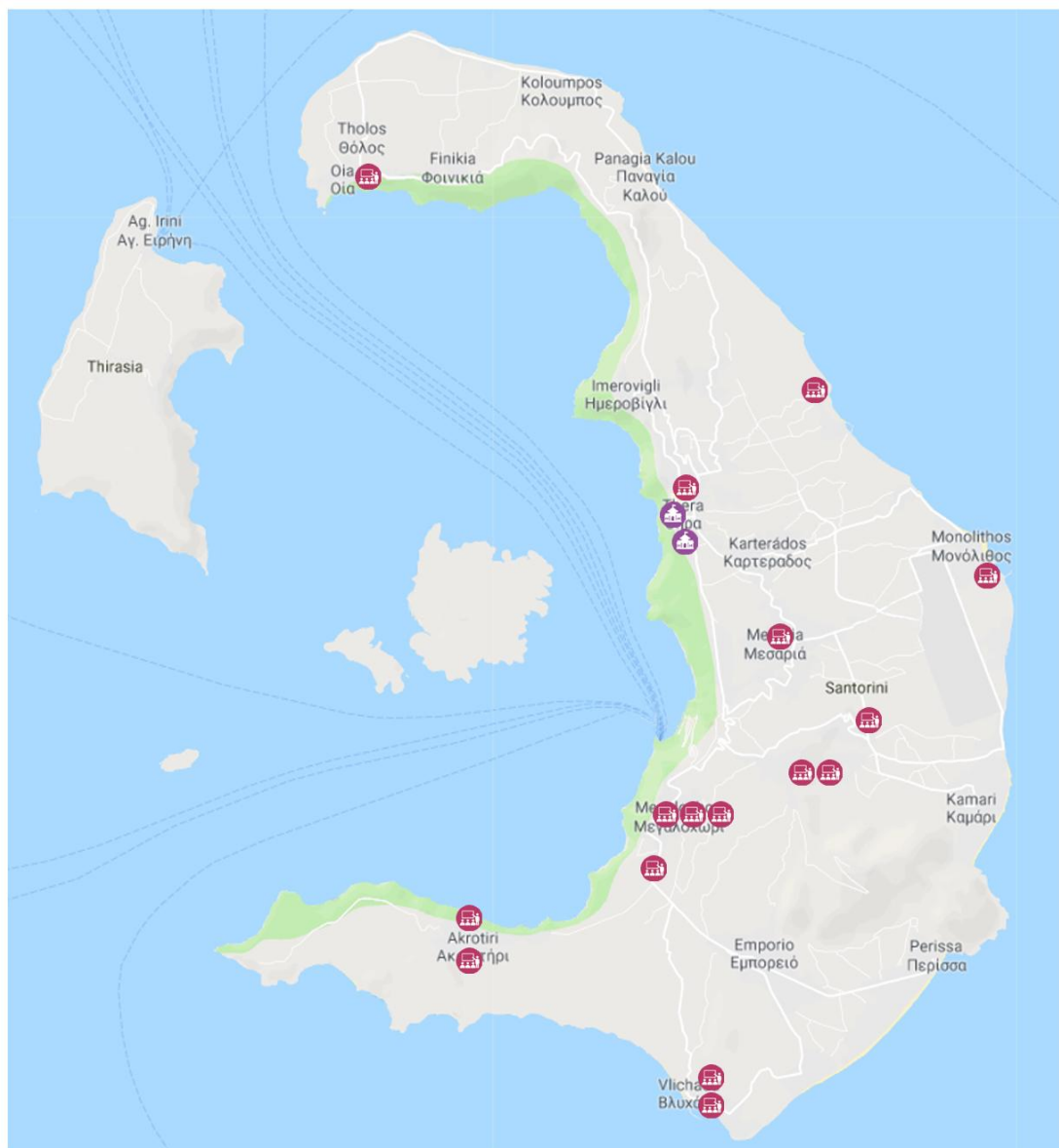
Όσον αφορά στις **δράσεις για παιδιά** πρωτοστατεί το Εργοστάσιο Τεχνών Σαντορίνης SAF στην Βλυχάδα με εκπαιδευτικά προγράμματα και εργαστήρια καθ' όλο το χρόνο, συνεργαζόμενο στενά με εκπαιδευτικούς, σχολεία, συλλόγους και αξιόλογους φορείς όπως το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης.

Πίνακας 49: Εταιρείες διοργάνωσης σεμιναρίων στον τομέα των δράσεων για παιδιά

Σεμινάρια για παιδιά	Διεύθυνση	URL
Εργοστάσιο Τεχνών Σαντορίνης (SAF)	Βλυχάδα	www.santoriniartsfactory.gr
Ναυτικός Όμιλος Σαντορίνης	Βλυχάδα	www.santorininc.com

Ο τομέας των μαθημάτων και σεμιναρίων εκτιμάται ότι διαθέτει σημαντικά περιθώρια ανάπτυξης, τόσο ποσοτικά όσο και στην ποικιλία των αντικειμένων. Πιθανά αντικείμενα για τα οποία διαθέτει άριστες προϋποθέσεις η Σαντορίνη είναι η γεωλογία, η αρχαιολογία, η αρχιτεκτονική και ο ίδιος ο τουρισμός. Τέλος και η φιλοσοφία παρουσιάζει ελκυστικότητα ως μάθημα σεμιναρίων, ειδικά για τους ξένους επισκέπτες.

Μορφωτικοί Πόροι και Υποδομές

 Συνεδριακό κέντρο
  Σεμινάρια & Μαθήματα

Ο **μορφωτικός τουρισμός** μπορεί να αναπτυχθεί σε ειδικό κλάδο επειδή σε κάποιες χώρες όπως π.χ. στη Γερμανία διέπεται από προνομιακό καθεστώς το οποίο παρέχει στους εργαζόμενους πρόσθετες μέρες ετήσιας άδειας. Προϋπόθεση αποτελεί οι προσφερόμενες μορφωτικές υπηρεσίες να ανταποκρίνονται στις δεσμεύσεις του σχετικού κανονισμού.⁹¹

Από την δεκαετία του 1960 η Σαντορίνη αποτελεί προσφιλή **προορισμό εκπαιδευτικών ταξιδιών με ομάδες φοιτητών**, τόσο των ελληνικών πανεπιστημίων όσο και των ξένων. Η παράδοση αυτή, που συνεχίζεται μέχρι σήμερα, αφορά κυρίως σχολές αρχιτεκτονικής, πολεοδομίας και γεωλογίας, ενώ πιο περιορισμένα και αρχαιολογίας. Έντονο ενδιαφέρον

⁹¹ www.bildungsurlaub.de/home.html

και παρουσία στον τομέα αυτό έχει το ΕΜΠ της Αθήνας, κυρίως με την Σχολή Αρχιτεκτόνων, και το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης. Αξιόλογο αποτέλεσμα έχει παράξει η αποστολή του Πανεπιστημίου του Cincinatti το 2004/5 με την μελέτη “Plan for the future of Santorini”.

Σε ότι αφορά τον μορφωτικό τουρισμό δεν έχει γίνει αντικείμενο βαθύτερου προβληματισμού της τοπικής επαγγελματικής κοινότητας του τουρισμού. Οι ιδιωτικές δραστηριότητες σεμιναρίων αποτελούν συνήθως παράπλευρη δραστηριότητα άλλου κεντρικού τουριστικού αντικειμένου (θαλάσσια σπορ, καλλιτεχνική δραστηριότητα, εστιατόρια κλπ.). Εξάιρεση και ένδειξη μίας νέας τάσης αποτελεί η λειτουργία θερινών τμημάτων εκμάθησης της Ελληνική γλώσσας που διοργανώνει στη Σαντορίνη από το 2014 το **Κέντρο Ελληνικού Πολιτισμού**⁹². Το κέντρο αυτό αποτελεί τον πρώτο αυτούσιο φορέα μορφωτικού τουρισμού στο νησί και διαθέτει και σχετικό επιστημονικό υπόβαθρο.⁹³

Οι επισκέψεις ομάδων φοιτητών υποστηρίζονται μέχρι σήμερα εθελοντικά από μεμονωμένους επαγγελματίες διαφόρων τουριστικών κλάδων καθώς και τον Δήμο Θήρας. Προς το παρόν δεν υπάρχει κάποια συστηματική πληροφόρηση ενδιαφερόμενων επισκεπτών στον τομέα αυτών ούτε η δυνατότητα επικοινωνίας ξένων σχολών ή πανεπιστημίων με αρμόδιο πρόσωπο για τυχόν επίσκεψη στο νησί.

---

⁹² <http://www.hcc.edu.gr/el/>

⁹³ <http://imic2015.conferences.gr/wp-content/uploads/GEORGIADOU.pdf>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 49: Τουριστικά γραφεία

Γραφείο	Διεύθυνση
Aegean Pearl Travel	Φηρά
Aegean Trails	Βόθωνας
Amprhitrion Holidays	Καρτεράδος
Ankor Travel	Περίσσα
Another Tour	Μεσσαριά
Avantgarde Travel	Εμπορείο
Axion	Ακρωτήρι
B.U.S. Travel	Καμάρι
Beleon Tours	Καρτεράδος
Belonias Travel	Μεσσαριά
Black Pearl	Μεγαλοχώρι
Blue Domes Tours Travel	Φηρά
Blue Lagoon Travel	Οία
Blue Line Santorini	Έξω Γωνία
Blue Shades of Greece	Άνω Βουρβουλοσθήρας
Boatmen	Φηρά
Boatmen	Ημεροβίγλι
Caldera Travel	Μεγαλοχώρι
Choose Yafy	Αεροδρόμιο
Diakoutros Travel	Φηρά
Diakoutros Port Agency	Ορμός Φηρών
Diakoutros Port Agency	Αθήνιος
Damigos Tours	Φηρά

Damson	Καρτεράδο
Destination Santorini Travel Bureau	Φηρά
Dimitris Elite Travel	Ακρωτήρι
Discover Santorini	Καρτεράδος
Divine Weddings & Travel	Πύργος
DNA Travel	Καμάρι
Echo Kilo	Φηρά
Ecorama Holidays	Οία
Eleftherios Drossos	Οία
Endless Blue	Φηρά
G.L.C.	Ημεροβίγλι
Gats Travel Santorini	Καμάρι
GIS Travel	Καμάρι
Guide Tours	Οία
H.I.S. Σαντορίνη	Καρτεράδο
Holiday Tours	Ορμός Αθήνιου
Ifantasea Travel	Αθήνιος
Indigo Tourism	Αγ. Ανδρέας
J.S.Bellonias & Partners Ltd.	Μεσσαριά
KD Tours	Περίσσα
Kivotos of Aegean	Βούρθουλος
Koronios Tours	Φηροστεφάνι
L.T.S. Luxury Transportation Services	Φηρά
Transfer and Tours	
Love Amazing	Ημεροβίγλι
M.T.S. Incoming	Καρτεράδο
Manos Travel	Καρτεράδο

Mega Travel Advisors	Φηρά
Memory Travel	Φηρά
Mendrinis Travel	Φηρά
Nick Marinakis Tours	Φηρά
Nomikos Travel Accommodation Division	Φηρά
Notos Travel	Μεγαλοχώρι
NST Travel	Οία
NST Travel	Θήρα
Ocean Wave Tours	Ημεροβίγλι
Oia Tours	Οία
Omega Travel	Καρτεράδο
On Lava Travel	Περίσσα
Orea Voyages	Οία
Pelican Tours & Travel	Φηρά
Pixel Tours	Πύργος
Planesi Travel	Καρτεράδος
Premium Services	Μεσσαριά
Princess Santorini Villas	Αθήνιος
Rhapsody Travel	Μεσσαριά
Romani Tours	Περίσσα
Round the Island	Επισκοπή Γωνίας
Sanmedtravelhub	Καρτεράδο
Santino	Φηρά
Santo Dreams Travel	Φηρά
Santo Info Park	Περίσσα
Santo Line Tour	Καμάρι
Santo Magic	Καρτεράδο

Santo Star Travel	Φηρά
Santo Volcano Tours & Travel	Φηρά
Santorini Day Tours	Μεσσαριά
Santorini Experts	Επισκοπη Γωνίας
Santorini Express	Φηρά
Santorini Royal Travel	Εμπορείο
Santorini Sights Travel	Καμάρι
Santorini Skyline Travel	Κοντοχώρι
SantoriniTours	Οία
Santorini Wine Tour	Φηρά
Santorini's Finest Travel	Φηροστεφάνι
Santorini's Finest Travel	Φηρά
Santorini Platinum Travel	Μεσσαριά
Smooth Travel	Φτέλος
Solaris Tours	Φηρά
Sostis Travel	Φηρά
Stella Maris Travel	Ημεροβίγλι
Sunmarine	Ημεροβίγλι
Sunmarine	Φηροστεφάνι
Suntime Tourism Services	Φηροστεφάνι
Thira Tours	Φηρά
Travel Lab	Φηρά
TUI Hellas	Μεσσαριά
TUI Hellas	Καμάρι
VF Events & Tours	Μεσσαριά
VIP Santorini	Μεγαλοχώρι
Walkabout Tours and Adventure	Εμπορείο

Water Blue Travel	Μεσσαριά
Water Blue Travel	Φηρά
Web Advisor	Μεσσαριά
X-Ray Kilo	Φηρά
Your Greek Friend	Πύργος
Zorzos Travel	Μεσσαριά
Ακρωτήρι Τράβελ	Ακρωτήρι
Αργώ	Φηρά
Αρχαία Θήρα Tours	Καμάρι
Αρχαία Θήρα Tours	Καμάρι
Ζηλελίδης Λύσος Tours	Καμάρι
Ζηλελίδης Λύσος Tours	Ημεροβίγλι
Καλντέρα	Φηροστεφάνι
Καλντέρα	Καμάρι
Καλντέρα	Οία
Καλντέρα	Αμμούδι
Καλντέρα	Ημεροβίγλι
Καφιέρης Μπλου	Φηροστεφάνι
Κελλένης	Καρτεράδος
Ντεστινέισον Σέρβισες Γκρις	Επισκοπή Γωνίας
Οιάνθη	Μεσσαριά
Περιηγήσεις Καμάρι - Kamari Tours	Θήρα
Ρουσέτος	Οία
Σαλαμάνδρες	Καρτεράδος
Χαρίτων Τράβελ	Περίσσα
Μάρκος Καρβούνης και ΣΙΑ Ο.Ε.	Οία
Δανέζη Χαραλαμπία και ΣΙΑ Ο.Ε.	Καμάρι

Άμπερ Λάιτ Ο.Ε.	Ημεροβίγλι
Ζώρζος Ελευθέριος και ΣΙΑ Ε.Ε.	Πύργος
Αργυρός Κωνσταντίνος	Καμάρι
Valeriy Sholyak	Μεσσαριά
Δοιτσίδου Ιωάννα	Καρτεράδο
Δαμίγος Γεώργιος	Φηρά
Καραμολέγκος Εμμανουήλ	Καμάρι
Οία Γιώτινγκ Ο.Ε.	Οία
Οία Γιώτινγκ Ο.Ε.	Αγ. Λαζάρου
Οία Γιώτινγκ Ο.Ε.	Ημεροβίγλι
Δρόσου Ειρήνη	Όρμος Αθήνιου
Aqua Hotels	Ημεροβίγλι
Α. Ρούσσοσ - S. AgronΟ.Ε.	Βόθωνας
Μπέλσης Βασίλειος	Εμπορείο
DNG Τουρ. Ιδιωτ. Κεφαλαουχική Εταιρεία	Μεσσαριά
Elements A.E. Τουρ., Ξενοδ/κες, Εμπορικές και Ταξιδιωτικές Επιχ/σεις	Φηρά
Experience San Antonio Τουρ. Επιχ.	Ημεροβίγλι
Μονοπρόσωπη Α.Ε.	
Gezim Poga Man	Βόθωνας
Gremshi Renato	Οία
HoneymoonVillas - Ξεν. Εμπ. Τουρ. Α.Ε.	Ημεροβίγλι
Ιωάννης Ρενιέρης	
Innovius Ιδιωτική Κεφαλαουχική Εταιρεία	Καμάρι
Aegean Sunset Travel	Ακρωτήρι
Limarni Group IKE	Φηρά
Mega Travel Adnisors I.K.E.	Φηρά
Sandy Villas Α.Ξ.Τ.Ε.Ε.	Εμπορείο

Vazeos Luxury Rentals IKE	Αεροδρόμιο
Volcano View Hotel AE	Μεσσαριά
Wael Mohamed	Περίσσα
Santorini Dream	Μεσσαριά
A. Παγώνης - Ι. Σταματάκη Ο.Ε.	Οία
Αλεφράγκης Αθανάσιος	Φηρά
Αρβανίτης Επιφάνειος	Ακρωτήρι
Αρβανίτης Ηλίας	Έξω Γωνία
Αργυρός Εμμανουήλ	Καμάρι
Βαμβακούσης Νεκτάριος	Καμάρι
Βασιλειάδου Αικατερίνη	Καμάρι
Γεωργίου Γεώργιος	Εμπορείο
Γεωργίου Καραμολέγκος ΟΕ	Εμπορείο
Δαμίγου Μαρουλία	Ημεροβίγλι
Δανιήλ Κοβαλένκο	Μεσσαριά
Δρόσου Δέσποινα	Περίσσα
Kallisti Tours E-Services	Καρτεράδο
Ηλιάνα Σιδηροπούλου	Περίσσα
Καλαμπαλίκης Παναγιώτης	Καρτεράδο
Καλβίνου Μαρία	Ακρωτήρι
Καλογιάννης Γεώργιος	Εμπορείο
Κανδύλης Σωτήριος	Μεσσαριά
Καρακύκλα Κωνσταντίνα	Οία
Santorini My Local Tour	Καρτεράδο
Κατσανεβάκης Γεώργιος	Περίσσα
Κατσίπης Κωνσταντίνος	Περίσσα
Santo Estrella Tours of Transfers	Καρτεράδο

Λειβαδάρος Άγγελος	Εξωμύτης
Λειβαδάρου Κυριακή	Περίσσα
Λειβαδάρου Ολυμπία	Περίβολος
Λιγνός Μονοπρόσωπη ΕΠΕ	Μεσσαριά
Μαινάς Ιωάννης	Καμάρι
Μαλολλάρι Παναγιώτης	Καρτεράδο
Μαρκέτος Γεράσιμος	Ημεροβίγλι
Ματθαίος Ιωάννης	Φηρά
Μπαίκας Χρυσοβαλάντης	Ακρωτήρι
Μπούμης Κωνσταντίνος	Έξω Γωνία
Santorini Road Trips Ηλεκτρ. Υπηρεσ. E-Services	Φήρα
Δρόσος Νικόλαος	Εμπορείο
My Santorini Transfer	Καρτεράδο
Νομικός Χρυσόστομος	Ημεροβίγλι
Παγώνης Θωμάς	Οία
Πελεκάνος Πέτρος	Καρτεράδο
Πρέκας Ευάγγελος και ΣΙΑ Ο.Ε.	Καμάρι
Ροκαμπέλλα Σαντορίνη Ξενοδοχείο & SPAEE	Ημεροβίγλι
Σακαβάρας Κωνσταντίνος	Βόθωνας
Σαμ Εμπορική και Τουριστική ΙΚΕ	Οία
Σάρρης Ηλίας	Έξω Γωνία
Σάχας Καλύβης	Εμπορείο
Σιγάλας Σταύρος	Εμπορείο
Σιγάλας Ευθύμιος	Φήρα
Σιδηρόπουλος Στέφανος	Ακρωτήρι
Σκαρογιάννης Κωνσταντίνος	Μεσσαριά

Σουίσπορτ Αβιαρέπς Ελλάς	Αεροδρόμιο
Επίγεια Εξυπ. Αεροσκ. Α.Ε.	
Σπυριδάκος Λεωνίδα	Φηρά
Συρίγος Μάριος	Έξω Γωνία
Συρίγος Χρήστος	Εμπορείο
Σωτηρίου Γεωργία	Καμάρι
Φ. Δημόγλου - Γ. Δημόγλου ΟΕ	Περίσσα
Φιλίτσης Εμμανουήλ	Καρτεράδο
Ψαλτόπουλος Δημήτριος	Ακρωτήρι

Πηγή: Υπουργείο Τουρισμού (<http://www.mintour.gov.gr/Statistics/mhtedata>)

Πίνακας 50: Επιχειρήσεις ενοικίασης λεωφορείων

Επιχείρηση ενοικίασης λεωφορείων	Διεύθυνση
Αλέξιος Ζερβάς Μονοπρόσωπη Ε.Π.Ε.	Οία
Παπαγεωργίου Γεώργιος	Ημεροβίγλι
Γιαννακόπουλος Λουκάς	Καρτεράδος
Δρόσος Νικόλαος	Εμπορείο
Λειβαδάρου Ολυμπία	Εμπορείο
Αναπλιώτης Ελευθέριος	Φηρά
Σιγάλας Ευθύμιος	Μεγαλοχώρι
Καφίρης Νικόλαος	Πύργος
Φουστέρης Αντώνιος	Μεσσαριά
Φωτεινός Λουκάς	Καρτεράδο
Αρβανίτης Ηλίας	Έξω Γωνία
Κορώνιος Εμμανουήλ	Μεσσαριά
Ξαγοράκης Δημήτρης	Πύργος
Νομικός Ανάργυρος	Ακρωτήριο
Ντερβίσι Έντμοντ	Καρτεράδος
Ζαμπέτη Βάλβη	Περίσσα
Ρούσσοι Λουκάς	Καρτεράδο
Δρόσος Εμμανουήλ	Καρτεράδο
Φιλίτσης Ελευθέριος	Φηρά
Καβαλλάρης Πέτρος	Φηρά
Νομικός Ευθύμιος	Καρτεράδος
Καραμολέγκου Νικολέτα	Εμπορείο
Πούλης Παναγιώτης	Βόθωνας
Μαρκούλης Ρουσέτος	Οία
Λυγνός Αντώνιος	Βόθωνας

Φύτρου Γεωργία	Πύργος
Μαρκοζαννές Βασίλειος	Έξω Γωνία
Γεωργίου Γεώργιος	Οία
Νίκος και Αρτέμιδα Δαμιγού και ΣΙΑ Ε.Ε.	Ημεροβίγλι
Δαμιγός Ελευθέριος	Φηροστεφάνι
Μπαίικας Χρυσοβαλάντης	Ακρωτήρι
Λυγνός Αντώνιος	Έξω Γωνία
Αναστασιάδης Ιωάννης	Καρτεράδος
Α. Φουστέρης - Ε. Γαβρίλη Ο.Ε.	Μεσσαριά
Φύτρος Νικόλαος	Μεσσαριά
Αντωνοπούλου Αικατερίνη	Κοντοχώρι
Φύτρος Ελευθέριος	Ακρωτήρι
Καραμολέγκος Στυλιανός	Καρτεράδο
Δαμιγός Νικόλαος	Ημεροβίγλι
Φιλίτσης Εμμανουήλ	Καρτεράδο
Δαρζέντας Κωνσταντίνος	Περίσσα
Λειβαδάρος Άγγελός	Εξωμύτης

Πηγή: Υπουργείο Τουρισμού (<http://www.mintour.gov.gr/Statistics/mhtedata>)

Πίνακας 51: Αεροπορικές εταιρείες

Αεροπορικές Εταιρείες	URL
Adria Airways	www.adria.si/en/
Aegean Airlines	https://en.aegeanair.com/
Air Berlin	www.airberlin.com
Air Malta	www.airmalta.com/
Air Serbia	www.airserbia.com/
Alitalia	www.alitalia.com/it_it/
Arkia Israeli Airlines	www.arkia.com/
Astra Airlines	www.astra-airlines.gr/
Austrian Airlines	www.austrian.com/
BA CityFlyer	www.britishairways.com
BH Air	www.bhairlines.com/
Blue Air	https://borajet.com.tr
Blue Panorama Airlines (Italien)	www.blue-panorama.it
BoraJet	https://borajet.com.tr
British Airways	www.britishairways.com
Bulgaria Air	www.air.bg/en/
Bulgarian Air Charter	-
Condor	www.condor.com
Easyjet	www.easyjet.com
Edelweiss Air	www.flyedelweiss.com
El Al	www.elal.com
Ellinair	http://en.ellinair.com/

Finnair	www.finnair.com/
Germania	www.flygermania.com
Germanwings	www.eurowings.com
Iberia Express	www.iberiaexpress.com
Israir	www.israirairlines.com/
Jet Story	http://jetstory.com/en/
Jetairfly	www.tuifly.be
Lufthansa	www.lufthansa.com
Meridiana	www.meridiana.it
Neos	www.neosair.it
Net Jets	www.netjets.com/
Niki	www.flyniki.com
Norwegian	www.norwegian.com
Novair	www.novair.se/
Olympic Air	www.olympicair.com
Primera Air Nordic	https://primeraair.com/
Primera Air Scandinavia	https://primeraair.com/
Ryanair	www.ryanair.com/gb/en/
SAS Scandinavian Airlines	www.flysas.com/
Sky Express	www.skyexpress.gr
Small Planet Airlines	www.smallplanet.aero
SmartLynx Airline	www.smartlynx.aero/
SmartLynx Estonia	www.smartlynx.aero/
SunExpress Deutschland	www.sunexpress.com

TAROM	www.tarom.ro
Thomas Cook Airlines	www.thomascookairlines.com/
Thomas Cook Airlines Belgium	www.thomascookairlines.be
Transavia	www.transavia.com
Transavia France	www.transavia.com/en-EU/destinations/france/
TUI Airways	www.tui.co.uk/flight/
TUI fly	www.tuifly.com/en/index.html
TUIfly Nordic	www.tuiflynordic.se/
Volotea	www.volotea.com
Vueling	www.vueling.com
Wings of Lebanon	-

Πηγή: www.jtr-airport.gr/el/flights--more/flights--destinations#airlines

Πίνακας 52: Επιχειρήσεις ενοικίασης αυτοκινήτων

Επιχείρηση ενοικίασης ΙΧ	Διεύθυνση
Βουρνάζος Χρήστος	Φήρα
Atlantic Rent A Car	Φήρα
Parus Rent A Car	Καμάρι
Δρόσου Θεώνη	Εμπορείο
GR Hermes Car Rental	Καμάρι
Celebrity Cars KosmosSantorini	Φήρα
Λανταβού Βασιλική	Αγ. Αθανάσιος
Chariot Apartments - Chariot Car Rental	Περ. Δημοτ. Θήρας
Δανέζης Γεώργιος	Μεσσαριά
Euromegka Ιδιωτική Κεφαλαιουχική Εταιρεία	Βόθωνας
Μ. Φύτρος και ΣΙΑ Ο.Ε.	Πύργος
Πανόπουλος Χρήστος	Καρτεράδος
Νοιτάκης Σταύρος	Περίσσα
Φ. Δημόγλου - Γ. Δημόγλου	Περίσσα
Λιγνός Ανδρέας	Φηροστεφάνι
Κορώνιος Ι. - Ευστάθιος και ΣΙΑ Ο.Ε.	Φηρά
R-One Rent A Car	Μεσαριά
Avance - Rent A Car	Μεσαριά
Avance - Rent A Car	Αεροδρόμιο
Holidays Dotcom I.K.E.	Πύργος
Κάναβες Οία Ο.Ε.	Οία
Κοτρόσος Γρηγόρης	Επισκοπή Γωνίας
Κάναβα Ξενοδοχειακές Α.Ε.	Μεγαλοχώρι
Δρόσου Ειρήνη	Ορμός Αθηνίου
Ε. Καριπίδης - Γ. Καραγιάννης Ο.Ε.	Βουρβούλος

Pyrgos Kastelli Villas	Πύργος
Σιγάλας Δημήτριος	Φηρά
Nomikos Rent A Car	Καρτεράδος
Βλάχος και Γιαλαμάς Ο.Ε.	Φηρά
Δανέζης Γ. - Λ. Ο.Ε.	Καμάρι
CRK MON IKE	Πύργος
Βασσάλος Παναγιώτης και ΣΙΑ Ε.Ε.	Άγ. Γεώργιος
Sunbird Ο.Ε.	Ημεροβίγλι
Κατσανεβάκης Γεώργιος	Περίσσα
Ios Road Runner - ΊοςΔρομέας	Λιμάνι Ίου
A. Αθανασάκης και ΣΙΑ Ε.Ε.	Πύργος
Gold Street Rent A Car	Φηρά
Δενάξας Μάρκος	Περισσά
Βαμβακούσης Η. & Δ. Ο.Ε.	Μεσαριά
Αιβαλιώτης Ιωάννης	Περίσσα
Tudora Ghetau	Καμάρι
A. Ρούσσοι και ΣΙΑ Ο.Ε.	Καρτεράδο
CEM Car Rentals	Επαρχ. Φηρών - Οίας
Princess Santorini Rent A Car	Αθήνιο
Η. Κορφιανάκης - Ε. Βαλβής Ο.Ε.	Περίσσα
Κιορσάββας Βασίλειος	Φηρά Ορμού Περίσσας
Δρόσος Ελευθέριος και ΣΙΑ Ο.Ε.	Οία
IM. De Vision Ltd.	Οία
Avis	Αεροδρόμιο
Avis	Μερμίγκια Μονόλιθου
Ξαγοράκης Δημήτρης	Πύργος

Spiridakos Rent A Car	Φηρά
Spiridakos Rent A Car	Πύργος
Καρυστινός Ευάγγελος	Εμπορείο
J & J Santorini Car Rental P.C.	Φηρά
Atlas Rent - Car Rental	Ημεροβίγλι
Hariz	Αγ. Γεώργιος
Κιλιακούδης Ιωάννης	Καμάρι
Παναγιώτης Βαζαίος Μονοπρόσωπη Ε.Π.Ε.	Οία
Βακάλης Γ. - Τσούλφα Α. Ο.Ε.	Μέσα Γωνία
Ρενιέρης Γεράσιμος	Ημεροβίγλι
Ρούσσοι Ιωάννης	Βόθωνας
Loizos	Καμάρι
Ζώρζος Νικόλαος και Ιωάννης Ο.Ε.	Μεσσαριά
Lion Rental	Αεροδρόμιο
Lion Rental	Φηρά
Ε. Λυγνός και ΣΙΑ Ο.Ε.	Μεσσαριά
Jimmy's Rent A Car	Ημεροβίγλι
Jimmy's Rent A Car	Φηρά
Α. Ρούσσοι - S. Agron Ο.Ε.	Βόθωνας
Παίρης Δημήτριος	Καμάρι
Auto For You - Car Rental	Φηρά
Λύγνου Αργυρούλα	Καρτεράδο
Need For Speed	Ημεροβίγλι
Sun Time Rent A Car	Αεροδρόμιο
Sun Time Rent A Car	Φηροστεφάνι
Μπογδάνης Γεώργιος	Μονόλιθος
Roussos Rentals	Καρτεράδο

Solutions	Μεγαλοχώρι
Hertz	Αεροδρόμιο
Hertz	Φηρά
Ζώρζος Ελευθέριος	Πύργος
Valeriy Sholyak	Βόθωνας
Σαντοκαρ	Αθήνιος
Ρομάνι Ανώνυμη Εταιρεία Ξεν. & Τουρ. Επιχ.	Περίσσα
Car2Go	Άγ. Ανδρέας
Τσαλαπάτας Δημήτριος	Περίσσα
Easy Rider	Καμάρι
Marianna Nikolova	Άγ. Πάντες
Morohai Constantin	Οία
Sergianni Rent A Car	Επισκοπή Γωνίας
Αναστασιάδης Ιωάννης	Καρτεράδο
Votsalo Rent A Car	Καμάρι
Παπαλέξης Κωνσταντίνος	Ακρωτήρι
Λιγνός Μάρκος	Αθήνιο
Δακορωνίας Αντώνιος	Φηροστεφάνι
Δαμασκός Ιωάννης	Καμάρι
Drive S.A.	Εμπορικό Κέντρο Αφροδίτη
Κόσμος	Φηρά
Damigos Rent A Car	Φηρά

Πηγή: Υπουργείο Τουρισμού (<http://www.mintour.gov.gr/Statistics/mhtedata>)

Το **Ακρωτήρι** ανήκει στον τύπο του οχυρού οικισμού. Ο Γουλάς (πύργος) ήταν στο κέντρο του κάστρου. Η τελευταία φάση της εξέλιξης του σωζόταν σε καλή κατάσταση μέχρι τον σεισμό της 9ης Ιουλίου του 1956. Το τείχος γύρω του το σχημάτιζαν οι εξωτερικοί τοίχοι των σπιτιών. Τα μορφολογικά χαρακτηριστικά του ακολουθούσαν αναγεννησιακά πρότυπα.

Το παλιό χωριό του **Βόθωνα** είναι ένα από τα πιο ενδιαφέροντα της Σαντορίνης όσον αφορά στην αρχιτεκτονική του. Ανήκει στον τύπο των υπόσκαφων οικισμών και αναπτύχθηκε κατά μήκος των τοιχωμάτων του «Ποταμού» και στη γύρω περιοχή. Εμφανίζεται σε γραπτές πηγές και σε απεικονίσεις στα μέσα του 18ου αιώνα. Ήταν μια πολύπλοκη σύνθεση κατοικημένων και ανοιχτών χώρων, κτιστών και υπόσκαφων. Τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα η ευμάρεια αποτυπωνόταν στις εντυπωσιακές προσόψεις με παραστάδες, ψηλοτάβανες και ευρύχωρες υπόσκαφες κατοικίες, αρχοντικές πύλες.

Το **Καστέλι** στο Εμπορείο άρχισε να κτίζεται απ'τον 15ο αιώνα για την προστασία των κατοίκων από τις πολλαπλές επιδρομές των πειρατών στην εποχή εκείνη. Βρισκόταν σε στρατηγικό σημείο και ήταν δύσκολα προσβάσιμο από τη θάλασσα. Είχε έντονο φρουριακό χαρακτήρα χάρη στη μορφολογία του εδάφους και στις οργανωμένες ως οχυρά κατοικίες της εξωτερικής περιμέτρου, οι οποίες είχαν ελάχιστα ανοίγματα προς τα έξω και σχημάτιζαν ουσιαστικά το τείχος. Στο εσωτερικό είναι ένας μικρός λαβύρινθος με σοκάκια και στο πλάι σκαλιά που αναρριχώνται σε μικρά πλατύσκαλα. Επίσης υπάρχουν υπέργειες γέφυρες ανάμεσα στα σπίτια. Αξιόλογο κτίριο ήταν το Δημοτικό σχολείο, κτισμένο με δαπάνη του Ανδρέα Συγγρού, το 1900.

Η **Έξω Γωνιά** είναι ένα μικρό χωριό κτισμένο αμφιθεατρικά σε μια πλαγιά. Έχει όμορφες εκκλησίες, αρχοντικά και αρκετά διατηρούν την παραδοσιακή αρχιτεκτονική. Το καθολικό του Αγίου Χαραλάμπους φέρεται να έχει ιδρυθεί το 1705.

Η **Επισκοπή Γωνιά**, είναι κτισμένη στις βόρειες υπώρειες του βουνού του Προφήτη Ηλία. Είχε εκκλησίες και αρχοντικά, καθώς και την εντυπωσιακή κρύπτη του Μοσινιόρε (Καθολικός Επίσκοπος Σαντορίνης), ένα μεγάλο κτίσμα με έξι θόλους στη σειρά. Η Επισκοπή Γωνιά υπέστη εκτεταμένες ζημιές στον σεισμό του 1956 και κτίστηκε ο σημερινός οικισμός του Καμαρίου.

Το **Ημεροβίγλι** έχει κτιστεί γραμμικά πάνω στο χείλος της Καλντέρας, στο ψηλότερο σημείο της και προσφέρει μεγαλειώδη θέα στο ηφαίστειο. Είναι πιθανό εδώ να βρισκόταν παρατηρητήριο ημέρας για να εντοπίζουν τα πειρατικά πλοία.

Ο **Θόλος** είναι μικρός οικισμός βόρεια της Οίας με θέα τις παραλίες.

Ο **Καρτεράδος** ανήκει στον τύπο των υπόσκαφων οικισμών και αναφέρεται στις πηγές από τα μέσα του 17ου αιώνα. Καθώς βρισκόταν στην κοίτη ενός παλιού χειμάρρου το χωριό ήταν κυριολεκτικό αόρατο. Στη διάρκεια του 19ου αιώνα ήταν ένα από τα μεγαλύτερα καπετανοχώρια του νησιού. Το χωριό είναι χωρισμένο σε δυο μέρη: το κυρίως τμήμα του

και το Βουνίτσο. Ο παλιός οικισμός εντυπωσιάζει με τα υπόσκαφα σπίτια κτισμένα δεξιά και αριστερά από την κοίτη του χειμάρρου. Στο κέντρο του Καρτεράδου υψώνεται η εκκλησία της Ανάληψης του Σωτήρα, με επιρροές από την Ιταλική εκκλησιαστική αρχιτεκτονική και καμπαναριά που έχουν σχήμα πύργου.

Η πρωτεύουσα της Θηρασίας, ο **Μανωλάς**, είναι κτισμένη στο «φρύδι» της καλντέρας με μεγαλειώδη θέα προς τη Θήρα. Ο οικισμός είναι γραφικός, με στενά καλντερίμια, παραδοσιακό φούρνο, ένα παλιό παντοπωλείο και την εκκλησία του Αγίου Κωνσταντίνου, του 1874.

Το **Μεγαλοχώρι** ακολουθεί τον τύπο των υπόσκαφων οικισμών και αναφέρεται σε γραπτές πηγές από τα μέσα του 17ου αιώνα. Αναπτύχθηκε κατά μήκος του «Ποταμού», έχει παλιά αρχοντικά, υπόσκαφες κάναβες και σπίτια κτισμένα με την τοπική αρχιτεκτονική, προστατευμένα από ψηλούς τοίχους, για τον φόβο των πειρατών. Επίκεντρο είναι η πλατεία του «Ποταμού», στην οποία οδηγούν και οι δυο είσοδοι στο Μεγαλοχώρι. Εκεί δεσπόζουν οι εκκλησίες των Εισοδίων της Θεοτόκου και των Αγίων Αναργύρων.

Ο οικισμός **Μεσσαριά** άρχισε να αναπτύσσεται από τα μέσα του 17ου αιώνα χωρίς όμως εκτεταμένες αναφορές. Κατά τον 19ο αιώνα αποτέλεσε το βιομηχανικό κέντρο της Σαντορίνης γεγονός το οποίο επηρέασε σημαντικά την ανάπτυξη και τη μορφή του οικισμού. Το κέντρο του οικισμού μεταφέρεται πλέον στο σημείο όπου απολήγουν οι χειμάρροι, όπου βρίσκονται τα σπίτια της αποκαλούμενης ως επίσημης αρχιτεκτονικής. Χαρακτηριστικά είναι τα τρία αρχοντικά του Αργυρού, του Μαρκεζίνη και του Σαλίβερου. Το αρχοντικό Αργυρού κτίστηκε το 1888 και αποτελεί ένα από τα πιο αξιόλογα νεότερα μνημεία στη Σαντορίνη. Στο ίδιο σημείο εγκαταστάθηκαν τα εργοστάσια και οι λοιπές βιοτεχνίες. Η ιστορική ανάπτυξη του οικισμού είναι εμφανής και στις οικιστικές ενότητες που δημιουργούνται μέσα στο σύνολο του. Ο αρχικός οικισμός που έχει διαμορφωθεί από υπόσκαφα και ημιυπόσκαφα κτίρια, το μεταγενέστερο οικιστικό σύνολο αποτελείται από τις μεγάλες κατοικίες και τα βιομηχανικά κτίρια. Ο οικισμός της Μεσσαρίας παρουσιάζει έντονο ενδιαφέρον καθώς διαφοροποιείται ως προς τον τρόπο συγκρότησης από τους άλλους οικισμούς του νησιού.

Ο οικισμός **Οία** πήρε την σημερινή του ονομασία κατά τη δεκαετία του 1930 μιας και προηγουμένως λεγόταν Επάνω Μεριά ή και Καστέλι του Αγίου Νικολάου. Συναντάμε αναφορές για την Οία σε γραπτά περιηγητών από το 1650 κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας στην Ελλάδα. Η Οία ήταν το γνωστό καπετανοχώρι της Σαντορίνης, που γνώρισε μεγάλη οικονομική ανάπτυξη μέχρι και τον 19ο αιώνα, με τον Ταρτασανά (ναυπηγική μονάδα) στο Αρμένη. Η δύναμη της προήλθε από την ανάπτυξη ενός πανίσχυρου ναυτικού στόλου με έντονες εμπορικές σχέσεις με μεγάλα κέντρα της Ανατολικής Μεσογείου και σαν διαμετακομιστικό κέντρο εμπορίου με κέντρα όπως τη Ρωσία και την Αλεξάνδρεια. Οι πλοιοκτήτες αυτοί αποτελούσαν και την ισχυρή οικονομική τάξη της Οίας. Το στοιχείο αυτό αποτυπώνεται και στους αρχιτεκτονικούς τύπους των καπετανόσπιτων στην κορυφή της καλντέρας. Την ίδια περίοδο υπήρχαν 13 διαφορετικές ενορίες στην Οία, μια τράπεζα, τελωνείο, πολλά μικρά κέντρα βιοτεχνίας και μεγάλη αγροτική παραγωγή. Οι σεισμοί του 1956 αφήνουν τον οικισμό σε τραγική κατάσταση. Το 1976 η Οία εντάσσεται στο πρόγραμμα του ΕΟΤ για την "Ανάπτυξη και αξιοποίηση

Παραδοσιακών Οικισμών” με σκοπό την αναστήλωση παραδοσιακών ερειπωμένων κτιρίων και την αξιοποίηση τους ως τουριστικά καταλύματα. Το παράδειγμά του ακολούθησαν στη συνέχεια οι ιδιώτες αναστηλώνοντας κτίρια για να τα μετατρέψουν σε ξενοδοχεία, εστιατόρια, καταστήματα κ.α.

Η **Αρμένη** είναι το παλιό λιμάνι της Οίας. Στην Αρμένη, που πήρε το όνομα της από τα άρμενα των πλοίων, τον 19ο αιώνα λειτουργούσαν καρνάγια όπου «κτίζονταν» (κατασκευάζονταν) τα ιστιοφόρα των ναυτικών της Επάνω Μεριάς.

Τα κτίσματα στο **Αμμούδι** χρησίμευαν ως αποθήκες για τα εμπορεύματα. Χάρη στην ποικιλία των όγκων και την πλαστικότητά τους αποτελούν και σήμερα ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον αρχιτεκτονικό σύνολο. Στα μέσα της δεκαετίας του 1970, όταν άρχισαν οι αναστηλώσεις κτισμάτων της Οίας, ο ΕΟΤ αποφάσισε να αναστηλώσει 15 κτίρια και στο Αμμούδι. Τα περισσότερα ήταν μονόχωρες κατοικίες με εσωτερικό πατάρι για ύπνο. Παράλληλα έγιναν και έργα υποδομής μεταξύ των οποίων ο 800 μέτρων πεζόδρομος από τον οικισμό μέχρι τη θέση όπου βρίσκεται το εκκλησάκι του Αγίου Νικολάου.

Ο ιστορικός, διατηρητέος πυρήνας του **Πύργου**, το Καστέλι, το οποίο βρίσκεται στην κορυφή του λόφου, αποτελεί μια οικιστική ενότητα στην οποία παρατηρούνται συγκεκριμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Τα οικοδομήματα που εντοπίζονται εκεί είναι τα Καστρόσπιτα. Τα κτίσματα αυτά χαρακτηρίζονταν από την έλλειψη αυλής και ήταν κατά βάση τριώροφα, με τον έναν όροφο να είναι υπόσκαφος ή ημιυπόσκαφος. Τα Καστρόσπιτα βρίσκονταν το ένα δίπλα στο άλλο και δημιουργούσαν, εξαιτίας της γεωμορφολογίας του εδάφους, του μεγάλου ύψους και του τρόπου κατασκευής τους, τον οχυρωματικό περίβολο του Καστελιού. Οι λίθινοι τοίχοι των κτιρίων έχουν μεγάλο πάχος που μειώνεται προς τα πάνω με αποτέλεσμα ο σεισμός του 1956, σε συνδυασμό με τις φυσικές φθορές, να προκαλέσει την κατάρρευση πολλών κτισμάτων. Στο Βόρειο τμήμα του οικισμού του Πύργου παρατηρείται η ύπαρξη οινοποιείων, οι λεγόμενες Κάναβες. Σήμερα τα περισσότερα βρίσκονται σε κακή κατάσταση. Στο νότιο τμήμα του οικισμού, απαντώνται, υπόσκαφα, ημιυπόσκαφα και εξώσκαφα κτίσματα.

Η **Φοινικιά** είναι από τα πιο όμορφα μεσογειακά χωριά, οικισμός αγροτικός και δορυφόρος της Οίας. Βρίσκεται στη ΒΔ πλευρά του νησιού, με θέα στους Μπαξέδες και την παραλία τους, την Ίο και άλλα νησιά. Είχε την τύχη να μην πληγεί και τόσο από τον σεισμό του 1956 και ξεχωρίζει για την αρχιτεκτονική των σπιτιών της. Ήταν γεμάτη κάναβες – θεωρείται μάλιστα ότι στην ακμή της είχαν φτάσει τις 150-200! Το κέντρο του χωριού ήταν η άλλοτε λεγόμενη «λότζα», όπου λειτουργούσε ο φούρνος και ένα μπακάλικο. Ένα από τα ωραιότερα σημεία του είναι το προαύλιο της Αγίας Ματρόνας με τον χαρακτηριστικό φοίνικα και την υπέροχη θέα. Τα μονοπάτια της Φοινικιάς τα λένε «Ποταμούς» και το χειμώνα εξακολουθούν να οδηγούν τα νερά προς τον κάμπο.

Ο οικισμός των **Φηρών** είναι η πρωτεύουσα του Δήμου Θήρας. Η πόλη της Θήρας είναι χτισμένη στο "φρύδι" της καλντέρας, σε υψόμετρο περίπου 250 μέτρων. Επίγειο τους είναι ο Όρμος Φηρών Θήρας. Η πόλη της Θήρας ιδρύθηκε στα τέλη του 18ου αιώνα, κατόπιν συμφωνίας όλων των αρχών του νησιού για την επιλογή του χώρου, όταν οι κάτοικοι άρχισαν να εγκαταλείπουν την παλιά πρωτεύουσα, το καστέλι του Σκάρου. Στον οικισμό βλέπουμε πολλά κτίρια με μεγαλύτερο ύψος από ότι τα παραδοσιακά. Τα Φηρά έχουν

πλέον ενωθεί με το Φηροστεφάνι, τα Φράγκικα, το Κοντοχώρι και σχεδόν με το Ημεροβίγλι. Η κεντρική οδός των Φηρών έχει αλλοιωθεί καθώς έχει μετατραπεί σε εμπορικό δρόμο τουριστικού ενδιαφέροντος.

Στην καρδιά του **Εμπορείου** βρίσκεται το **πιο καλοδιατηρημένο καστέλι** του νησιού. Χτίστηκε γύρω στο 1450 και αποτελούσε το πιο «εμπορικό» από τα καστέλια, μιας και εδώ λειτουργούσε η αγορά του νησιού και γινόταν η διακίνηση των προϊόντων. Ο γουλάς του Εμπορείου, που βρίσκεται σε κοντινή απόσταση, εκτός από τις αμυντικές του ιδιότητες, λειτουργούσε και σαν χώρος για τη φύλαξη της σοδειάς, ενώ αποτέλεσε και μετόχι της Μονής της Πάτμου και κατοικούσαν σ' αυτόν μοναχοί.

Από το **καστέλι του Αγίου Νικολάου** στην Οία σήμερα σώζεται ένα κομμάτι του γουλά, ένας πύργος μεγάλου ύψους που κατά την περίοδο 15ου-18ου αι. είχε την χρήση παρατηρητηρίου για πειρατικές επιδρομές. Πήρε το όνομά του από υπόσκαφη εκκλησία αφιερωμένη στον Άγιο Νικόλαο και χτίστηκε γύρω στο 1450. Ο σεισμός του 1956 έπληξε και το καστέλι του Αγίου Νικολάου. Σήμερα, είναι ίσως το πιο διάσημο σημείο του νησιού αφού στους μαυροκόκκινους, μισογκρεμισμένους τοίχους του καταφθάνουν κάθε απόγευμα άνθρωποι απ' όλο τον κόσμο για να δουν το ηλιοβασίλεμα. Απ' αυτό, το ίδιο σημείο που οι Σαντορινιοί τριών αιώνων (από τον 15ο έως τον 18ο αιώνα) έβλεπαν τους πειρατές να πλησιάζουν.

Το **Καστέλι του Ακρωτηρίου** χτίστηκε γύρω στο 1335 και λεγόταν καστέλι Πούντα και La Ponta. Παραχωρήθηκε από τον Νικόλα Σανούδο, δούκα της Νάξου, στην οικογένεια των Γκοζαντίνι, που κράτησαν τον γουλά υπό την κυριαρχία τους ως το 1617 και ενώ οι Τούρκοι είχαν καταλάβει το υπόλοιπο νησί. Στο καστέλι του Ακρωτηρίου υπήρχε και δεύτερος γουλάς, λίγο πιο μακριά από τον πυρήνα της πολιτείας. Σήμερα το καστέλι του Ακρωτηρίου ξαναζεί, μιας και από το 2012 στον γουλά που βρίσκεται στην κορυφή του Καστελιού λειτουργεί μουσείο και εργαστήριο παραδοσιακών οργάνων και διοργανώνονται βραδιές μουσικής.

Ο σεισμός του 1956 άφησε τα σημάδια του, αλλά το **καστέλι του Πύργου** έχει κρατήσει την ατμόσφαιρα της εποχής που χτίστηκε. Το πιο σύγχρονο από τα καστέλια της Σαντορίνης χτίστηκε γύρω στο 1580. Στην κορυφή του δέσποζε αρχικά πύργος που γκρεμίστηκε για να χτιστεί η μονή του Αγίου Γεωργίου. Ο οικισμός ήταν χτισμένος πάνω σε μια σειρά από υπόγειους δρόμους που χρησιμοποιούνταν σαν καταφύγιο σε περίπτωση που ο οικισμός έπεφτε στα χέρια των εχθρών. Το καστέλι του Πύργου γίνεται η πρωτεύουσα του νησιού μετά την εγκατάλειψη του Σκάρου.

Το **καστέλι του Σκάρου** είναι το πιο παλιό καστέλι της Σαντορίνης, αλλά σήμερα δεν σώζεται τίποτα που να θυμίζει τη μεσαιωνική του αίγλη. Ο μόνος μάρτυρας για την εικόνα του καστελιού του Σκάρου είναι το σχέδιο σε μολύβι από τη συλλογή του Thomas Hope και αποδίδεται στον L.S. Fauvel. Το καστέλι του Σκάρου χτίστηκε μεταξύ του 1205 και 1230 και λέγεται ότι καταστράφηκε από σεισμό τον 17ο αιώνα, αλλά και ότι εγκαταλείφθηκε σταδιακά. Ο σημερινός επισκέπτης του Σκάρου απολαμβάνει τη φανταστική θέα που

προσφέρει η τοποθεσία, ενώ το μοναδικό οίκημα που υπάρχει είναι μια εκκλησία αφιερωμένη στην Παναγία, Θεοσκέπαστη.⁹⁴

---

⁹⁴ Πηγή στοιχείων: <http://5a.arch.ntua.gr>

Το **μοναστήρι του Προφήτη Ηλία** βρίσκεται στον Πύργο και αποτελεί ένα πολύ σημαντικό αξιοθέατο στην Σαντορίνη καθώς στεγάζει δύο μουσεία, το Λαογραφικό και το Εκκλησιαστικό. Κτίστηκε στις αρχές του 18ου αιώνα και επεκτάθηκε στη σημερινή του μορφή τον 19ο αιώνα. Το σκαλιστό ξύλινο τέμπλο εντυπωσιάζει όπως επίσης και τα εκθέματα του λαογραφικού και του εκκλησιαστικού μουσείου. Ανάμεσα σε αυτά, στο λαογραφικό υπάρχουν παλαιά έπιπλα, εργαλεία, έγγραφα, μοναδικά βιβλία και στο εκκλησιαστικό, εικόνες από την εποχή της ίδρυσής του, ιερά λείψανα καθώς και υπέροχα σκαλιστά δισκοπότηρα. Το μοναστήρι του Προφήτη Ηλία βρίσκεται στο πιο ψηλό σημείο της Σαντορίνης με περιμετρική θέα σε όλο το νησί αλλά και στο αιγαίο και τα γειτονικά νησιά.

Ιδιαίτερο είναι το **μοναστήρι του Αγίου Νικολάου** που βρίσκεται μεταξύ του Ημεροβιγλίου και του Φηροστεφάνου. Είναι αφιερωμένο στον Άγιο Νικόλαο με δύο παρεκκλήσια που είναι αφιερωμένα στη Ζωοδόχο Πηγή και στον Άγιο Παντελεήμονα. Ο επισκέπτης μπορεί να θαυμάσει το εξάισιο ξυλόγλυπτο τέμπλο και την μοναδική Βυζαντινή εικόνας του Αγίου. Το μοναστήρι ιδρύθηκε το 1651 σε διαφορετικό σημείο και βρίσκεται στην σημερινή του θέση από το 1851.

Το **μοναστήρι της Αγίας Αικατερίνης των Δομνικανίδων Αδελφών** που έχει ονομαστεί και "Ροζαρία" βρίσκεται στην καθολική συνοικία των Φηρών. Το μοναστήρι της Αγίας Αικατερίνης ιδρύθηκε το 1596 από μία ευσεβή (καθολική) Σαντορινιά, με τη βοήθεια του τότε επισκόπου Antonio de Marchis. Το αξιοπρόσεκτο του μοναστηρίου είναι το χαρακτηριστικό «δέσιμο» του μπαρόκ ρυθμού με την αιγαιοπελαγίτικη αρχιτεκτονική.⁹⁵

Το **μοναστήρι της Κοίμησης της Θεοτόκου** βρίσκεται στο νότιο-ανατολικό άκρο του νησιού στο ακρωτήριο Τρυπητή. Κτίσθηκε το 1851 και αποτελείται από 18 κελιά. Το καθολικό της Μονής, η εκκλησία της Κοίμησης, ξεχωρίζει για το ρωσικό χρυσό τέμπλο με τους Ευαγγελιστές και τους Αποστόλους Πέτρο και Παύλο. Όπως και στην περιοχή γύρω από τον Προφήτη Ηλία έτσι και στην περιοχή γύρω από την Μονή η αρχαιολογική μελέτη, υποδηλώνει σημαντική αρχαία θέση στην περιοχή. Αυτό ενισχύεται τόσο από τα αρχαία αρχιτεκτονικά μέλη στον χώρο της Μονής όσο και από τα πολυάριθμα κεραμικά ευρήματα. Η θέα από το σημείο αυτό προς όλη την Καλντέρα είναι πανέμορφη.⁹⁶

⁹⁵ Πηγή στοιχείων: www.santorini-travel.gr/what-to-see/monasteries-churches

⁹⁶ Πηγή στοιχείων: www.exploring-greece.gr/el/show/44900/:ttd/KIMISSI-THEOTOKU#.Wro7-Je-mCo

Πίνακας 53: Διατηρητέοι Ιεροί Ναοί

Ιερός Ναός	Διεύθυνση
I.N. Αγίου Γεωργίου του Ξεχρεωτή	Κουλούμπα, Θήρα
I.N. Αγίας Άννας	Βόθωνα
I.N. Αγίας Τριάδος	Βόθωνα
I.N. Παναγίας της Τρύπας ή Σέργαινας	Βόθωνα
I.N. Παναγίας το Γενέθλιον	Βόθωνα
I.N. Αγίου Προκοπίου	Λαγκάδι Βόθωνα
I.N. Αγίου Γεωργίου	Ελήδι Βόθωνα
I.N. Αγίου Πνεύματος	Βόθωνα
I.N. Αγίου Γεωργίου	Βόθωνα
I.N. Αγίου Ιωάννου "Το Θεολοάκι"	Εμπορειό
I.N. Επισκοπής Γωνιάς	Θήρα
I.N. Αγίας Ειρήνης	Επισκοπή Γωνία
I.N. Αγίου Γεωργίου	Επισκοπή Γωνία
I.N. Γενεθλίου	Επισκοπή Γωνία
I.N. Αγίου Μάρκου	Ημεροβίγλι
I. Ναός Παναγίας Σταθιανής	Φηρά
I. Ναός Αγίας Ειρήνης	Φηρά
I. Ναός Αγίας Σοφίας της Φράγκισσας	Φηρά
I. Ναός Αγίου Ιωάννη Θεολόγου	Φηρά
I. Ναός Αγίου Μηνά	Φηρά
I. Ναός Αγίου Στυλιανού του Φράγκου	Φηρά
I. Ναός Χριστού ή Μεταμόρφωσης του Χριστού	Φηρά

I. Ναός Παναγίας του Αη Γιωργιού	Φηροστεφάνι
I. Ναός Παναγίας Καλού	Θήρα
Ερείπια παλαιοχριστιανικού ναού	Περίσσα
I. Ναός Αγίου Αρτεμίου	Πύργος
I. Ναός Αγίου Γεωργίου	Πύργος
I. Ναός Αγίου Νικολάου του Κίσσηρα	Πύργος
I. Ναός Αγίων Αποστόλων (μαζί με τους χώρους διαμονής και το συγκρότημα της παλιάς Σχολής)	Πύργος

Πηγή: <http://listedmonuments.culture.gr>

Πίνακας 54: Διατηρητέα κτίρια

Διατηρητέα κτίρια	Διεύθυνση
Κτίριο πρώην Διοικητηρίου	Φηρά
Κτίριο πρώην Φρουραρχείου	Φηρά
Αρχοντικό Βαρβαρήγου	Μεσαριά
Αρχοντικό, ιδ. Αντώνη Βενετσάνου	Μεσαριά
Αρχοντικό, ιδ. Ευτυχίας Βενετσάνου	Μεσαριά
Αρχοντικό, ιδ. Σπύρου Μαρκεζίνη	Μεσαριά
Αρχοντικό Σαρπάκη, ιδ. Σαρπάκη	Φηρά
Κτίριο και διαμορφώσεις περιβάλλοντα χώρου του επί του καλντεριμιού Γεωργίου Κωβαίου (βόρεια) και ετέρου νότια, φερόμενης ιδιοκτησίας Αγγ. και Ν. Δαργέντα	Φηρά
Κτίριο κοινοτικού καταστήματος	Έξω Γωνιά
Κτίριο μαζί με την παλαιά επίπλωσή του με την παλαιά οйнаποθήκη του ισογείου με όλο τον εξοπλισμό της, ιδιοκτ. Γεωργίου Αργυρού	Μεσαριά
Κτίριο, ιδ. Γεωργίου Μαρκεζίνη	Μεσαριά
Κτίριο, ιδ. Σταύρου Γλαντζή και Παντελή Κοναξή (πρώην Σαλίβερου)	Μεσαριά

Κτίριο, ιδ. Άννας Ασίμη - Γεωργαλή	Πύργος
Κτίριο Α, ιδ. Βαρβάρας Σορώτου - Φύτρου και Ευαγγέλου Φύτρου	Πύργος
Κτίριο Β, ιδ. Βαρβάρας Σορώτου- Φύτρου και Ευαγγέλου Φύτρου	Πύργος
Κτίριο, Ν. Κυκλάδων, φερομένης ιδιοκτησίας Γεωργίου Σιγάλα	Οία
Κτιριακό συγκρότημα, ιδ. Γεωργίου Μαρκουλή	Οία
Καπετανόσπιτο, ιδ. Κιοσέογλου	Οία
Καπετανόσπιτο, φερόμενο ως ιδιοκτησία Μαριέττας Ζάννου (πρώην Ε. Ι. Μανωλέσσου)	Οία
Κτίριο, ιδ. Αικατερίνης Δαρζέντα	Οία
Κτίριο, ιδ. Αναπλιώτη-Μπέη	Οία
Κτίριο, ιδ. Αναπλιώτη-Σίγουρα	Οία
Κτίριο, ιδ. Αντωνίου Δακορώνια	Οία
Κτίριο, ιδ. Βασιλείου Μαρύσα	Οία
Κτίριο, ιδ. Βούλας Χάλαρη	Οία
Κτίριο, ιδ. Δαρζέντα	Οία
Κτίριο, ιδ. Ευαγγέλου Πλατή	Οία
Κτίριο, ιδ. Ιδομενέα Μανωλέσου	Οία
Κτίριο, ιδ. Ιουλίας Μανωλέσσου	Οία
Κτίριο, ιδ. Κυριακής Πλατή	Οία
Κτίριο, ιδ. Λεονάρδου (πρώην Ζαράνη)	Οία
Κτίριο, ιδ. Νικολάου Βαρβαρούζου	Οία
Κτίριο, ιδ. Νικολέττας Μανωλέσσου	Οία
Κτίριο, ιδ. Πρέκα	Οία
Κτίριο, ιδ. Ρίτας Αλαφούζου	Οία
Κτίριο, φερόμενο ως ιδιοκτησία Αθανασίου Ρούσσου	Οία

Κτίριο, φερόμενο ως ιδιοκτησία Ευαγγελίας Αλεφραγκή (ή Αλιφραγκή)	Οία
Κτίριο, φερόμενο ως ιδιοκτησία Θεοδοσίου Καρβούνη	Οία
Κτίριο, φερόμενο ως ιδιοκτησία Καλομοίρας Σκουρτέλη	Οία
Κτίριο, φερόμενο ως ιδιοκτησία κληρονόμων Δεσποτίδη	Οία
Κτίριο, φερόμενο ως ιδιοκτησία Μαργαρίτας Σαρρή (πρώην κληρονόμων Ειρήνης Σαρρή)	Οία
Κτίριο, φερόμενο ως ιδιοκτησία Μαρίας Αλιφραγκή (πρώην Α. Αλαφούζου)	Οία
Κτίριο, φερόμενο ως ιδιοκτησία Μαρίας Βαμβακούση	Οία
Κτίριο, φερόμενο ως ιδιοκτησία Μάρκου Σαλιβέρου	Οία
Κτίριο, φερόμενο ως ιδιοκτησία Ματθαίου Μαυρομάτη και Μαρίνου Μοσχάκη	Οία
Κτίριο, φερόμενο ως ιδιοκτησία Μπλιάζου-Αναπλιώτη και Σίγουρας Αναπλιώτη	Οία
Κτίριο, φερόμενο ως ιδιοκτησία Νικολάου Νομικού (του Λουκά)	Οία
Κτίριο, φερόμενο ως ιδιοκτησία Νικολάου Νομικού και Λουκά Νομικού	Οία
Κτίριο, φερόμενο ως ιδιοκτησία Νικολάου Σαρρή	Οία
Κτίριο, φερόμενο ως ιδιοκτησία Τιτίκας Εμμανουήλ	Οία
"Πανηγυρόσπιτο"	Οία
Κτίριο, φερόμενο ως ιδιοκτησία Μαρίας Κυριακού	Οία
Κτίριο, φερόμενο ως ιδιοκτησία Νικολάου Αλιφραγκή	Οία

Πηγή: <http://listedmonuments.culture.gr>